T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENT TURİZMİNE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ: KÜLTÜREL MİRASIN VE SUNULAN KENTİN BÜTÜNLEŞTİRİLMESİ

Sacide AKIN

DOKTORA TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Bina Araştırma ve Planlama Programı

Danışman

Doç. Dr. Funda KERESTECİOĞLU

Ocak, 2023

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENT TURİZMİNE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ: KÜLTÜREL MİRASIN VE SUNULAN KENTİN BÜTÜNLEŞTİRİLMESİ

Sacide AKIN tarafından hazırlanan tez çalışması 12.01.2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Araştırma ve Planlama Programı **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Funda KESRETECİOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Funda KERESTECİOĞLU, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Doç. Dr. Cenk HAMAMCIOĞLU, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Aliye Ahu AKGÜN, Üye
İstanbul Teknik Üniversitesi _____

Doç. Dr. Kunter MANİSA, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Doç. Dr. Engin EYÜBOĞLU, Üye
İstanbul Teknik Üniversitesi _____

Danışmanım Doç. Dr. Funda KERESTECİOĞLU sorumluluğunda tarafımca hazırlanan Kent Turizmine Eleştirel Bir Bakış: Kültürel Mirasın ve Sunulan Kentin Bütünleştirilmesi başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Sacide AKIN

İmza

Babama

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasında, küresel rekabette yer almak isteyen kentlerin, yapılaşma sürecinde kültürel mirasın korunması sorunsalına karşı, kent turizmine eleştirel bir bakış geliştirerek, alt ölçekten üst ölçeğe doğru planlama yaklaşımı ile yere özgü plan lejantı önerisi getirilmektedir.

Tez çalışmamın akademik ilgi alanım kapsamında muhtelif araştırma ve tasarıların bir araya gelmesinden daha fazlası olmasında büyük rol oynayan, çalışma sürecimde benden desteğini ve katkısını esirgemeyen herkese teşekkür etmek istiyorum.

Öncelikle kenti tüm sıfatlarından arındırarak koruma ve geliştirme yönünde etkin bir mimar olma hedefimde daima kendime örnek aldığım, idealist bakış açısıyla bilgi birikimini benimle sınırsızca paylaşan, bilgimin sınırlarını zorlamam için bana ilham veren, tezim boyunca zaman ve mekan sınırı tanımadan maddi manevi kıymetli desteğini her zaman hissettiğim, katkısından büyük onur duyduğum tez danışmanım Doç. Dr. Funda Kerestecioğlu'na teşekkür ediyorum.

Kentsel turizm aracılığıyla, kentlerin rekabet edebilirlik ve sürdürülebilirlik düzeyini artırma bilinciyle geçmişle gelecek arasında oluşturduğum koridorda bazen telaşlı, bazen sabırsız, yorgun, uykusuz günler ve geceler boyunca süren tez serüvenimde; kendileri ile çalışabilme fırsatı bulduğum için mutluluk duyduğum, deneyimlerini daima istifademe sunan, zihnimdeki karmaşayı farkedip cevaplar bulmaya beni zorlayan, samimiyeti ve güleryüzü ile desteğini her zaman hissettiğim çok değerli Prof. Dr. Aliye Ahu AKGÜN'e, uzmanlığından değerler aktararak akademik anlamda kıymetli desteklerini esirgemeyen, kritik yol ayrımlarında yapıcı eleştirileriyle ve yorumlarıyla gelişmeme katkı sağlayan çok değerli Doç. Dr. Cenk HAMAMCIOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

Akademik değerler üreterek kentin katkı sağlayıcısı olmanın onurunu iliklerine kadar taşıyan, akademik yolculuğumda edindiğim her tecrübede kazanımlarım konusunda farkındalığımı arttıran, lisans yıllarımda yollarımızın kesiştiği ve 21 yıllık bu süre zarfınca yüce dostluğunu koşulsuz sunan, her tükenişimde

motivasyonuna başvurduğum keyifli meslektaşım, mimarlığa gönül vermiş olmamızın getirdiği birlikteliğin ötesinde, bana daima güçlü bir dayanak olan, desteğini her an hissettiğim canım arkadaşım Dr. Mimar Mücella Ateş'e teşekkür ediyorum.

Hayallerimi gerçekleştirmek üzere çıktığım her yolculukta bana koşulsuz güvenen, en zorlu zamanlarımda sınırsız sevgileriyle bana güç veren, her daim ellerini üzerimde hissettiğim ve dualarını benden esirgemeyen annem Şaziye AKIN ile babam Cemil Cahit AKIN'ın desteklerine minnettarım.

Varlığına her an şükrettiğim, attığım her adımda mutlu olup olmadığımı görebilmek için tüm sevgisi ve merhametiyle gözlerimin içine bakan ve her daim bir ağabeyden fazlası olan canım Mustafa AKIN'a, bir kız kardeşin yokluğunu hiçbir zaman hissettirmeyen, fikirlerine, düşüncelerine çok değer verdiğim, arkadaşım, kardeşim Fatma AKIN'a, bitişin hiç gelmeyeceğini düşündüğüm tıkanıklık anlarımda, neşelerini, çocuk saflığını ve tazeliğini, sundukları koşulsuz sevgiyi azmimi aktive eden bir yakıt olarak gördüğüm yeğenlerim Ahmet Erdem ve Zeynep'e teşekkür ediyorum.

Aramızda kurulan tarifsiz bağın kalu belada insanlık vazifesini üstlenmek üzere "evet" derken yanyana oluşumuz gerçeğinden başka bir kuvveyle ifade edemeyeceğim, kalbimin en nadide köşesine konuk ettiğim ve 21 yıldır ilmek ilmek işlenerek sağlamlaşan bu bağın derinliğini rasyonel bir bağlamda kanıtlamaya asla çalışmayacağım, bir sayının çatısının altında sonsuz muhabbetin ve gücün mimarları olmuş kıymetli "23 Ailesi"ne gönülden teşekkür ediyorum.

Çalışmamı yüce değerlere sahip bir mimar olmayı isterken, bu hedefimi kendi ideallerinin de üzerinde bir konuma yükselterek duyduğu gururu hissettiren, hem varlığı hem yokluğu ile kazandırdığı o muhteşem bakış açısıyla hayata ve mesleğime başka bir pencereden bakmamı sağlayan, olduğu yerden ruhunun haberdar olduğunu bildiğim biricik babama ithaf ediyorum.

Sacide AKIN

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ viii

ŞEKİL LİSTESİ ix

TABLO LİSTESİ xi

HARİTA LİSTESİ xii

ÖZET xiii

ABSTRACT xv

1 GİRİŞ 17

1.1 Literatür Özeti ... 17

1.2 Tezin Amacı ... 28

1.3 Hipotez ... 34

2 KENT TURİZMİNDE BÜTÜNLEŞTİRİCİ YAKLAŞIM 37

2.1 Kent ve Turizm İlişkisi ... 37

2.2 Kent Turizminin Önemi: Söylemler, Önermeler, Zıtlıklar ... 40

2.3 Kültür ve Turizm Sektörü ... 51

2.4 Küreselleşme, Küresel Şehir ve Dünya Şehri Kavramları ... 54

2.5 Kentsel Turizm Araştırmalarında Bütünleştirici Yaklaşım İhtiyacı ... 60

2.6 Bölüm Değerlendirmesi ... 69

3 MEKAN ÜRETİMİ BAĞLAMINDA YAPILAŞMIŞ VE SUNULAN KENTİN ÖZELLİKLERİ 71

3.1 Yapılaşmış Kent ... 72

3.2 Sunulan Kent ... 75

3.3 Mekanın Üretimine Dair Söylemlerde “Sunum (Representation)” Kavramını Aramak ... 78

3.4 Mekanın Üretimi Bağlamında Yapılaşmış Kentin Değişimine Etki Eden Özellikler ... 83

3.5 Bölüm Değerlendirmesi ... 89

4 KUMKAPI BÖLGESİ: YAPILAŞMIŞ VE SUNULAN KENTİN ARASINDAKİ BÜTÜNLEŞME /AYRIŞMA 93

4.1 Araştırmanın Yöntemi ... 94

4.2 1950 Sonrası Üst Ölçekli Planlar: İstanbul'da Kentsel Mekanı Etkileyen Dinamikler ve Turizm Politikaları 94
4.3 Örnek Alan İncelemesi: Kumkapı Bölgesi 100
4.3.1 Kumkapı Tarihi..... 100
4.3.2 İstanbul'da 1950 Sonrası Plan Hiyerarşisinde Kültür ve Turizm Alanları..... 102
4.3.3 Üst ve Alt Ölçekli Planlarda Arazi Kullanım Bulguları 116
4.3.4 Kent Turizmi Bileşenleri Üzerinden Üst Ölçekli Planların Analizi……..……123
4.3.5 Kumkapı'da Kültürel Miras: Mimari Miras, Somut Olmayan Kültürel Miras ve Yaratıcı Endüstriler 129
4.3.6 Kumkapı Bölgesi Envanter Analizi..... 143
4.4 Bulgular ve Değerlendirme 144
5 SONUÇ VE ÖNERİLER **151**
KAYNAKÇA **165**
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR **173**

KISALTMA LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
ÇDP	Çevre Düzeni Planı
DTÖ	Dünya Turizm Örgütü
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
KAUİP	Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı
NİP	Nazım İmar Planı
SMÖ	Sivil Mimari Örnekleri
UİP	Uygulama İmar Planı
UNWTO	United Nations World Tourism Organization
WTO	World Tourism Organization

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Lengkeek'in kent turizminin evrimi grafiği 43
Şekil 2.2 Butler'in turizm yaşam döngüsü modeli 46
Şekil 2.3 Burtenshaw'ın geliştirdiği turist şehrindeki alanlar 47
Şekil 2.4 Turist fonksiyonları ve farklı büyüme modelleri 48
Şekil 2.5 Maddi turizmden maddi olmayan turizm kaynaklarına geçiş 62
Şekil 2.6 Turizmde somut kültürel kaynaklardan somut olmayan kültürel kaynaklara geçiş 63
Şekil 3.1 Lefebvre'nin mekansal üçlemesi üzerinden yapılaşmış mekanın üretim süreci 82
Şekil 4.2 1959 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Plan Lejantında Tanımlı Alanlar (Kaynak:İBB, 2018) 103
Şekil 4.3 1980 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Plan Lejantında Tanımlı Alanlar ve Turizm Alanları (Kaynak:İBB, 2018) 105
Şekil 4.4 1994 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Plan Lejantında Tanımlı Alanlar ve Turizm Alanları (Kaynak:İBB, 2018) 110
Şekil 4.5 2009 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Plan Lejantında Tanımlı Alanlar ve Turizm Alanları (Kaynak:İBB, 2018) 113
Şekil 4.6 Kumkapı'dan tek (1), ikiz(2) ve sıra evler(3) örnekleri 131
Şekil 4.7 Kumkapı'daki anıt eser örnekleri (soldan sağa): Bezciyan İlk ve Ortaöğretim Okulu, Ermeni Patrikhanesi, Surp Asdvadzadzin (Meryem Ana) Ermeni Kilisesi, Panagia Elpida Rum Ortodoks Kilisesi, Tavasi Süleymanağa Cami, İdari Mahkeme, Nişanca Hamamı, Halil Çevkan Çeşmesi.....132
Şekil 4.8 İstanbul İl Göç İdaresi Geri Gönderme Merkezi (1-2), Kaçak Mal Toplama Merkezi (3) 134
Şekil 4.9 Kumkapı'da giriş ve bodrum katları ruhsatsız imalathane ve atölye olarak kullanılan konut örnekleri.....135
Şekil 4.10 Kumkapı Sahili/Sebah ve Joallier-1900 ler (sol)- Ara Güler-1952 (sağ) 136
Şekil 4.11 Tarihi Kumkapı Balıkçılar Çarşısı'na araç ve yaya yolu ile ulaşım....137
Şekil 4.12 1946, 1966, 1982, 2006 ve 2017 yıllarına ait hava fotoğraflarında kıyı değişimi 139
Şekil 4.13 Kumkapı Bölgesinde kara-kıyı teması.....141

Şekil 4.14 Kumkapı Bölgesinde kültürel miras ve kıyı ilişkisi 142

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1 Kent turizminde ve kentsel turizm araştırmalarında bütünleştirici yaklaşımın altı bileşeni.....67

Tablo 2.2 Kent turizminde ve kentsel turizm araştırmalarında bütünleştirici yaklaşımın altı bileşeni (devamı) 68

Tablo 3.3 Yapılaşmış ve sunulan kentin özellikleri.....88

Tablo 3.4 Yapılaşmış ve sunulan kentin değişimine etki eden özellikler üzerinden mekan üretimi bağlamında kent ve turizm planlamasına bütünleşik yaklaşım.....91

Tablo 4.5 Hunter ve Green'in arsa kullanım planlaması modeli.....98

Tablo 4.6 Turizm yerleşmelerinde arsa kullanım planlama süreci için bir model 99

Tablo 4.7 İstanbul'un 1959, 1980, 1994 ve 2009 Yılı Çevre Düzeni Plan Lejantlarında Kültür ve Turizm Alanlarının Karşılaştırması (Yazar tarafından üretilmiştir.) 121

Tablo 4.8 İstanbul'un 1959, 1980, 1994 ve 2009 Yılı Çevre Düzeni Plan Lejantlarında Kültür ve Turizm Alanlarının Karşılaştırması (devamı) 122

Tablo 5.9 Kumkapı Bölgesi'nde 1950 Sonrası Yapılaşma Sürecinde Kültürel Mirasın Korunması Sorunsalında Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları Lejant Önerisinin İhtiyaç Analizi.....160

Tablo 5.9 Kumkapı Bölgesi'nde 1950 Sonrası Yapılaşma Sürecinde Kültürel Mirasın Korunması Sorunsalında Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları Lejant Önerisinin İhtiyaç Analizi (devamı) 161

Tablo 5.9 Kumkapı Bölgesi'nde 1950 Sonrası Yapılaşma Sürecinde Kültürel Mirasın Korunması Sorunsalında Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları Lejant Önerisinin İhtiyaç Analizi (devamı) 162

Tablo 5.9 Kumkapı Bölgesi'nde 1950 Sonrası Yapılaşma Sürecinde Kültürel Mirasın Korunması Sorunsalında Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları Lejant Önerisinin İhtiyaç Analizi (devamı) 163

Tablo 5.9 Kumkapı Bölgesi'nde 1950 Sonrası Yapılaşma Sürecinde Kültürel Mirasın Korunması Sorunsalında Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları Lejant Önerisinin İhtiyaç Analizi (devamı) 164

HARİTA LİSTESİ

Harita 4.1 Pervititich Haritası, 1924 (Gedikpaşa, Nişanca ve Kadırga sınırları dahil) [93] 102

Harita 4.2 1959 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Planı (Kaynak:İBB, 2018) 102

Harita 4.3 1964 Yılı Nazım İmar Planında Kumkapı Bölgesi Arazi Kullanımı (Fatih Belediyesi'nden alınan planlar üzerinden yazar tarafından üretilmiştir.) 104

Harita 4.4 1980 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Planı Turizm Alanları (İBB'den alınan 1980 yılı ÇDP üzerinden yazar tarafından üretilmiştir.) 105

Harita 4.5 1990 Yılı Nazım İmar Planında Kumkapı Bölgesi Arazi Kullanımı (Fatih Belediyesi'nden alınan planlar üzerinden yazar tarafından üretilmiştir.) 107

Harita 4.6 1993 Yılı Uygulama İmar Planında Kumkapı Bölgesi Arazi Kullanımı (Fatih Belediyesi'nden alınan planlar üzerinden yazar tarafından üretilmiştir. Planın tamamına ulaşılamadığından çalışma alanı sınırları içerisinde kuzey ve batı bölgesindeki alanların bir kısmı arazi kullanımına dahil edilememiştir.) 108

Harita 4.7 1994 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Planı Turizm Alanları (İBB'den alınan 1994 yılı ÇDP üzerinden yazar tarafından üretilmiştir.) 109

Harita 4.8 2009 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Planı Turizm Alanları (İBB'den alınan 2009 yılı ÇDP üzerinden yazar tarafından üretilmiştir.) 112

Harita 4.9 2012 Yılı Uygulama İmar Planında Kumkapı Bölgesi Arazi Kullanımı (Fatih Belediyesi'nden alınan planlar üzerinden yazar tarafından üretilmiştir.) 115

Harita 4.10 1980, 1994 ve 2009 Çevre Düzeni Planları Turizm Alanları Kıyaslaması (Yazar tarafından üretilmiştir. 1959 Yılı Çevre Düzeni Planı şematik olduğundan haritaya dahil edilmemiştir. Tanımlı kültür alanı olmadığından haritada belirtilmemiştir.) 120

Harita 4.11 Koruma Amaçlı İmar Planında Kumkapı Bölgesi Envanter Analizi 144

ÖZET

Kent Turizmine Eleştirel Bir Bakış: Kültürel Mirasın ve Sunulan Kentin Bütünleştirilmesi

Sacide AKIN

Mimarlık Anabilim Dalı

DoktoraTezi

Danışman: Doç. Dr. Funda KERESTECİOĞLU

Kent turizmi, 90'lı yıllara kadar coğrafyacıların sınırlı sayıdaki çalışmasıyla yürütülürken, 90'lardan sonra özellikle turizm araştırmacıları ve kentsel planlama uzmanları gibi farklı disiplinlerin de ilgi odağı olmaya başlamıştır. Kent turizmine ilginin artması, kentlerdeki turizmin büyümesini ve beraberinde politika sorunlarını yansıtmaktadır.

1980 sonrası iletişim ve teknoloji alanındaki gelişmelerle kendini gösteren küreselleşme süreci, 2000'li yıllardan itibaren ağ ekonomisi ile etkisini artırmıştır. 2010 sonrası yeniden küreselleşme ve yeniden ölçeklendirme süreci tanımlanmış ve kentlerdeki rekabet ortamını üretim tarzları belirlemeye başlamıştır. Küreselleşme sürecinde kentlerin rekabet anlayışı sonucunda birbirleri ile yarışması kentsel turizmi kentlere rekabet sağlayan veriler arasına almaktadır. Kentleri, dünya şehri olabilme potansiyelini artırabilmek için sunduğu turizm ürün çeşitliliğini genişletebilmek adına farklı yatırımlara yönlendirmektedir. Kentsel turizm ile yükselen turizm ve kent ilişkisi araştırmanın akademik ilgi alanını oluşturur. Küreselleşme tarihinde turizmin kentlere etkisi, sunulan kent kavramının ortaya çıkması ve yapılaşmış kent ile sunulan kent imajlarının

birbirinden ayrılması şeklinde kendini göstermektedir. Literatürdeki kent ve turizm planlama çalışmalarındaki bütünleştirici yaklaşım eksikliği saptaması da kentlerin yapılaşma sürecinin incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bütünleştirici yaklaşım ihtiyacı, yapılaşmış kent ile sunulan kentin birbirinden ayrılması gerçeğini desteklemektedir. Açılan arayı ise; kültürün küreselleşmesi tehdidi doldurmaktadır. Kültürün küreselleşmesi tehdidi ile kentlerin devamlılığında önemli bir role sahip olan kültürel mirasın (mimari miras ve somut olmayan kültürel değerler, yaratıcı endüstriler) tehdit altında olması önemli bir sorundur. Küresel kent gerçeğinde kültürel mirası oluşturan yapılaşmış kent ve turizmin etkisi ile oluşan sunulan kent olarak ayrışan kentsel mekanda, kentlerin devamlılığını, sürdürebilirliğini tehdit eden ayrışma durumu, kültürü ve kültürel değerleri yeniden odak haline getirmektedir. Kültürel mirasın ve sunulan kentin bütünleştirilmesini tehdit eden bu durumun iyileştirilmesinde, turizmin bir araç olabileceği düşüncesi, tez çalışmasının amacını oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında yapılaşmış ve sunulan kentin değişimine etki eden özellikler üzerinden mekan üretimi bağlamında kent ve turizm planlamasına bütünleşik yaklaşım modeli üretilmiştir. Üretilen model ile, İstanbul'da yapılaşmış ve sunulan kent arasındaki ayrışma/bütünleşme durumu, öncelikle İstanbul'un 1950 sonrası üst ölçekli ve Kumkapı Bölgesi alt ölçekli plan ve lejantlarımdaki kültür ve turizm alanları üzerinden incelenmiştir. Kültürel alanların turizm alanları içinde büyüdüğü tespit edilmiştir. Daha sonra Kumkapı Bölgesi'nin kültürel mirası, sivil mimari örnekleri ve kamusal yapılar, sosyodemografik yapısı, kıyı ve balıkçılık kültürü üzerinden analiz edilmiştir. Analiz sonucu, kültürün küreselleşmesi tehdidi ile ortaya çıkan sunulan kentin kültürel mirasla bütünleştirilmesinde kent ve turizm planlamasının gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kent turizmi, kültürel miras, yapılaşmış kent, sunulan kent, bütünleştirici yaklaşım

ABSTRACT

A Critical View to Urban Tourism: Integrating Cultural Heritage and the Represented City

Sacide AKIN

Department of Architecture

PhD. Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Funda KERESTECİOĞLU

Urban tourism was carried out with a limited number of studies by geographers until the 1990s. After the 90s, it started to be the focus of attention of different disciplines such as tourism researchers and urban planning experts. This situation reflects the growth of tourism in cities and related policy problems.

The globalization process, which manifested itself with the developments in the field of communication and technology after 1980, has increased its effect with the network economy since the 2000s. After 2010, the process of re-globalization and rescaling was defined and mode of production began to determine the competitive environment in cities. In the globalization process, the competition of cities with each other as a result of the understanding of competition includes urban tourism among the data that provides competition to the cities. It directs cities to different investments in order to expand the variety of tourism products it offers in order to increase its potential to become a world city. The relationship between urban tourism and the city constitutes the academic interest of the research. The effect of tourism on cities in the history of globalization manifests itself in the emergence of the concept of the presented city, the separation of the built city and the presented city images. The lack of an integrative approach in

city and tourism planning studies in the literature also reveals the necessity of examining the structuring process of cities. The need for an integrative approach supports the fact that the built city and the presented city are separated from each other. The threat of globalization of culture fills the gap. It is an important problem that cultural heritage (architectural heritage and intangible cultural values, creative industries), which has an important role in the continuity of cities, is under threat with the threat of globalization of culture. The built city, which constitutes the cultural heritage in the reality of the global city, and the presented city, which is formed by the effect of tourism, are separated in the urban space. This situation, which threatens the continuity and sustainability of cities, brings culture and cultural values into focus again. The aim of the thesis is to think that tourism can be a means in the improvement of this situation that threatens the integration of the cultural heritage and presented city. Within the scope of the study, an integrated approach model to urban and tourism planning has been produced in the context of space production through the features that affect the change of the city that is structured and presented. With the model produced, the dissociation/integration situation between the built and presented city in Istanbul is primarily focused on the culture and tourism areas in the upper-scale plans and legends of İstanbul and the lower scale plans and legends of Kumkapı Region after 1950. It has been determined that cultural areas have grown within tourism areas. Secondly, the cultural heritage of Kumkapı Region was analyzed through examples of civil architecture, socio-demographic structure, and coastal and fishing culture. The result of the analysis reveals that city and tourism planning is necessary in integrating the presented city, which has emerged with the threat of globalization of culture, with cultural heritage.

Keywords: Urban tourism, cultural heritage, the built city, the represented city, integrative approach

1
GİRİŞ

1.1 Literatür Özeti

Karmaşık bir olgu olan kent için bir tanımlama yapabilmek oldukça zordur. Toplumbilimciler, kentten, genellikle nüfus birikiminin, sanayileşmenin, ikincil ilişkilerin yaşandığı bir yer olarak söz ederler. Lerner, kent tanımlarının ortak noktalarına bakıldığında, kenti, nüfusun yoğunlaştığı, üretimin ve ticaretin örgütlendiği, teknolojik gelişmelerin ve hizmetlerin yoğunlaştığı, bütünleşmenin artarak bağımlılıkların azaldığı, gelişim, değişim ve uygarlıkla birlikte anılan bir yaşam birimi olarak ifade eder [1].

Wirth, kentin bir gelişme sürecinin ürünü olduğunu, birdenbire ortaya çıkmadığını, toplumun yaşam biçimini anlayabilmek için, daha önceki toplulukların yaşam biçimlerine bakmak gerektiğini vurgular. Kenti, topluluğa iş ve yerleşim imkanı sunan bir yer olmakla beraber, dünyanın herhangi bir yerindeki insanı kendine çeken, farklı kültür ve etkinlikleri biçimlendiren, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşam içerisinde etkin bir merkez olarak tanımlar [2].

Harris ve Ullman, kenti insanın yaşamının sürdürdüğü ve yeryüzünden yararlandığı odak noktaları olarak tanımlar. Ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlara yanıt verecek şekilde gelişen kentler, çevresindeki bölgeleri de etkiler. Hızla büyüyen ve bu büyümeye paralel olarak gelişen kentlerde ortaya çıkan olumlu sonuçları koruyarak, olumsuzları aza indirmenin geleceğin kentini kurma da etkili olacağını düşünürler. Kentin gelişiminde geçim kaynaklarının ve iç yapılarının etkili olduğunu belirterek kent içinde özerk bölgelerine göre genellemeler yapmıştır [3].

Lynch, kenti mimari bir eser gibi uzamdaki bir yapı olarak görür. Sıradan bir görüntüsü olsa da mimari ölçekten farklı olarak algılanmasının zaman aldığını belirtir. Ona göre kent; her durumda keşfedilmeyi bekleyen bir dekorun olduğu,

hiçbir şeyin kendiliğinden deneyimlenemeyeceği, farklı durumlarda ve farklı insanlarla kendisini meydana getiren olaylar dizisiyle, akışı sekteye uğramış ve kesilmiş olsa da geçmiş deneyimlerle algılanabilecek, her ışıkta ve her havada görünebilen bir yapıdır. Kentin büyümesi ve formu üzerinde kontrol sağlamak güç olduğundan ve ayrıntıları sürekli değiştiğinden, kenti sadece kendi içinde değil, kentlilerin gözünden de değerlendirmek gerektiğini belirtir. Ayrıca güzel bir kent için okunaklılığın ve açıklığın önemine vurgu yapar. Ancak bunu sağlamanın pek mümkün olmadığını şu sözlerle ifade eder: Kent sahnesi, okunaklı ve görünür olsaydı, korku ve karmaşanın yerini mekanın zenginliklerinin zevki ve görünümlerin gücü alabilirdi [4].

1918-1938 yılları arasında kentin konum, büyüklük ve gelişme açısından nesnel ve toplumsal yönlerini, kent ortamının olgularını ve buna nesnel bir bakış açısını hedefleyen Şikago Okulu oluştu. Bu okul bir şehir kuramı olarak Amerikan kent morfolojisini oluşturmuştur. 1960'larda gelişen kentsel coğrafya, 1968'de ayaklanmalarla, eylemlerle, gettolarla işsizlik, yoksulluk gibi yeni kentsel sorunlar oluşturdu. 1970'lerde gelişen ekonomik politika, 1980 sonlarında yerini yeni iktisadi düzene bıraktı. Harvey'in etkisiyle, yerel yönetim politikalarında, işletmecilikten(managerialism), girişimciliğe geçildi [2]. 'Kent girişimciliği'ni (entrepreneurialism) bir kamu-özel kesim ortaklığı olarak tanımlayan Harvey, bu ortaklıklarda yatırımlara ve ekonomik gelişmeye odaklanıldığını ve kentin, endüstriyel kimlikten ve imajdan, post-endüstriyel kimlik ve imaja geçtiğini belirtir. Bununla beraber, yeni söylemler ve kavramlar oluşmaya başlamıştır. Artık, kentsel politikanın, daha üst düzeydeki ekonomik ve siyasal güçlerden bağımsız olarak çözülemeyeceği anlaşılmıştır [5].

Don Martindale, Amerikan şehirlerinin 1890 ve sonrası gelişiminde ulaşımın ve iletişim sistemlerinin ne derece etkili olduğunu, bu süreçteki kent ortamının fırsatlarını ve sorunlarını anlatır. Bu hizmetlerin artmasıyla ekonominin de hızla değiştiğini, ancak ucuz iş gücünün arttığını ve şehrin kendisinin başlı başına bir tüketici haline geldiğini tanımlar. Şehirde, hava, su ve toprak gibi doğal ihtiyaçlara erişim ve kullanım dahi 'hizmet' adı altında dışarıdan tedarik ediliyor hale gemiştir. Bu durum yaşanan mekanı gerçek bir şehir kuramından uzaklaştırıyor ve şehrin konumunu, ahlaki sonuçlarını açıklamaya yöneltiyordu. Charles H. Cooley,

şehirlerin konumunu belirleyen başlıca nedenin –siyasi endişeler nedeniyle- ulaşım olduğunu belirtir. Amerikan şehirlerinin geniş nehirler üzerine kurulduğunu ve Chicago, Buffalo, New York gibi şehirlerin gelişimi en hızlı olan şehirler olduğunu söyler. Ona göre nehirlerin ağız kısımları, ovalarla tepelerin buluşma noktaları gibi bölgeler donanım ve hizmet açısından en ulaşılabilir yerlerdir [3].

Adna Weber, Cooley'in ulaşım kuramını destekler ve şehirlerin büyümesinde, tarımın endüstrileşmesi, sanayileşme ve ticaret merkezlerinin büyümesi gibi birincil ekonomik nedenlerin yanı sıra yüksek ücretlerin ve şehrin sunduğu fırsatların çekiciliği gibi ikincil ekonomik nedenleri de öne sürer. Büyümedeki siyasal nedenleri, göç ve ticaret serbestliğindeki yasal düzenlemelerdeki kolaylıklara, merkezi yönetime bağlar. Eğitim, eğlence yerleri ve entelektüel toplulukların çekiciliği, daha yüksek yaşam standardı, şehir yaşamının değerlerine olumlu bakış gibi değerleri, şehrin toplumsal büyümesinde etkin görür [3].

Genel olarak kenti tanımlarken, kentin morfolojik özelliklerinin ön planda olduğu görülmektedir. İdari sınırlar içerisinde kalan alanlar 'kent', dışındakiler ise 'köy' olarak tanımlanırken, sadece nüfusa göre de bir kent tanımlaması yapmak mümkündür. Kentlerin bir üretim ve pazar yeri olduğunu belirterek iktisadi olarak kentleri ilk ele alan sosyolog Max Weber'dir [6] .

Nüfus, yönetim şekli, yerleşim alanı, ekonomik değerler, toplumsal yapı ve daha birçok ölçüt dikkate alındığında kentlerin, sosyolojiden, ekonomiye, sanattan mimariye birçok farklı disiplinin ortak konusu olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum kentin içerik olarak zenginliğine vurgu yaparken, her bir disiplinin kendine özgü tanımı olmasına rağmen aynı disiplin içinde dahi konuya farklı yaklaşımlar olması kentle ilgili Harvey'in "Kent kuşkusuz karmaşık bir olgudur." sözünü destekler niteliktedir [7].

İlk çağ kentlerinde kentler etrafı surlarla veya kaleyle çevrili bir yer iken, antik çağda site olarak isimlendirilen kültürel, sosyal, hukuki ve ekonomik bir yerleşim alanıydı. Ticaretin gelişmesi ile ortaçağ kentleri oluşmuş ve onuncu yüzyılda Avrupa'da ticaretin canlanmasıyla, kentlere göç başlamış ve nüfus artmıştır. Ticaretin gelişmesiyle kentlerdeki dini alanların ve kale bölgelerinin çevresindeki

liman bölgeleri, yol kavşakları ve nehir ağızlarına yerleşim başlamış, tüccarların buralarda konaklamaları ile kentleri cazibe merkezine dönüştürmüştür. 17.yüzyılda kentleşme artarak kentler yataydan dikeye doğru büyümeye meyletmiştir [8]. Kentleşmenin en etkin olduğu dönem Sanayi Devrimi ile başlamıştır. Ticaret, kentin büyümesinde önemli bir araç iken Sanayi Devrimi ile kentin hem yapısından hem de kimliğinden kaynaklanan direncin kenti koruma alanı olarak çevreleyen surların da yıkılmasıyla birlikte ortadan kalkması kentin büyümesinde ve yayılmasındaki engeli kaldırmıştır [9].

Türkiye'de ise; kentleşme 1950 sonrası tarımda makineleşmeye geçilmesiyle hızlanmış, kırsal alanlarda kaynaklanan çözülmeden dolayı kentlere göç artmıştır. Sanayi faaliyetlerinin yoğunlaştığı bölgelere olan göçlerin şekillendirdiği bu hızlı kentleşme süreci yayılarak devam etmiştir. Bu süreçte tüm dünyayı etkisi altına alan II. Dünya Savaşının getirdiği siyasal durumun da etkisi büyüktür. Devletçi politikalardan liberal söylemlere geçiş, ekonomiyi de etkilemiştir. Ekonomik politikalar da nüfus hareketlerine yansımış ve kentleşme sürecini hızlandırmıştır. 1970 li yıllarda bu hızlı göçten ve sanayinin gelişimini yetersiz olmasından kaynaklı, şehirlerde planlı bir yerleşim yapılamadığından gecekondu tipi yerleşim alanları oluşmuştur [10].

Dünya Turizm Örgütünün raporuna göre, dünya nüfusunun yarısından fazlası kentlerde yaşamaktadır. Yine Birleşmiş Milletler (BM) verilerinde; 2030' daki kent nüfusunun % 61' e ulaşacağı ve şehirlerdeki insan hacminin 5 milyar olacağı belirtiliyor. Bu durum sadece şehrin gelişimine değil ekonomisine de etki edeceğinden kent turizmi için önemli bir faktördür. Avrupa nüfusunun ise yaklaşık %81'i şehirlerde yaşamaktadır. Bu durum Avrupa' yı dünyanın en yerleşik kıtası olduğu ve bunun gelecek yıllarda kentsel bir sorun haline geleceği gerçeğiyle yüzleştiriyor [11].

1980 li yıllarda, yerel olanın evrenselleşmesi, bilginin ve sermayenin serbest dolaşımı ile küreselleşme süreci ulus devletlerde kendini göstermeye başlamıştır. Belli mekanlarda yoğunlaşan sermaye ve üretim dünya ölçeğinde hareket ederek küresel alana kaymıştır. Bu durum kentlerin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi özellikleri üzerinde değişime neden olmuştur. Sermayenin cazibe merkezi haline

gelen kentlerde, ulus devlet anlayışı anlamını yitirmeye başlamış, yeni bir mekan ve toplum ilişkisi oluşmuştur. Coğrafi ayrışma ve yere özgü uzmanlaşmanın artması mekanı daha önemli hale getirmiştir [12].

Graham ve Healey (1999), ekonomik, sosyal, kültürel, teknolojik ve fiziksel değişim dünyasında, yerlerin dinamiklerini ve onları şekillendirmede planlama eyleminin rolünü kavramsallaştırmak gerektiğini söyler. Küreselleşmenin görünüşte yerler arasındaki ilişkileri "uzatması" ve “derinleştirmesi”, onları birden fazla sermaye, teknoloji, veri ve hizmet ağına, insan etkileşimi ve düşünme biçimlerine, çoğalan mekansal ölçeklerde bağlamasıyla birlikte, planlayıcıların yeni sosyo-kültürel anlayışları ve mekansal ilişkileri tercümede yeni bir bakış açısı geliştirmek gerektiğini savunur. Hem planlama pratiğinde hem de planlama düşüncesinde, planlama eylemine yaklaşımda ve yerin ele alınmasında değişiklikler olurken, sosyo-mekansal ilişkilerin tasarlanma şekline çok az eleştirel ilgi gösterilmektedir. Spesifik olarak, şehirlerin mekanları hala yaygın olarak nesne merkezli şekillerde tasarlanmaktadır. Şehrin zaman-mekanı hala sıklıkla orada devam eden faaliyetleri sınırlayan bir 'kap' olarak kavramsallaştırılmaktadır. Günümüz kentsel değişimin karmaşık dinamikleri planlama aşamasında kavranmakta güçlük çekilmektedir. Hem kentsel bölge düzeyinde hem de kentsel mahallelerin en detaylı noktalarında yerlerin niteliklerine yönelik bir endişe oluşturmaktadır [13].

Kentlerde turizm olgusu, Mezopotamya'da Sümerlerden başlayıp günümüze kadar süregelmiştir. Kentler, kültürün, sanatın, müziğin, edebiyatın, muhteşem mimari ve kentsel tasarımın bir arada bulunduğu alanlardır. Bu çeşitliliği ve etkinlikleri deneyimlemek isteyen ve imkan bulan insanlar, şehirlere ve kasabalara seyahatler düzenlemişlerdir. Etkinliklerin çeşitliliğinin, yoğunluğunun ve kalitesinin artması, şehirlerin turizm haritalarında yer bulmasını sağlamıştır. Kent turizmi, çok eski dönemlere dayansa da 90’ lardan sonra yeniden rağbet görmeye başlayan bir turizm şeklidir. Özellikle kentleşme oranının arttığı Avrupa şehirlerinde daha sık görülmektedir. 19. ve 20. yüzyılda ulus devlet anlayışıyla ulusal kimlik ve kültürü inşa etme gayreti kentsel kültürün oluşmasına ve turizmi kentler için bir avantaj haline getirme konusunda desteklemiştir. Kentlerde turizm, kent merkezindeki somut miras alanları, anıtları ve müzeleri

ziyaretle sınırlı olarak geleneksel kültürel turizmin odak noktasına haline gelmiştir. Avrupa kentleri, bu özellikleri ile kent turizminin ilk örneklerini oluşturmaktadır. Kentsel yaşam, içerisinde kültür ve tarihin yanında, yeme-içme, alışveriş, spor, gece hayatı ve daha pek çok farklı etkinliği bir arada bulundurduğundan, kent turizmine olan ilgi giderek artmaktadır [14].

80' li yılların sonu 90' ların başından itibaren kentlerde 'kültürel dönüş (cultural turn)' önemli ölçüde konu edilmiştir. Coğrafyacılar, yapılı çevrede üzerindeki çalışmalarına yorumlayıcı bir bakış geliştirerek kentsel alanlardaki yapıları, sembolleri ve bunlar arasındaki ilişkileri açıklamayı hedeflemişlerdir. Bu yaklaşım beraberinde, kentin imajını ve çeşitli medya alanlarındaki temsilini keşfetmeyi teşvik etmektedir. Bu karmaşık ilişki bazı toplumbilimciler tarafından "sunulan kent" olarak ifade edilmektedir. Literatürde kent kimi zaman bir 'text', 'paradigma', 'sinema' olarak, kimi zaman aynı anda farklı şehirleri sunan bir yer olarak tanımlanmaktadır. Birçok kentsel coğrafyacının şehre bakma, görselleştirme ve genel olarak şehre anlam verme biçimlerini değiştiren bu 'temsili dönüş (representational turn)', kurgu, film ve diğer medyalarda aktarılan şehir görüntülerini daha teorik bir bağlam içine yerleştirme çabalarını ele alıyor. Şehirleri 'okumak' için hareket etmek, yeni kentsel imajların ve hikayelerin aralıksız üretimi, yerin pazarlaması ve kimlik oluşturma süreçleriyle belirli şehirlere ilişkin algımızı sürekli değiştirmeye başlamıştır. Şehri yeniden yazma girişiminin çerçevesini oluşturan bu bakışı tanımlayan 'sunulan kent' şehrin uzun süredir yerleşmiş olan bilgilerini keşfetmeye sevk eder [15].

Pearce (2001), kentleri, turizmin geliştiği ortamlar olarak değerlendirerek, kentsel alanları özgün ve karmaşık yerler olarak nitelendirir. Kent turizmine dair etkili çalışmaların 1990' lardan sonra artmasını bu karmaşıklığa bağlar. Çok boyutlu ve çok amaçlı olan kent turizmiyle ilgili çalışmalarda mimari ve şehircilik alanlarındaki bakışın önemli olduğunu ve bütünleştirici bir yaklaşımı öngören açık ve analitik bir çerçeveye gerek olduğunu ifade eder [16].

Edwards (2008), kent ve turizm ilişkisini mekansal bağlamda bir etkinlik olarak görmenin yeterli olmadığını savunur. Turizmin, kentteki sosyal, kültürel ve ekonomik güçler arasında yer alırken, her birinin kentteki etkileşimine dikkat

çeker. Ev sahibi, turist ve endüstri için farklı sonuçlar ortaya koyan kent turizminin daha geniş perspektifte incelenmesi gerektiğini savunur. [17].

Ashworth (2011), bilimsel çalışmalarda kent turizmine ilginin artmasıyla, planlama birimleri, yerel yönetim teşvikleri, arz-talep dengelerinin ortaya çıktığını belirtir. Kentsel planlamanın önemine vurgu yaparak, kent turizmine dair araştırmaların mimarlık ve şehircilik alanlarındaki çalışmalarda az sayıda yer almasını eleştirir. Küreselleşen bir dünyada, bilgiyi sağlayan ve bilginin yayılmasını kolaylaştıran sosyal ağların oluşmasıyla, şehirlerin mesafelerden bağımsız bir düğüm gibi olduğunu söyler. Küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkan kent hiyerarşisinin kentleri rekabet ortamına sokarak, ulusal turizm ekonomisinin bir parçası olduklarını vurgular. Turizmi, sadece bir kent aktivitesi olarak görülmesini eleştirerek, kentsel gelişim ile ilgili tüm politikalarda kent turizmi önemli bir unsur olarak kabul eder ve kentsel turizm konularında bütünleştirici yaklaşım gerektiğini savunur [18].

1990' lardan sonra kent turizmine ilginin artmasında, küreselleşmenin etkisiyle iletişim ve teknolojideki gelişmelerin kentleri ön plana çıkarmasının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Kent turizmine ilginin artmasıyla kentsel turizm araştırmaları da önem kazanmaya başlamıştır. Kent ve turizm ilişkisinde, turizm kentsel mekanın değişimine etki ederken, yere bağlı saha analizleri ve ampirik çalışmalar da artmıştır. Ancak kentsel turizm araştırmalarındaki teorik eksiklik eleştiri konusu olmuş ve kent turizminde az sayıda araştırmacının gündemi olmuştur [19] [17]. Bir diğer eleştiri konusu ise, araştırmaların daha çok turizm, ekonomi, sosyoloji ve coğrafya disiplinleri çerçevesinde ele alınmasıyla ortaya çıkan karmaşıklıktır [18]. Bu karmaşıklığı ortadan kaldıracak ve bütünleştirici bir yaklaşım sunacak araştırmaların, mimarlık ve şehircilik disiplinlerinde konu edilmesi halinde çözülebileceği yönündeki söylemler vurgulanmaktadır. Kent turizminin kentsel mekanın değişimine etkisi üzerinden, sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel boyutlarıyla hem teorik hem de saha çalışmaları ile analiz edilebileceğiyle ilintili olması bu vurguyu güçlendirmektedir.

Küreselleşme, dünya ekonomisini yeniden şekillendirme amacıyla, kapitalizmin yeni bir aşaması veya devamı niteliğinde kentleri dönüştürmektedir. Küresel

sermaye devamlılığı ve gelişimi için, sürekli olarak yeni kaynaklar, üretim kapasiteleri, iş gücü olanakları, tüketim maddeleri ve yeni pazarlar ortaya çıkarmak zorundadır. Bu yapılanma sürecinde en çok kar getiren alanlar ise kentlerdir. Kent mekanını kendisine sahne olarak seçen küresel kapitalizm, gelişimindeki tüm evreleriyle birlikte, kentleri de sürecin bir parçası olarak görerek tüm bileşenleriyle birlikte dönüştürmektedir. Küreselleşme ile kentlerin işlevleri değişmeye başladığından ulus devletlerin arasındaki etkileşim kentler arası etkileşime kaymıştır. Kentlere, yeni kültürel, ekonomik ve politik işlevlerin yüklenmesi, kentsel mekanı ve kentlileri etkilemektedir. Özel sektörün girişimleri, arz talep dengeleri ile yerel yönetimlerin planlama yaklaşımlarını etkilemekte ve kentsel mekanı değiştirmektedir. Sassen, bu değişimi, kent ekonomisinin ve iş gücü sürecinin mekana bağlı örgütlenmesi ile yeniden üretim olarak tanımlar [20].

Richards (2011), kent turizminde, kültürün ve turizmin ekonomik kalkınmayı desteklerken kültürün içeriğinin değiştiğini söyler. Etkili ve kaliteli zaman geçirme talebinin, kültür ve kültürel değerleri odak noktası haline getirdiğini, zamanla yaratıcılık ve ekonomiyi bir arada tutan kültür endüstrisi kavramının ortaya çıktığını belirtir. Kent turizminin vazgeçilmezi olan kültürel mirasın yanında, kültürel öğeler ve bunlara bağlı alanların önem kazandığını ifade eder. Kültür, turizm ve yaratıcı sektörlerdeki ilişkilerin analitik çerçevede iyi analiz edilmesi gerektiğini savunur [21].

Dwyer (2016), turizmi ekonomideki diğer sektörlerle bir arada ele alır. Turizm eğilimlerinin, kentleri, turistleri, turizm ürünleri, vb. geleceği şekillendirecek küresel, sosyal, politik, çevresel ve teknolojik eğilimlerden ayrı düşünülemeyeceğini belirtir. Siyasi eğilimlere bağlı terör olaylarının, küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi çevresel, yapay zeka gibi teknolojik ve turistlerin değişen ihtiyaçları gibi sosyal eğilimlerin, turizm pazarını etkileyeceğini savunur. Artan nüfus ve hızla değişen ve genişleyen kentsel alanları, yönetsel süreçlerdeki olası riskleri azaltmak ve sonuçlarını tahmin edebilecek stratejiler üretebilmek için, kentlerde yerel konulara yönelik turizm araştırmalarına önem verilmesi gerektiğini ifade eder [22].

Maxim (2017), günümüz küresel kentlerinin dünya ekonomisinde önemli bir merkez ve önde gelen endüstriler ve üretim için kilit konumlar olduğunu söyler. Bu özellikleriyle ekonomik ve kültürel küreselleşmeyi destekleyen bilgi, finans ve kültürel ürünleri kontrol ettiklerini belirtir. Birden fazla işlevi yerine getiren ve hizmet erişilebilirliği yüksek olan küresel kentlerde, turizmi mekan ve zaman sınırlaması olmaksızın kentin ayrılmaz bir parçası olarak görür. Buna rağmen ekolojik, sosyal ve gelişimsel sorunlarda diğer kentler kadar savunmasız olmalarını eleştirir ve küresel kentlerin, kentsel turizm planlamasını dikkate alarak yönetimsel stratejiler üretmesi gerektiğini savunur [23].

Lefebvre, farklı disiplinlerin zaman ve mekan ilişkisini sadece bir soyutlama olarak görmesini eleştirir. Yaşamda gerçekleşen, yaşamı oluşturan ve üreten oluşumsallıkla birlikte bir bütün olarak kavranması gerektiğini savunur. Her mekanı kendi toplumunun üretimi olarak görür. Zaman ve mekan arasındaki ilişkide mekanı öne çıkarır. Mekan ve şehircilik felsefesinin temelini oluşturan bu bakışla, zaman ve mekan arasındaki ilişkiyi en bütünlüklü haliyle kavrayabilmek için tarihsel, toplumsal ve politik koşulların bedeni de dahil edecek şekilde yeniden biçimlendirilmesi gerektiğini söyler. Mekan üretiminin, her birinin ayrı niteliği olan toplumsal, zihinsel ve fiziksel üretim olmak üzere üç biçimde olacağını savunur. Kapitalizmin ürettiği mekanı bir çelişki olarak görür ve mekanı somut ve soyut arasındaki gerçeklik üzerinde ele alır [24]. Bu üretim biçimlerinin her birinin tek başına yeterli olmadığını, kentsel mekanın üretiminde mekanın dönemselleştirmesiyle üretim biçimlerinin birlikte ele alınması durumunda mekana dair söylemlerin ve ayrımların görülebileceğini düşünür [25]. Hubbord, Lefebvre'nin kuramını destekleyerek sanayileşmeyle birlikte, hızla kentsel yaşama geçişin zaman ve mekan deneyimini öne çıkardığını söyler. Mekânın dönüşümünü, bireysel varoluşun, toplumun, iktidarın ve dolayısıyla tüm yaşamın dönüşümü olarak görür. Modern dünya, bireylerin, coğrafyanın, ulusların, etnik kökenlerin sınırlarını aşarak tüm insanlığı bir araya getirir. Ancak bu birlik beraberinde bölünmeleri, ayrılmaları da içerdiğinden çelişkilidir [15].

Kentsel yapılı çevrenin inşası, mekana özgü niteliklerin ve değerlerin yadsınarak, giderek homojenleşen ve birbirine benzeyen kentlerin oluşmasına yol açar. Mekansal engellerin önemini yitirmeye başladığı bu yeni üretim biçiminin

temelinde iletişim teknolojileri kaynaklı ve daha hızlı, uygun fiyatlarda seyahat etmeyi sağlayan ulaşım sistemlerinin yaygınlaşması ile turizmin gelişimini desteklemek yer alır. Bu durum, iş gücü, altyapı ve kaynaklar bakımından mekanın sunduğu farklılıklara göre sermayenin yer seçiminde stratejik bir karar oluşturur ve yeni üretim biçimlerini teşvik eder. Yerin yönetiminin, iş gücünün, tarihi ve çevresel özelliklerinin önemli hale geldiği yeni kentsel mekan üretiminde, kentler, kendilerini diğer kentlerden ayırt edici bir imaj oluşturma, kullanıcıya fraklı bir çevre sunma çabası içine girerler. Bu bağlamda tarihi, kültürel ve doğal miras alanlarını içeren eski kent merkezleri, kentsel yapılı çevre üretiminin bir parçası olduğundan koruma amaçlı stratejilerle de çelişki oluşturur [26].

Günümüz kentleri, bu çelişkili mekanı yansıtmaktadır. Somut ve soyut mekanın yan yana olduğu, eş zamanlı farklı çevrelerin ve zıtlıkların bir arada olduğu mekanda kendini gösteren küresel kentler, kentsel mekanın hızla değişimine maruz kalmaktadır. Şehirler arasındaki küresel rekabet göz önüne alındığında, dünyanın büyük şehirleri, dünyanın dört bir yanından insanları, sermayeyi ve işletmeleri cezbetme konusundaki güçlerine göre küresel sistemde yer edinmektedirler. İstanbul, ekonomi, araştırma ve geliştirme, kültürel etkileşim, yaşanabilirlik, çevre ve erişilebilirlik konularındaki rekabet gücüne göre değerlendirilen kentler içinde genel sıralamada gerilerde olmasına rağmen kültürel etkileşim kategorisinde öne çıkan şehirler arasındadır [27] .

Kentsel mekanı ve kullanım değerini geliştirmede önemli rolü olan kentsel planlama, kentlerin imajına yatırım yapan ve kapitalizmin soyut mekanını üreten bir araç olarak yeniden tanımlanmaktadır. Ülke, bölge ve şehir düzeyinde sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek üzere, fiziki, doğal, kültürel ve tarihi değerleri korumak, geliştirmek, yaşam kalitesi yüksek, sağlıklı ve güvenilir çevreler oluşturmak amacıyla yapılı çevrenin planlamasındaki usul ve esaslar dikkatle ele alınmalıdır. Üst ölçekli planlar, alt ölçekli planlara mekansal nitelikte hedef koyan, yol gösteren ve ilke koyan planlardır. Farklı sektörlere (sanayi, tarım, turizm, ulaşım, enerji, vb.) ilişkin genel arazi kullanım kararlarını belirleyen, yerleşim ve sektörler arasında ilişkilerle koruma-kullanım dengesini sağlayan çevre düzeni planlarında, yapılı çevre kalitesinin korunması ve geleneksel doku bozulmayacak şekilde iyileştirilmesi esastır [28] .

Kentsel yapılı çevrenin inşası, mekanın özgün niteliklerini korumayı zorlaştırsa da Kumkapı Bölgesi, tarihinde geçirdiği yangınlara rağmen sivil mimari örneği ile ayakta durmayı başaran İstanbul'un nadir bölgelerindendir [29] . Tarihi Yarımada içerisinde bir balıkçı köyü olan Kumkapı, tarihsel süreçte değişen arazi kullanımları, kullanıcı profilinin hızlı değişimi, vb. etkenler nedeniyle günümüzde kent turizmi açısından yapılaşmış kentle ilişkisini sorgulamaya sevk etmektedir.

DTÖ, sürdürülebilir ve yaratıcı şehirler için kültür turizminin önemini, 2018 yılı "Kültür ve Turizm" başlıklı deklarasyonunda vurgulamıştır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında, dirençli, güvenilir, kapsayıcı ve sürdürülebilir şehirler ve yerleşmeler hedeflenmektedir. Bu hedefe ulaşmada, "birlikte kalkınma" yı önemseyerek, şehirler ve yerel yönetimler arasında gerekli iş birliği ve alışveriş sağlanmalı ve bu etkileşimde uluslararası ağlardan yararlanılmalıdır. Kültür, turizmin büyümesindeki en etkin güçlerden biri olduğundan, kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir kalkınma için turizmin teşvik edilmesi de aynı amaca hizmet etmektedir. Dolayısıyla, turizm yönetiminin, sürekli kentin gündeminde tutulması halinde şehirlerin sürdürülebilir kalkınması sağlanabilir [30].

Yukarıda genel çerçevesi çizilen yapılaşmış kentin değişimine etki eden kent turizmi ve kentsel turizm araştırmaları ile ilgili söylemlerde, özelikle planlama disiplininde teorik çalışmaların yetersizliği ve kent-turizm ilişkisinin planlama yaklaşımlarında bütünleştirici bir yaklaşımla ele alınmadığı eleştirilmiştir. Kültür ve turizm, kent turizminin ayrılmaz birer parçaları olarak kabul edilirken, kentlerin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişim süreçlerinde, küresel etkenlerin göz ardı edildiği tartışılmaktadır. Ortak görüş olarak, kent turizminin kentsel planlamada kentsel mekanın üretim süreçleri ile birlikte önemle dikkate alınması gerektiği yönündedir. Literatürdeki tartışmalar göz önünde bulundurularak, çalışmanın problemi olan "kentin yapılaşma sürecinde kültürel mirasın korunması" üzerinden araştırmanın sorusu belirlenmiştir: Yapılaşmış kentin ürünü olan kültürel mirasın ve sunulan kentin bütünleştirilmesinde, turizm bir araç olabilir mi? Kentsel turizm araştırmalarındaki yapılaşmış ve sunulan kent bütünleşmesinin eksikliğini giderebilmek ve mekan üretimi bağlamında literatüre mimarlık disiplini içerisinde bir bakış oluşturmak istenmektedir. Kent turizminde,

yapılaşmış kentin değişim sürecini incelemenin bütünleştirici yaklaşıma götürebileceği ön kabulü, tez çalışmasının yöntemine kaynaklık etmektedir.

1.2 Tezin Amacı

Kentsel turizm araştırmalarında teorik çalışmaların eksikliğinin eleştirilmesi, bu tez çalışmasının akademik ilgi alanını oluşturmaktadır. Literatürde, kent turizminin yapılaşmış ve sunulan kent kapsamında yeterli araştırmaya konu edilmediği görülmektedir. Dolayısıyla tez çalışmasında bir üretim tarzı olarak turizm gereksinimiyle, yapılaşmış kent ve sunulan kentin bütünleştirilmesinde turizmin bir araç olabileceği sorunsalından yola çıkılmaktadır. Tez kapsamında, kentsel mekanın değişiminde turizmin etkisi hem literatür üzerinden teorik olarak hem de saha analizleri ile incelenmektedir.

Tez çalışmasının bölümlere göre üst ve alt amaçları şöyledir:

1. Bölüm: Tezin amacı, yöntemi ve hipotezi nedir? Hangi kaynaklardan yararlanılmıştır?

2. Bölüm: Kentsel turizm araştırmalarında bütünleştirici yaklaşımın bileşenleri nelerdir?

- Turizmin kentsel mekana etkisi nedir?
- Kültür ve turizm ilişkisi nasıldır?
- Kent turizmi literatürde nasıl ele alınmıştır?
- Küreselleşme, küresel şehir ve dünya şehri kavramları nedir?
- Kültürün küreselleşmesi tehdidi nedir?
- Turizmle değişen kentte, kent ve turizm planlamasında etkili bileşenler nelerdir?

Bu bölümde, üst ve alt amaçlar literatür üzerinden irdelenerek tez çalışmasının araştırma sorusu belirlenmiş ve irdelenmiştir. Kent turizmine dair söylemler, küreselleşme, küresel şehir ve dünya şehri kavramları, kültürün küreselleşmesi tehdidi literatür üzerinden analiz edilerek, kent ve turizm ilişkisi incelenmiştir. Kentsel turizm araştırmalarında, disiplinler arası bütünleştirici bir bakış açısıyla temel alınabilecek altı bileşen ve bu bileşenler arasındaki ilişkiler belirlenerek, çalışmanın kuramsal çerçevesi ve yöntemi belirlenmiştir. Kentsel turizm

araştırmalarında mimari disiplin çerçevesinde bütünleştirici bakış nasıl sağlanabilir sorusuna cevaben, kentlerin yapılaşma sürecinin incelenmesinin bütünleştirici yaklaşıma götürebileceği düşünülmektedir.

3. Bölüm: Kent ve turizm planlamasında bütünleştirici yaklaşıma götüren altı bileşen, yapılaşmış ve sunulan kentin özellikleri ile ele alınarak yapılaşma sürecinde kültürel mirasın korunması sorunsalı için değerlendirme kriterleri nelerdir?

Mekanın üretimi ile kentsel mekanın değişimi hangi kavramlarla açıklanır?

- Yapılaşmış kent (the built city) nedir?
- Sunulan kent (the represented city) nedir?
- Kentin yapılaşma süreci mekan üretimi teorisiyle açıklanabilir mi?
- Küreselleşmenin etkisindeki sunulan kent midir?
- Yapılaşmış ve sunulan kentin bir arada olma/ayrışma durumu kentsel mekanı nasıl etkiler?
- Yapılaşmış ve sunulan kentin özelliklerinin kent turizmiyle ilişkisi nasıldır?
- Kent ve turizm planlamasında bütünleştirici yaklaşıma götüren altı bileşen ile yapılaşmış ve sunulan kentin özellikleri nasıl bir yöntemle ele alınır?

Bu bölümde, üst ve alt amaçlar literatürdeki mekan üretimine, yapılaşmış ve sunulan kente dair söylemler üzerinden irdelenerek analiz edilmiştir. Sunum (representation) kavramı, mekansal söylemlerde aranmıştır. Yapılaşmış ve sunulan kente dair özellikler tespit edilerek, bu özelliklerin kentsel mekanda bir arada olma/ayrışma durumu sorgulanmak üzere analiz edilmiştir. Bu özelliklerin kent turizmiyle ilişkisi kurularak, bir üretim tarzı olarak turizmin kentsel mekanın değişimine etkisini incelemek üzere bir yöntem oluşturulmuştur.

4. Bölüm: Yapılaşmış ve sunulan kent arasındaki bütünleşme/ayrışma, kültürel miras açısından hem üst ve alt ölçekli planlar (İstanbul ve Kumkapı) hem de yerleşme(Kumkapı) ölçeğinde, oluşturulan yöntem (Tablo 3.3) aracılığıyla nasıl analiz edilir?

- Yapılaşmış kentin değişimine kent turizminin etkisini analiz etmede İstanbul küresel kent özelliklerini gösteriyor mu?
- 1950 sonrası İstanbul'un kentsel mekanına etki eden dinamikler nelerdir?

- İstanbul'da üst ölçekli planlarda ve lejantlarda kültür ve turizm alanları nasıl değişmiştir?
- Kumkapı'da üst ölçekli planlara bağlı olarak alt ölçekli planlar nasıl planlanmıştır?
- Kumkapı'daki mimari miras özellikleri nelerdir?
- Kumkapı'da küreselleşme ve kullanıcı değişimi etkisiyle sosyodemografik yapı nasıl değişmiştir?
- Kumkapı'daki kıyı ve balıkçılık kültürü nasıl değişmiştir?
- Yapılaşmış kentle sunulan kentin bütünleştiğini/ayrıştığını, kültürel mirasın korunduğunu/korunamadığını gösteren bulgular nelerdir?

İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar Müdürlüğü'nden temin edilen 1950 sonrası erişilebilir Çevre Düzeni Planları ve plan lejantları kentsel ölçekteki araştırmanın altlığını oluşturmaktadır. İstanbul'un yapılaşmış kent özelliğini gösteren Tarihi Yarımada içerisinde, kullanıcılarının değişkenliği göz önünde bulundurularak Kumkapı Bölgesi mimari ölçekte çalışma alanı olarak seçilmiştir. Bu bölümde, üst ve alt amaçlar, yapılaşmış ve sunulan kentin bütünleşme/ayrışma durumu Kumkapı Bölgesindeki kültürel miras, mimari miras, sosyodemografik yapı, kıyı ve balıkçılık kültürü üzerinden analiz edilmiştir. Arazi kullanımında İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar Müdürlüğü'nden temin edilen 1950 sonrası erişilebilir Çevre Düzeni Planları ve plan lejantları kentsel ölçekteki araştırmanın altlığını oluşturmaktadır. İstanbul'un 1950 sonrası üst ölçekli planlarında, kentin makroformu, kültür ve turizm alanları ve lejant içerikleri üzerinden analiz edilmiştir. Fatih Belediyesinden 4 üst ölçekli planlar arasındaki nazım ve uygulama imar planları temin edilerek Kumkapı Bölgesindeki değişim irdelenmiştir. Saha analizleri ve üst ölçekli planların Kumkapı Bölgesinin nazım ve uygulama imar planlarına yansıması üzerinden somut ve somut olmayan kültürel mirasın bölgedeki sürdürülebilirliği irdelenmektedir. Analiz sonucunda yapılaşmış ve sunulan kentin birbirine yaklaşmasının kültürel mirasın yok olmasını önleyebileceği görülmektedir.

5. Bölüm: Kültürel mirasın ve sunulan kentin bütünleşmesinde turizm bir araç olabilir mi?

Çalışmanın ilk bölümünden itibaren, literatür kaynakları, kentsel planlamada kültür ve turizm alanları analizleri ile mimari ölçekteki saha çalışmaları ile turizmin yapılaşmış kentin değişimine etkisi analiz edilmiştir. Elde edilen veriler neticesinde, turizmin, yapılaşmış ve sunulan kentin bütünleşmesinde bir araç olabileceği görülmektedir.

Durkheim, sosyal formların yayılması (alt taban, sosyal çevre ve grup çerçevesi) ile ilgili çalışmaları 'sosyal morfoloji', segmentasyon, etkileşim ve 'ahlak yoğunluğu' üzerine olan çalışmaları da 'sosyal psikoloji' olarak ele almıştır. Sorre, Durkheim'in sosyal çevre tanımlamasını eleştirerek, sosyal farklılaşmayı etkileyen fiziksel şartlara dair pek çok örnek olduğunu belirtir. Fiziksel ve sosyal çevrenin bir arada olmasıyla 'sosyal mekan' ın oluşacağına inanır. Daha sonraları, bu tespitini küresel ölçeğe yayarak, sosyal mekanı bir mozaik bütününe benzetmiştir. Her bir mozaiği yaşayanların mekan algısı bakımından değerlendirerek her birinin deneyimlerini, isteklerini ve değerlerini yansıtan kendine ait sosyal mekanı olduğunu vurgular. Bu noktadan hareketle, bu mozaik bütününü bir kent olarak ele aldığımızda, kentleri oluşturan dinamikleri irdelemek önem kazanmaktadır [2].

Kentlerin bir sosyal mekan olması kabulüyle belli bir tarihsel süreçten geçerek içinde bulunduğu coğrafyanın ve dönemin şartlarına göre şekillendiğini öğrenmekte veya gözlemlemekteyiz. Kentlerin varoluşundan günümüze kadarki sürecine bakıldığında, özellikle her dönemin güç faktörünün etkisiyle, kentin kültürel mirasını oluşturan ve onunla şekillenen bir 'yapılaşmış kent' üzerinden, zamanın ve mekanın üretimiyle farklı özelliklerde ve farklı sıfatlar atfedilmiş yeni kent biçimleri oluşmaktadır. Var olan gerçek kentin değişimiyle ya da dönüşümüyle ortaya çıkan yeni kent formları, içinde bulundukları zaman ve mekanla bağlı olarak sunulan kent olma özelliği taşımaktadır. Bununla beraber oluşan yeni kent, gelecek dönemler için bir yapılı kent olmaya adaydır. Bu değişim özellikle 1980 sonrası küreselleşmenin de etkisiyle daha fazla hissedilmektedir. Ancak küresel ekonomide kentleşme süreçlerinin doğru yönetilebilmesi ve kentte sosyal, ekonomik ve fiziksel açıdan sürdürülebilirliğin sağlanması gerekmektedir. Farklı temsillerle (representation) şekillenerek, değişerek ya da dönüşerek oluşan 'sunulan kent' gerçeği ile karşı karşıya kalan kentleri, küresel ölçekte en yoğun

etkisi altına alan ve onu şekillendiren aktörlerin başında turizm gelmektedir. Turizm, pek çok ülke için ekonominin gelişmesi adına önemli bir sektördür.

EMITT 2017 raporuna göre; Dünya GSYİH'sının %10'una, küresel ticaretin % 7'sine ve her 10 işyerinden 1'ine karşılık gelen turizm sektörü küresel ekonomide oldukça etkindir [31]. Özellikle kent turizminin kenti etkileyen aktörlerin başında olduğunu söylemek mümkündür.

1990 sonrasında, kentler, kendine özgü potansiyellerini ortaya çıkarmak amacıyla turizm, kültür, yaratıcılık ve girişimcilik gibi sektörlerin ilişkilerini gözden geçirme ihtiyacı hissetmiştir. Yaşam kalitesinin artması, kaliteli ve etkili zaman kullanımı talebiyle birlikte, kent turizmi yükselişe geçerken "kültür ve kültürel değerler" odak noktası haline gelmiştir. Yapılaşmış kentteki değişimde bu değerlerin, değişim süreçlerinden nasıl etkilendiği, politika koyucu ve uygulayıcılar, kullanıcılar ve sektörel etkileşimle mekana yansıması, kent turizminde plan ve politikalardaki stratejiler için önemlidir. Çalışma kapsamında, bu ilişkiler literatür üzerinden ve saha çalışmasıyla incelenmektedir.

Tezin kapsamını, çalışmaya bağlı süreçleri de içine alarak aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

1. Genel olarak çalışma kapsamında, kent turizminin önemi, kentin yapılaşma sürecinde dönemin dinamiklerine göre kentsel mekanı nasıl değiştirdiği ifade edilmiştir. Kentsel turizm araştırmalarındaki teorik eksikliğe katkı sunmak ve kent turizminin kentlerin değişimine etkisini görebilmek amacıyla, mimari ve şehircilik disiplinleri çerçevesinde bütünleştirici bir bakış açısıyla teorik ve saha analizleri önemsenmektedir.
2. Kentsel turizm araştırmalarındaki teorik eksiklik sorunsalından hareketle, kent turizmine dair literatür incelenmiştir. Kent turizmi, kent ve turizm ilişkisi, küreselleşme ve dünya şehirleri, kentsel turizm araştırmalarındaki bütünleştirici yaklaşımın gerekliliği, literatür üzerinden incelenmiştir. Kent turizminin, literatürde çok kapsamlı analiz edilmediği, özellikle mimari ve şehircilik disiplinleri çerçevesinde literatürün eksikliği belirlenmiştir. Turizmin gerek yerel gerekse küresel ekonomide kentleri etkilediği kabulüyle kent turizmi tanımlanmıştır. Literatürdeki eksikliğe bağlı olarak

bütünleştirici yaklaşım ihtiyacı ortaya konmuştur. Kentsel turizm konularında, açık ve analitik bir çerçeveye ihtiyaç duyulduğundan, kentsel turizm araştırmalarında temel alınabilecek altı bileşen ve bu bileşenler arasındaki ilişkiler belirlenmiştir.

3. Bu noktadan hareketle öncelikle kentlerin oluşum ve değişim süreçleri üzerinden kent ve kente dair çalışmanın amacına hizmet edecek kavramlar literatür taramasıyla irdelenmektedir. Kentin değişimini görmek için, yapılaşmış kent ve günümüz küresel kentlerini tanımlayan sunulan kent kavramları literatür üzerinden mekan üretimi bağlamında irdelenerek, her iki kavrama dair özellikler tespit edilmiştir. Zamanın ve mekanın üretimiyle yapılaşmış kentteki değişim veya dönüşüm, farklı isimler atfedilse de her türlü sıfata açık olan kentlerin tarihsel süreçte 'sunulan kent' olma özelliğini ortaya çıkarmıştır. Kavramın literatürdeki yeri araştırılırken net bir tanımı olmamakla birlikte 'the represented city' üzerinden 'representation (temsil, sunum) kavramları mekansal söylemlerde aranmıştır. Kavrama dair farkındalığın arttırılması açısından kenti daha iyi anlayabilmek adına literatüre katkı sunmak hedeflenmiştir. Yapılaşmış kent ve sunulan kente dair incelemelerin sonucunda kültürel değişim ortaya çıkmaktadır. Kentsel imajın da kentlerin değişiminde etkili olduğu görülmektedir. Kültür ve turizm ilişkisi kent turizminde önemlidir ve mekanın üretimi bağlamında yapılaşmış kentteki değişimde turizmin etkisi kaçınılmazdır. Kentsel turizmin yapılaşmış kentteki etkisini incelemenin kentsel turizm araştırmaları konusunda yeni bir bakış açısı oluşturarak bütünleştirici yaklaşıma götüren bir yöntem olacağı düşünülmüştür.
4. 1950 sonrası kentsel mekanı etkileyen dinamikler, kültürün önemini ortaya koymuştur. Kültürel değişimi görebilmek için alan çalışması kapsamında Kumkapı Bölgesi tercih edilmiştir. Kent turizminin yapılaşmış kentin değişimine etkisinde kültür ve imaj arasındaki devamlılığı sağlamak amacıyla, Kumkapı Bölgesi saha çalışması olarak ele alınmıştır. İstanbul'da ulaşılabilen en eski üst ölçekli planlar ve lejantları üzerinden kentteki turizm alanları özelinde inceleme yapılmıştır. 1959, 1980, 1994 ve 2009 yıllarına ait Çevre Düzeni Planları(ÇDP) ve lejantları, kültür ve turizm

ekseninde incelenmiştir. Üst ölçekli planlara bağlı olarak Kumkapı Bölgesi'ndeki nazım ve uygulama imar planları, bir sonraki planlar ile karşılaştırılmıştır. Kültürel miras ve kentsel imaj bir arada olduğunda kentin devamlılığının sağlanacağı görüşü, Kumkapı Bölgesinin kültürel miras niteliği taşıyan özellikleri, imar planları, saha analizleri ve literatür üzerinden irdelenmiştir. Yapılaşmış bölgenin değişiminde küreselleşmenin sosyal ve ekonomik etkileri, yerel yönetim planlama kararları ve uygulamaları, kullanıcıların özellikleri, bölgenin kent ve turizme etkisi analiz edilmiştir. Bölgenin taşıdığı kültürel mirasın, imajın etkisiyle kent turizmine yeterince hizmet edemediği görülmüştür. Bu durum, bölgenin sürdürülebilirliği konusunda endişe oluşturmaktadır.

Kültürel mirasın ve sunulan kentin bütünleştirilmesinde, turizmin kentsel mekandaki değişime etkisinin, planlama aşamasında dikkate alınması halinde bu bütünleşmeye katkı sunabileceği görülmektedir. Kentsel planlamada kültür alanlarının ayrı bir lejantla ele alınması, kültürel miras ve kentsel imajın bir arada olma durumu kentsel mekanın sürdürülebilirliğini sağlayabilir.

1.3 Hipotez

Literatüre dayalı kuramsal bilgiler sonucu kent turizminin yapılaşmış kentteki etkisini göstermektedir. Kültürel mirasın, kent turizmindeki önemi vurgulanmaktadır. Buna bağlı olarak ana hipotez şudur:

Yapılaşmış ve sunulan kentin birbirine yaklaşması kültürel mirasın yok olmasını önler.

İstanbul'da ulaşılabilen en eski üst ölçekli planlar ile lejantları ve iki plan arasındaki nazım ve uygulama imar planları üzerinden kentteki kültür ve turizm alanları özelinde inceleme yapılmıştır. Kentin makroformu, kültür ve turizm alanlarının değişimi ekseninde incelenerek hipotez test edilmiştir. Kumkapı Bölgesinde belirlenen çalışma alanı sınırları içerisinde, Kumkapı Bölgesinin kültürel miras niteliği taşıyan özellikleri, saha analizleri, imar planları ve literatür üzerinden irdelenmiştir. Yapılaşmış bölgenin değişiminde küreselleşmenin sosyal ve ekonomik etkileri, yerel yönetim planlama kararları ve uygulamaları,

kullanıcıların özellikleri, bölgenin kent ve turizme etkisi analiz edilerek yapılaşmış ve sunulan kent arasındaki bütünleşme/ayrışma hipotezi test edilmiştir.

Yöntem

Kentin yapılaşma sürecinde kültürel mirasın korunması sorunsalını çözmek için aşağıdaki yöntem uygulanmıştır:

Küreselleşme ile birlikte, kent ve turizm ilişkisinde, kültür ve kültürel değerler odak noktası haline gelmiştir. Kent turizminde, bütünleştirici yaklaşım ihtiyacı oluşmuş ve küreselleşmenin kentle ilişkisinde disiplinler arası bir yaklaşım ortaya koyabilmek için kent turizminde bütünleştirici yaklaşıma götüren altı bileşen oluşturulmuştur. Bu bileşenlerde küreselleşmenin müdahaleci etkisi göz önünde bulundurularak turizmle değişen kenti anlayabilmek için kentin yapılaşma sürecini incelemek gerekir.

Kentin yapılaşma süreci, mekan üretimi bağlamında, Lefebvre' nin (mekânsal üçlemesi ve dönemselleştirmesi), Foucault'nun (heterotopya) ve Soja'nın (üçüncü mekan) mekansal söylemleri ile incelenmiştir. Küreselleşme ile ortaya çıkan sunulan kent bu söylemlerde aranmıştır. Lefebvre'nin mekansal üçlemesinde yaşanan mekan üzerinden geliştirilen Foucault'nun heterotopyası ile Soja'nın üçüncü mekanında, kentsel mekandaki zıtlıklar vurgulanmaktadır. Mekanı tanımlamada oluşan bu zıt söylemler, soyut mekanı ortaya çıkarmaktadır. Soyuta direnen mekanı ortaya koyan yaşanan mekanın çelişkili mekanla çakışması durumu bizi sunulan kent gerçeğiyle karşılaştırmaktadır. Yapılı çevrenin değişimi ile ilgili literatür ve mekânsal söylemler ile yapılaşmış ve sunulan kentin özellikleri belirtilmiştir.

Bir üretim tarzı olan turizmle değişen kenti incelemek için, kent turizmi bileşenleri ve yapılaşma sürecindeki özellikler bir araya getirilmiştir. Kentin yapılaşma sürecinde kültürel mirasın korunması sorunsalı için bir yöntem üretilmiştir. Kent ve turizm planlamasında bütünleştirici yaklaşıma götüren altı bileşen, yapılaşmış ve sunulan kentin özellikleri ile ele alınarak yapılaşma sürecinde kültürel mirasın korunması sorunsalı için değerlendirme kriterleri oluşturulmuştur. Altı bileşenin kente etkisi, kentin yapılaşma sürecindeki değişimini ortaya koymaktadır. Yapılaşma sürecindeki değişim, İstanbul'un üst ölçekli planları ve lejantlarındaki

kültür ve turizm alanları üzerinden incelenmiştir. Üst ölçekli planlara bağlı olarak Kumkapı'da alt ölçekli planlar incelenmiş ve Kumkapı'nın sahip olduğu kültürel miras (mimari miras, somut olmayan kültürel miras ve yaratıcı endüstriler) saha üzerinden analiz edilmiştir. Yapılaşmış kentle sunulan kentin bütünleştiğini/ayrıştığını, kültürel mirasın korunduğunu/korunmadığını gösteren bulgular değerlendirilmiştir.

2
KENT TURİZMİNDE BÜTÜNLEŞTİRİCİ YAKLAŞIM

Bu bölümde, üst ve alt amaçlar literatür üzerinden irdelenerek tez çalışmasının araştırma sorusu belirlenmiş ve irdelenmiştir:

Kentsel turizm araştırmalarında kent ve turizm planlamasındaki bütünleştirici yaklaşımın bileşenleri nelerdir?

- Turizmin kentsel mekana etkisi nedir?
- Kültür ve turizm ilişkisi nasıldır?
- Kent turizmi literatürde nasıl ele alınmıştır?
- Küreselleşme, küresel şehir ve dünya şehri kavramları nedir?
- Kültürün küreselleşmesi tehdidi nedir?
- Turizmle değişen kentte, kent ve turizm planlamasında etkili bileşenler nelerdir?

Kent turizmine dair söylemler, küreselleşme, küresel şehir ve dünya şehri kavramları, kültürün küreselleşmesi tehdidi literatür üzerinden analiz edilerek, kent ve turizm ilişkisi incelenmiştir. Kentsel turizm araştırmalarında, disiplinler arası bütünleştirici bir bakış açısıyla temel alınabilecek altı bileşen ve bu bileşenler arasındaki ilişkiler belirlenmiştir. Kentsel turizm araştırmalarında mimari disiplin çerçevesinde bütünleştirici bakış nasıl sağlanabileceği konusunda, kentlerin yapılaşma sürecinin incelenmesinin bütünleştirici yaklaşıma götürebileceği düşünülmektedir.

2.1 Kent ve Turizm İlişkisi

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (DTÖ), turizmi, “boş zaman, iş ve ziyaret edilen yer içinde ücrete tabii bir faaliyetin uygulanmasıyla ilgili olmayan diğer amaçlar için, art arda bir yıldan fazla olmamak üzere, seyahat eden ve normal ortamlarının dışında kalan insanları yönlendiren sosyal ve ekonomik bir olgu” olarak tanımlar [32].

Edwards, kent ve turizm kelimelerinin bir arada mekânsal bağlamda bir etkinlik oluşturduğunu; ancak bu etkinliğin kendi içinde tanımlanamayacağını veya sınırlandırmayacağını ifade eder. Turizmin, kent ortamında birçok sosyal ve ekonomik güçler arasında yer aldığını belirterek turist, ev sahibi ve endüstri için farklı sonuçlar ortaya koyan bir ilişkiye dikkat çeker [17].

Kentler, kültürel mirasın yoğunlaştığı yerler olduğundan turizm için büyük önem taşımaktadır. Her kentin, kendine özgü özellikleri, tarihi, kültürü ve imajı vardır. Bu özellikleriyle hem sakinlerine hem de ziyaretçilerine farklı turistik amaçlar için farklı olanaklar sunar. İş gezileri, konferans, sergi, eğlence, tatil, arkadaş ve akraba ziyaretleri, vb. pek çok eğilimler turizm talebinin oluşmasında etkendir. Büyük kentlerde, turizmin gelişimi daha çok turizm politikalarına bağlı olarak, kent için kaynak oluşturma amaçlı değerlendirilmektedir. Kentlerin, fiziki yapıları değiştikçe, mekansal problemler oluşmuş, bu problemler toplumsal ve ekonomik sonuçlar doğurmuştur. Bu sorunlara çözüm olarak turizm etkin bir rol oynamıştır. Kentlerin canlandırılması için özellikle 1980 sonrası turizm teşvikleri hızlandırılmıştır [33].

Kentler, genel özellikleri itibariyle; nüfusun yoğun olduğu, ticaret ve hizmetlerin toplandığı ve kolay erişilebildiği alanlardır. Konaklamanın, taşımacılığın ve insan etkileşimlerinin çok olduğu, kent alanlarına bağlı turist aktivitelerinin oluştuğu ve bu aktivitelere eğilimin neticesinde kısa süreli gezilerle ziyaretçi sayılarının arttığı merkezlerdir [34]. Farklı turizm ürünleriyle kendini gösteren kentlerin bir kısmı tarihiyle, bir kısmı doğal güzellikleriyle, bir kısmı spor etkinlikleriyle, bir kısmı festival ve alışveriş merkezleriyle ön plana çıkmaktadır. Bu özellikleriyle kendini pazarlayan kentlerin bazıları, marka imajlarını iyi konumlandırdığından diğer kentlerden daha fazla rağbet görmektedir [35].

Turizm tüketim alışkanlıkları ve özellikle 1980 lerden sonra “özel ilgi turizmi (special interest tourism)” nin büyümesinin, geç modern eğlence toplumunun boş zaman ilgi alanlarının giderek artan çeşitliliğinin yansıttığı düşünülmektedir. “Boş zaman ve turizm” kavramlarını vurgulamak için “alternatif”, “sürdürülebilir”, “yeni”, “uygun”, “sorumlu” ve “ego turizmi” de dahil olmak üzere çok sayıda terim ortaya çıkmaktadır [34].

Kent, maddidir, sosyaldir ve politiktir, medeni olarak birada yaşayabilmek için en gelişmiş kültürel üründür, geleneklerin merkezi, tarihin ve kültürün bir parçasıdır. Pekçok insan kentlerde yaşıyor ve orada çalışıyor; ancak boş zamanlarında diğer kentleri ziyaret etme imkanı bulabiliyor. Toplum sürekli bir değişim içinde olduğundan, kentler, yaşayanların ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamaya ve gelecek ziyaretçiler için cazip bir destinasyon haline gelmeye çalışmaktadır. Bu sosyal ve ekonomik fırsatı değerlendirebilen kentler, büyümeye ve gelişmeye başlarken beraberinde kentsel mekanlara dinamizm ve canlılık getirmektedir [36].

Kentler sürekli değişmekte; inşa edilmekte, dönüştürülmekte ve büyümektedir. Bu büyümenin hem ekonomik, hem sosyal hem de siyasi etkileri ortaya çıkmaktadır. Kentlerin büyümesi sadece büyük kentleri değil, küçük ve orta ölçekli kentleri de etkilemektedir. Kentler kimi zaman farklı tür gruplar tarafından işgal edilmektedir ve her biri kenti farklı şekillerde kullanmaktadır. Mekansal bir örgütlenmeyi, o toplumun nasıl yapılandırıldığını yansıtan bir çeşit yerleşim farklılaşmasını oluşturabilmektedir. Ancak, kentler beraberinde bilgi sağlayan ve bilginin yayılmasını kolaylaştıran sosyal ağlar da oluşturmaktadır. Farklı insanların bir araya gelmesiyle oluşan iş birliği, fikir ve güç birliği ile kentin gelişmesine, altyapı ve diğer hizmetlerin desteklenmesine de katkı sunmasına imkan tanımaktadır. Kenti, insanların yaşamlarında dinamik ve organik bir unsur olarak daha yakından anlama ve inceleme ihtiyacı, sadece pazarlama veya ürün amaçları için değil aynı zamanda toplumunu, altyapısını ve kurumlarını da en etkin ve ekonomik şekilde organize edebilmek için çok önemlidir. Küreselleşen bir dünyada, şehirler mesafelere bağlı olmaksızın birbirine bağlı düğüm gibidir. Dolayısıyla, turizm kentsel gelişim ile ilgili tüm politikalarda önemli bir unsurdur. Sadece ziyaretçilerin beklentilerini karşılamak için rekabetçi bir ürün sunmaz, kentin kendisini geliştirerek daha iyi altyapı sağlamasını ve yaşayanlar için daha iyi şartlar oluşmasını sağlar [36].

İnsanların farklı amaçlar için yer değiştirmeleriyle başlayan turizm, kent ekonomisinde oldukça etkindir. Uluslararası turizm, dünya ihracat ürünleri arasında 2015'te %6' lık paya sahipken, bu oran 2016'da %7'ye ulaşmıştır. Dünya GSYİH'sının %10'una, küresel ticaretin % 7'sine ve her 10 işyerinden 1'ine karşılık gelmektedir [37]. Turizm, ihracat kategorisinde ise yakıt (fuel), kimya(chemicals)

ve yiyecek (food) ardından dördüncü sıradadır [11]. Kentler, turistlerin taleplerine göre ürün sunarken, taleplerin karşılanmasında, ziyaretçi ve ev sahibi toplum için süreğen bir alışveriş söz konusudur. Bu alışveriş, kentlerde büyümeye ve değişime neden olurken, büyümenin ekonomik, sosyal, siyasi etkileri ortaya çıkmaktadır. Özellikle konaklama sektöründe görülen bu durumla ilgili arz-talep döngüsünün devam ettiği kentler altyapı yatırımları, tanıtımlar, yenilikçi stratejiler ile desteklenerek hem yaşayanlara ve turistlere hem de kent imajına katkı sağlar.

2.2 Kent Turizminin Önemi: Söylemler, Önermeler, Zıtlıklar

DTÖ, kent turizmini, yönetim, üretim, ticaret ve hizmetler gibi tarım dışı ekonomiye dayalı ve ulaşımda bir düğüm noktası olarak kendine özgü özelikleri ile kentsel alanda gerçekleşen bir turizm aktivitesi türü olarak tanımlar. Kentsel destinasyonların, eğlence ve iş için, geniş ve heterojen kültürel, mimari, teknolojik, sosyal ve doğal deneyimler ve ürünler sunduğunu belirtir [38].

Kent turizmi, 1990'lı yıllara kadar coğrafyacıların sınırlı sayıdaki çalışmasıyla yürütülürken, 90'lardan sonra özellikle turizm araştırmacıları ve kentsel planlama uzmanları gibi farklı disiplinlerin de ilgi odağı olmaya başlamıştır. Bu durum, kentlerdeki turizmin büyümesini ve bununla ilgili olarak da politika sorunlarını yansıtmaktadır. Bir yandan, özellikle tarihi kentlerde turistlerin artan talebi, belki de Avrupa'nın en sık karşılaştığı bir durum olan artan ziyaretlerle başa çıkma sorunlarından kaynaklı reaktif bir yanıt getirmiştir. Diğer yandan, sanayi sonrası kentlerde kentsel canlanma için stratejik bir sektör olarak görülen turizme karşı, birçok kentsel politika daha proaktif bir duruş sergilemiştir. Bu ekonomik bir vurgudur ve şehirlerin gerçekten de büyük destinasyonlar olduğunu ya da olma potansiyeline sahip olduğu gerçeğini yansıtır. Bununla beraber Cazes, kentsel turizmi yeni bir olgu olarak görmek yerine, şehirlerin cazibesinin dikkate değer kalıcılık olduğunun altının çizilmesi gerektiğini savunmaktadır [16].

Kent turizmi, uluslararası ve yerli ziyaretçilerin yanı sıra, yapılı ve doğal çevre, altyapı, vb. imkanlarla iç içe olan kentsel bölgelerdeki yerel halkın faaliyetlerini de kapsar. Kentler ve kasabalar gibi kentsel alanlar, turizm destinasyonu gibi hareket ederler ve ziyaretçilerde, başka yerler için de merak uyandırır. Dünya

nüfusunun %50'sinden fazlası kentleşmiştir. Kentleşme oranının artmasından dolayı küresel turizm ekonomisini yönlendiren kent turizminin dinamiklerini iyi anlamak önemlidir. Kent turizmi, kentleşmenin yönetimsel sorunlarının yanında yerelde küreselleşmeye olan tepkilerin sosyal, ekonomik, mekansal ve teknolojik yönlerinden ayrı düşünülemez. Nüfusu büyük olan kentler, kalabalıktan uzaklaşma arzusunun neden olduğu turizm trafiğinin tetikleyicileridir. Seyahat için küresel seçenekler geniş olduğundan, kısa süreli ziyaretlerden ziyade daha uzun süreli ziyaretleri sağlayabilmek için kentler birbiriyle rekabet eder. Rekabetçi kentler, yüksek yoğunluklu fiziksel yapılar, insanlar ve işlevler, kültürel ve sosyal farklılıklar, çok amaçlı ekonomiler, bölgesel ve şehirlerarası ağlar içinde fiziksel merkeziyet ile karakterize edilir. Tüketicinin talebi, kamu ve özel sektör yönetim stratejileri, planlama, pazarlama ve diğer faktörlerle hafifletilen hizmetlerin arzı ile turizm akışı sağlanmaktadır [39].

Hem sanayi sonrası ekonomik rejimdeki hem de post modern toplumların çoğulcu ideolojisindeki değişimler ile turizm, savaş sonrası dönemi karakterize eden kitle turizminden, yeni moderniteyi, bireyselleşmeyi ve çeşitliliği yansıtan alternatif formlara doğru ilerlemektedir. Bu kavramların merkezinde hareket fikri olduğundan, turizm ve rekreasyonun gerçekleştiği kültürel bağlam da değişmiştir. Hareketliliğin hızlanması, insanların hem öznellik hem de sosyallik açısından günümüz dünyasını nasıl tecrübe ettikleri ve estetik olarak doğayı, çevreyi ve diğer toplumları değerlendirmelerine etki eden bir "zaman-mekan sıkıştırması" na yol açmaktadır. Bireyselleşme ve bireysel katılımcıların eğlence turlarındaki entellektüel gelişimi, belirli yerlerde ne yapılıp yapılamayacağına ilişkin kararların kişisel temelini de güçlendirmektedir. Bugün turizm, kentsel destinasyonlarla mekanı büyük ölçüde tüketir: turistik-tarihi kent çekirdeği, farklı türlerde özel müzeler, kent limanları, tema parkları ve özelleştirilmiş bölgeler… Bunların hepsi bu tüketime katkıda bulunur [40].

Kent ortamında birçok sosyal ve ekonomik güçler arasında yer alan turizm, motivasyonu geniş, tercihleri ve kültürel perspektifi olan ve ev sahibi toplumla diyaloğa giren insanlara, ürün çeşitliliğini ve deneyimini pazarlayan ve başarılı olan bir endüstriyi hazırlar. Bu ilişki turist, ev sahibi ve endüstri için bir dizi sonuç ortaya koyar. Diğer ortamlarda olduğu gibi şehirlerde turizm oluşurken, kendi

içinde turizm ve çok yönlü bir varlık olan kent arasındaki etkileşimleri ve olası ilişkileri açıklamak biraz zordur. Değişim ve turizm etkisi konusu, kentsel turizmin kent niteliğini tartışmaya yardımcı olmaz. Bu yüzden kırsal, dağ, deniz ve diğer coğrafi sınırları olan turizmle farklıdır. 'Kültür'(festival ya da sanat dahil olmak üzere), 'tarih', hatta ' kongre', 'spor', 'gastronomi', 'gece hayatı', 'alışveriş' sıfatları 'şehir turizmi' önünde yer alır. Bu çeşitlilik şehir ve turist ilişkisinde var olan bir şey; ancak etkileşimin sadece bir yarısıdır. Turistler, hemen hemen tüm kentsel özelliklerden faydalanırlarsa, neredeyse hiçbirinden seçkin bir şekilde istifade edemezler. Bu yüzden kentsel turizm anlayışı, öncesinde içinde bulunduğu kent bağlamını anlamaya bağlıdır [17].

Ashworth, kent turizmini karakterize eden zıt önermelerden bahsetmiştir ve bu önermelerin bilimsel araştırmalar için bir odak noktası sağlayacağını söyler:

- Kent turizmi turizmin dünya çapındaki son derece önemli bir formudur: Bu genellikle turizm araştırmalarını teorik araştırmaya bağlayan az sayıda şehir ya da turizm bilgininin dikkatini çeker.
- Turistler şehirleri pek çok amaç için ziyaret ederler: Çok turist ağırlayan şehirler, içinde turistlerin kolayca özümsendiği büyük çok fonksiyonlu yapılardır ve böylece ekonomik ve fiziksel olarak büyük ölçüde görünmez olurlar.
- Turistler kentin imkanlarından ve hizmetlerinden yoğun bir şekilde faydalanırlar; ama şehrin küçük bir kısmı özellikle onlar için oluşturulmuştur.
- Turizm şehirlere önemli ölçüde ekonomik fayda sağlar; ancak ekonomisi turizme en çok bağlı olan şehirler bundan en az faydalananlardır.

Kent turizmini karakterize eden zıt önermelerle, Ashworth, sonuçta bir çok yönden, politika ve yönetimin etkisinde olan şehir ve turist arasındaki kritik asimetriye varıldığını söyler. Turizm endüstrisinin açıkça şehrin sağladığı, çeşitli, esnek ve erişilebilir turizm ürünlerine ihtiyacı olduğunu belirtir [18].

Lengkeek, hem farklı bilişsel stillere hem de ilgili durumlara göre değişen günlük yaşamdan başka gerçeklikleri de ifade eden "karşı yapılar(counterstructures)" kavramından bahseder. Bu diğer gerçeklikler, günlük hayattan radikal bir şekilde

farklı olabilir, günlük değerlere karşı çıkar ya da bunlara kayıtsız olabilir, olasılıkları genişletebilir ya da sadece tamamen farklı bir ortamın aynası içindeki günlük etkinlikleri ve alışkanlıkları yansıtabilir. Bireyin günlük hayatındaki değişiklikler şu 3 başlık altında toplanabilir:

- Bireyin günlük aktivitelerinin bir kısmının ya da tamamının değişimini ifade eden *çevrenin işlevsel boyutundaki değişiklikler*,
- Bireyin günlük aktivitelerinin radikal olarak farklı bir alan biçiminde projelendirilmesi ve gerçekleştirilmesini ifade eden *çevrenin biçimsel boyutundaki değişiklikler,*
- hem günlük aktiviteler hem de mekanın fiziksel biçimini değiştirmeyi ifade eden *çevrenin hem işlevsel hem de biçimsel boyutundaki değişiklikler (Şekil 2.1.)*

Bu kavramsal çerçevede, kent turizminin evrimiyle ilgili olarak Şekil 2.1.' de görüleceği üzere yirminci yüzyılın ikinci yarısında savaş sonrası dönemde kitlesel kent turizminin ağırlıklı olarak tanıdık çevrenin işlevsel boyutundaki karşı yapılara dayandığı söylenebilir (karşı yapıların A ve C tipleri) [40].

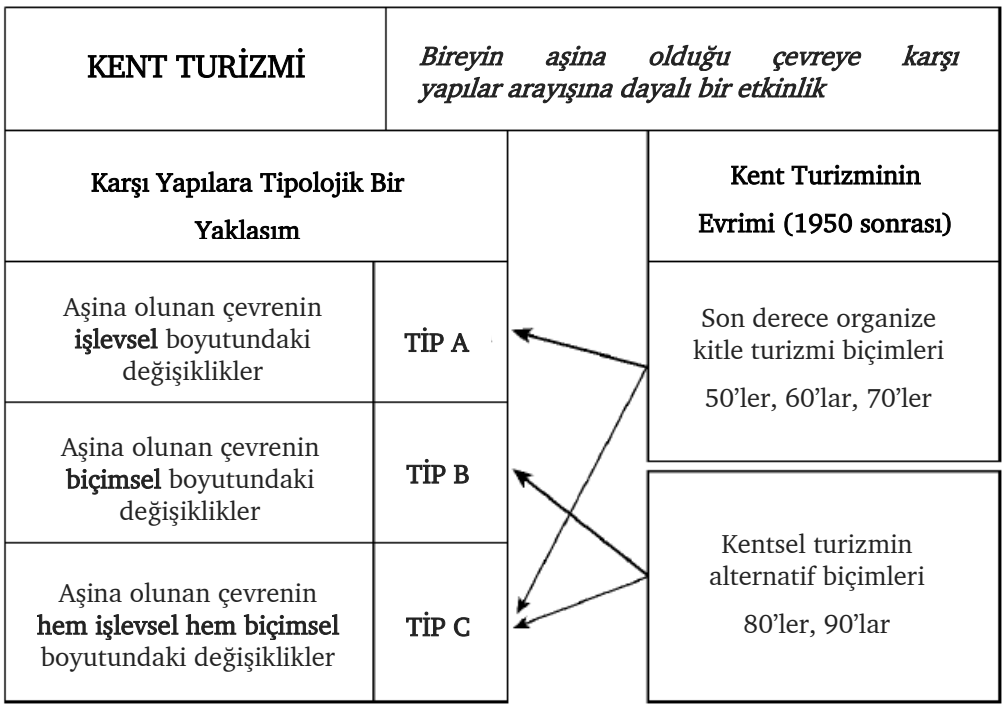

Şekil 2.1 Lengkeek'in kent turizminin evrimi grafiği

Tatiller çoğunlukla, iş ve diğer günlük faaliyetler içinde farklı bir şeyler yapmak için bir mola olarak anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, günümüz kent turizmi biçimleri ağırlıklı olarak bireyin arayışını çevrenin biçimsel boyutunda yansıtma eğilimindedir (karşı yapıların B ve C tipleri). Bu durum bazı teknolojik gelişmeler ve yeni moderniteyle ilişkilidir. Bireyin, iş, alışveriş, bankacılık, eğitim, eğlence, rekreasyon ve turizm gibi farklı sosyal etkinliklere uzaktan erişimi bunun bir sonucudur. Yeni iletişim biçimleri, geçmişte iyi ayırt edilebilen sınırları belirsizleştirdiğinden; iş, yaratıcılık ve boş zaman aktiviteleri, günümüzde, net işlevsel kimliğe sahip olmayan ya da 'yeri olmayan(non places)' mekanlarda gerçekleşebilir. Bireyin günlük ortamının bu derece homojenleştirilmesi, kent turistinin karşı yapılar arayışının aslında kentsel çevrenin biçimsel boyutuna yönelik olduğu iddiasını destekler. Bu nedenle, kent turizminin gelişiminde önemli bir parametre oluşturacağından, fiziksel mekanın biçimlendirilmesinde neyin alt yapı oluşturacağını anlayabilmek için kentsel mekan morfolojisi ve kentsel tasarım konularında derin araştırmalar yapmak gerekir [40].

Uluslarası turizm arttıkça, bir turizm bölgesinin çekiciliği hem akademik hem de pratik anlamda önem arz etmektedir. Şehirler, yabancı turisti çekmek için, çekiciliğini geliştirmek, kendini gözden geçirmek ve yeni imaj ve yeni tanımlayıcı kelime önerileriyle kendini sunma eğilimindedir. Ziyaretçilerini tatmin edemeyen bir şehir cazibesini kaybedeceğinden, bir şehrin hizmet kalitesini ziyaretçilerin memnuniyeti için artırmak önemlidir. Kültür, eğlence, yeme-içme, alışveriş, doğa, manzara, konaklama, ulaşım, telekomünikasyon, altyapı, vb. bir şehrin hizmet kalitesine etki eder. Yerel yönetimlerin de etkin bir pazarlama stratejisi sunması cazibeyi artıran etkenlerdendir [41].

Bununla beraber, turizm bölgelerinin çekiciliğini artırmak, ziyaretçi yoğunluğunu artırmakla birlikte kentlerdeki turizm yaşam döngüsünü de zamanla değiştirmektedir. Turizmin gelişimini ve turizm bölgelerinde yaşayanların turizmle ilişkisini tanımlamada en çok kullanılan yöntemlerin başında Butler'in (1980) Turizm Yaşam Döngüsü Modeli (Şekil 2.2) gelir. Modelin amacı, turizm bölgeleri için genel bir kalkınma süreci tasarlayarak turizm bölgesindeki

kaynakların iyi yönetilmesini sağlamaktır. Bölgenin dinamik yapısına dikkat çekmek, planlama, yönetim ve gelişim gibi müdahalelerle potansiyel düşüşle ilgili önlem almak hedeflenmiştir. Bu hedefi gerçekleştirmede keşfe açık bölgeler için birden fazla aşamaya (keşif, katılım, gelişim, pekişme, durgunluk ve ardından gerileme veya yeniden canlanma arasında bir dizi olasılık) sahip bir gelişim modeli önermektedir. Bölgenin ulaşım ve turistik imkanları yetersiz olduğundan daha çok maceracı turist gruplarının keşfi ile başlayan döngüde, yerel halkın, esnafın ve belediyenin tanıtım faaliyetlerine katılmasıyla bölgede turizm faaliyetleri gelişim göstermektedir. Artık bölgenin ekonomisinin büyük bir kısmı turizme bağlı olarak ilerlemektedir. Bununla beraber, bölgenin gelen turist sayısının yerel halkın nüfusunu geçmesiyle birlikte turizm faaliyetlerinde aksamalar yaşanmaktadır. Turizmde çevresel, ekonomik ve sosyal problemlerin oluşmasıyla, doğal ve kültürel cazibe bölgesi olan turizm merkezinin çekiciliği azalmaya başlamaktadır. Cazibenin azalmaya başladığı aşamada, turizm bölgesi ya gerileyecek ya da yeniden yapılanma sürecine girecektir. Yeniden yapılanma sürecinde bölgenin tüm paydaşlarının (yerel halk, planlama birimleri, işletmeciler, vb.) katılımı önemlidir. Bölgenin dinamiklerine dikkat çekerek düşüş sürecinden mümkün olduğunca uzaklaştıracak uygun müdahaleleri yapabilmeyi sağlamak tüm paydaşlarla mümkün olacaktır [42].

Durgunluk döneminde, özellikle ziyaretçiler için sağlanan hizmetlerin bölge halkı için sağlanamaması veya bölge halkını kısıtlayan durumların olması, turizm bölgesini gerilemeye itecektir. Pazara yeni giren bölgelerle rekabet zorlaşacağından turizme katılım için yeni fırsatlar elde etmek ve hatta doğal olmayan kaynaklara başvurularak yeniden canlanmayı sağlamak mümkün olabilmektedir [43]. Nitekim, bu durum en çok kıyı turizminin etkin olduğu Akdeniz bölgesinde kendini göstermiştir. Turizm gelişimiyle cazibe merkezi haline gelen bölgeler, planlama ve yönetsel çalışmalarındaki eksiklik veya paydaş katılımının doğru yürütülememesi nedeniyle gelişimini sekteye uğratmış ve bazı bölgeler gerileme durumunda kalmıştır [44].

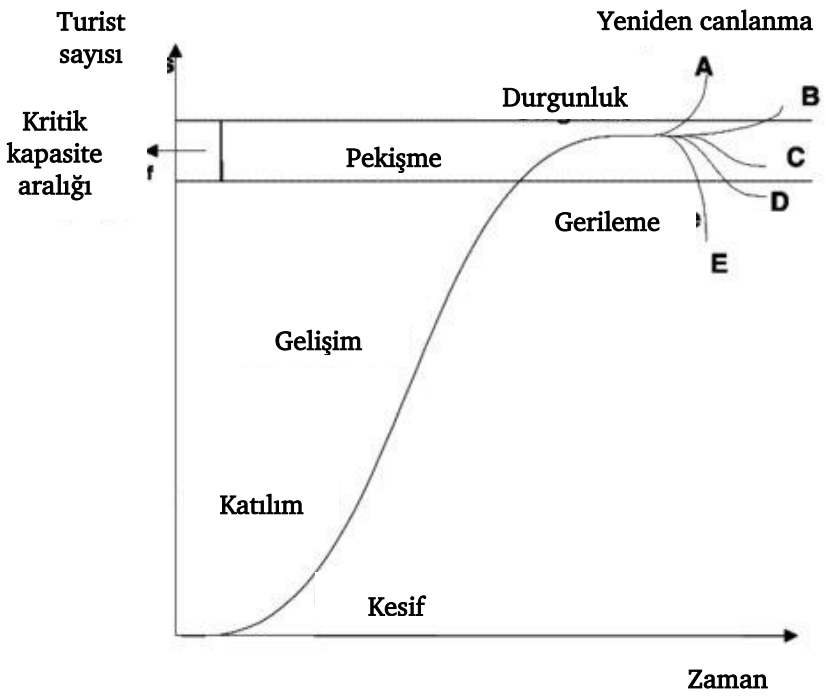

Şekil 2.2 Butler'in turizm yaşam döngüsü modeli

Turizm pazarları hem büyüklük hem de kişisel hareketlilik ve refah açısından büyüdükçe, beklentiler ve talepler değişmeye başladı. Altyapı ve tesislerin kalitesi, daha geniş cazibe merkezleri yelpazesi ve menşe bölgelerinden daha ucuz, daha hızlı ve daha kolay erişim sağlandığından ziyaretçiler de daha sofistike ve talepkar hale geldiler. Bu tür değişikliklere uyum sağlamayan destinasyonlar hızla gözden düşerek, genellikle uygun iklim koşullarına sahip ve turizm açısından gelişmemiş lokasyonlarda, suyla mekanı birleştiren fiziksel özelliklere sahip yeni tatil yerlerine yönelindi. Zamanla teknoloji, bu özelliklerin bazılarının, hatta hepsinin yerini almıştır. Bunun en belirgin örnekleri Dubai, Las Vegas ve Makao'da ve hatta Disney Tema Parklarıdır. Geziler ve 'yapay' deneyimler veya bazen gerçek dünya konumlarını taklit eden devasa lüks oteller, örneğin Venedik, Luksor, New York, sözde film setleri veya 40 derece veya daha fazla sıcaklık yaşayan bir bölgedeki yapay kayak pistleri, vb teknolojik özellikler geleneksel plajların veya geleneksel kültürel mirasın yerini almaktadır [45].

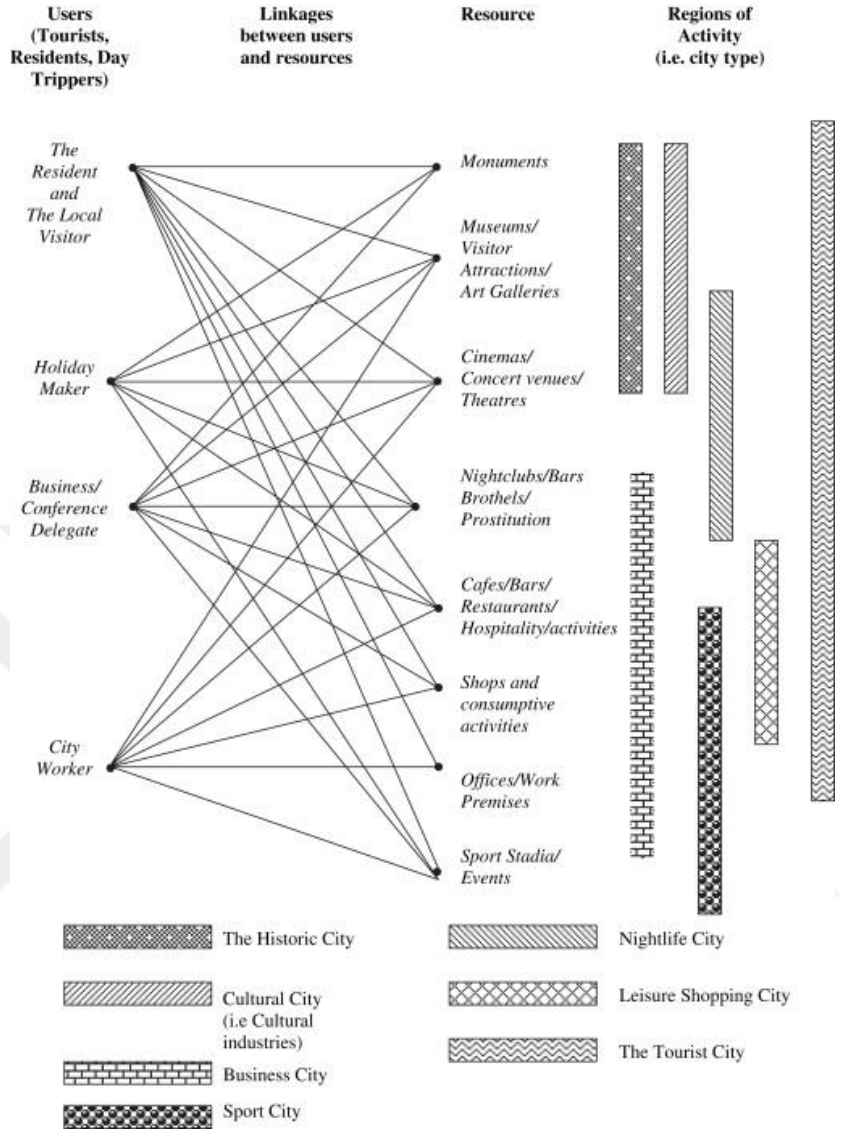

Şekil 2.3 Burtenshaw'ın geliştirdiği turist şehrindeki alanlar [18]

Burtenshaw, turist şehrini tanımlarken, farklı kullanıcıların (turist, yerel halk, günü birlikçiler) kenti ziyaretlerinde belirli nitelikler aradığını belirtir. Şekil 2.3.'te görüldüğü üzere, kullanıcılara kentte sunulan turizm ürünlerine bakıldığında, tarih şehri, kültür şehri, iş şehrini, gece hayatı şehri, eğlence ve alışveriş şehri ve spor şehri gibi şehir içindeki fonksiyon alanlarının (kaynakların) kullanıcıyla arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Kaynakların sınıflandırılmasındaki karmaşıklık, farklı kullanıcıların tercihlerinin, kentlerin dinamik ve esnek bir alan olarak turizme hizmet ettiğini göstermektedir. Tarihi ve kültürel bilgi edinmek, spor aktivitelerini ve sanatsal etkinliklerini izlemek, alışveriş ve eğlence

imkanlarından yararlanmak, tatil yapmak, turizm bölgesindeki toplumun gündelik yaşam tarzına tanıklık etmek amacıyla kentlerdeki kısa süreli ziyaretleri kapsayan kent turizminde, turistler için çeşitlilik ve esneklik önemlidir. Turizm kentinin sunduğu ürün çeşitliliği kalış sürelerini artırmakla birlikte, kente ve kentlilere de ekonomik fayda sağlar [46]

Kentlerde, yoğun iş temposundaki insanlar, yıllık izinlerini kullanmayı beklemeden, haftasonu veya kısa tatillerle ulaşımı kolay ve güvenli bir kente giderek yeni deneyimler yaşama isteğindedirler. Avrupa'da "city break" olarak adalandırılan bu durum, özellikle metropol ölçeğindeki kentleri tüm yıla yayılan kent pazarlaması için stratejik davranmaya yönlendirir. Günümüzde kent turizmi denince; bir kentin doğal, tarihi ve kültürel özgünlüğü, sunduğu yapılarında hizmetlerinde çağdaşlığı, güvenliği, yerel yönetimlerce temin edilen teknik donanım ve altyapı hizmetleri, konaklama kalitesi ve fiyat politikaları, restoranlar, barlar, lunaparklar, su parkları gibi eğlenceye yönelik yan hizmetler, kentsel açık alanların kalitesi ve kent içi dağılımı, kent halkının turizme, turistlere bakış açısı, festivaller, yarışmalar, spor karşılaşmaları gibi kentsel yaşamı çekici kılacak tüm etkinlikler akla gelmektedir [47]. Bu imkanlara sahip şehirlerde kent turizmine ilgi artacağından, kentler küresel rekabet ortamında öne çıkacaktır.

Şekil 2.4 Turist fonksiyonları ve farklı büyüme modelleri [47]

Kentlerin turizm ile ilişkisi üç farklı şekilde sınıflandırılmaktadır: geleneksel kentler, turizm kentleri ve turizm dışındaki kentler. Geleneksel kentlerde, turizmi dengelemek ve yaşayan kent çevresini korumak için, turizm güçlü bir ekonomik yapıyla kendini gösterir. Turizm kentlerinde, turizmin ekonomide ve sosyo-kültürel hayattaki rolü büyüktür, Alternatif turizm ürünleri ve pazarlar bularak turizmi çeşitlendirmek hedeflenir. Turizm dışındaki kentlerde ise, yerel ekonomiyi canlandırmak ve farklılık yaratmak için turizm bir fırsattır. Kentin turizm pazarına sunulacak ürünlerini tespit etmek, pazarlamak, iyileştirmek ve kenti cazibe merkezi haline getirmek için, imaj-tanıtım çalışmaları yapılmalıdır.

Turizm talebinde, uzun süreli tatillerden çok, kısa süreli ve sıklıkla değişik ilgilere yönelik tatiller tercih edilmektedir. Turistlerde, çevreye, dezavantajlı gruplara yönelik farkındalık giderek artmakta olup kentlerde turizm gönüllülük ağı oluşmaktadır. Kent turizminde, yerel yönetimlerin ilgisi daha çok küçük ölçekli vaka çalışmalarına dayanan daha geniş varsayımlardan çok, kentin ayrıntılı pazarlama ve yönetimine odaklıdır. Ancak, turistlerin kenti gerçekte nasıl kullandığı, olumlu veya olumsuz nasıl deneyimlediği ve bu deneyimin sonucunda, turist ile yer arasındaki ilişkiyle daha az alakalıdır [48]. Kentsel destinasyonda turistin davranışına ilişkin mevcut akademik araştırmalar, genellikle varsayılan dört davranışsal özellikte gruplandırılabilir: seçicilik, hızlılık, tekrarlama ve değişkenlik. Turistlerin bireysel mekan-zaman bütçeleri yerel kullanıcılara göre daha kısıtlı olduğundan, onların eylem alanlarını sınırlar ve şehrin sunduğu her şeyin sadece çok küçük bir kısmından yararlanırlar. Mevcut kentsel kaynaklardan neyi, ne zaman, nerede ve nasıl kullanacağına dair kararları vermesi gerektiğinden seçicidir. Turistler, kentsel turizm ürünlerini hızla tüketmektedir. Herhangi bir kentsel turizm destinasyonunda kalış süresi, deniz veya kış sporları merkezlerinden çok daha kısadır. Bunun nedeni kısmen, şehirlere seyahat etme isteklerinin kentsel olmayan turizm yerlerine göre daha çeşitli olması ve aslında tatil yapmakla motive edilmeyen birçok kısa süreli konaklamayı içermesidir. Kentsel destinasyonlara giden turistlerin, kentsel olmayan destinasyonlara gelen ziyaretçilerden aynı şehre tekrar tekrar dönme olasılığı daha düşüktür. Deniz veya kış sporları destinasyonlarının daha genel karakterinin aksine, bu tür tekrar ziyaretleri caydıran şey, kentsel turizm ürününün yere özgü doğasıdır. Birçok kent

turisti, tatilin veya ziyaretin kültürel teminatına katkıda bulunmak ziyaret edilmesi gereken önceden işaretlenmiş eserleri deneyimlemekle meşgul olur. Beklentiler karşılandıktan sonra tekrar ziyaret gereksizdir. Buradaki paradoks, kentsel cazibe ne kadar benzersiz olursa, ziyaretin tekrarlanma olasılığının o kadar düşük olmasıdır. Luksor, Pisa veya Niagara Şelaleleri, yaşamda bir kez yaşanabilecek bir deneyim olma eğiliminde iken, belirli bir cazibe yerine bir ambiyans veya yaşam tarzı satan Paris, Viyana, New York, vb. şehirlerde daha genelleştirilmiş yer ürünlerinin tekrar ziyaretleri oluşturması daha olasıdır. Kent turisti esasen değişkendir. Turistin psikolojik ve sosyal bağlamlarına derinden gömülü isteğe bağlı bir faaliyet olan tüm turizm, bu bağlamlardaki değişikliklere duyarlı olmalıdır. Kentsel turizm deneyimlerinin tüketimi bir moda faaliyetidir ve tüm kültür tüketimi gibi çağdaş yaşam tarzlarının bir parçasıdır [18].

Kent turizmi, kentte yapılan aktivitelerin tamamını kapsamakla birlikte, kentin kendisi de bir turizm ürünü olsa da, bir aktivitenin ötesinde olan kenti tüm dinamikleriyle incelemek gerekir. Literatürdeki tanımlamalar neticesinde; kent turizmi, farklı turizm ürünlerinin bir arada sunulduğu kentin, sosyal ve ekonomik olarak fiziksel mekanı çok boyutlu şekillendiren turizmle mekansal bağlamda bir araya gelmesi olarak tanımlanabilir. Daha çok 2-3 günlük kısa ziyaretleri kapsayan ve çok boyutlu bir olgu olan kent turizminde kentin potansiyellerini iyi okumak ve anlamak gerekir.

Kent ve turizm ilişkisine dair literatürdeki çalışmalarda, farklı disiplinlerin araştırmalarının, kent turizmini inceleme ve değerlendirme konusunda eksik kaldığı belirtilmektedir. Konuya daha kapsamlı ve çok boyutlu bakabilmek için mimari ve şehircilik disiplinleri çerçevesinde kent turizmine dair çalışmaların artması gerektiği ifade edilir. Kentsel turizm araştırmalarına mimari disiplinde yaklaşabilmek adına, kent turizmine dair farkındalığın arttığı 1990 lı yılların başından itibaren, bu farkındalığı oluşturan etkenlerin neler olduğu irdelenmelidir. 1980 sonrası dünya genelinde etkisini artıran küreselleşme süreci, bu dinamiklerin başında yer alabileceğinden, küreselleşme ve ona bağlı dinamiklerin kent turizmiyle ilişkisi önemlidir.

2.3 Kültür ve Turizm Sektörü

Kültür, bir toplumu diğerlerinden ayıran en önemli unsurdur. Bununla beraber, o toplumun tüm karakteristik etkinliklerini mekana yansıtır. Tarihsel süreçte üretilen tüm maddi ve manevi özellikleri kapsayan kültür toplumların varlıklarını sürdürdüklerinin bir işareti ve bir kimlik politikası olarak ele alınmaktadır. Kültür, bir toplumun sadece örf, adet ve gelenekleri değil, o toplumun sanatı, mimarisi, sosyal ilişkileri ile bir bütündür. Kültürel değerlerin oluşturduğu bu bütünün tamamı kültürel mirasın temelini oluşturmaktadır [49] .

Kültür ve kültürel miras toplumların tüm birikimlerinin toplamıdır. Kültür ve kültürel mirasın oluşturduğu kimlik ve karakter, kuşaklar arası aktarılarak korunur ve geliştirilir. Toplumların geçmiş yaşantıları, dünya tarihinde birbirini tamamlayan bir bütünün parçaları gibidir. Kültürel mirasın korunması, sadece tek bir topluma ait değildir; evrensel bir değer niteliği taşıdığından insanlık tarihinin korunması anlamına da gelmektedir [50]. Ev sahibi toplumun, kültürünü gösterme ve tanıtma fırsatı kültürel miras, turizmin olumlu sosyo-kültürel etkileri kapsamında o topluma değer katar. Bu bağlamda, kültürel miras ve turizm arasındaki ilişki gün geçtikçe daha belirgin hale gelmektedir. Turizmin gelişmesi için bir imkan sunan kültürel miras; toplumun bir parçası olarak fayda sağladığında anlam bulmaktadır [51].

Kültürel miras, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ile, somut ve somut olmayan kültürel miras olarak ikiye ayrılmaktadır. Somut kültürel miras, yapı toplulukları, anıtları ve sitleri kapsar [52]. Somut olmayan kültürel miras ise; toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar olarak tanımlanmaktadır [53].

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), 2016 yılı raporuna göre, kültür turizmi Avrupa'nın turizm çeşidi tercihlerinde %40 paya sahiptir. Günümüzde kültürel mirası ziyaret eden profil, daha genç, daha eğitimli, teknolojiyle arası iyi ve daha bilinçlidir. Kültürel mirası, sadece fiziki bir değer olarak görmez; yerel kimlikle ilişki kurarak keşfedilmemiş potnasiyeli ortaya çıkarmaya vesile olmaktadır. Yirmi

ülkeden ziyaretçilerin dahil olduğu bir araştırmada, %57' sinin kültürel mirası tercih ettiği tespit edilmiştir. Kentlerde turizm sektörü gelişirken, kültür ve kreatif sektörlerin gelişimini de önemsemek gerekir [54].

DTÖ'nün, 2018 yılında İstanbul'da gerçekleşen "Kültür ve Turizm" konulu deklarasyonunda, sürdürülebilir ve yaratıcı şehirler için kültür turizminin önemi vurgulanmıştır. Yatırım yaklaşımları ve kamu-özel sektör ortaklıklarında, turizm bölgelerinde (destinasyonlarında) ve kültür sektöründe sürdürülebilir kalkınma zorlukları göz önünde bulundurularak kreatif sektörler için potansiyeller değerlendirilerek fırsatlar oluşturulmalıdır. Turizm sektörü, özellikle kültürel ve yaratıcı sektörler için kentsel ortamlarda sadece ekonomik fırsatlar yaratmakla sınırlı değildir; kalkınmanın tüm boyutlarının ayrılmaz bir parçasıdır. Sürdürülebilir kültür turizmini teşvik ederken, çok çeşitli turizm bölgelerine ve kaynaklarına ev sahipliği yapan şehirler hakkında farkındalık yaratmak amaçlı, dünya genelindeki şehirler ve yerel yönetimler arasında alışverişi ve iş birliğini sağlayarak, hükümetler arası ve bölge genelindeki kuruluşların yanı sıra uluslararası ağlardan tam olarak yararlanmak gerekir. İnsan-toplum merkezli ve kültür odaklı turizm için, kültürel faaliyetlerin canlı tutularak, kültür sektörünü ve turizm sektörünü sürdürülebilir kılmak önemlidir [30].

Uluslararası turizm, bir çok ülkenin uluslararası ticaretinde ve ekonomik kalkınmasında önemli sektörlerden biridir. Son altmış yılda genişleyerek dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi haline gelmiştir. 2015'te dünya ihracat ürünleri arasında %6' lık paya sahipken, bu oran 2016'da %7'ye ulaşmıştır. Turizm sektörü, dünyanın gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) sının %10'una, küresel ticaretin % 7'sine ve her 10 işyerinden 1'ine karşılık gelmektedir. Bu veriler çerçevesinde günümüz küresel ekonomisinde oldukça etkindir [31].

DTÖ, 2030 Yılı Sürdürülebilir Kalkınma Politikalarında, şehirlerin ve yerleşim yerlerinin güvenilir, dirençli, kapsayıcı ve sürdürülebilir kılınmasını hedeflemektedir. Kültür ve kültürel değerler, turizmin büyümesinin itici güçlerinden biri olduğundan, kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir kalkınma için turizmin teşvik edilmesi aynı hedefin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Şehirlerde nüfusun artmasıyla birlikte, turizm birçok şehrin

gelişiminde, coğrafyasında, ekonomisinde ve kentsel kalkınma politikalarında kilit bir rol aldığından, turizm yönetiminin sürekli kentsel politikaların gündeminde tutulması ile şehirlerin sürdürülebilir kalkınması sağlanabilir [30].

Kültürel miras, UNESCO ve Avrupa Konseyi çalışmalarında alt öğelere ayrılarak somuta indirgenmektedir: taşınabilir kültürel miras, arkeolojik miras, mimarlık mirası maddi olmayan kültürel miras, vb. Bununla beraber bu alt öğelerin her biri kendilerini yeniden üretmektedir. İnsan hakları özelinde kimliğin korunarak ayrımcılığa tabi olmaması, keşfedilmemiş bilginin ortaya çıkması ve kültürel turizmde sürdürülebilirlik ilkesiyle hareket edilmesi alt öğelerin yeniden üretilmesi için gereklidir. Özellikle kitle turizminin, doğal ya da kültürel çevredeki değerleri aşındırdığı gerekçesiyle koruma adı altında turizm politikaları eleştirilse de turizmin gelişmesine karşı çıkmak bir çözüm değildir. Kültürel miras değişmekte ve gelişmekte olduğundan korunması, sürdürülebilirlikle sağlanacaktır. Kültürel mirasa sahip çıkarken, küresel turizm sanayisinin yereldeki etkisi, nasıl politikaların üretileceği, sorumlulukların nasıl paylaşılacağı, gerekli kaynakların nasıl oluşturulacağı düşünülerek hareket edilmelidir. Dolayısıyla turizm ve kültürel çevre değerlerine duyarlılığı bir arada tutacak ayrıntılı analizlere gerek vardır [55].

Avrupa Birliği (AB) içerisinde kurulmuş olan Creating Europe tarafından kültür sektörü amaçlı hazırlanan 2014 yılına ait raporda kültür ekonomisi kapsamında on bir endüstri dalı belirlenmiştir: görsel sanatlar, reklam, televizyon, gazete&dergi, kitap, mimarlık, sahne sanatları, müzik, film, oyun ve radyo. İstihdamda, inşaat ve yeme-içme sektörlerinden sonra üçüncü sırada kültür sektörü yer almaktadır. AB ülkelerinin birçoğunda kültür sektörü, kreatif sektör olarak politikalarda yer almakta ve sektöre bağlı endüstrilere ait rakamlar, ülke ekonomisindeki payı, veriler ve ölçümler kayıt altına alınmaktadır. Türkiye'de ise kültür sektöründe şu 13 ana endüstri dalı ele alınmaktadır: yayıncılık, film, görsel-işitsel yayıncılık, müzik, sahne sanatları, müzeler, galeriler, kültür malzemeleri perakende ticareti, mimari, dizayn, modern yaratıcılık, spor ve gastronomi. Ancak kültür sektörü olarak tespit edilen bu endüstri dalları ve bunlara bağlı oluşturulan 53 alt sektör, taslak bir çalışma niteliğindedir. Kültür ve kreatif sektörü, geniş bir kapsama sahip olup, kentlere ekonomik olarak büyük katkı sağlamaktadır.

Kültürel miras, sektörel olarak mimari içerisinde ele alınmakla birlikte, kültür sektörüne hizmet eden tüm endüstrilerle ilişkilidir ve kentsel politikalar için önemlidir [56].

Kültür olgusu, değişmeyen, hep olduğu gibi kalan bir anlamlar bütünü değildir. Sosyal, politik ve ekonomik yapıdaki gelişmelere bağlı olarak değişikliğe uğrayabilir ve başka kültürlerle karşılıklı olarak alışverişte bulunabilir. Ancak bu süreçte, kültür ve kültürel değerler değişime zorlanırken, birbiriyle tezat oluşturacak şekilde, önce yerel farklılıklar ortaya çıkarılıp eski kültürler parçalanarak yeni biçimlere sokulmaktadır (Smith, 2002). Yerel farklılıkların oluşturduğu kültürel öğeler ve bu öğelerin mekanla kurduğu ilişki, ziyaretçiler için turizm bölgesini tercih sebeplerinin başında gelir. Uluslararası turizm kültürün küreselleşmesinde etkili olduğundan, kentlerde turizm çalışmalarında kültürel boyutlara önem verilmelidir. Kültür ve kültür sektörüne ait mekanlar, kentin turizmine hizmet ederken kültürün küreselleşmesi tehdidi göz ardı edilmemelidir.

Kültür sektörüne bağlı mekanlar farklı alanlarla tanımlanabilmektedir. Çalışmada, kültürel miras ele alındığından, kültürel miras; mimari miras, somut olmayan kültürel miras ve yaratıcı endüstriler olmak üzere üç başlıkta incelenecektir.

2.4 Küreselleşme, Küresel Şehir ve Dünya Şehri Kavramları

Küreselleşme, kavram olarak farklı disiplinler tarafından ele alınmıştır. Özellikle 1980 lerden sonra teknolojik gelişmelerin etkisiyle, kendini daha fazla hissettiren küreselleşme süreciyle ilgili kapitalizme hizmet ettiği gerekçesiyle olumsuz görüşlerin yanında, teknolojik gelişmelerin getirdiği iletişim ve transfer kolaylığından dolayı olumlu yaklaşımlar da yer almaktadır.

Keyman, küreselleşmeyi 1990 lı yıllarda toplumsal değişimi tanımlamada kullanılan bir paradigma olarak ifade eder. Toplumların ve toplulukların birbirine benzemeye başladığı ve bunun tek bir küresel kültürün oluşmasına neden olabileceğini belirtirken [57], Waters, coğrafyanın etkisinin zamanla azaldığı, dünyada toplumsal ilişkilerin yoğunlaştığı, sosyal ve kültürel düzenlemelerle ilgili bireylerde farkındalık oluşmaya başladığı bir süreç olarak tanımlar. Ekonomileri liberalleşmeye, yönetimlerin demokratikleşmeye, kültürün evrenselleşmeye yöneldiğini söyler [58].

Küreselleşmenin, akademik literatürde 20. yüzyılın sonlarına doğru yer almaya başlamasıyla kavrama dair farkındalık oluşmuştur. Ancak literatürdeki tartışmalar ne zaman başladığına dair farklı görüşler ortaya koymaktadır. Küreselleşmenin tarihin başından beri var olduğu, son dönemde hızının arttığı yönünde bakış açısının yanında, modernleşmeyle ortaya çıktığı ve sonrasında hız kazandığı ya da modernizm sonrası ortaya çıkan bir olgu olduğu yönünde görüşler de bulunmaktadır.

Küreselleşmenin yükselişiyle kent merkezleri önemli ölçüde etkilenmiş yeni ekonomik kalkınma stratejilerinin keşfedilmesine ve kurulmasına yol açmıştır. İş amaçlı ziyaretlerin ortaya çıkışı, yerel yönetimlerin kentsel girişimcilik stratejilerinde yer bulmuştur. Turizm endüstrisinin sınırlı bir küresel ortamda büyümesi ve uluslararası seyahatin genişlemesiyle, şehirlerde yabancı ziyaretçi sayıları artmış ve bu durum turizmde ekonomik kalkınma konusunda yerel yönetimleri teşvik etmiştir. Kent merkezlerinin, bir destinasyon olarak görülmesi ve kentsel imajı değiştirmek adına turizmin etkinliğini en üst düzeye çıkarmak için gayret etmişlerdir. Bu süreç, bir taraftan pazarlama kampanyaları ve gerekli fiziksel düzenlemeler ile kent merkezlerinde istenen görünürlüğü sunabilmek için sürekli yatırım gerektirdiğinden karmaşık bir önermedir. Tüketimin büyük bir kısmı kentsel peyzaj, kafe ve sanat galerileri gibi mimari düzenlemeler, kentin estetiği, kentin eşsiz cazibesini ortaya çıkaracak yerel özelliklerden kaynaklanmaktadır. Turizm, son yıllarda birçok şehrin dönüşümünün ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Dolayısıyla, mekansal ekonomik gelişmenin yeni yönünü belirleyici bir faktördür. Çünkü turizmin kent üzerinde diğer sektörlere göre daha ekonomik bir etkisi vardır [59].

Keyder, küreselleşmenin etkisiyle değişen kentleri, sermayenin cazibe merkezi haline geldiğini belirterek ulus devletlerin, anlamlarını yitirmeye başladığını ve ekonomik açıdan karar verici olmaktan uzaklaştığını ifade eder. Brugmann, kentler arasında rekabete yol açan bu değişimin kentlere yeni ekonomik, kültürel ve politik roller atfederek, kentsel mekanların ve faaliyetlerin biçimini ve işlevini de etkilediğini söyler [60].

Küreselleşme, homojenleşmenin ön plana çıktığı, ekonomik, kültürel, sosyal, politik ve teknolojik olmak üzere farklı alanları etkisi altına alarak bir bütün olarak dünya bilincinin yoğunlaştığı çok boyutlu ve karmaşık bir olgudur. Turizm açısından bakıldığında, evrensel olanın kabulüyle ortaya çıkan dünya kenti hiyerarşisinin küreselleşme ile ilişkisi, her kentin coğrafi sınırları ötesindeki yerlerle olan mevcut ilişkisini göstermektedir. Ülkeler arasındaki ilişkinin yaygınlaşması ve gelişmesi, kimi zaman kentleri, kültürel mirasını ve yerel özelliklerini dünya geneline yayarak değişime ve küresel kent stratejilerine göre hareket etmeye mecbur bırakmaktadır [18].

Küreselleşmenin bir şehirdeki turist yaşamı üzerinde de etkisi vardır. Yerli halkın tüketim davranışları kendi deneyimlerine göre değişiklik göstermektedir. Bir şehrin büyüklüğüne ve birçok turistik cazibesine karşın, şehirdeki insanların turist gibi davranmasını mümkün kılmaktadır. Bu nedenle, boş zaman ve çalışma alanı, rekreasyon ve iş faaliyetleri ile boş zaman ve çalışma saatleri arasındaki farklar aşınır. Sakinler ve ziyaretçiler ile turistik ve turistik olmayan faaliyetler arasındaki fark ortadan kalkar.

Short ve Kim, küreselleşmenin şehirlerde gerçekleştiğini ve şehirlerin küreselleşmeyi somutlaştırarak yansıttığını öne sürer. Geleneksel olarak üretime dayanan şehirlerden sermayenin yurtdışına çıkışı, yeni ekonomik kalkınma stratejilerinin keşfedilmesi ve kurulması gerektiği anlamına geliyordu. Rekreasyonel ve iş ziyaretçilerinin ortaya çıkışı, yerel yetkililerin takip ettiği girişimcilik stratejilerine uygundur. Turizm endüstrisinin sınırlı bir küresel ortamda büyümesi, uluslararası seyahati de genişleterek şehirleri yabancı ziyaretçilere ek bir gelir kaynağı olarak bakmaya teşvik etti. Turizmin etkinliğini en üst düzeye çıkarmak için şehirler de kendilerini destinasyon merkezleri olarak pazarlar ve imajlarını değiştirmek için çok çalışırlar. Bu süreç, çok sayıda zorluğu beraberinde getirdiği için karmaşık bir önermedir. Genellikle pazarlama kampanyalarına, fiziksel altyapıya ve istenen görünürlüğü sunan büyük olayları sahneleme arayışına kapsamlı ve sürekli yatırımlar gerektirir [61].

Kentler, küresel ekonominin bir aktörü haline geldiğinden, ulusötesi hiyerarşide kendine yer edinme çabası içerisindedir. Bu durum kentleri kültürel mirasından

ve yerel özelliklerinden uzaklaşarak küresel kent stratejilerine göre hareket etmeye mecbur bırakmaktadır. Gnoth, birbirinden farklı ürün tipi ve niteliklerle turizm hizmeti sunan her kentin kendine özgü yönetsel sorunları olabileceğini belirtir. Bu durumun, daha çok yerel yönetim çalışmalarını etkileyeceğini ve kentleri markalaşma stratejisine götürebileceğini söyler. Kentin kendine özgün güçlü ve gerçek kaynaklarının etkisi önemine dikkat çeker. Yerel yönetimlerin kültürel, sosyal, doğal ve ekonomik boyutlarda mekanın temel ve yaşayan değerlerini kapsamlı bir şekilde yakalamasını ve onu bir artı değer yaratmak için destinasyonun sermayesi olarak kullanmasını önerir. Bir destinasyon markasındaki bütünlük ilkelerini aydınlatmak için yerin yapısını, yani fiziksel veya sanal destinasyon turistlerinin arzusunu araştırmanın küresel sistemde kentleri bir adım öne taşıyacağını söyler [62].

Sassen, ekonomik faaliyetlerin küreselleşmesinin yeni bir organizasyonel yapı gerektirdiğini ve bunu hem teorik hem ampirik olarak yakalayabilmek için "küresel şehir" ya da "küresel şehir bölgeleri" gibi mimari yeni kavramları önemsemektedir. Bu kavramlara yakın bağlantılı olarak "dünya şehirleri", ve "enformasyon şehirleri" ni de vurgular. Günümüz büyük küresel şehirlerinin çoğunun dünya şehri olmakla birlikte, küresel ağ genişledikçe ve ek ağları başka ağlara ekledikçe dünya şehri olmayan küresel şehirlerin ortaya çıkacağını ve bunun ampirik bir soru olarak gündeme geleceğini belirtir [63].

Küreselleşmenin bir parçası olarak ifade edilen bu durum, modern ulaşım araçlarının ve ekonomik ilişkilerin gelişmesiyle ulusların dünya sistemine entegrasyonu, ulusötesi şirketlerin ve küresel pazarın oluşumunu hızlandırmaktadır. Bir taraftan insanların birbirleriyle daha fazla iletişim kurmasını ve birbirleri hakkında bilgi edinmelerini sağlarken, diğer taraftan kültürel ilişkilerin genişlemesinden kaynaklı kültürün küreselleşmesi tehdidiyle karşı karşıya bırakır. Kültürel etki için açık sınırlar ve artan kültürel iletişim, bir yandan başarılı deneyimlerin paylaşılmasına, kendi kültürümüzü zenginleştirmesine, daha yüksek bir gelişme aşamasına yükseltir. Ancak beraberinde birleşme ve birleşme nedeniyle kültürel tükenmeye yol açabilmektedir. Dünya çapında aynı kültürel kalıpları paylaşmaya sebep olarak standardizasyon oluşturur [64].

Short (2000), ‘yerel’ in pasif olmayıp, küreselleşme süreçlerinde aktif bir bileşen olduğu küreselleşme dalgaları sırasında karmaşık ilişkiler oluştuğunu söyler. 2000 yılı aşkın süredir ekonomik sömürge yoluyla sürmekte olan küreselleşmenin küresel ticarete geçişle deneyimlenen yeni bir boyutu olduğunu belirtir. Bu deneyimi tanımlamada ise “yeniden küreselleşme” terimini kullanmayı tercih eder [65] . Kentler, bir turizm noktasından yola çıkarak dünya şehirlerini erişilebilir olarak yeniden sunmayı kent turizmini kullanarak deniyorlar. Hem üretim kaybının yerini almak için hem de dünya kentlerinin çekiciliğini ve yaşam kalitesini daha geniş siyasi alanda cevap vermek için geleneksel açıklamalar iddia etmişlerdir. Buna en iyi örnek de ‘Olimpiyat Oyunları’ dır. 1992 Olimpiyat Oyunları, Barcelona için zorunlu bir etkinlik olsa da, hem kent yönetimi hem de yaşayanların iş birliği ile yenilikçi girişimlerin sergilendiği program, Barselona’nın imajının yeniden canlanmasını sağladı [66].

Kültürün küreselleşmesi, fikirlerin, davranışların, değerlerin ve kültürel öğelerin ulusötesi hiyerarşide hızlı hareketiyle oluşan etkileşimi ifade eder. Özellikle, yerel-kültürel gelenekleri ve yaşam tarzlarını aşan ve dünyanın neresinde olursa olsun bireylerin algılarına, zevklerine, özlemlerine ve rutin aktivitelerine şekil veren küresel ve ortak bir kültür olduğuna atıfta bulunur. Bu etkileşim daha çok, internet aracılığıyla iletilerek pekiştirilen popüler eğlence, belirli markaların ulusötesi imajı ile pazarlaması ve uluslararası turizm ile mümkün olmaktadır. Kültürün küreselleşme sürecinde, diller, dini değerler ve inançların yayılarak toplumları değiştirdiği göç de, kültürel küreselleşmenin önemli bir yönünü ifade eder. Yiyeceklerin ve sporun küreselleşmesi ise, kültürel küreselleşmenin farklı bir boyutudur. Toplumların kültürel kimliğini korumada etkin olan kendilerine özgü yiyecek diyetleri, fast food gıda devlerinin yaygınlaşması ile geri planda kalırken, olimpiyatlar veya Formula 1 yarışları ile küresel sporun boş zaman aktivitesi olarak görünmeye başlaması da kültürel küreselleşmeye açık bir örnektir. “Kozmopolitlik(cosmopolitanizm), gelenekten arındırma ve/veya uzaklaşma(detradisionalisation), homogenisation” gibi kavramlar kültürün küreselleşmesine dikkat çekmek için yaygınlaşmaktadır [67].

Sınırların kalkmasıyla, kentlerin ulus devlet anlayışının önüne geçerek, küresel sistemde rekabete girmesiyle bazı kentler ön plana çıkmıştır. Bu kentler,

literatürde dünya şehirleri ya da küresel şehirler olarak adlandırılmaktadır. Dünya şehirleri kavramı ilk olarak Hall (1966) tarafından ortaya atılmıştır ve özellikle kentsel bilgiye dayalı ekonominin birikim alanı olan kent coğrafyalarında büyük ilgi uyandırmıştır. Dünya şehri kavramı, özellikle Londra ve New York gibi küresel servis hizmetlerinin ortaya çıkardığı gelişmiş hizmet sektöründe görülür [18]. King (1990), bu şehirleri dünya şehirleri olarak nitelendirmiş ve bunların kent turizmine direk veya dolaylı olarak etki eden özelliklerinden bahsetmiştir. Kentsel ve kültürel gelişmeyi anlamlandırmak için, dünya tarihindeki ekonomik ve sosyal rollerine vurgu yapar. Kent merkezleri ve çeperleri arasında mekansal ve kültürel bağlar olduğunu ve bu bağların küresel sistemde ortaya çıkarılması gerektiğini belirtir. Dünya şehirlerinin turizm aktivitelerine bakıldığında, iş seyahatlerinin yanı sıra, Expolar, canlı kültür endüstrileri ve mirası gibi daha büyük konsantrasyonları sayar [68].

Davis (1999), şehirlerde kamusal alanların özelleştirilmesindeki artışa dikkat çekmiştir. Ulusötesi şirketlerin desteklediği medya ve eğlencenin yeni turizm olanakları yarattığı yerde, kamu ve özel sektör tarafından yeniden geliştirilen ve yatırım yapılan yeni özel alan (özelleştirilmiş alan), eğlence yerleri gibi kentler oluşturmuştur [69]. Sorkin de bununla ilgili olarak özelleştirilmiş turizmle sonunda kamusal alan kalmayacağını belirtmiştir. Ulaşım altyapısı ve havaalanının lokasyonu dünya şehirlerinin egemenliğinde, erişilebilirliğe bağlı olarak önem arz eder [70]. Diğer dünya şehirlerine son derece bağlı ve onlarla bağlantılı olan bu dünya şehri, turizm endüstrisinin yüksek getirili sektörü gibi iş seyahati için büyük bir çekirdek oluşturur. Bu şehirlerin genişleyen pazarlarında kendi pazar konumunu güçlendirmek isteyen ulusötesi şirketler ve diğer yatırımcılar ile, siyaseten edinilen analizler turizm üzerinde kontrol oluştururlar [18].

Eski refah odaklı kamu sektörü başta olmak üzere, turizme yabancı yatırım çekmek için en basit düzeyde, kamu ve özel sektör kuruluşları şehir pazarlamasını küresel sermayeye çekmek için daha girişimci özellikler benimsemiştir. Tüketicilik, artık çağdaş toplumda kültürel bir biçim olarak yerleşmiştir. Kentlerin, sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerinin şekillenmesinde küreselleşmenin etkisi ve dünya şehri olabilme kaygısı yadsınamaz. Turizm, canlı bir organizma

olduğundan, değişime açık ve kentsel alandaki etkisi büyüktür. Ulusötesi sistemde rekabet eden kentlerin aynı ekosistemde alışverişi devam ettirebilmesi ve varlığını sürdürebilmesi için, kent turizmi önemli ve gereklidir. Bu bağlamda, kent turizmine dair teorik ve ampirik çalışmalar da aynı ölçüde önemsenmelidir. Ancak, kent turizmine dair çalışmalarda ele alınması gereken en önemli husus, bütünleşik bir bakış açısıyla konuya nasıl yaklaşılması gerektiğidir. Günümüz küresel kentlerinin turizmle ilişkisini anlamada yol gösterici yaklaşımların tanımlanma ve uygulanma konusundaki eksiklik tartışma konusudur.

2.5 Kentsel Turizm Araştırmalarında Bütünleştirici Yaklaşım İhtiyacı

Kentsel turizm araştırmaları, kentlerde turizm yönetimi açısından yerel yönetimlere planlama aşamasında yön verecek çalışmalardır. Kapsamlı ve çok boyutlu bir olgu olan kent turizmine dair çalışmalarda karşılaşılan en büyük sorun ise, karmaşıklıktır. Sosyologlar ve coğrafyacılar, kentsel turizm araştırmalarındaki karmaşıklığın nedenini bütünleştirici yaklaşımın olmamasına bağlar.

Pearce, kentsel alanları özgün ve karmaşık yerler olarak nitelendirir. Kentlerin, turizmin geliştiği ortamlar olarak değerlendirerek, bu karmaşıklığın, tatil odaklı kıyı ve dağ turizminden farklı olarak, kent turizminin doğasına ve yapısına ayrılmaz bir şekilde bağlandığını ifade eder. Karski'nin kentsel mekanların çekiciliğini, görülecek ve yapılacak şeylerin çeşitliliğini herhangi bir bileşenden ziyade kompak bir ortamda bulmaya bağladığına vurgu yaparak, kent turizminin bu yüzden çok boyutlu ve sıklıkla çok amaçlı olduğunu belirtir. Kent turizmine dair etkin çalışmaların 1990 lardan sonra başlamasını ise; bu karmaşıklığa bağlar. Kentsel turizm konularında daha sistematik bir perspektif sağlayan, açık ve analitik bir çerçeveye ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Bütünleştirici bir yaklaşımı öngören bu çerçevenin karşılıklı ilişkileri daha iyi anlamak, ortak bir yön ve amaç geliştirmek ve olası problemlere daha bütünleşik çözümler üretmek adına hem kentsel turizm alanına genel bir bakış hem de belirli çalışmaların ve sorunların bağlam içinde yerleştirilmesi için bir araç sunması gerektiğini savunur [16].

Ashworth (1989), bilimsel çalışmalarda turizme ilginin artmasıyla, halkın çoğunluğunun kentsel alanlarda yaşadığı post endüstriyel batı toplumlarının da bu etkinliğe ilgisinin arttığını belirtmektedir. Bu durumun planlama birimlerini,

yerel yönetim teşviklerini, arz-talep dengelerini ön plana çıkarmasıyla, kentlerin sosyal ve ekonomik öneme sahip olan bir yer halini alması sonucunu desteklerken, beraberinde turizmin sadece bir kent aktivitesi olarak görülmesini eleştirir. Turizm çalışmaları arasında kentsel turizm araştırmalarının ayrı bir çalışma konusu olması gerektiğini belirtir. Özellikle mimarlık ve şehircilik disiplinindeki çalışmaların eksikliğine vurgu yapar. Farklı disiplinlerin çalışmaları sonucu oluşan karmaşıklığı 'dikkat dengesizliği' olarak tanımlarken, sonucunun turizmin gelişimini sekteye uğrattığını ve şehrin turizmi, turizmin de şehri ihmal ettiğini ifade eder. Bu karmaşıklığı engelleyebilmek için kentsel turizm çalışmalarında 'bütünleştirici yaklaşım' gerekliliği üzerinde durur [19] .

Page (1995), kamusal alanda kent turistlerini anlamak adına kaliteli araştırmaların eksik olduğunu belirterek, beraberinde data ve veri kaynaklarının sınırlı olmasının kent turizmine dair kısır bir çevre oluşturduğunu söyler. Kentsel turizm araştırmalarında, kent turizminin tanımlayıcı ve ampirik vaka çalışmalarına dayalı olma eğilimini eleştirerek daha fazla teorik veya metodolojik çalışmalarla desteklenmesi gerektiği üzerinde durur. Kent turizminin çıktısını kent turistlerinin deneyimi olarak görmenin literatürde eksik kalacağını belirtir [71].

Turizmde, yaratıcı gelişme stratejilerinin hayata geçirilebilmesi için, yaratıcı üretimle birlikte yeterli miktarda yaratıcı tüketimin olması gerektiği yönünde genel bir görüş bulunmaktadır. Tüketiciyi cezbetmek için yolcu gemileri, kumarhaneler, fast food restoranları gibi insanların tüketim faaliyetlerini kolaylaştıran deneyimlerden sonra, yaratıcılık zorunlu bir hal almaya başlamıştır. En deneyimli deneyim üreticileri bile, üreten tüketici olmak koşuluyla, deneyim tasarlama, dağıtma ve gerçekleştirme sürecine tüketicileri dahil etmek zorundadırlar [72].

Günümüz kentleri, sermayeyi çekerek kontrol edebildiği, finans, bankacılık, ticaret gibi alanlarda etkin politika üretirken, kültür ve turizm sektörlerinde cazibe merkezi olabildiği ölçüde kendine rekabet ortamında yer edinmektedir. Tüm ülkelerin ve kentlerin küreselleşme ile olan ilişkisinde, ulusal, bölgesel ve yerel ölçekte, birbirleriyle etkileşimin bir sonucu olarak, ekonomik, sosyal ve siyasi yapılarında değişiklikler oluşturmuştur. Bu değişimde, uluslararası rekabet yerini

kentler arası rekabete bırakmıştır. 'Dünya kenti' olabilme adına, kentler markalaşma ve pazarlama stratejileri ile yeni girişimlere yönelerek bir kalkınma aracı olarak kent turizmini kendilerine bir araç olarak kullanmaya başlamıştır. 1990' lardan itibaren, kentler, kendine özgü potansiyellerini ortaya çıkarmak amacıyla, kültür, yaratıcılık ve girişimcilik gibi alanlarda sektörel ilişkilerini gözden geçirme ihtiyacı hissetmiştir. Kent turizmini avantaja dönüştürebilen kentler ayakta kalmayı başarabilirken, bazı kentler sosyal ve ekonomik açıdan sürdürülebilir bir çevre oluşturmakta zorlanmaktadır [73]. Kent turizmi, yaşam kalitesinin artması, boş zaman etkinliklerinin çeşitlenmesi, kaliteli ve etkili zaman kullanımı talebiyle birlikte, yükselişe geçerken "kültürel değerler" odak noktası haline gelmiştir. Yaratıcılığı ve ekonomiyi içinde barındıran kültür endüstrisi kavramı ortaya çıkmış, kent turizminin en önemli parçalarından biri olan kültürel mirasla birlikte, kültürel ürünler, öğeler ve bunlara bağlı alanlar önemsenmeye başlamıştır [21]. Kent turizminde, kültür ve turizm ekonomik büyümeyi ve kalkınmayı desteklerken, kültürün ve kültürel değerlerin içeriğinin değişmesiyle, turizm ve kültür sektörü ve yaratıcı sektörler arasındaki ilişkiyi anlamak, sosyal ve ekonomik etkileşimini gözlemleyerek bir bütünlük oluşturmak için analitik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır [74].

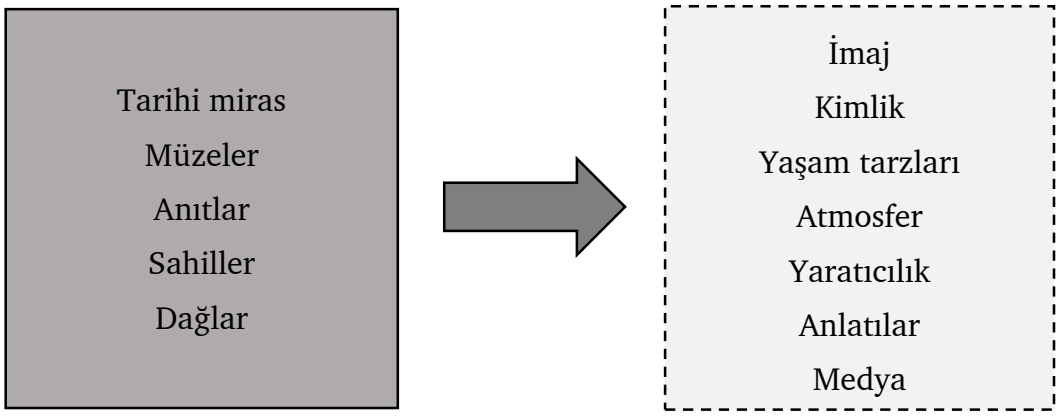

Şekil 2.5 Maddi turizmden maddi olmayan turizm kaynaklarına geçiş [74]

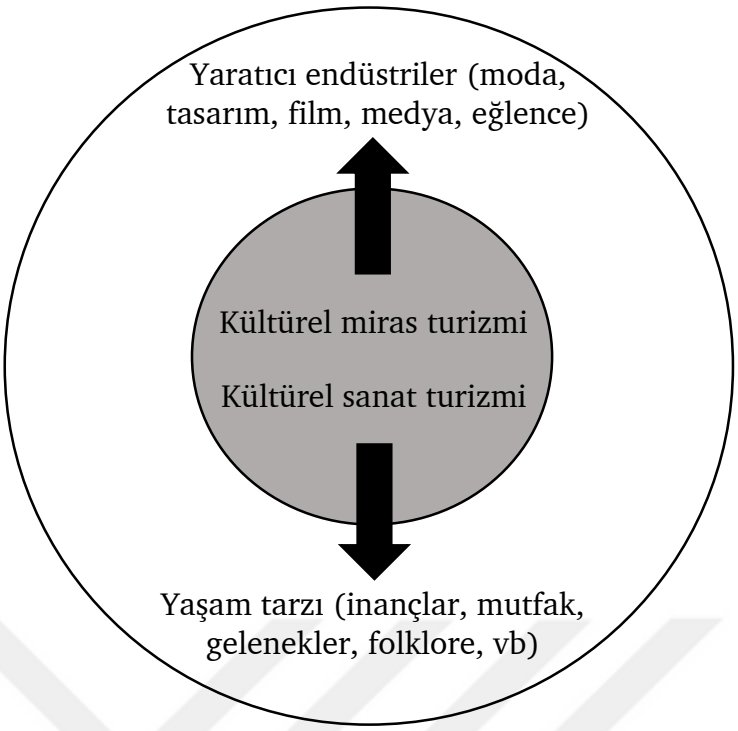

Şekil 2.6 Turizmde somut kültürel kaynaklardan somut olmayan kültürel kaynaklara geçiş [74]

Yeni tüketim araçlarında imajın önemi, destinasyon imajlarını geliştirmek ve yaymak için bir araç olarak yaratıcı endüstrileri öne çıkarmayı gerektirir. Yaratıcı şehir imajının inşası, yaratıcılığın, şehirlerin yaratıcı ortamını, bağlantılı işlevsel alanlarını ve her şeyden önce kültürel referanslarının konumunu vurgulayan belirli anlatıların görsel sembollerinin - yer işaretlerinin - inşasında yatar. Bu sembollerin tüketiciyi en çok etkilediği şeylerin başında ise, film ve TV prodüksiyonları gelmektedir. İnsanların buluştuğu, sohbet ettiği sahneler, popüler sanat biçimlerine atıfta bulunan yerel sanat ortamı, genç ve modaya uygun insanların gece hayatında ve lüks restoranlardaki durumu, kamusal alanlardaki doğal ortamlar, parklar, spor alanları ve tarihi yapıların bütünleştiği sahneler, hem gençler hem de profesyoneller için yüksek kaliteli eğitimin temsil edildiği ortam ile filme dayalı turizm potansiyelini artırmaktadır. Uluslararası düzeyde yeni kentsel temsilleri teşvik etmeye çalışan ve kentsel markalaşma kampanyaları yoluyla kültürel, sanayi sonrası ekonomi fikirlerini geliştiren temsili kentler oluşmaktadır [75]. Vanolo'nun bahsetmiş olduğu şey, pazarlama stratejisi olarak aslında 'kozmopolit' bir atmosfer yaratmaktır. Şekil 2.5'teki akışta olduğu gibi

somut kültürel mirastan soyut kültür ve yaratıcılığa doğru kayan ve Şekil 2.6' da ifade edildiği haliyle özellikle kültür turizmi alanını etkileyen bir tablo oluşmaktadır. Bu nedenle, günümüz kentlerinde, yaratıcılığın gelişimi, dönüştürmede yatar. Bir yerin kültürünün soyut unsurları turistler tarafından tüketilebilecek 'deneyimlere' dönüştürülür [74].

Kent turizminde, arz-talep dengelerini değiştiren, pazarlama ve imajın fiziksel boyutlarını etkileyen küresel rekabet ortamındaki bu değişim, kentleri somut ve soyut arasında bırakan bir sunum haline getirmektedir. Turizmde somut kültürel kaynaklardan somut olmayan kültürel kaynaklara geçiş halinde, somut olmayan kültürel mirasın varlığını koruyamaması veya gelişememesi, kentsel turizmin sürdürülebilirliği konusunda endişe uyandırabilir. Yapılı çevrenin sahip olduğu kültürel kaynaklar, hem planlamada hem de uygulamada bütünleştirici yaklaşımla sağlanabilir.

2.5.1 Kentsel Turizm Araştırmalarında Bütünleştirici Yaklaşımın Bileşenleri

Turizm, ekonomideki diğer sektörlerle entegredir. Turizm eğilimleri, turistleri, turizm bölgelerini, organizasyonları, turizm ürünleri, vb. etkileyecek ve geleceği şekillendirecek olan küresel (telekomünikasyon, serbest ticaretin büyümesi, finansal piyasaların demokratikleşmesi, artan uluslarası bağlantılar, vb.) sosyal (göç, kentleşmedeki hızlı artış, yaşam süresinin ve seçiciliğin artması, vb.) politik (güvenlik, sağlık, çatışma, uluslararası güç), çevresel (iklim değişikliği, doğal kaynakların kullanımı, biyoçeşitlilik, vb.) ve teknolojik (yeni internet teknolojileri, yapay zeka sistemler, e-topluluklar, vb.) eğilimlerden ayrı düşünülemez. Küresel eğilimlerin her birinin turizmle ilgisi vardır ve tek bir etken veya eğilim baskın olmayacaktır. Araştırmacılar, daha çok ekonomik ve teknolojik eğilimlere dikkat çekerken, politik, sosyal ve çevresel eğilimler ihmal edilmektedir. Siyasi eğilimlere bağlı terör olaylarının görülme sıklığı, turizmle özellikle ilgili çevresel bir eğilim olan küresel ısınma, turist değerlerini ve ihtiyaçlarını etkileyen sosyal eğilimler, turizm ve gidilecek bölge (destinasyon) pazarını etkileyecektir. Artan dünya nüfusu, çoğunlukla hızla genişleyen kentsel alanlarda yer aldığından, kentlerde, kaynakları doğru yere tahsis etmek, yönetsel sonuçları tahmin edebilecek

stratejiler üreterek olası riskleri azaltabilmek için, geniş eğilimlere ve yerel meselelere yönelik turizm araştırmalarına önem verilmelidir [22].

Küreselleşmeyle birlikte işlevleri değişse de, kentler, hem kültürel hem de ekonomik kalkınmada önemli güç kaynaklarıdır. Teknolojide yaşanan gelişmeler ve dönüşümler, kentlerin değişimini daha hızlı etkilemekte ve ekonomiyi de daha ön planda tutar hale getirmektedir. Küresel ekonomide yer almak isteyen kentler, bir adım önde olabilmek için, ekonomik gelişmeyi planlayarak, hedefler oluşturmakta ve hedeflere ulaşımı sağlayacak imaj ve pazarlama stratejileri belirlemektedir. Planlama sürecindeki stratejilerde ise, kent turizminin payı yadsınamaz.

Küreselleşme ile birlikte kentlerde yönetim anlayışı da değişmiştir. Kentlerde gelişimi hızlandıracak temel adımlardan biri olarak turizmin rekabet gücünden yararlanarak kentsel ve bölgesel ekonomiyi canlandırmak üzere ilişkiler ağına önem verilmektedir. 2000'li yıllarla birlikte bilgiye dayalı yönetimin öncelendiği, şeffaflık, katılımcılık, kullanıcı odaklılık, stratejik yönetim, risk ve performans yönetimi gibi temel kavramlar önemsenmektedir. Özellikle son yirmi yılda gelişen iletişim teknolojileri (bilgisayar, internet, sosyal medya, mobil telefon, dijital müzik, vb.) ve iş modelleri, kentler için yatırım stratejilerini de değiştirmeye başlamış, hem ulusal hem de uluslarası iş birlikleri önem kazanmıştır [73]. Kent turizmi yönetiminin başarılı bir şekilde geliştirilmesi, kamu ve özel sektörün yakın iş birliğini gerektirir. Belirli bir destinasyondaki turizm firmaları, kamu altyapılarını ve cazibe merkezlerini paylaştığından, bu kaynakları iş birliği içinde yönetmeye ve olumsuz dışsallıkları en aza indirirken yenilik yapmaya ihtiyaç vardır. Bu nedenle, turizmde iş birliğinin parçası olan her bir organ, destinasyon gelişimini ve rekabet edebilirliği artırmak amacıyla esas olarak turizmle ilgili kamu sektörü kuruluşları etrafında oluşturulur. Devlet, kurumları arasında, kamu ve özel sektör arasında ve özel işletmeler arasında koordinasyonu sağlamalıdır. Turizm endüstrisi ile devletin turizm kurumları arasındaki ilişkide, yerleşik politika süreçlerinin sadece dar sektörel çıkarları karşılamaktan ziyade sürdürülebilirliğe katkıda bulunan "kamu çıkarı" gözetilmelidir. Turizm planlama ve politika süreçlerine kimin dahil olduğu ve kimin dışarıda bırakıldığı, daha geniş "yönetişim" fikirlerine odaklanılması ve turizm ile turizm arasındaki ilişkilerin ve

beklentilerin değiştirilmesi üzerine odaklanmak gerekir [76]. Turizmde ağ ortaklıklarıyla ilgili araştırmaların çoğu, temel olarak bir destinasyondaki turizm organizasyonlarının aynı şekilde davrandığını varsayar. Turizm organizasyonları, dünyada oldukça küreselleşen bir endüstride küreselleşen rekabete yanıt olarak ortaklıklar kurar. İş birlikleri ve ortaklıkların performansını değerlendirmede planlama ve pazarlama faaliyetleri önemlidir. Yerel yönetim birimlerinde ulusal ve yerel turizm kuruluşları ile destinasyon düzeyinde planlama ve pazarlamayı teşvik edecek stratejiler üretilmelidir. Ayrıca, yalnızca resmileştirilmiş planlama ve pazarlama mekanizmalarına ve bir organizasyon düzeyine sahip olma ihtiyacını artırmak için değil, aynı zamanda destinasyon iş birliğini ve ortaklıklarını takdir etmeleri için de yöneticilere ve üst düzey yöneticilere yönelik eğitim gereklidir [77].

Kent turizmindeki çalışmalara bakıldığında, coğrafyacılar, kent ve turizm, iktisatçılar ekonomi ve turizm, kamusal sektör yerel yönetim ve turizm, sosyologlar ise, turizm ve kullanıcı ilişkileri üzerinden kent turizmini incelerken, mimarlardan ve şehircilerden daha geniş perspektifle, çok boyutlu, açık ve analitik bir çerçeveyi öngören bütünleştirici bir yaklaşım sergilenmesi beklenmektedir. Dolayısıyla, karşılıklı ilişkileri daha iyi anlamak adına küreselleşme sürecinin müdahaleci etkisi göz önünde bulundurularak kent turizmi ve kentsel turizm araştırmalarına dair bahse konu literatür, bütünleştirici yaklaşım için ipuçları vermektedir. Kent turizminde, “kent için turizm mi ya da turizm için kent mi?” sorusu hep irdelenmektedir. Bu kapsamda bütünleştirici bir bakış açısı ile, kent, turizm, kullanıcı, ekonomi ve yerel yönetim uygulamaları ve arasındaki ilişkiler kentsel plan ve politikalarda dikkate alınmalıdır. Tablo 2.3.’ te kent turizmi ve kentsel turizm araştırmalarında etkili olabilecek altı bileşenin kapsamı ve kente etkisi özetlenmektedir.

Tablo 2.1 Kent turizminde ve kentsel turizm araştırmalarında bütünleştirici yaklaşımın altı bileşeni

Bileşenler	Bileşenin İçeriği	Bileşenin Kente Etkisi
Kent(sel)	Üretim ve tüketimin gerçekleştiği mekan, yaşam mekanı (oturma, yeme-içme, çalışma, eğlenme, dinlenme) Kültür ve kültürel değerler, tarihi miras	Kent ve kentle ilgili herşey turizm için bir araçtır, turizmden bağımsız düşünülemez. Kentin kendisi bizzat turizm ürünüdür.
Turizm	Kültür, tarih, spor, eğlence, gece hayatı, sağlık, inanç, iş-kongre, vb.	Çeşitliliği ve cazibesi sürekli artmakta olan turizm ürünlerinin bir arada olması, farklı kullanıcı grupları için eş zamanlı farklı alanlar, alternatifler sunabilen turist şehrini tanımlar.
Kullanıcı	Yaşayan halk ve yerli turist, tatilciler, iş/konferans delegeleri, çalışanlar, - Deneyim (Tüm paydaşların deneyimi, arz-talep dengeleri, gönüllülük)	Seçicilik, hızlılık, tekrarlama, değişken kullanıcının özelliklerinin başında gelir. Kullanıcı kent turizminde arz-talep dengelerinde bu özelliklerle yer alır. Buna bağlı olarak ziyaret süresi, aynı kenti tekrar ziyaret etme isteği değişebilir. Turizmde kentsel mekanın bir parçası olma isteğiyle gönüllülük ağında farkındalığı yüksektir.

Tablo 2.2 Kent turizminde ve kentsel turizm araştırmalarında bütünleştirici yaklaşımın altı bileşeni (devamı)

Küreselleşme	Teknoloji ve iletişim, Ulusötesi hiyerarşisi, Karar vericilerin değişkenliği, Küresel ekonomi ve küresel ağlar	Kent turizmi açısından, ortaya çıkan dünya kenti hiyerarşisinin küreselleşme ile ilişkisi, her şehrin coğrafi sınırları ötesindeki yerlerle mevcut ilişkisini göstermektedir. Bu durum kentleri, kültürel mirasını ve yerel özelliklerini dünya geneline yayarak değişime zorlar. Kentleri, kimi zaman küresel kent stratejilerine göre hareket etmeye mecbur bırakmaktadır.
Ekonomi	Kentler arası rekabet, sermaye (sermayenin cazibe merkezi olan kentler), uluslararası turizm, kentlerin etkileşimi, yeni roller (sosyal, kültürel, ekonomik)	Turizm, önemli bir ekonomik güçtür. Dünyanın en büyük endüstrilerinden biridir. Kentleri rekabetle karşı karşıya bırakır. Küreselleşmenin etkisiyle rekabette yer alma durumu hız kazanabilir veya şekil değiştirebilir.
Yerel Yönetim	Karar alma, yönetme, uygulama, farklı ürün tipinde ve niteliklerde hizmet sunma, kaynakların kullanımı, markalaşma, yönetim stratejisi, iş birliği ve ortaklıklar, arz-talep durumunu sürekli gözeterek takip etme ve cevap verebilme	Küreselleşmenin etkisiyle kentlerde yönetsel sorunlar oluşabilir. Yerel yönetim çalışmalarını etkileyen bu durum, kentleri markalaşma ve pazarlama stratejisine götürmektedir. Markalaşırken yerel halkın yaşam kalitesini ve ihtiyaçlarını gözardı etmeden, yönetsel stratejiler belirlenmelidir. Kamu-özel sektör iş birliği, yerel, ulusal ve uluslararası ortaklıklar, kent turizmi yönetiminin bir parçasıdır.

2.6 Bölüm Değerlendirmesi

Çalışmanın ana problemi olan kentsel turizm araştırmalarındaki teorik eksiklikle ilgili eleştirilerin gerekçesi ve çalışmanın kuramsal çerçevesini içine alan ikinci bölümde kent turizmine dair söylemler, küreselleşme, küresel şehir ve dünya şehri kavramları literatür üzerinden analiz edilerek, kent ve turizm ilişkisinde kültürün küreselleşmesi tehdidi ortaya konmuştur. Kent turizminin, literatürde yapılaşmış kentin değişimi kapsamında analiz edilmediği, özellikle mimari ve şehircilik disiplinleri çerçevesinde teorik çalışmaların eksikliği eleştirilmiştir. Kentsel turizm araştırmalarında, çok boyutlu ve kapsamlı bir bakış gerekli olduğundan bütünleştirici yaklaşım ihtiyacı ortaya konmuştur. Farklı disiplinlerin kent turizmine bakış açısının dar kapsamlı olması eleştirildiğinden, disiplinler arası bütünleştirici bir bakış açısıyla kentsel turizm araştırmalarında temel alınabilecek altı bileşen ve bileşenler arasındaki ilişkiler belirlenmiştir.

Kent turizmi, yalnızca kentteki turizm bölgeleri ya da turistik tesislerden oluşan bir yapıyı ifade etmez. Kentsel mekanı cazibe merkezi haline getiren, eğlence ve zevk alanları yaratan işaretler, semboller ve gösteri tüketiminden oluşan bir sunum haline getirir. Kentsel mekanın imgelerini yönlendirerek küresel süreçlere yanıt olarak kentsel mekanın yerel düzeyde yeniden değerlendirilmesini temsil eder. Bu nedenle, kentsel turizm, kültür ve tarihi bağlamından kopartılması ve ekonomik ve sosyal amaçlar için kullanılması nedeniyle önemli eleştiriler almaktadır. Postmodern ortamlarda kültürel referansları yeniden bir araya getirirken, orijinal bağlamlarıyla bağını yitirdiklerine inanılır. Kent turizmi uygulayıcılarının sermayeyi çekmek için tarihi ve kültürel mirasları orijinal anlamlarından arındırma sürecinde manipüle etme şekli olarak görebileceğini belirtir. Bununla beraber, DTÖ, 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi başta olmak üzere özellikle Hedef 11'de ifade edilen "Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak" gibi birçok şehrin ve ülkenin gelişiminde kent turizmini itici bir güç olarak kabul etmektedir. Turizm doğası gereği bir şehrin kendini nasıl geliştirdiği, sakinlerine ve ziyaretçilerine nasıl daha fazla ve daha iyi yaşam koşullarını sağladığıyla bağlantılıdır. Şehirler için sürdürülebilir ve kapsayıcı bir büyüme aracı olarak turizmin potansiyelini değerlendirmek, farklı seviyelerde turizm ve turizm dışı yönetimler, özel sektör,

yerel topluluklar ve turistler arasında yakın iş birliğine dayalı çok paydaşlı ve çok düzeyli bir yaklaşımı gerektirir. Aynı şekilde, şehirlerde turizmin sürdürülebilir kalkınması ve yönetiminin daha geniş kentsel gündeme entegre edilmesi gerekmektedir.

Kent turizminin öneminin, kentsel mekanları etkileyen içeriğine ve çekiciliğine göre her kent için belirlendiği düşünülmektedir. Kentin dokusu, geleneksel, yerel ve kültürel özellikleri incelenerek kentin turizm olgusuyla nasıl bütünleştiği ve kentsel mekanların nasıl turistik ürünler olarak ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda yapılaşmış ve sunulan kentin bütünleştirilmesinde turizm bir araç olabilir mi? sorunsalı araştırmanın sorusunu belirlemektedir.

Kent turizmi önemli bir mekânsal yeniden üretim gerektirir. Kentin yeniden üretimi bağlamında kentsel turizm politikalarının temel amacı, kamu ve özel sektör iş birliği ile fiziki çevreyi canlandırarak ekonominin yükselen sektörlerinden turizme uygun bir ortam oluşturmak ve böylece ekonomik ve sosyal yenilenmeye katkıda bulunmaktır. Kent turizminin altı bileşenini içeren ekonomik, mekansal ve sosyo-kültürel etkileri göz önünde bulundurularak mekansal bir üretim tarzı olarak kent turizminin yapılaşmış kente etkisini incelemek gerekir.

Kentsel turizm araştırmalarında mimari disiplin çerçevesinde bütünleştirici bakış nasıl sağlanabilir sorusuna cevaben, kentlerin yapılaşma sürecinin incelenmesinin bütünleştirici yaklaşıma götürebileceği düşünülmektedir.

3
MEKAN ÜRETİMİ BAĞLAMINDA YAPILAŞMIŞ VE SUNULAN KENTİN ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde, üst ve alt amaçlar literatürdeki mekan üretimine, yapılaşmış ve sunulan kente dair söylemler üzerinden irdelenerek analiz edilmiştir:

Mekan üretimi bağlamında yapılaşmış ve sunulan kentin özellikleri nelerdir?

- Mekanın üretimi ile kentsel mekanın değişimi hangi kavramlarla açıklanır?
- Yapılaşmış kent (the built city) nedir?
- Sunulan kent (the represented city) nedir?
- Kentin yapılaşma süreci mekan üretimi teorisiyle açıklanabilir mi?
- Küreselleşmenin etkisindeki sunulan kent midir?
- Yapılaşmış ve sunulan kentin bir arada olma/ayrışma durumu kentsel mekanı nasıl etkiler?

Sunum (representation) kavramı, mekansal söylemlerde aranmıştır. Yapılaşmış ve sunulan kente dair özellikler tespit edilerek, bu özelliklerin kentsel mekanda bir arada olma/ayrışma durumu analiz edilmek üzere sorgulanmıştır. Kentin yapılaşma sürecinin incelenmesinin bütünleştirici yaklaşıma götürebileceği hipotezi test edilerek, bir üretim tarzı olarak turizmin kentsel mekanın değişimine etkisini incelemeye sevk etmiştir.

Kentsel mekan, kurulduğu andan itibaren sosyal, politik, coğrafi, ekonomik, beşeri ve kültürel değişkenlerin etkisiyle şekillenen dinamik bir varlıktır. İnsanların ve doğal ve/veya yapılı çevrenin etkileşiminden meydana gelen toplumsal ihtiyaçları, yönetim mekanizmalarını farklı mekânsal organizasyonlar oluşturmaya teşvik etmektedir. Bu değişim süreci, teknoloji ve bilgiye bağlı olarak hızlı gelişim ile mevcut kentsel yapıdan bağımsız olarak kentlere modern tasarım imkanı sunarken, kent dokusunun özgünlüğünü kaybederek, yeni kentsel öğelerle aynılaşmaya başlamasına neden olmaktadır. Arz-talep etkileşimiyle kullanıcının

deneyimini kentsel dokuya aktarması ve yerel yönetimlerin özgün öğeleri sahiplenmesi kentsel mekanın biçimlenmesinde tarihsel bir süreç gerektirir. Bu süreçte kentler, sayısız farklı düzenin yansıtıldığı yerler olarak karşımıza çıkar ve yeni olası düzen hakkında da öngörü verebilir. Mevcudiyet, yokluk, gerçeklik ve soyutlama arasındaki çatışmanın bir birikimi olarak kentte, bunun sonucunda ortaya çıkan düzensizlik ve ona yatırılan düzen arzusu arasındaki bu mücadele, toplumu karakterize eden şeydir. Bir durumda geçmişle, diğerinde gelecekle yüzleşilir. Bu bağlamda kentsel mekanın değişimine neden olan süreçler ve bu süreçlerde hayal edilenle gerçekleşeni analiz etmede izlenecek yol irdelenmelidir.

3.1 Yapılaşmış Kent

Durkheim, sosyal formların yayılması (alt taban, sosyal çevre ve grup çerçevesi) ile ilgili çalışmaları 'sosyal morfoloji', segmentasyon, etkileşim ve 'ahlak yoğunluğu' üzerine olan çalışmaları da 'sosyal psikoloji' olarak ele almıştır. Sorre, Durkheim'in sosyal çevre tanımlamasını eleştirerek, sosyal farklılaşmayı etkileyen fiziksel şartlara dair pek çok örnek olduğunu belirtir. Fiziksel ve sosyal çevrenin bir arada olmasıyla 'sosyal mekan' ın oluşacağına inanır. Daha sonraları, bu tespitini küresel ölçeğe yayarak, sosyal mekanı bir mozaik bütününe benzetmiştir. Her bir mozaiği yaşayanların mekan algısı bakımından değerlendirerek her birinin deneyimlerini, isteklerini ve değerlerini yansıtan kendine ait sosyal mekanı olduğunu vurgular. Sorre'nin bu fikirleri sosyolojide ampirik kent çalışmalarında kullanılmıştır.

'Sosyal mekan' konseptinde, nesnel ve öznel katmanlar arasında fark vardır. 'Nesnel sosyal mekan' da, ekolojik ve kültürel faktörlerle toplumsal yapısı ve organizasyonu şekillenen gruplar söz konusudur. 'Öznel sosyal mekan' da ise, mekan belli grupların üyeleri tarafından algılanır. Buna göre, kentsel mekânsal desenler iki aşamada incelenir: Öncelikle, her bir bölge, semt ya da sektör, kendi fiziksel sınırları ve iletişim ağları çerçevesinde objektif (nesnel) şartlarda incelenir. Sonrasında o alanda yaşayanlar tarafından kimlikleştirilen bölümlerin algılanan boyutları ve özellikleri üzerinde durur. Ancak bazı durumlarda; değerleri, istekleri, gelenekleri yansıtan öznel mekan, çevrenin nesnel boyutlarıyla –bilinçli veya bilinçsiz- çakışabilir.

Sorre'nin 'sosyal mekan' kavramından yola çıkarak kent üzerinde çalışan Chombart de Lauwe, 'kentsel sosyal mekanı', içinde grupların yaşadığı, hareket ettiği ve etkileşimde bulunduğu mekan hiyerarşisi olarak ifade eder ve ilişkiler üzerinden bunları gruplara ayırır. Öncelikle 'ailesel mekan'ı ya da sosyal etkileşimlerin baskın olduğu ağları belirtir. Sonrasında, 'mahalle mekanı' ya da günlük ve yerel hareketleri kapsayan ağlar; belirli bir istihdam merkezini içeren 'ekonomik mekan' ve son olarak da 'kentsel sektör', ya da 'kentsel –bölgesel' sosyal mekanı ele alır. Bu mekânsal anlayışlara bakıldığında, bunların, günlük, haftalık ve zaman zaman sosyal aktivitelerini belirterek, 'standart mekânsal çerçeve' yi oluşturur.

Sosyologlar ve coğrafyacılar, 'yer' in sosyal ilişkiler ve fiziksel kaynaklarla, 'mekan' ve 'bağlam' ın birleşimiyle oluştuğunu ifade eder. 'Mekan', soyut ve geometriktir, mesafe, yön, ölçü, form, hacim gibi kavramlarla tanımlanır. 'Yer', somut ve zaman-mekan bağlamında bir kavramdır. 'Mekan' yapılandırılmamıştır ve sınırsızdır; ancak yer, sınırlıdır.

Gieryn, bir mekanın yer olması için üç özelliğe sahip olması gerektiğini söyler. İlki; coğrafi konum, evrende tektir ve burası ile orası ayrımındadır, sınırları esnektir. Çok sevdiğiniz bir sandalye, oda, bina, mahalle, semt, bölge, şehir, metropol, ülke, kıta, gezegen, orman, deniz kenarı, dağın tepesi bir yer olabilir. İkincisi, özdeksel biçimdir. Yani yer, fiziksel ve maddeseldir. Doğal ya da yapay, yapılanmış ya da boş olabilir. Yerler, insanlar tarafından işlenir ve biz, yerleri, doğaya zarar vermiyormuşçasına - tıpkı binalar ve şehirler gibi-, yaparız. Bizim tasarladığımız, inşa ettiğimiz, kullandığımız ya da karşı çıktığımız özdeksel biçimlerle, eşitsizlik, farklılık, güç, vb. toplumsal süreçler oluşur. Üçüncüsü, yüklenen anlam ve değerdir. Yani, isimlendirilmeden, özdeşleştirilmeden ya da temsil edilmeden bir yer, yer değildir. Yerler, yapılandırılır; çoğu inşa edilir ya da bir kısmı biçimlendirilir. Ama bununla beraber yorumlanır, anlatılır, kavranır, hissedilir, anlaşılır ve hayal edilir [78].

İnsanlar ile çevrelerindeki sosyal ve fiziksel kaynaklar arasında oluşan süreçleri ve etkileşimleri analiz edebilmek için, bağlam ve kompozisyon arasındaki ikili yanlışlıkları aza indirgemek gerekir. 'Bağlam' ve 'yer', 'zaman' ve 'mekan' içinde

değişir. Bireyin coğrafyasını planladığımızda, gün, hafta, ay ve hatta yaşam boyu çok yönlü 'yer' ve bağlam' ile karşılaşılabilir [3].

Fiziksel mekan, davranışlara ve eyleme göre bambaşka bir hal alır. Olaylar ya da etkinlikler arasındaki ilişkilere -süreç ve zaman- bağlı olarak toplumsal süreçte üretilir. Bu 'göreli mekan' olarak tanımlanır ve algısaldır. 'Mekan' ve 'bağlam' üzerine eklenen yeni bir ölçek olan 'zaman' kavramı Coğrafi Bilgi Sistemleri (GIS) yardımıyla ilişkisel yaklaşımda sosyal mekanı ele alır. Öklidyen düzlemden çıkarak mekanı, mekan-bağlam ve zaman olmak üzere üç boyutta değerlendirir.

Kentsel mekan, insanların zamanlarının büyük bir kısmını geçirdiği, bireylerin ve toplumun yaşama biçimini ve davranışlarını etkileyen, doğal ve yapılaşmış çevrenin oluşturduğu bir mimarlık ürünü, bir algı alanıdır. Kentler, kültürel etkinliklerin, sosyal gelişmelerin yoğun olduğu merkezlerdir. Bu durum kentlilik bilinci oluştururken, diğer taraftan kentlerin mimari dokusu, orada yaşamış ve o kenti biçimlendirmiş olan toplumun tarihsel gelişim sürecini ve kültürel düzeyini yansıtarak, mimari mirası oluşturur. Kentler, yaşayan ve gelişen bir organizma olmasına karşın, endüstri devrimine kadar, yüzyıllar boyunca biçimini olabildiğince korumuştur. Tarımsal ekonomi düzeninde yavaş yavaş büyümüş ve gelişmiştir. Ortaçağ kentleri buna en uygun örnekleri barındırır. Ancak önce sanayi devirimi, sonra küreselleşme, kentsel mekandaki değişimi hızlandırmıştır. Kentler, daha hızlı değişir ve dönüşür hale gelmiştir [79].

Yapılaşmış kent, bütüncül çevre içerisinde, yerelin kimliğini koruyan ve kültürel düzeyini yansıtan, bununla beraber zaman içerisinde koru(n)ma unsurlarının etkinliği uyarınca varlığını sürdürmeye devam eden kentin mimari mirasını oluşturmaktadır. Her dönemin güç dinamikleri değişken olup, bu dinamiklerin etkisiyle kentlerin sosyal, kültürel ve ekonomik ve fiziksel değişimi de kaçınılmazdır. Günümüz kentlerinin 1980 sonrası iletişim ve teknoloji alanındaki gelişmelerle etkisini artıran, 2000'li yıllarla birlikte ağlar üzerinden sosyal ve fiziksel yaşamı etkisine alarak devam eden küreselleşme süreci kentsel mekanın değişiminde etkin bir güçtür. Kentlerde hızla değişime yol açan küreselleşme ile, küresel sistemde var olabilme arzusunda olan her kent, kendini yine yeniden sunmak için çaba sarfetmektedir. Yapılaşmış kentten günümüz sunulan kentlerine

geçişteki değişimi görebilmek, mekan üretimi, üretim süreçlerini ve tarzını anlamakla mümkün olacaktır.

3.2 Sunulan Kent

Sunulan kentte hangi imgeler ve söylemler kullanılıyor? Şehir sakinlerini başarılı veya başarısız yapan nedir? New York'ta ve diğer büyük dünya şehirlerinde son zamanlarda yaşanan görsel, mimari ve mekansal dönüşümler, etnisite, sermaye ve kültür temalarıyla bağlantılı yeni ortaya çıkan metropolün yorumlayıcı temsilleri, temsil(representation) görevinin kendisi tarafından teorik ve metodolojik sorular arasında hareket etmektedir. Kentsel planlama, felsefe, sosyoloji, toplumsal çalışmalar, kültürel çalışmalar ve mimarlık gibi geniş bir arka plan yelpazesinden, hem gerçek hem de gerçek olmayan kentin inşası, çağdaş kentin içinden geçtiği imgeler, metaforlar ve söylemler üzerine odaklanılıyor. Temsil edilen ve geleceğin şehrini hem deneyimlememize aracılık eden hem de üretmeye katkıda bulunan metinler üretilmesi sunulan kentleri anlamamıza yardımcı olacaktır [80].

Sunum (representation) sözcüğünü, kenti anlama konusunda ele aldığımızda ortaya çok karmaşık bir yapı çıkar. Her bir birey için kentin ayrıntılandırıldığı, tanımlanabileceği ve bilinebileceği belirli bir düzey vardır; Bu kimine göre, kültür, kimine göre, tarz veya tasarımdır. Günümüz kentleriyle bu düzeye metin, hikaye, text de eklenmiştir. Bu daha çok teknolojinin getirdiği ekonomi politiğinin düzeyidir. Ancak işlevsel araçlarla yayılan kültürel sistemlerin düzeyiyle arasında bir boşluk oluşturmaktadır. Aradaki boşlukta -bir teorik parlaklık alanı denilebilir- temsil kavramı devreye girer. ‘Kültür'e yönelik tüm ilgiye karşın, farklı şekillerde yaşanan ve deneyimlenen modernizm, postmodernizm, çeşitli kentsel kültürler arası etkileşimle, kentlerin tüm görsel ve mekansal biçimleri politik ekonominin bir parçası olur. Kentler, sosyolojik, demografik, istatistik, alan çalışmaları, haritalama, anket, fotoğraf gibi pek çok farklı dille bilinebilir, kavranabilir, kullanılabilir veya kontrol edilebilir. Ancak bu dillerin hiçbiri kentsel mekanı ifade etmeye yetmez. Kentsel imaja odaklanarak kenti yeni güç, zevk, arzu ve tahakküm alanı olarak yeniden üretir. Bir gerçekliği sunmaz ama aksi olarak da maskelemez, kenti üretmeye çalışırken amaçsızdır. Yapılı kentin özellikleriyle örtüşmez [80].

Şehir, geçmiş ve şimdi arasında sürekli gezinen ve geleceğe hazırlanan bir varlıktır. Geçmişi, yan yana ve üst üste olma halini, geçmiş geleceğin somut biçimleriyle karşımızda durur. Geleceği ise tarihin dışında, bir soyutlama, evrensel bir zaman ve mekanda asılı duran bir düzen olarak yansıtır. Modern kent anlayışında, kentle ilgili biçimsel söylemi yetersiz kılan ve toplumsal üretimin dikkate alınmasını talep eden, zamansal ve mekansal eksenlerin örtüşmesi ve üst üstü olma durumu söz konusudur [81].

Soja, günümüz kentlerini "postmetropolis" kavramıyla tanımlar. Küresel kentlerle ilgili söylemlerde, kentsel bölgenin mekansallığının yanında, küresel kente dönüşüm sürecinin, toplumsallığın ve bağlı ilişkilerin de önemli olduğunu belirtir. Kentsel sürecin çözümlemesinde, kentin yapılanmasının bir bütün olarak kavranması, eleştirel kültür çalışmalarının artması ve makro düzeyli bir bakışla yaklaşılması gerektiğini savunarak postmetropolisi altı söylemle açıklar. Fleksite (esneklik kenti) söylemi, kentleşmenin ekonomi-politiğinin yeniden yapılanmasıyla üretimin egemenliği ve esnekliğin artmasıyla post-Fordist endüstriyel metropolisin oluşumu üzerinedir. Kozmopolis (evrensel kent) söylemi, küreselleşmenin egemenliği ile kentsel sermayenin, emeğin, kültürün küreselleşmesi ve küreselleşme-yerelleşme süreci olarak tanımlanabilecek yeni küresel kentler sıradüzeninin oluşumunu açıklamaktadır. Eksopolis (dış kent) söylemi, kentsel biçimin yeniden yapılanışında meydana gelen yeni kentsellik ve içi dışa, dışı içe dönüşen metropolis üzerine yoğunlaşmaktadır. Metropolariteler (büyükkent-kutupsallıkları) söylemi, kentlerin yeniden yapılanmasıyla ortaya çıkan kutuplaşmaları, sınıf tartışmalarını ve eşitsizlikleri açıklamaktadır. Soja, ilk iki söylemde kentsel yeniden yapılanmanın nedenlerini, sonraki iki söylemde ise bu sürecin görünen mekânsal ve toplumsal etkileri konusuna açıklık getirmektedir. Son iki söylemde, bu etkilere toplumsal tepki olarak tanımlanabilecek olgular üzerinde durur. Hapishane toplumu olarak ifade ettiği beşinci söylemi, kale kentlerin, gözetim teknolojileri ile yapılı çevrede yasaklayıcı mekanlar oluşturmasını tanımlar. Son söylem olan simsiteler (benzeşim kentleri), kentsel imgelerin gündelik yaşamda yeniden yapılanarak gerçeküstü niteliğe ulaşmasını açıklamaktadır. Bu söylemde, bir yaşam biçimi olarak kentliliğin taklidinden bahseder [2].

Birçok şehir coğrafyacısı, kentsel haritaları, rasyonel, bilimsel ölçme ve haritalama prosedürlerine dayalı nesnel temsiller olarak yorumlamaktan kaçınmıştır. Daha çok bu mekânsal soyutlamaların belirli ideolojilere ve ideallere nasıl hizmet ettiğine odaklanmaktadır. Pike (2002), Hausmann'ın Paris haritasının, radikal bir kentsel iyileştirme olarak modernist soyutlamanın ilk örneğini temsil ettiğini öne sürer. Yine Londra'nın ondokuzuncu yüzyılın ortalarındaki haritaları, metropol mantığının ortaya çıkması, kentin nasıl planlanması ve estetik hale gelmesi hakkında bilgi vererek modernizm anlayışını miras bırakmıştır. Poovey, haritalamanın geometrik bir soyutlama olduğunu ifade eder: Her olgu, aynı kıstasla karşılaştırılır, farklılaşır ve ölçülür. Aynı şeyi yirminci yüzyılın sonlarına doğru birçok şehir için yapılan planlar için de söylemek mümkündür. Bizi şehri belirli şekillerde düşünmeye teşvik ederler. Bu tür haritaların belirli yerleri, insanları ve akışları vurguladığı, ancak diğerlerini bastırdığı göz önüne alındığında, belirli bir "görme biçimini" içine alırlar [15]. Lefebvre, kapitalist toplumda kentsel mekan üretimi üzerine çalışmasında, bu mekansal soyutlamaların tipik olarak rasyonel, modern ve teknosantrik bir bakış açısını sürdürdüğünü ifade eder. Bu mekânsal soyutlamayı "planlayıcının bakış açısı" olarak adlandırır. Alternatif haritalamalar elbette mümkün olsa da, bu tür mekan temsillerinin şehri, kapitalist gelişmeyi teşvik edecek şekilde planlanabilen ve organize edilebilen tutarlı, homojen bir bütün olarak tasavvur ettiğini öne sürer. Bu, şehir haritalarını ve planlarını, planlamacıların, mimarların ve politikacıların şehirde "yersiz" olarak gördükleri şeyleri "rasyonel", kartezyen ve tipik olarak eril bakış açılarından algıladıkları şekilde görünmez kılma eğiliminde yansıtılır [82].

Kentsel gelişme için şablon sağlayan planlar, kentsel yaşamın karmaşık gerçeklerini kabul etme girişimlerinden ziyade modern soyutlamanın alıştırmalarıdır. Tabii ki, tüm haritalar gerçeği temsil etme iddiasında değildir. Şehri görünür ve görünmez cazibe merkezlerine bölerek, ziyaretçileri belirli yerlerden uzaklaştırmak ve diğerlerine yönlendirmek için açıkça tasarlanmış şehrin turist haritaları vardır. Bazı, turist haritaları, belirli kentsel mekanları, gündelik iş ve ev alanlarının aksine, benzersiz, egzotik, heyecan verici, rahat veya başka türlü yeniden üretmeye yardımcı olabilir. Ancak bu tür turizm haritaları,

yalnızca turizm mekanlarının üretiminde rol oynamaz, aynı zamanda kimliklerin yeniden üretilmesinde ve kültürel mekanın değişiminde de etkilidir [83].

3.3 Mekanın Üretimine Dair Söylemlerde "Sunum (Representation)" Kavramını Aramak

Mekan üretimi bağlamında, literatürdeki söylemlerde "representation" kavramının karşılığı sunum ya da temsil olarak karşımıza çıkmaktadır. Sunulan mekan ya da temsil mekanları üzerinden kentsel mekanın üretimine dair söylemlerde kavramın çalışma kapsamındaki çerçevesi temelde Lefebvre'nin mekan üçlemesi ve mekansal dönemselleştirmesi ile açıklanmaktadır. Lefebvre'nin mekan üçlemesindeki temsil mekanları üzerinden Foucault' nun "heterotopya"sı ile Soja'nın "üçüncü mekan" kavramları kentsel mekanın üretimine dair söylemlerde ifade edilmektedir.

Foucault, içinde bulunduğumuz çağın geçmişteki tüm çağlardan farklı ve hepsinin üstünde olduğunu belirtir. Zaman ve mekanın önemine vurgu yaparak uzak ve yakının bir arada olduğu, yan yana olup dağınık olan, eş zamanlılığın olduğu bir çağdan bahsederek bu çağı 'heterotopya' kavramıyla açıklar. Ona göre; içinde yaşadığımız mekan, zaman ve tarih akarken, bizi kendi içine çekerek yaşamlarımızı aşındıran heterojen bir alandır. İçine bireyleri ve nesneleri yerleştirebileceğimiz farklı ışık türlerinin olduğu bir boşluktan ziyade, birbirine indirgenemeyen ve birbiriyle üstüste gelmeyen alanları tanımlayan bir dizi içinde yaşadığımızı söyler. Heterotopyayı tanımlarken ilk olarak, toplumun gerçek alanı- var olan ve toplumun kurulmasında oluşturulan yerler- ile ters ilişkiye sahip olan ve toplumu mükemmel bir biçimde sunan ütopyalardan bahseder. Bir kültürün içinde bulunabilecek tüm yerlerin aynı anda temsil edildiği (represented), aynı anda kabul edilmediği ve aynı anda tersine çevrildiği yerler vardır. Ancak bu tür yerlerin gerçekte yerini belirtmek mümkün olsa dahi, her yerin dışındadır. Görünenden ya da bilinenden çok farklı ve ütopyaya karşı olan heterojen alanlardır [84]. Her kültürde farklı biçimlerde oluşan, tarihsel süreçte değişime uğrayabilen, zamansal süreksizliği veya birikmeyi kapsayan (müzeler, kütüphaneler, mezarlıklar, festivaller, tatil köyleri), tekil bir mekanda aykırı mekansallıkların örtüştüğü, diğer mekanlarla bağ kuran farklılığın mekanıdır.

Kendi içerisindeki kapalılıklara rağmen, gündelik hayatta çok farklı biçimlerde karşımıza çıkabilir. Üretim tarzıyla ilişkili değildir. Ancak farklı zamanlarda değişim göstereceğinden, bir toplumun tarihsel sürecinde aynı heterotopyayla farklı işlevlerde karşılaşılabilinir [85].

Lefebvre' e göre mekan, hem kavram hem de gerçekliktir, canlıdır, değişkendir, akışkandır, toplumsaldır ve bir toplumsal üretim sürecidir. Kentsel mekanın üretimi, toplumun zihinsel üretim süreciyle ailenin, iş gücünün, toplumsal ilişkilerin yeniden üretimi ve dolayısıyla kent hayatının yine yeniden üretimini sağlar. Mekanı anlamak için onu tanımlamak gerektiğine vurgu yaparak mekanın üretimini üç boyutla tanımlar: tasarlanan mekan (conceived space), yaşayan mekan (lived space) ve algılanan mekan (perceived space). Etrafımızda gördüğümüz birçok fiziksel mekan, mekansal pratiklerle (spatial practice) deneyimlenebilir. Bu bize gerçek mekan deneyimini sunarak algılanan mekanı tanımlar. Bu gerçek mekanın dışında zihinsel üretim süreciyle özellikle haritacıların, mimarların, plancıların oluşturduğu 'mekanın temsilleri (representaions of space)' vardır. Bunlar mevcut üretim tarzının egemen olduğu 'tasarlanan mekanlar'dır ve algılanan mekanla sürekli iletişim halindedir. Bunların dışında her iki mekanı da bir arada bulunduran ancak her ikisinin üstünde olan mekanlar ise 'temsil mekanları (spaces of representation)' dır [82]. Mekansal pratik ve mekan temsillerinde somut ve soyut mekanlar tanımlanırken temsil mekanlarında soyuta direnen mekan ifade edilmektedir [86].

Soja da; Lefebvre'nin algılanan mekan kavramından yola çıkarak üçüncü mekandan söz eder. Mekansal farkındalık formunun en belirgin olanı birinci mekan olarak tanımladığı gerçek mekandır. İnsanın algıladığı ya da mantığının kavradığı mekanı ise ikinci mekan yani hayali mekan olarak tanımlar. Herşeyin bir araya geldiği, sadece kavranan ya da sadece zihinsel algılanan değil deneyimlenmiş mekan olarak tanımladığı ise; üçüncü mekandır [87].

Lefebvre, bir üretim tarzından diğerine geçişin mekanı alt üst ederek toplumsal üretim ilişkilerinde çelişki oluşturduğundan bahseder. Bu geçişle beraber yeni bir mekan üretildiğinden her üretim tarzının kendi mekanına sahip olduğu hipotezini savunur. Buna göre, devlet, tarihsel şehirlerin üzerinde yükselen bir yapı olarak

hem mekanı yaşamayı hem de onu anlayıp üretmeyi sağlayan mekanın kodunu oluşturur. Bu kodun oluşumu, yerleşmesi ve geçirdiği evrelerle birlikte iken hakim olduğu toplumların veya mekanın tarihi, üretim süreçlerini dönemselleştirir. Toplumsal mekanda, hiç bir şeyin tamamen yok olmayacağından, sadece bir iz ya da kalıntı olarak değil, mekanın içinde var olanın, geleceğe dayanak olarak varlığını idame ettireceğinden söz eder. Tarihin başlangıcını ise doğanın mutlak mekanına dayandırır. "Mutlak mekanın beşiği, kökeni tarımcı-pastoral bir mekan parçasıdır, yani köylülerin, göçebe ya da yarı göçebe çobanların adlandırdığı ve çalıştığı yerler kümesidir." şeklinde ifade eder. Avcılık, tarım ve hayvancılık gibi mekânsal pratiklerle toplumsal mekanın sınırları belirlenir ve yükselir. Üretim faaliyetleri doğayla iç içe olan bu ilkel topluluklarda, mekanın deneyimlemesi de doğal mekanın özelliklerine göre değerlendirilmekteydi. İnsanın mekanı tahakküm boyutu, onun tasarlanan mekan olma özelliğinden ziyade yaşanan mekan yani temsil mekanı oluşunu ortaya koyar. Mutlak mekanda zamanla siyasi ve dini iktidarın etkisi görülmeye başlamış, üretim faaliyetlerinin değişimiyle, kentsel mekan ve tarımsal mekan çatışması yaşanmış, şehir kırsalı kontrol altında tutmaya çalışmıştır. Çatışmalara rağmen mutlak mekanın dayanak olduğu haliyle onun üzerinde yükselen şehir artık kent planlarının oluşmasıyla bir ‘özne’ olarak kendi imgesini bulmuştur. Bu birikimin üzerine kapitalizmin etkisiyle, coğrafi mekanları kendi sınırlarında bırakmayıp, ulus devletlerin bir arada olduğu homojen bir yapıya dönüştürmüştür. Lefebvre’nin soyut mekan olarak tanımladığı bu mekan, mantıkla diyalektiği ayırır, çelişkileri tutarlılığa indirgeyerek mantığı ve toplumsal pratiği karıştıran bir düşünceyle soyut olarak kavranır ve deneyimlenir. Doğaya hakim olmakla birlikte onu yok etmeyi de hedefleyen soyut mekanın, özelliklerini saymak zordur. Bir savaşın ürünü olduğundan birbirinin yerine geçebilirlik içerimini kabul eden, siyasal mekanı dışlamayan, devlet egemenliğinin ve beraberinde stratejilerinin geliştiği mekandır [82].

Trafiğin olmadığı ve bir buluşma yeri olan şehirdeki meydan, kavşağa dönüşerek buluşma yeri olmaktan çıkarsa, soyut mekan ortaya çıkar. Kentsel yaşamın değersizleştiği ve/veya hissedilmediği, arabaların hakim olduğu bir mekan oluşur. Algılanan, tasarlanan ve yaşanan mekan diyalektiğinden bakılınca, sadece görmeyi bilen, sadece çizmeyi bilen ve trafikte sadece arabasıyla dolaşmayı bilen

kimse, bu mekanın ayrışmasına neden olur: “Trafikte dolaşan kişi (arabayla) gidebilmek için bakar ve sadece işe yarayanı görür; dolayısıyla (maddileşmiş, makineleşmiş, teknikleşmiş) kendi güzergahından başka bir şey görmez ve bunu da tek bir açıdan -işlevsel yararlılık açısından- görür: hızlılık, okunurluk, kolaylık [82].

Lefebvre’nin yaşanan mekan olarak tanımladığı temsil mekanları, Foucault’nun heterotopyasındaki göründüğünden ya da bilinenden çok farklı mekanı ve Soja’nın herşeyin bir arada olduğu mekanı ile sunulan mekanın ifade edildiğini söylemek mümkündür. Zihinsel ve fiziksel olanın çarpıştığı bir mekan olan yaşanan mekan, tüm çelişkileri ile, algılanan ve tasarlanan mekanın baskısına direnç göstermektedir. Bu direnç hali, mekandaki tüm zıtlıkları bünyesinde barındırır; ancak farklı zamanlarda farklı biçimlerde mekana etkisi tezahür eder. Gündelik hayatta gerçekleşen bu çatışma halinde, sınırlar belirsizleşmiştir, özel alan ile kamusal alan birbirinden kopmuştur.

Lefebvre’nin mutlak mekandan diferansiyel mekana geçiş analizinde, mekan ayrımı kimi zaman anlaşılır olamayabilir. Mutlak mekan ile soyut mekan arasında kavramsallaştırdığı kutsal ve tarihsel mekana dair üretim tarzları göz ardı edilmektedir. Ancak mutlak mekana yakınlığı olmakla birlikte ilk şehir devletlerinin kurulmasıyla ortaya çıkan kutsal mekanda “kendini taklit etme” durumu söz konusudur. Sadece dinin değil siyasetin olduğu kutsal mekanda, imge ve düşünümsellikle oluşan zihinsel üretim süreci mekana da yansımaktadır. Dinin hakim olduğu toplumlardaki mekansal formalar merkeze yoğunlaşarak, merkez ve periferi ayrımına yol açmıştır. Var olan mekan, yeni üretilen mekanın tahakkümüyle karşı karşıya kalmıştır.

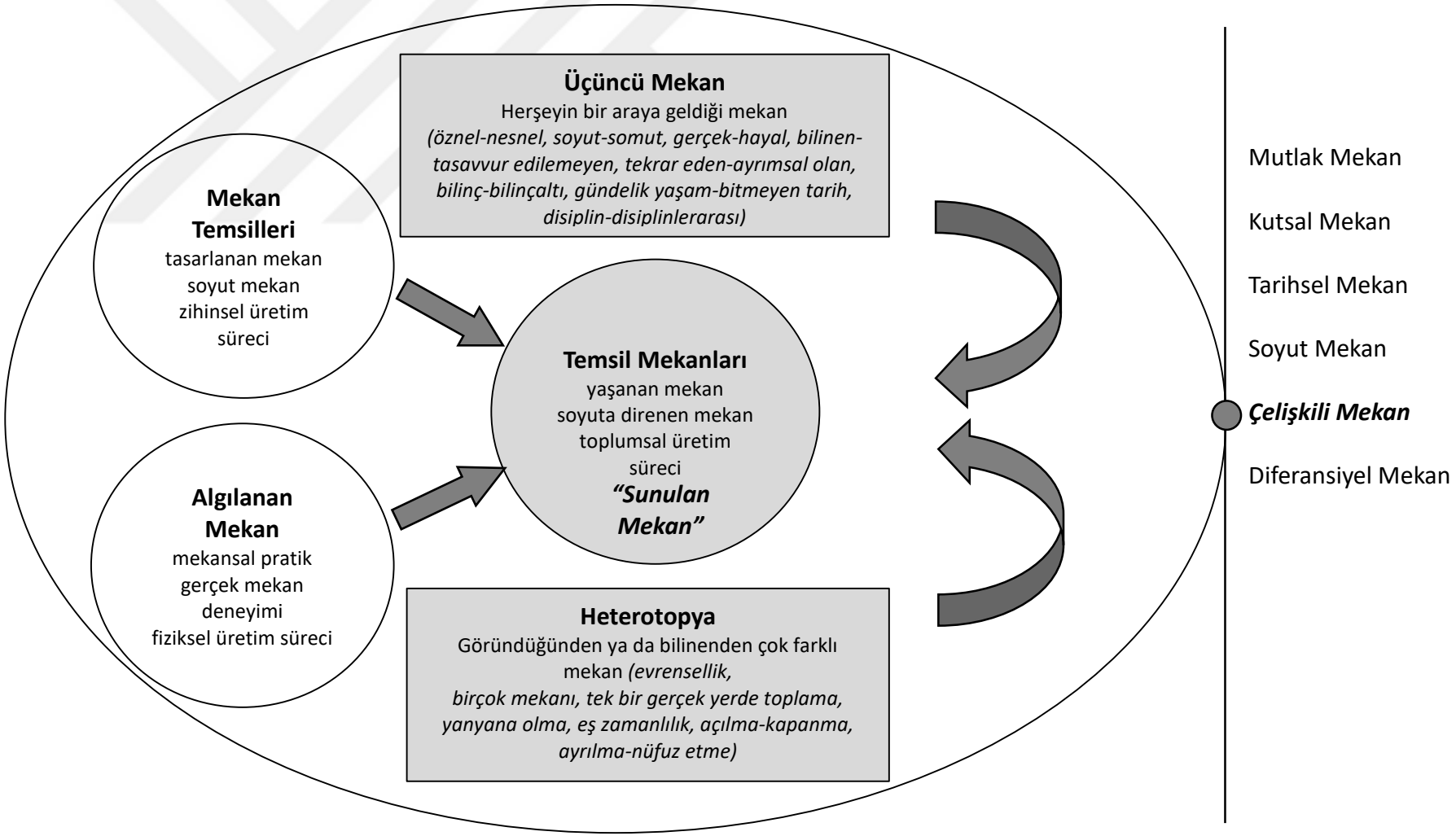

Şekil 3.1 Lefebvre'nin mekansal üçlemesi üzerinden yapılaşmış mekanın üretim süreci

Mekansal söylemlerde gelişen coğrafi tanımlar, mekanın kendisini, özne veya nesne, gerçek veya hayali, maddesel veya zihinsel gibi karşıtlıklarla mekanı sınırlarken, bireyin pratiğini, algısını ve üretimini belirleyen yaşanan mekandır. Kentsel mekanın üretimi bağlamında, mekanın farklı üretim süreçleri, mekanı şekillendiren üretim tarzları ile boyutları ve mutlak mekandan diferansiyel mekana geçiş dönemselleştirmesi, gündelik hayatın ve kapitalist ilişkilerin yeniden üretimi sürecini anlamada yol göstericidir. Hem fiziksel, hem zihinsel hem de toplumsal üretim süreçleri ile kullanıcıların deneyimlediği soyuta direnen mekanlardan [1], söz etmek mümkündür. Bununla beraber mekanı anlamadaki önemli etken ise mekanın dönemselleştirmesidir. Gündelik hayatı ifade eden temsil mekanlarını sunan bu noktadan yola çıkıldığında yapılaşmış kentin değişiminde, kentin üretim süreçlerine etki eden özellikleri incelemek gerekir. Lefebvre, Foucault ve Soja'nın mekan üretim söylemlerinde, günümüz mekanını şekillendiren çelişkilerin söz konusu olması, sunulan kent kavramı ile ifade edilen kentsel mekanın yan yana, üst üste olma hali, imgelerin, sembollerin öne çıkması, hikaye ve text gibi yazılı çalışmaların önem kazanması, mekanın gerçekliğinin sorgulanması, vb. çelişkilerle örtüşmektedir (Şekil 3.1). Bu çelişkilerin, zamana ve mekana bağlı olarak kentsel mekanda ne tür bir değişime neden olabileceğini sorgulatmaktadır. Mekanın üretimi bağlamında yapılaşmış kentin sahip olduğu özelliklerin kentsel mekanın değişimiyle oluşan sunulan kentin özellikleriyle etkileşimi incelenmelidir.

3.4 Mekanın Üretimi Bağlamında Yapılaşmış Kentin Değişimine Etki Eden Özellikler

Urry, mekanı yaşayan bir alan olarak görür ve fiziksel olmasından öte, toplumsal süreçlerle oluştuğu, ayrıştığı ya da bütünleştiği yerler olarak tanımlar. Lefebvre, mekanın üretiminde zamanın ontolojik olarak mekanın lehine olduğunu ve kendi mekanını oluşturan her bir üretim tarzının mekan temsilleriyle birbirine bağlı kaldığını ifade eder [88].

[1] Somutun ve soyutun birlikte varolduğu, sınırları olmayan, karmaşık ve tutarsız, gerçekle hayal arasında olmakla birlikte egemen olan soyuta karşı direniş içinde olan mekandır. (*Kamusalın Politik İçeriğinin Mekana Yansıması Bağlamında Kentsel Kamusal Mekanda Güç Mücadelesi, 2016, Tarhan, I., Ö., S.35)*

Yapılaşmış kentteki değişim, mekanın dönemselleşmesine bağlı olarak farklı özellikler ortaya koyabilir. Var olan kent, dönemin dinamikleriyle şekillenerek, somut ve soyut mekanın bir arada olduğu mekanlara evrilmektedir. Özellikle 1980 sonrası küreselleşmenin de etkisiyle mekanın üretimi bağlamında var olan kenti etkileyen, değiştiren, geliştiren veya onu sunulan kent haline getiren özellikleri şu dört başlık altında toplayabiliriz:

Miras ve/veya İmaj

1980'li yılların sonu 1990' ların başından itibaren kentlerde 'kültürel dönüşüm' önemli ölçüde konu edilmiştir. Coğrafyacılar, yapılı çevre üzerindeki çalışmalarına yorumlayıcı bir bakış geliştirerek kentsel alanlardaki yapıları, sembolleri ve bunlar arasındaki ilişkileri açıklamayı hedeflemişlerdir. Bu yaklaşım beraberinde, kentin imajını ve çeşitli medya alanlarındaki temsilini keşfetmeyi teşvik etmektedir. Duncan, kentin kendisini bir 'metin(text)' olarak tanımlarken, Short, sinemayı örnek göstererek, bir korku filminde kentin izole ve ürkütücü alanlarının konu edilmesinin kentin imajı hakkında bilgi verebileceğini belirtir. Eski zamanlardaki film gösterimlerinden günümüz dijital sinemalarına kadar, sinema mekanları kentsel pratikleri ve kent hayatındaki ritüelleri ifade etmede etkindir [15].

Günümüz kentlerinin kültür ve sanat tarihiyle olan ilişkisinde farklılıklar oluşmaktadır ve süreç içerisinde kültürel değişim meydana gelmektedir. Yapılaşmış bir düzen üzerinde yeni fikirler üretildiğinde, kentin ve kent dinamikleri üzerine politik, sosyal ve teorik söylemlerin farklı yollarla ifade edildiği bir etkileşim söz konusu olması ve bu süreçte kentin spesifik mimari alanlarının, görsel ve yazılı çalışmalardan daha az ilgi görmesi gibi bir riskle karşı karşıya kalmaktadır. Kültürel miras, kim olduğumuz, nerden geldiğimiz ve nereye gideceğimiz konusunda bir fikir sunar. Ancak kültürlerarası diyalogların arttığı, farklı etnik grupların bir arada yaşadığı veya giderek artan renkli bir nüfusa sahip toplumlarda, kültürel mirasın yeniden tanımlanması ve şekillendirilmesi ihtimalini ortaya koyar. Bu durumda farklı grupların kendi temsillerinin bir arada deneyimlenmesi ile yeni temsil modelleri oluşarak, kentler kendi mirasından uzaklaşma eğilimi gösterebilir. Venedik'in Londra'dan, Mumbai'nin Paris'ten farklı olduğunu düşündüren şey kentlerin zihinlerdeki imajıdır. Kentler, dinamik ve

sürekli kendini geliştiren, kozmopolit ve romantik olabilir. Ancak bu imajı veren şeyin ne olduğu önemlidir [17].

Bir şehrin imajı, sadece görsel imajlardan değil, birçok başka unsurdan da oluşur. Kent imgelerinin ve yer duygusunun incelenmesine yapılan katkılar, kentin maddi bileşenlerinde (yollar, anıtlar ve binalar) somutlaşan sembollerle ve ayrıca sakinlerin hayatını düzenleyen alışkanlıklar, rutinler, kurumlar ve kuruluşlar ve şehir hakkındaki söylemlere ek olarak, sakinlerin tutumlarına ilişkin klişeler ve turist rehberlerinden, filmlerden, sloganlardan ve yerel pazarlama kampanyalarından yapılan açıklamalar gibi birçok maddi olmayan bileşenle ilgili yönleri vurgular. Kent imajının bu sembolik inşası genellikle iki farklı perspektiften analiz edilir: şehrin yerel aktörleri tarafından algılanan ve yeniden üretilen içsel imaj (coğrafi kimliklerini o yerle özdeşleştirenler) ve şehrin yerel yaşam ve sembollerine az çok yabancı olan kişi ve kuruluşlar tarafından algılanan ve sunulan dış imaj. Dışsal olanlar genellikle belirsiz, soyut ve basittir; örneğin, pozitif ve negatif değerleri keşfedilmemiş veya bilinmeyen şehirlerle ilişkilendirmek yaygındır. Bu tür imajlar, bilgileri organize etmemize, genellemeler ve beklentiler formüle etmemize ve turistler ve yatırımcılar tarafından yapılan seçimler gibi eylemlerimize rehberlik etmemize olanak sağladığı için önemlidir [75].

Dolayısıyla günümüz şehirlerinin tarihi, spesifik mimari alanlarının kültürel miras özelindeki etkisi, bazı şehirlerin görsel ve yazılı çalışmalarla, sembollerle insanlar üzerindeki etkisine kıyasla geri planda kalabileceği, bu durumun uluslararası ağların etkileşiminde ne kadar önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Yerel ve/veya küresel

Yapılaşmış kentte kente kimliğini veren tarihsel ve kültürel miras, ormanlar, kıyı ve tarım alanları, vb. tüm doğal kaynaklarıyla korunmalıdır. Geçmişle bağ kuran, bir yere, bir mekana ait olma duygusunu oluşturan ve nesiller arasında iletişim kuran değerler kentlerin yerel özelliklerinin korunması ve gelişimine olan yatırımlarla mümkün olmaktadır. Kentin sahip olduğu değerlerin mekana yansıması ile kentin okunabilirliği ve algılanabilirliği artmaktadır.

Soja, günümüz kentlerinin küresel kente dönüşme sürecinde kentlerin yerel koşullarının da etkili olduğunu savunur. Kentlerdeki değişim süreçlerini

“postmetropolis” kavramıyla tanımlarken kentsel sermayenin etkisiyle yeni küresel kentler hiyerarşisinden bahseder ve kültürün küreselleşmesine vurgu yapar [2].

Yapılı çevreyi mevcut olmayanlar, silinenler açısından okumak zordur, ancak üretkenliği de tetikler. Küreselleşme ile ortaya çıkan 'homojenleşme tezi' ile ilgili bazı gerçekler kabul edilebilir olmakla birlikte, homojenleşmenin yerel değerleri ve gelenekleri düzleştirdiği ifadesine de eleştirel bakmak gerekir. Roland Robertson küreselleşmenin, medeniyetin getirdiği toplumsal ve etnik özbilincin şiddetlenmesine yol açtığını belirtir. TV, film, video, fotoğraf, internet vb. görüntülerin bilinçli ve bilinçaltı benliklerimize kaydedildiği bir dünyada, yerel bakış açısı ile yaklaştığımızda "homojenleşme" olarak algıladığımız şey, hatırladığımız ya da bazen bir kısmını unuttuğumuz imgeler tarafından da belirlenir. Dolayısıyla, 'görünebilirliğin' anlamı ve gerçekte 'gördüğümüz şeyi' yöneten koşullar da çok karmaşık bir süreçtir [89].

Bütüncül çevre ve/veya eş zamanlı farklı çevreler

Yapılaşmış kentte, kent ve kırsal ayrımı yapılabildiğinden bütüncül çevreyi görmek ve/veya tanımlamak mümkündür. Kent formunun, gelişmiş bir post endüstriyel ekonominin oluşturduğu küresel şehir işlevinden etkilendiğini ve buna göre şekillendiğini söylemek mümkündür. Yerel, ulusal ve küresel ekonominin teknik ve mekansal organizasyonundaki büyük değişiklikler, büyük şehirlerde yoğunlaşacak hizmet türlerine olan talebi beslemiştir. Bu durum Hall’un “dünya şehri” (Hall, 1984) ya da King’in “küresel şehirler” (King, 1990) gerçeğiyle kentleri baş başa bırakmaktadır [80].

Günümüz kentlerinin neredeyse tamamının, yüksek ofis binaları ile donatılı şehri, eski atıl endüstri şehri, göç şehri gibi pek çok şehri içinde barındırdığını söyler. Bu şehirlerin her birinin farklı tarih ve coğrafyaya ait ayrı şehirler olmadığını, birinin varlığının bir diğerine bağlı olduğunu belirtir. Kentin aynı anda farklı şehirler, farklı mekanlar sunarak, her birinin farklı dinamiklerle birbirine bağlandığını ifade eder [63].

Bütüncül çevre, kentlerin daha çok tek merkezinin olduğu, daha küçük ve kompakt kentlerin oluşturduğu kentlerin özelliği olarak nitelendirilebilir. Ancak kentlerin birçoğu ayakta kalabilmek için özellikle küreselleşmenin etkisiyle

alternatif çözümler üretmek durumundadır. Bir turistin ziyaret ettiği kentte daha fazla vakit geçirmesi ve aynı kenti tekrar tercih etmesi için eş zamanlı farklı çevreler sunabilmelidir.

Varoluşsal özellikler ve/veya gerçek/hayali olmak

Rob Shields, kentin ontolojisi üzerindeki akademik çalışmalarda özellikle 'kent gerçek mi yoksa hayali mi?' sorusunun yıllardır tartışma konusu olduğunu belirtir. Çoğu insan kentin gerçek doğasıyla yüzleşmek istemezken, 'kent kime ait, kentte hangi alanlar ilgi çekici hangileri tehlikeli, vb.' sorulara cevap aramak kent olarak tanımladığımız çevreyi anlamak adına daha önemlidir. Kişinin kendisine ya da bir başkasına, bir kenti, kasabayı ya da komşuluk ilişkilerini anlatırken, net sınırları olan karmaşık bir yapıdan bahsetmekten öte, kentin gerçekliğini bir 'form' ya da 'nesne' olarak tanımlamak onu daha mutlu edecektir. Kentin kendisi bizzat bir sunum, bir temsildir [90].

James Donald, yirminci yüzyıl şehrini kültürel değişimini ve bu değişimin toplumsal fikirleri etkilediğini belirterek, özellikle Londra, New York, Paris, Berlin, Chicago gibi kentlerde "hayali bir çevre" oluştuğundan bahseder. "Kentsel tasavvur"un kültürel ve politik sonuçlarını göz önünde bulunduran Donald, modern yaşamın zevklerini ve zorluklarını araştırırken, hayali şehrin demokratik bir toplumun geleceğinde de devam edeceğini iddia eder. Modern şehrin çok çeşitli popüler kültürel versiyonları üzerinde, fotoğrafların, çizimlerin ve filmlerin akıllıca kullanımının yansıması sonucu oluşan hayali çevreye eleştirel bakmaktadır. Kevin Robins, şehrin hayal gücünü, hayal gücünün de şehri çektiğini söyler. Şehrin içerdiği politik beklentiler kadar, şehri nasıl yaşadığımız, sokaklarında yürüdüğümüz ve kendimizi hayal ettiğimiz bir metropolün yaratıcı yönünde ısrar ederek, siyasi bir şehir haritası oluşturmaktan öte, şiirsel bir harita ortaya çıkarmanın peşine düşmek gerektiğini ifade eder [91] .

Tablo 3.3 Yapılaşmış ve sunulan kentin özellikleri

YAPILAŞMIŞ KENT	SUNULAN KENT
• Miras *Kentin Kültür ve Sanat Tarihinin Önemi* *Fiziksel Çevre* *(Spesifik mimari alanlar)* • Yerel *(Yere özgü nitelikler, değerler)* • Bütüncül çevre-tek şehir *(kırsal-kent ayrımı)* • Varoluşsal özellikler *Gerçeklik* *Koru(n)ma, ayakta durabilme,*	• İmaj *Kültürel Değişim-Dönüşüm* *Görsel veya Yazılı Çalışmalar (Sinema, TV prodüksiyonları, yazı, şiir, medya, paradigma, vb.)* • Küresel *Homojenleşme (kendi içinde heterojen olma gayreti)* • Eş zamanlı farklı çevreler *(endüstri şehri, finans şehri, göç şehri, kongre şehri, vb.)* • Gerçek-Hayali *Kenti dinamik tutma*

Sonuçta; yapılaşmış kentteki değişim, mekanın üretimindeki farklı özellik ve dinamiklerin üzerinden farklı mekânsal pratiklerle ortaya çıkmaktadır. Yapılaşmış kentteki miras, yerellik, bütüncül çevre ve varoluşsal özellikler, mekanın dönemselleşmesiyle başka özelliklere evrilebilir ya da bir arada bulunabilir. Kültürel mirasın zamanla değiştiği veya dönüştüğü, mirasın yanında imajın da etkin olduğu veya imajın mirasın önüne geçtiği, bütüncül çevreden çok eş zamanlı farklı çevrelerin oluştuğu, yerelin getirdiğiyle bazen kendi içinde heterojen olduğu halde küreselin sunduğu homojenleşmeyi reddetmeyen ya da yereli geride bırakan, varoluşsal özelliklerin kimi zaman göz ardı edildiği ve gerçeklikle mesafeli kentsel mekanlara sahip günümüz kentleriyle karşı karşıya olduğumuzu söylemek mümkündür. Biribirine zıt gibi görünen özelliklerin aynı anda bir arada olma hali Lefebvre'nin yaşanan mekanında tasvir edilen soyuta direnen mekanları onaylar niteliktedir.

3.5 Bölüm Değerlendirmesi

Lefebvre, Foucault ve Soja'nın mekan üretimine dair söylemlerinde farklılıklar olsa da mekanın farklı zamansallıklarda değişim göstermesini ortak görüşleri olarak söylemek mümkündür. Foucault'nun sapmanın heterotopyasındaki mekanı, Lefebvre'nin temsil mekanlarındaki soyut mekan ile çelişkili mekan arası etkileşimleriyle oluşan mekanı, Soja'nın eş zamanlı farklı çevrelerin yer aldığı üçüncü mekanı, günümüz küresel kent hiyerarşisindeki kentsel mekanın özelliklerini oluşturan sunulan kenti yansıtmaktadır. Dolayısıyla yapılaşmış kentin değişimini incelemek bütünleştirici yaklaşıma bir çözüm olabilir. Farklı zamanlardaki üretim tarzının bu özelliklerle etkileşim halinde kentleri anlamada etkili olacağı düşünülmektedir. Bu durumda Lefebvre'nin, mekanın üretiminde kendi mekanını oluşturan her bir üretim tarzının mekan temsilleriyle birbirine bağlı kaldığı ifadesinden yola çıkarak, kent turizminin kentin değişiminde bir çeşit üretim tarzı olduğunu söyleyebiliriz.

Araştırmanın üçüncü bölümünde; kentin değişimini görmek için, yapılaşmış kent ve günümüz küresel kentlerini tanımlayan sunulan kent kavramları literatür üzerinden mekan üretimi bağlamında irdelenerek, her iki kavrama dair özellikler tespit edilmiştir. 1980 sonrası kentlerde kültürel değişimin görülmesi, yine 1980 sonrası küreselleşmenin etkisindeki sunulan kent gerçeğiyle karşı karşıya olduğu görüşünü desteklemektedir. Yapılaşmış kent ve sunulan kente dair incelemelerin sonucunda her iki kavrama dair tespit edilen dört özellik (miras/imaj, bütüncül çevre/eş zamanlı farklı çevreler, yerel/küresel, varoluşsal özellikler/gerçek-hayali) kültürel değişimi ortaya koymaktadır. Yapılaşmış ve sunulan kentin özelliklerinin bir arada olma ya da ayrışma durumu günümüz kentlerinin sürdürülebilirliği hakkında bilgi verebilir. Kent turizminin en önemli parçalarından biri olan kültürün, turizmle ilişkisi önemli olduğundan mekanın üretimi bağlamında yapılaşmış kentteki değişimde turizmin etkisi kaçınılmazdır.

Kent ve turizm olgusunu bütünleştirici bir yaklaşımla ele alabilmek için, 1980 sonrası etkisini gösteren ve 1990 sonrası kentlerde yerelleşme politikalarının

önemini ortaya koymasına devam etmekte olan küreselleşme sürecinin müdahaleci etkisi önemlidir.

Kentin tamamının farklı amaçlı kullanımına bağlı olarak kentin kendisi bizzat bir turizm ürünü olarak ifade edilebilir. Bir turizm ürünü olarak kent, ortak miras alanıdır. Turizm, etkileşimde olduğu diğer olgularla birlikte değerlendirilerek kentin gelişimi yönündeki etkileri üzerinden bir araç olarak görülmesi halinde kentsel sürdürülebilirliği destekleyebilir. Kullanıcının deneyimi, kentsel mekandaki altyapı hizmetlerinin gelişimi için arz talep dengelerine bağlı olarak, kentlerdeki ulaşım politikalarında oldukça etkilidir. Kentin altyapı hizmetlerinden yararlanma, arz-talep dengelerindeki erişilebilirlik ölçüsünde ziyaretçinin kentteki kalış süresi değişkenlik gösterebilir.

Küreselleşmenin etkisiyle, kentler sahip olduğu turizm potansiyelini en iyi şekilde sunarak, taleplere cevap verebilecek nitelikte yapısal değişikliklere gidebilmektedir. Kentteki turizm potansiyelinin on iki ay boyunca cazip hale gelmesi bir küreselleşme stratejisi olarak ele alınabilir. Ekonomi özelinde, kentsel mekanın değişimi küresel stratejilere bağlı olarak yerel yönetim ve kullanıcıyla birlikte özel teşebbüslere de imkan tanımaktadır. Farklı turizm potansiyellerinin ortaya çıkması ve var olanın geliştirilmesi küresel rekabetteki ekonomik gücü artıracaktır.

Yerel yönetimler, karar alma, yönetme, uygulama süreçlerinde arz talep dengelerini gözetebilmek, küreselleşmenin etkisiyle markalaşma yönünde küresel kent stratejilerine göre kentsel imajı geliştirebilmek için büyük ölçekli yatırımları ön plana çıkarabilmektedir. Yönetsel süreçlerde STK'lar, özel teşebbüsler ve "partnership" gibi farklı aktörler süreçlere dahil olabilmektedir.

Kentlerde, kültür ve turizmin eşgüdümlü yönetilebilmesinde, kent turizminin bileşenleri ile yapılaşmış ve sunulan kentin özelliklerinin dikkate alınması etkili olacaktır. Kent turizminin yapılaşmış ve sunulan kentin özellikleri ile olan ilişkisinde aktörler ve eylemler değişkendir. Küreselleşme ve onun sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik ve daha birçok etkisi bu ilişkinin bir parçasıdır. Tablo 3.3' te bu ilişki şöyle özetlenebilir:

Tablo 3.4 Yapılaşmış ve sunulan kentin değişimine etki eden özellikler üzerinden mekan üretimi bağlamında kent ve turizm planlamasına bütünleşik yaklaşım

	Miras/İmaj	Yerel/Küresel	Bütüncü Çevre/Eş Zamanlı Farklı Çevreler	Varoluşsal özellikler / Hayali-Gerçeklik
Kent	Bir turizm ürünü olarak kent, ortak miras alanıdır. Miras, kentsel imajın bir parçasıdır, bir turizm ürünüdür.	Dünya şehri olabilme arzusunda, uluslarası hiyerarşide rekabet edebilme gücünde, yerelin özelliklerinin korunabilirliği ölçüde sürdürülebilir turizm sağlanabilir.	Kent ölçeğinin büyüklüğü, küresel şehir olma potansiyeli, kentleri kompak bir yapıdan uzaklaştırır.	Kentin varoluşsal özelliklerinden uzaklaşmadan, korumak ve gelişmek.
Turizm	Kültürel miras ve kentsel imaj, kent turizminin bir parçasıdır.	Uluslararası turizmde çekicilik ve sürdürülebilirlik ikilemiyle karşı karşıya bırakır.	Büyüyen kent alternatif turizm çeşitlerine ihtiyaç duyar ve turizm bölgesinin cazibesi artar.	Yapılı kentin çekiciliği, turizm potansiyelini arttırır
Kullanıcı	Kültürel miras ve kentsel imajın bir arada olması kent turizmindeki potansiyeli arttırır.	Uluslararası turizmde kullanıcının tekrar ziyaret etme isteğine cevap verir.	Kullanıcının ziyaret süresini arttırmak ve seçiciliğine cevap verebilmek	Yapısı itibariyle tek ve eşsiz olan yerler tercih sebebidir.
Küreselleşme	Miras, küresel pazarlamanın bir ürünüdür. Kentlerin küresel rekabetinde imaj için gereklidir.	Küresel ölçekte homojenleşme artarken, yerelin heterojen yapısını koruması gerekir.	Küreselleşmenin etkisiyle eş zamanlı farklı çevreler oluşur. Birden fazla kent merkezi veya eş zamanlı farklı işlevler bir arada bulunabilir.	Var olan kentin değişimi, farklı şekillerde temsiline neden olur. Görünür olan, işlevsel olmayabilir.
Ekonomi	Kültürel miras ve kentsel imaj küresel sermayenin bir parçasıdır.	Kentlerin ekonomisi, küresel sermayeye bağlı olarak ilerler. Küresel sermayenin sürdürülebilirliği için yerelin güçlendirilmesi gerekir.	Alternatif turizm ürünleri ve bağlı mekanlar, ekonomiye katkı sunar.	Varolanla birlikte ihtiyaç ve imaj arasındaki dengeyi korumak, sürdürülebilirlik hedefine yaklaşmak/uzaklaşmak
Yerel Yönetim	Arz-talep dengelerine (kullanıcı, yerel, ulusal ve uluslarası iş birlikleri ve ortaklıklar özel teşebbüsler, STKlar, vb.) bağlı olarak kentin temsilinden sorumludur.	Küresel stratejilere göre yereli korumak ve geliştirmek. Yerel şirketlerle ve STK'larla iş birliği kurmak	Kentlerin turizm potansiyelini artırmak ve geliştirmekten sorumludur.	Yapılı kentin korunmasından, değişiminden ve gelişiminden sorumludur.

Üretilen tablo, alan çalışmasını değerlendirmek için bir yaklaşım sunmuştur. 1980 lerden sonra küresel kent olma yolunda turizmin de itici gücünü kullanan İstanbul alan çalışması olarak ele alınmıştır. Kültürün küreselleşmesi tehdidine karşı bütünleşik turizm ve kent planlama çalışmalarında kilit nokta olan kentlerin varlık sorunu olan kültürel mirasın korunması sorunsalına bir kavramsallaştırma - yaklaşım olarak önerilmiştir. Oluşturulan yaklaşımın İstanbul' un ve kentsel bölge olan Kumkapı Bölgesi planlarının lejantlar üzerinden karşılaştırılması ve planların Kumkapı Bölgesindeki senelere bağlı karşılıklarının kültürel miras açısından analiz edilmesi olarak belirlenmiştir.

4
KUMKAPI BÖLGESİ: YAPILAŞMIŞ VE SUNULAN KENTİN ARASINDAKİ BÜTÜNLEŞME /AYRIŞMA

Bu bölümde, üst ve alt amaçlar literatür, saha analizleri ve planlar üzerinden irdelenerek analiz edilmiştir:

Yapılaşmış kentin değişimine kent turizminin etkisini analiz etmede İstanbul küresel kent özelliklerini gösteriyor mu? Yapılaşmış ve sunulan kent arasındaki bütünleşme/ayrışma hangi kentsel alanda çalışılabilir?

- 1950 sonrası İstanbul'un kentsel mekanına etki eden dinamikler nelerdir?
- Kumkapı'daki mimari miras özellikleri nelerdir?
- Kumkapı'da küreselleşmenin etkisiyle kentsel mekan ve sosyokültürel yapı nasıl değişmiştir?
- Kumkapı'daki kıyı ve balıkçılık kültürü nasıl değişmiştir?
- Kumkapı'daki arazi kullanımı nasıl değişmişitir?
- İstanbul'un kent makroformu 1950'den sonra nasıl değişmiştir?
- Plan lejantlarında kültür ve turizm alanları belirtilmiş midir? 1950'den sonra nasıl değişmiştir?

İstanbul'un yapılaşmış kent özelliği gösteren Tarihi Yarımada içerisinde, kullanıcılarının değişkenliği göz önünde bulundurularak Kumkapı Bölgesi mimari ölçekte çalışma alanı olarak seçilmiştir. Bu bölümde, üst ve alt amaçlar, yapılaşmış ve sunulan kentin bütünleşme/ayrışma durumu Kumkapı Bölgesindeki mimari miras, arazi kullanımı, değişen kullanıcı profili, kıyı ve balıkçılık kültürü üzerinden analiz edilmiştir. Arazi kullanımında İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar Müdürlüğü'nden temin edilen 1950 sonrası erişilebilir Çevre Düzeni Planları ve plan lejantları kentsel ölçekteki araştırmanın altlığını oluşturmaktadır. İstanbul'un 1950 sonrası üst ölçekli planlarında, kentin makroformu, kültür ve turizm alanları ve lejant içerikleri üzerinden analiz edilmiştir. Saha analizleri ve üst ölçekli planların Kumkapı Bölgesinin Nazım ve Uygulama İmar Planlarına yansıması üzerinden somut ve somut olmayan kültürel mirasın bölgedeki sürdürülebilirliği

irdelenmektedir. Analiz sonucunda yapılaşmış ve sunulan kentin biribirine yaklaşmasının kültürel mirasın yok olmasını önleyebileceği görülmektedir.

4.1 Araştırmanın Yöntemi

Küresel ölçekteki her şehir gibi İstanbul da planlama kriterlerinde turizmin teşvik edildiği şehirler arasında yerini almıştır. Kentsel turizm alanlarının gelişimi ve turizm çeşitliliğinin tarihsel süreçte kenti ne şekilde etkilediğini incelemek kent turizminin ve buna dair teorik ve ampirik çalışmaların önemini ortaya koymaktadır. Çalışmanın dördüncü bölümünde; var olan kentteki değişimi/dönüşümü daha iyi anlayabilmek ve kentsel turizm çalışmalarında yol gösterici olması açısından, kent turizminin kentsel mekanın değişimine etkisi İstanbul' da Kumkapı Bölgesi örneğinde planlama hiyerarşisinde (üst ölçekli planlar, nazım ve uygulama imar planları) incelenmektedir. Kumkapı Bölgesi, özellikle sivil mimari örnekleri ve somut olmayan kültürel miras özellikleri ile İstanbul'un en zengin bölgelerinden biridir. Mekanın üretimi bağlamında, yapılaşmış kentteki değişime kent turizminin etkisi 1950 ve sonraki (1959, 1980, 1994 ve 2009) dönemlerdeki üst ölçek planlar, plan lejantları, nazım ve uygulama imar planları ve saha analizleri ile kültür ve turizm alanları özelinde irdelenmektedir. Kentin sürdürülebilirliği için kültürel miras ve kentsel imajın bir arada bulunmasını analiz etmek üzere; arazi kullanımı, sivil mimari örnekleri ve kamusal yapılar, sosyodemografik yapı, kıyı ve balıkçılık kültürü olmak üzere dört başlıkta altında inceleme yapılacaktır. Kültürel değişimin veya kültür ve turizmin eşgüdümlü yönetilebilmesi için kent turizminin bileşenleri ile yapılaşmış ve sunulan kentin özellikleri dikkate alınarak değerlendirilecektir.

4.2 1950 Sonrası Üst Ölçekli Planlar: İstanbul'da Kentsel Mekanı Etkileyen Dinamikler ve Turizm Politikaları

Üst ölçekli planları analiz etmeden önce, üst ölçekli planlama kararlarını etkileyen mekansal dinamikleri incelemek gerekir. Bu başlık altında, kentleşmenin hız kazandığı 1950 yılı sonrasında, İstanbul'da üst ölçekli planları etkileyen mekansal dinamiklerin hangi planlama kararlarına etki ettiği anlatılmaktadır.

Türkiye'de 1950'li yıllar kentsel anlamda ulaşım paradigmasının değişerek, karayolları sisteminin önem kazandığı, sınırlı sermayeden dolayı kaynakların sanayileşmeye yönlendirildiği bir dönemdir. 1950 sonrası, kırsaldan kentlere yoğun göç başlamış ve bu durum hızlı kentleşmeye yol açmıştır. İstanbul'da kentli nüfusun artmasıyla birlikte, kent çeperlerinde gecekondu alanları (Tarihi yarımadanın surlara yakın kesimleri) oluşmuş ve ulaşımda sorunlar yaşanmıştır. Eminönü ve Galata çevresi kentin büyük merkezi konumunda olup henüz fonksiyonlar açısından ihtisaslaşmamıştır. 1960 yılında kentsel nüfusta %70'e yakın bir artış olmuştur. Kentsel alanlar artık belediye sınırlarını aştığından, yeni belediyeler oluşmaya başlamıştır. Gecekondu alanları kentsel alanların içinde kalmış ve sanayi alanları çevresinde yerleşme alanları meydana gelmiştir [92].

Türkiye'de turizmin geliştirilmesi amacıyla, sektör yatırımlarını önemseyen ilk düzenleme, 1950 yılında 5647 sayılı "Turizm Müesseseleri Teşvik Kanunu" nun kabul edilmesiyle gerçekleşmiştir. Hedefler doğrultusunda kaynak sağlamak üzere ise 1955 yılında Turizm Bankası kurulmuştur. 1963'ten sonra, turizmin, hizmetler sektörünün alt dalı olarak kalkınma planlarında yer almasıyla birlikte, turizmin gelişiminde ilk önemli adım atılmıştır. 5 yıllık kalkınma planları 1983 yılına kadar, dört farklı dönem halinde devam etmiştir. Tarihi ve kültürel kaynakları kullanmanın temel ilke olarak benimsendiği ilk dönemler, 1973 sonrası yerini kitle turizmine bırakmış ve turizm yatırımında özel sektöre ağırlık verilerek, fiziksel planlama çalışmaları hız kazanmıştır. Bu kararların mekana yansıması 1980 sonrası görülecektir [93].

1950'ler sonrasındaki hızlı kentleşme, 1960 sonrasında kentlerde nitel değişiklikleri ortaya çıkarmış ve kentsel sorunlarda ölçek değişmiştir. Ülkenin sanayileşme sürecinde geldiği aşama, kentlerin hem fiziksel hem de sosyal yapısında büyük farklılıklar oluşturmuştur. Bu durum belediyecilik anlayışını değiştirerek, yerel yönetim hareketini başlatmıştır. Üreticilik, kaynak oluşturma, toplumsal tüketim anlayışları, kural koyuculuk zamanla farklı nitelik kazanmıştır [94].

1963-1983 yılları arasındaki kalkınma planları kapsamında turizmin gelişimi amacıyla, yeni tatil alanları oluşturmak ve daha fazla yabancı turisti çekerek elde

edilen geliri artırmak hedeflenmiştir. Bu politikaları desteklemek üzere son dönem planlarında "organize turizm bölgeleri" oluşturularak kitle turizmine hız verilmiştir [93].

1980 sonrasında küreselleşen dünyaya eklemlenmek adına, ekonomik politikalarda değişikliğe gidilerek, dışa dönük kalkınma modeli benimsenmiştir. İhracat önem kazanmış, telekomünikasyon yatırımları ve küresel ekonomiye hizmet edecek yeni kurumlar geliştirmek stratejik olarak tercih edilmiştir. Bu gelişmeler, yerleşme yapılarına etki etmiş, İstanbul'un önemini artırmış ve bir dünya kenti olma potansiyeli gündeme gelmiştir [94].

Beşinci Kalkınma Planında (1985-1989), kültür, sağlık, kış, gençlik ve diğer alternatif turizm potansiyellerinin değerlendirilmesi ve kitle turizminin yanında bireysel turizmin geliştirilmesi politikaları öncelik kazanmıştır.

Küresel ölçekteki her şehir gibi İstanbul da planlama kriterlerinde turizmin teşvik edildiği şehirler arasında yerini almıştır. Küreselleşmenin kendini hissettirdiği 1980 sonrasındaki değişimde, 1982 Turizm Teşvik Kanunu da etki ederek, turizmin kentin gelişiminde etkin rol oynadığını göstermektedir [93].

Dünya turizm pazarında, 1992 Rio Zirvesi'nden 2002 Jonannesburg Zirvesi'ne kadar, "sürdürülebilirlik" ilkesi benimsenerek, kültürel, toplumsal, ekonomik ve çevresel parametreler önem kazanmıştır. Sanayi sonrası toplumlarda değer yargıları değişmeye başlamış ve alternatif turizm türlerine yönelim giderek önem kazanmıştır. Tekil ve özgün olana duyulan ilgi arttığından, tarihi ve kültürel miras, farklı sanatsal ve kültürel etkinlikler, turizm amaçlı seyahatlerde ilk sıralarda yer almaktadır. Bu bağlamda Dokuzuncu Kalkınma Planı kapsamındaki 2007-2013 Türkiye Turizm Vizyonunun, kentlerin turizm planlaması için temel oluşturması, İstanbul' un son üst ölçekli planı olan 2009 yılı Çevre Düzeni Planı'na bağlı olarak turizm amaçlı kalkınmanın devam ettiğini göstermektedir.

Planlama Süreci:

Dünya üzerinde özellikle batı toplumlarındaki planlama sisteminde, ülkelere dair stratejik karar alımından kırsal yerleşim planlarına dair çok farklı ölçek ve kademede planlama yapılmaktadır. Bazı ülkelerdeki planlama süreçleri; planlama kademeleri ile kademeler arası ilişkiler açıkça ifade edilerek, kurumsal

düzenlemelerde yer almaktadır. Ancak bazı ülkelerde kurumsal bir düzenleme olmaksızın, kademeli planlama ihtiyaçlara ve geleneklere bağlı olarak yapılmaktadır. Alınması gereken önlemler, stratejik karar dizileri halinde, ilgili planlama ve onay birimlerine bildirilmektedir. Ülke ve bölge ölçeğindeki planlamalar genellikle merkezi hükümetin sorumluluğundadır. Ülke mekânsal politikaları, planları ya da stratejik kararları, merkezi hükümet tarafından seçilen organlar tarafından onanır. Metropoliten alanlarda veya kentlerde ise, onay yetkisi planın hazırlandığı alanın yerel yönetimindedir.

Planlama sürecinde, amaçların ve bu amaçlara ulaşabilmek için gerekli araçların belirlenmesi gerekir. Sosyal, kültürel, ekonomik, fiziksel ve yönetsel tüm değişkenler ve değişkenler arası ilşkiler hesaba katılmalıdır. Sürdürülebilirlik ilkesiyle tüm değişkenlerin bir arada yer aldğı bir planlama sürecini oluşturmak oldukça zordur. Ancak yeni planlama sürecinin, planı nihai hedef olarak görmemesi gerekir. Planlama tek yönlü bir akım şemasından çok, dinamik, geri beslemeye müsait ve uygulama ile bütünleşecek bir süreç olarak tasarlanmalıdır. Farklı mekânsal birimlerde yapılacak planlamalar için alt ve üst planlama kademeleri arasında karar ve bilgi akımı sağlanabilmelidir.

Turizm planlaması ise ek yaklaşımlar gerektirebilir. Turizmin potansiyellerini oluşturan, turizm faaliyetlerini destekleyen ve geliştiren değerlerdir. Metropoliten alan ölçeğinde İstanbul özelinde bu değerler, doğal (İstanbul Boğazı, kıyılar, adalar, Haliç, Belgrad Ormanı, vb.), tarihsel ve arkeolojik (surlar, saraylar, kaleler, kuleler, dini yapılar, hanlar, hamamlar, eski kent dokuları, çarşılar, vb.), kültürel (müzeler, festivaller, uluslarası festivaller, vb.), ekonomik (fuarlar, kongre merkezleri, eğlence merkezleri, alışveriş merkezleri, spor alanları, vb.) olmak üzere iç ve dış turizm açısından dört başlıkta toplanmaktadır. Kentsel mekanda, bu değerler üzerinden yer edinen turizmin, olumlu etkileri olduğu kadar olumsuz etkileri de yer almaktadır.

Tablo 4.5 Hunter ve Green'in arsa kullanım planlaması modeli [95]

Politika Seviyesi	Eylem
Üst ulusal politikalar	Politikalar hakkında rehberlik sağlar
Ülkesel planlar ve politikalar	Ülkesel amaçların belirlenmesi, yerine getirilmesi için ana stratejiler ve politikaların geliştirilmesi
Bölgesel planlar ve stratejiler	Sosyo - ekonomik ve fiziksel gelişme için genel plan ve politikaların formüle edilmesi
Gelişme planları / yerel planlar	Detaylı gelişme önerilerini ve alanın zonlanmasını kapsayan belirli alanlardaki arsa kullanım planının yapılması
Gelişme kontrolleri	Bireysel gelişme önerilerinin onaylanması ve koordine edilmesi

1980 lerden sonra gerek dünyada, gerekse Türkiye'de turizm, sosyo-ekonomik olarak arsa kullanım planlama sürecinde diğer sektörler gibi dikkate alınmaktadır. Arsa kullanım planlaması, fiziksel kapasite ve kaynaklar arasındaki dengeyi kurarak, ülkenin uluslararası stratejilerini dikkate alan, politik kararlardan başlayarak azalan ölçek ve bireysel gelişme-değişme önerilerinin hayata geçmesine kadar olan süreci kapsar. Çevresel etki değerlendirme çalışmaları da bu sürecin bir parçasıdır. Hunter ve Green tarafından 1995 yılında arsa kullanım planlaması için bir model önerilmektedir. Bu model, üst ulusal, ülkesel ve bölgesel plan ve polikaların üretimi ile yerel plan ve politikaların üretimini politika seviyesi ve eylemleriyle belirten bir bütündür. Hunter ve Green' in Tablo 4.4'te önerdiği arsa kullanım planlaması modeli, Tablo 4.5' te görüleceği üzere, 1997 yılındaki çalışmada çevresel etki değerlendirme ve yönetim planlamasını da kapsayan ayrıca yerel planlamadan önce önerilen üst ölçekli planların yerel ölçekte oluşturacağı sorunları araştıran bir sürecin eklenmesi ile genişletilmiştir. Yerel planlamadan önce veya sırasında yerel veri ile çelişen üst ölçekli kararların yeniden ele alınmasına imkan veren bir planlama modeli önerilmiştir [95]. Turizmin potansiyel etkileri, planlama sürecinde turizm yerleşmesi ölçeğinde

sorgulanmaktadır. Ülkesel/bölgesel plan ve politikaların ürettiği kararların yerel planlamadan önce, turizm yerleşmesinde turizmin oluşturduğu etkilerin oluşturma eğilimini incelemeye ve araştırmaya sevk etmektedir.

Tablo 4.6 Turizm yerleşmelerinde arsa kullanım planlama süreci için bir model [95]

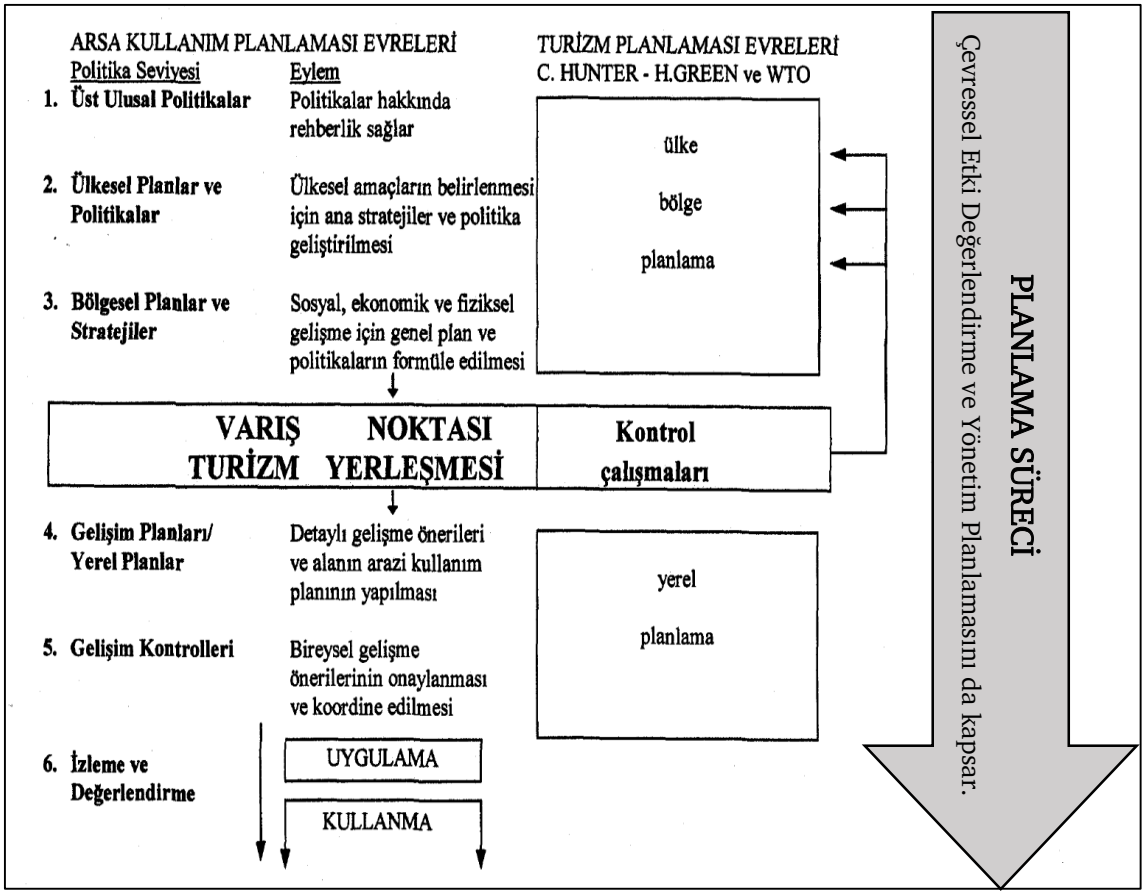

Planlama süreci, farklı ölçekli planları geri besleyen, yönlendiren ve denetleyen bir süreçtir. Hedef ve politikalar çerçevesinde, kentin gelişim ve arazi kullanım kararlarının verilmesinde ve gerçekleştirilmesinde, alt ölçekli planları yönlendiren belgeler, üst ölçekli planlardır.

Türkiye'de kent planlaması, farklı kurum ve kuruluşların yetki alanında olsa da, 3194 sayılı İmar Kanunu temel yasadır. Plan hiyerarşisinde; kapsadıkları alan ve amaçlarına bağlı olarak mekânsal planlar, üst ölçekli planlar ve alt ölçekli planlar olmak üzere iki ana kademede tanımlanmıştır. Üst ölçekli planların ilk basamağını bölge planları oluştururken, ikinci basamağını çevre düzeni planları oluşturmaktadır. Çevre Düzeni Planı, İmar Kanununda "Ülke ve bölge plan

kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen plan" olarak tanımlanmaktadır. Kentsel ve kırsal bölgedeki doğal ve kültürel değerler ile konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi sektörler arasında arazi kullanım kararlarını belirleyen, 1/50000 ve 1/100000 ölçeklerdeki planlardır. Kalkınma ve Bölge Planları kararlarına uygun olarak, mekânsal, işlevsel ve yönetsel sınırlar dahilinde hazırlanan plan notlarını ve raporunu ifade eder. Üst ölçekli planlar, geliştirilen temel hedeflere ve politikalara uygun olarak, kentlerin ana gelişim kararlarını ve arazi kullanım biçimlerini ilke olarak belirten, soyutlama düzeyi yüksek planlardır. Genel ve soyut kararları içeren üst ölçekli planlardan, dar alanlar için üretilen somut kararların yer aldığı, detaylı ve kapsayıcı kararları içeren alt ölçekli planlar için yön verici olması beklenmektedir. Dolayısıyla, plan ölçeklerinin değiştiği bir planlamadan çok, sürekli olarak ölçekler arasında öngörülemeyen ilişkilerden kaynaklı potansiyel sapmaları engellemek veya asgariye indirmek önemlidir [96].

Üst ölçekli planlar, Tablo 4.5' teki turizm yerleşmesi varış noktasında, yerel plan ve politikaları planlama sürecinde araştırmaya sevk edecek kararları işaret etmektedir. Çalışma kapsamında; turizm yerleşmesi varış noktası olan İstanbul'da, Çevre Düzeni Planları ve sonrasındaki Kumkapı Bölgesi'ne ait nazım ve uygulama imar planları üzerinden turizmin potansiyel etkileri kültür ve turizm alanları özelinde incelenecektir.

4.3 Örnek Alan İncelemesi: Kumkapı Bölgesi

4.4 Kumkapı Tarihi

Kumkapı, İstanbul'da tarihi yarımadanın güneyinde Fatih İlçesi sınırları içinde yer almaktadır. Bizans Devrinde kıyıdaki limana adını veren ve küçük iskele anlamına gelen "Kondoskali Limanından" dolayı bölge Kondoskali olarak isimlendirilmiştir. O dönemde, bugünkü Kumkapı ve Gedikpaşa semtleriyle birlikte Çemberlitaş ve Beyazıt arasında kalan bölgeyi de içine alan platoda yer almaktadır. Denizden gelebilecek tehlikelere karşı şehri koruyan surlar üzerindeki kapı burada bulunduğundan ve lodosta Kondoskali sahillerine Marmara denizinden kum taneciklerinin yığılmasıyla bu taneciklerin inşaatlarda kullanılmak üzere

çekilmesinden dolayı, Kumkapı olarak da anılmaktadır. İstanbul'un Osmanlılar tarafında fethedilmesi ile birlikte resmi olarak Kumkapı ismini almıştır [97].

Fetihten sonra, çoğunluğunu Rum nüfusun oluşturduğu bölgeye, Fatih Sultan Mehmet'in fethettiği bölgelerdeki iskan politikası çerçevesinde, Anadolu'dan, Balkanlar'dan ve Adalar'dan getirtilen Ermeniler yerleştirilmiştir. 17. yüzyılda Ermeni Patrikhanesi'nin bu semte taşınmasıyla birlikte Ermeni halkının özellikle yaşamayı tercih ettiği semtlerin başında gelir. Bölgede gayrimüslim nüfusun artmasıyla birlikte okullara ve ibadethanelere ihtiyaç duyulmuş ve semt, hizmete açılan yapılarıyla çok dinli ve milletli bir yapıya dönüşerek merak uyandıran bir mozaiğe dönüşmüştür. Ancak bölgenin maruz kaldığı yangınlardan dolayı pek çok Rum ve Ermeni kilisesi zarar görerek yıkılmıştır. Semtteki en büyük değişim ise 1865 yılında çıkan yangında, yapıların çoğunun yok olacak şekilde harap olması ve bölge halkının evsiz kalması neticesinde gerçekleşmiştir. Osmanlı Devletinde, Batılılaşma hareketlerinin başladığı döneme denk gelen yangın sonrasında, bölgenin yeniden imarına karar verilerek, mevcut yapı dokusundan ziyade Avrupa şehirleri örnek alınmış ve klasik Osmanlı ahşap mimarisinden uzaklaşılmıştır [97].

Pervititch haritalarında da yer aldığı üzere, batıda Nişanca, doğuda Kadırga, kuzeyde Gedikpaşa semtleri ile birlikte Tarihi Yarımada'nın Marmara Denizi kıyısına konumlanmıştır. Günümüzde mahalle sınırları değişse de bu çalışma kapsamında; Muhsine Hatun Mahallesinin tamamını içine alan, batıda Nişanca, Kuzeyde Saraç İshak ve Mimar Hayrettin, doğuda ise Şehsuvar Bey mahallerinin sınır yapıları Kumkapı Bölgesine dahil edilmiştir. Çalışmada, Kumkapı Bölgesi'nin 1950 sonrası değişimi planlar ve saha analizleri ile incelenecektir.

Harita 4.1 Kumkapı Bölgesi, Pervititich Haritası, 1924 (Gedikpaşa, Nişanca ve Kadırga sınırları dahil) [98]

4.5 İstanbul'da 1950 Sonrası Plan Hiyerarşisinde Kültür ve Turizm Alanları

1959 Çevre Düzeni Planı ve Lejantında Kültür ve Turizm Alanları

Harita 4.2 1959 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Planı (Kaynak:İBB, 2018)

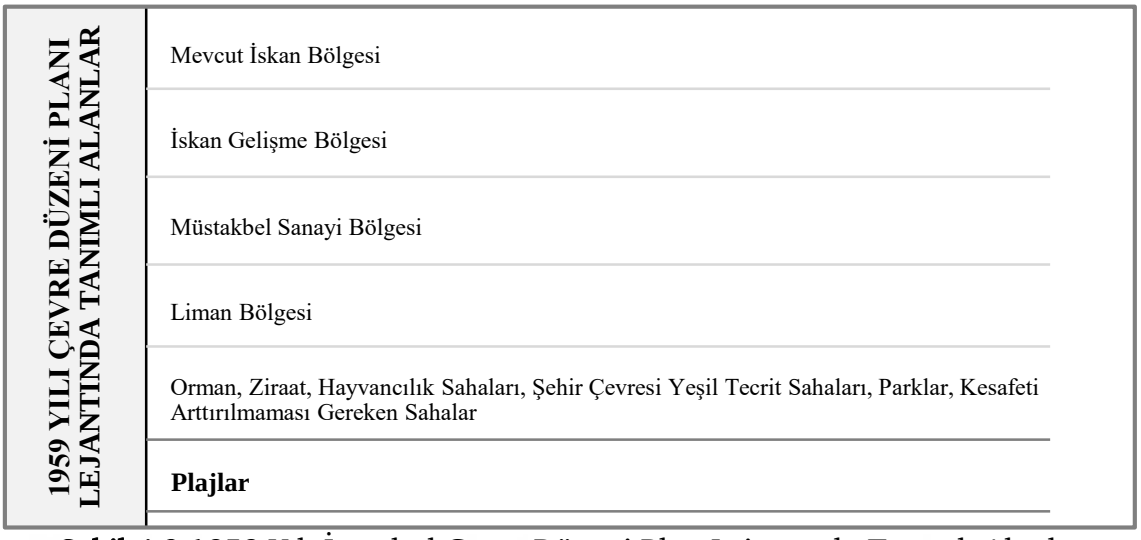

Şekil 4.2 1959 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Plan Lejantında Tanımlı Alanlar (Kaynak:İBB, 2018)

İstanbul genelindeki erişilebilir ilk üst ölçekli plan, 1959 yılı Çevre Düzeni Planıdır. Kentin makroformunu Tarihi Yarımada ve boğazın iki yakasındaki iskan bölgelerinin oluşturmaktadır. Bununla beraber kıyı alanlarında iskan ve sanayi gelişme bölgelerine ait alanlar görülmektedir. Turizm, henüz merkezi yönetimin kalkınma planlarında yer almadığından, kent planında turizm alanına dair bir tanım ya da lejant bulunmamaktadır. Plan raporunda, elde hali hazır haritalar bulunmadığından mücavir sahaların şematik olarak gösterildiği belirtilmiştir. 1959 planında lejantta doğrudan tanımlanan bir turizm alanı bulunmamakla birlikte raporda şehrin gelişmesiyle birlikte birinci derecede mücavir sahalar kapsamında ele alınmıştır. Mücavir sahalar içerisinde Kemerburgaz-Silivri arası sahil bölgesi, denizden istifade amaçlı plajlar lejantında turizm alanı olarak ele alınabilir. Ayrıca planda mevcut iskan bölgesi olarak belirtilmesine rağmen, plan raporunda Boğazlar Bölgesinin bir Milli Park olarak yorumlanabileceği ifade edilmiştir. Belirtilen alanın turizm amaçlı kullanıma açık olacağı düşünülebilir.

1959 yılı Çevre Düzeni Planında Kumkapı Bölgesi "Mevcut iskan bölgesi" lejantında yer almaktadır. Planda veya plan raporunda Kumkapı Bölgesi'ndeki kültür ve turizm alanlarına dair herhangi bir veri bulunmamaktadır.

1964 Yılı Kumkapı Bölgesi Nazım İmar Planında Kültür ve Turizm Alanları

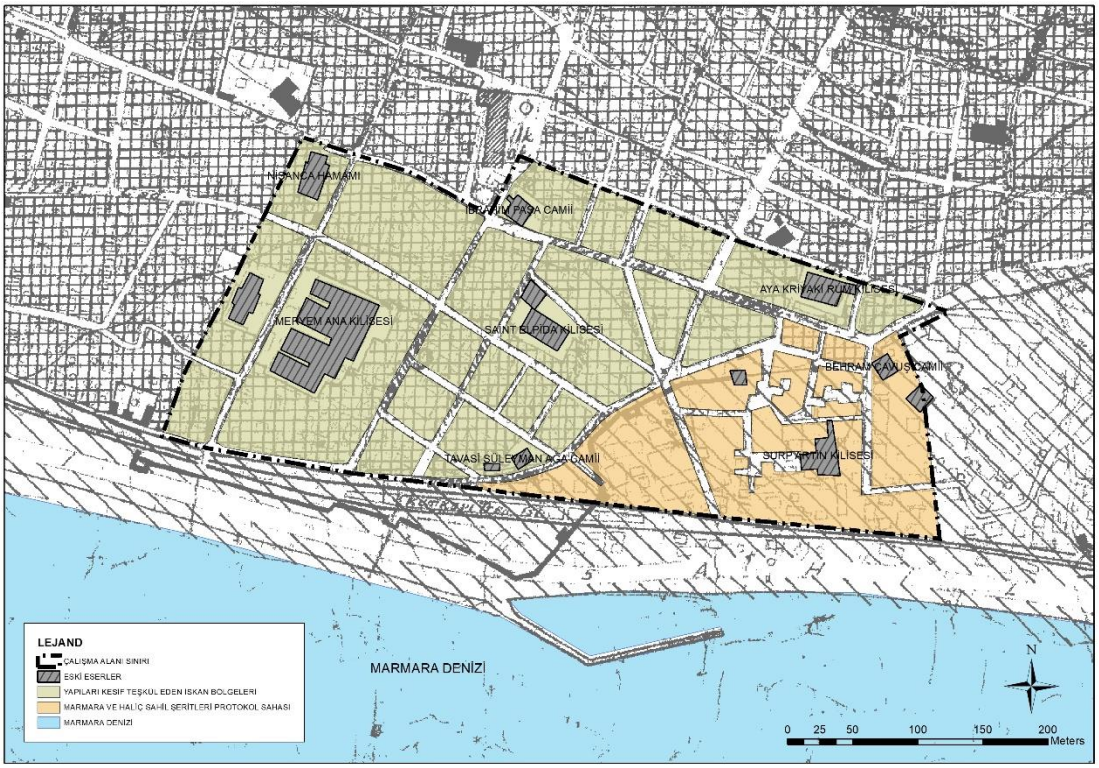

Harita 4.3 1964 Yılı Nazım İmar Planında Kumkapı Bölgesi Arazi Kullanımı
(Fatih Belediyesi'nden alınan planlar üzerinden yazar tarafından üretilmiştir.)

1964 tarihli Tarihi Yarımada Nazım İmar Planında genel olarak sivil mimari örneklerinin keşif gerektirdiği görülmektedir. Kumkapı çalışma alanı sınırları içerisinde de sivil mimari örneklerinin yoğunlukta olduğu alanlar, yapıları keşif teşekkül eden iskan bölgeleri olarak nitelendirilmiştir. Bölgede Kumkapı Meydanının ortasından geçen surların dışında kalan ve sivil mimari örnekleriyle sahile sınırı olan alan, Marmara Sahil Şeridi Protokol Sahası altında koruma bölgesi durumundadır. Tarihi kültürel miras niteliği taşıyan anıt eserler, eski eserler başlığında ele alınmıştır. Tanımlı bir kültür ve turizm alanı bulunmamaktadır.

1980 Çevre Düzeni Planı ve Lejantında Kültür ve Turizm Alanları

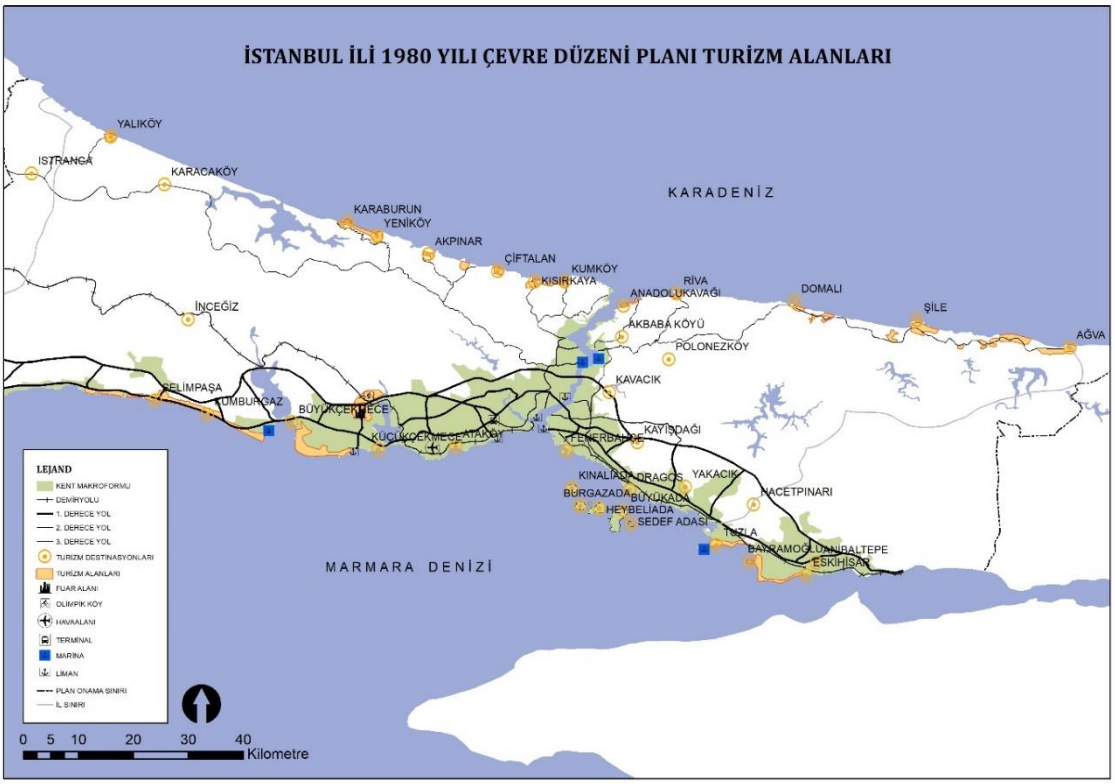

Harita 4.4 1980 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Planı Turizm Alanları (İBB'den alınan 1980 yılı ÇDP üzerinden yazar tarafından üretilmiştir.)

1980 YILI ÇEVRE DÜZENİ PLANI LEJANTTA TANIMLI ALANLAR VE TURİZM ALANLARI		
	Konut Yerleşme Alanları	
	Sanayi Yerleşme Alanları	
	Turizm ve Rekreasyon Amaçlı Yerleşme Alanları	**Turizm Gelişme Alanları** **Özel Yapılanma Koşullu Kullanma Alanları (kamping, günübirlik,vb.)** **Tarihi ve Kültürel Çevreye Bağımlı Turizm Odakları** **Kıyı Kullanıma Bağlı Rekreasyon Merkezleri** **Kırsal Kesimde Yer Alan Rekreasyon Merkezleri**
	Yeşil Karakterli Alanlar	
	Hizmetler	
	Koruma Alanları	
	Plan Özel İşaretleri(Sınırlar, Yerleşme Alanları, Ulaşım)	

Şekil 4.3 1980 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Plan Lejantında Tanımlı Alanlar ve Turizm Alanları (Kaynak:İBB, 2018)

1980 yılı dünyada ve Türkiye'de kenti ve toplumu etkileyecek gelişmelerin başladığı dönem olduğundan önem taşımaktadır. Henüz planlama aşamasında doğrudan etkileri görülmese de çeşitlliliğin arttığı ve turizmin öneminin ve kapsamının genişlediği plan lejantlarında okunabilmektedir. Doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, arazi kullanımının sektörler arası dengelenerek turizm payının arttırılması plan raporunda hedefler arasında yer almaktadır.

1980 yılı Çevre Düzeni Planında, kentin makroformunun, boğaz bölgesinden ve güneydeki kiyı alanlarından kuzeye ve iç bölgelere doğru yayıldığı görülmektedir. Turizm alanları 'Turizm ve Rekreasyon Amaçlı Yerleşim Alanları' başlığında toplanmıştır. Alt başlıklarda, toplu halde planlanması öngörülen turizm gelişme alanları, turizm amaçlı genel kullanışlar, kamping ve günübirlik kullanışların yanı sıra dinlenme evlerinin de yer alacağı özel yapılanma koşullu kullanma alanları, Boğaziçi tarihi ve doğal değerlerini içeren nazım plan hükümleri dikkatinde tarihi ve kültürel çevreye bağımlı turizm odakları, yapılacak planlarda doğal değerleri korumak kaydıyla kıyı kullanıma bağlı rekreasyon merkezleri ve kırsal kesimde yer alan rekreasyon merkezleri yer almaktadır. Rekreasyon amaçlı yerleşme alanları kıyı kullanımı ve kırsal kesim özelinde ele alınırken, plan notlarında doğal değerlerin korunması şartıyla rekreasyon potansiyelinin değerlendirileceği belirtilmiştir. Lejantta, şehir ve çevre parkları, bölge parkları, milli park, ağaçlandırma alanları ve açık alanlar (fuar, olimpik köy, spor) yeşil karakterli alanlar içinde toplanmıştır. Rekreasyon merkezlerinin turizm kapsamında değerlendirilmesi, kentin makroformunda etkisini belli etmiş ve yeni turizm merkezleri oluşturmuştur.

Kumkapı Bölgesi 1990 Yılı Nazım İmar Planı ile 1993 Yılı Uygulama İmar Planında Kültür ve Turizm Alanları

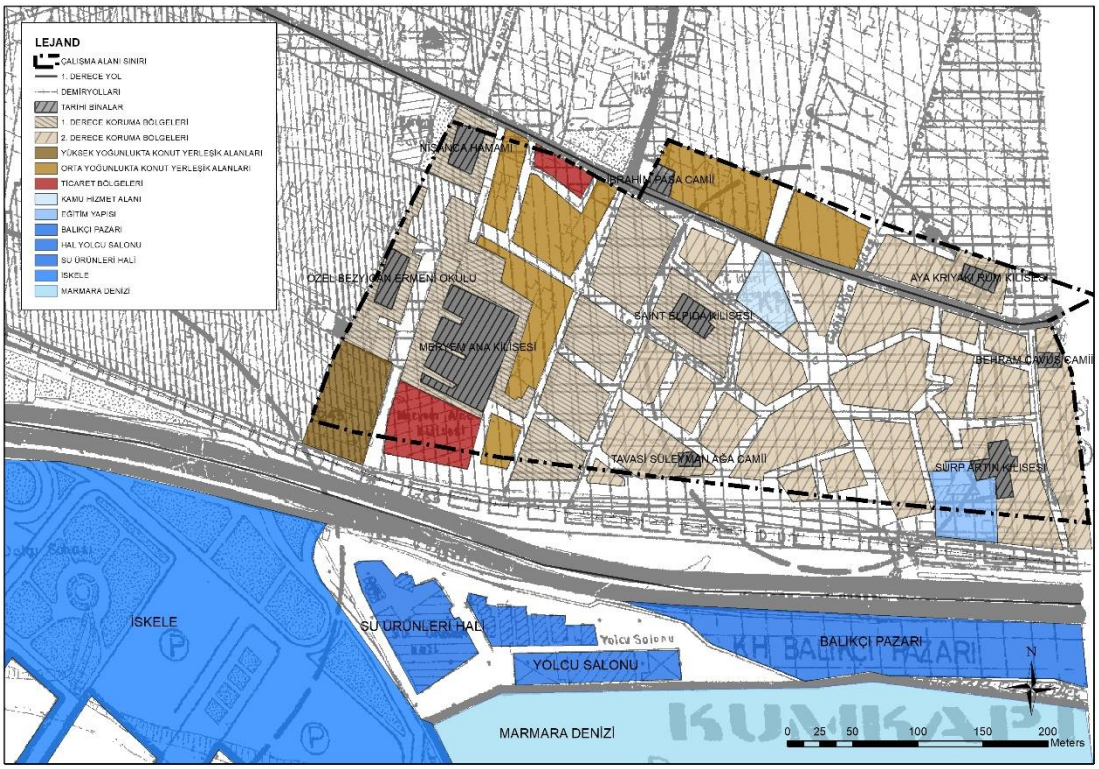

Harita 4.5 1990 Yılı Nazım İmar Planında Kumkapı Bölgesi Arazi Kullanımı (Fatih Belediyesi'nden alınan planlar üzerinden yazar tarafından üretilmiştir.)

1990 yılı Tarihi Yarımada Nazım İmar Planında sınırlar, ulaşım imkanları ve alanlar büyük ölçüde netleşmiştir. Çalışma alanı içerisinde yer alan ana yollar ve demiryolları belirlenmiştir. Tarihi kültürel miras niteliğindeki konut yapıları yüksek, orta ve az yoğunlukta olarak sınıflandırılmıştır. Alandaki ticaret bölgelerinin ana güzergahlar üzerine konumlandığı görülmektedir. Bölgede eğitim ve idare yapıları da yer almaktadır. Sahil şeridinde, eski balıkçı barakalarının olduğu kısım balıkçı pazarı olmuştur. Yenikapı'ya kadar olan sahil şeridinin doldurularak bir kısmı balık hali ve yolcu salonu ile Kumkapı Balık Hali kompleksi haline gelmiştir. Hal yapısından sonraki alan deniz ulaşımı amaçlı deniz otobüsü ve araba vapurları için iskele olarak planlanmıştır.

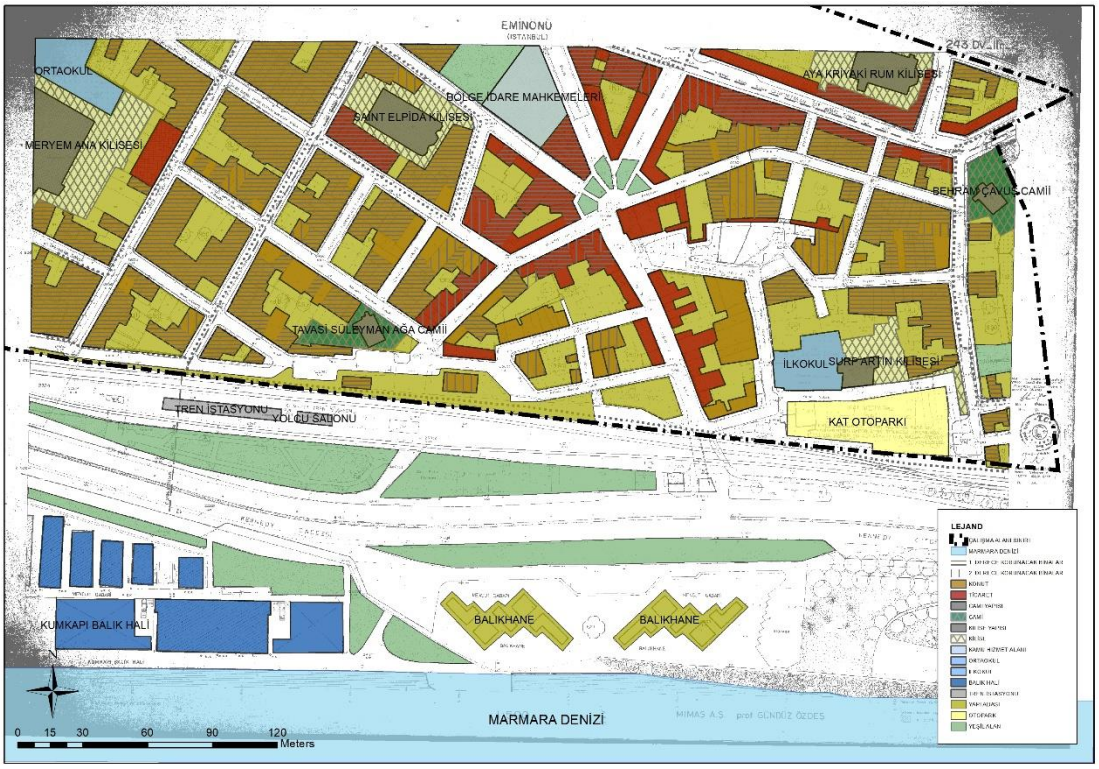

Harita 4.6 1993 Yılı Uygulama İmar Planında Kumkapı Bölgesi Arazi Kullanımı (Fatih Belediyesi'nden alınan planlar üzerinden yazar tarafından üretilmiştir. Planın tamamına ulaşılamadığından çalışma alanı sınırları içerisinde kuzey ve batı bölgesindeki alanların bir kısmı arazi kullanımına dahil edilememiştir.)

1993 yılı Uygulama İmar Planında yapı adaları, parseller ve cephe çizgileri belirlenmiştir. Konut işlevli ada ve parsellerde, sivil mimari örneği olan yapılar, niteliği bakımından 1. ve 2. derece korunacak binalar olarak ayrı ayrı tanımlanmıştır. Ticaret alanlarının arttığı görülmektedir. Ana güzergahlarda ve Kumkapı meydana çıkan ara yollarda, ticaret amaçlı kullanımın olduğu yapıların bir kısmı sivil mimari dokunun dönüşümü, bir kısmı ise yeni yapı olarak düzenlenmiştir. Dini tesisler, içinde bulundukları kompleksle (okul, bahçe, vb.) birlikte koruma altındadır. Bölgede, yeşil alan işlevinin verilmesi dikkat çekmektedir. Hem semt içinde hem de sahil şeridindeki yapılara bağlı olarak kentsel yeşil alanlar olduğu görülmektedir. Bir diğer dikkat çeken husus ise, otopark amaçlı kullanımdır. Bu durum bölgede araç trafiğinin yoğun olduğunu göstermektedir.

1994 Çevre Düzeni Planı ve Lejantında Kültür ve Turizm Alanları

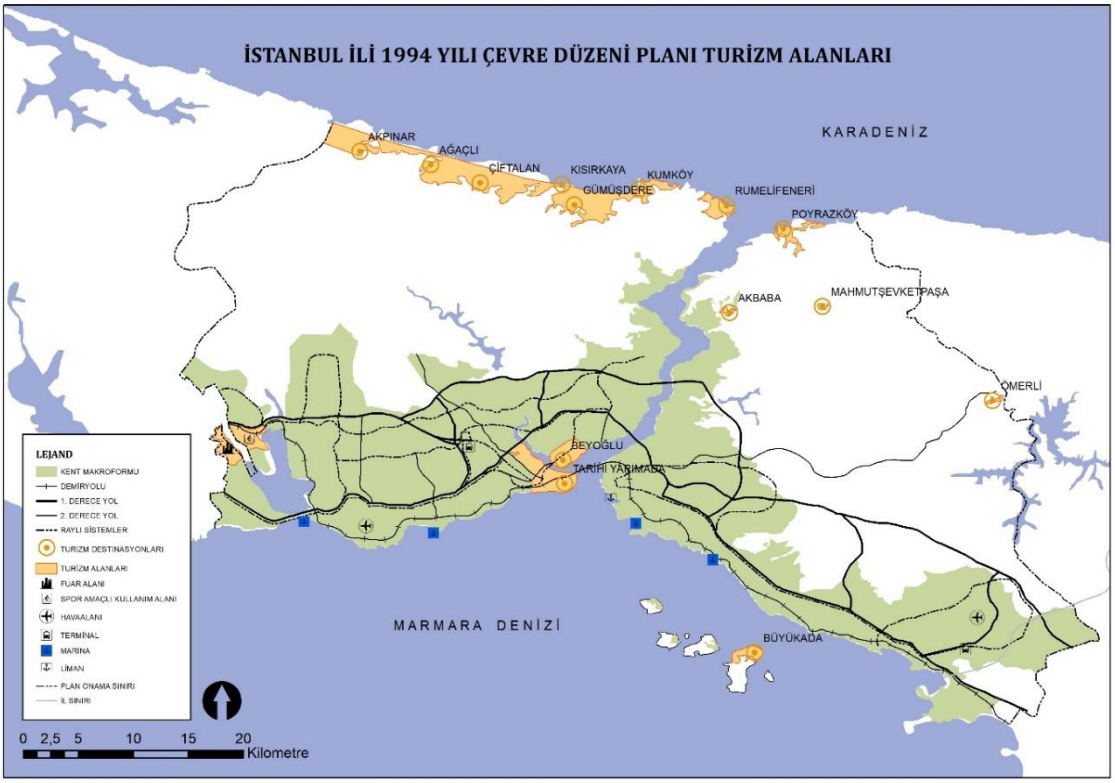

Harita 4.7 1994 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Planı Turizm Alanları (İBB'den alınan 1994 yılı ÇDP üzerinden yazar tarafından üretilmiştir.)

Şekil 4.4 1994 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Plan Lejantında Tanımlı Alanlar ve Turizm Alanları (Kaynak:İBB, 2018)

1994 yılı Çevre Düzeni Planında, mücavir alanlar plan kapsamına alınmamıştır. Kentin makroformunun, boğaz bölgesi ve güneydeki kıyı alanlarından kuzeye ve iç bölgelere yayılmaya devam ettiği görülmektedir. Turizm alanları, yine 'Turizm ve Rekreasyon Amaçlı Yerleşim Alanları' başlığında toplanmıştır. Doğal değerler korunarak rekreasyon potansiyeli olan yerler özel yapılanma koşullu kullanma alanları alt başlığında değerlendirilmiştir. Plaj, piknik, spor gibi günübirlik rekreasyon alanları ile motel, pansiyon vb. hafta sonu turizmine yönelik alanlar işlev olarak özel yapılanma koşullu kullanma alanları altında ele alınmıştır. Bu işlevler aynı zamanda toplu olarak planlanması ve hafta sonu turizmine yönelik işlevlerin sadece mevcut köy yerleşim alanlarında yer alması koşuluyla turizm gelişme alanları alt başlığında toplanmıştır. Mevcut tarihi dokusu korunacak

alanlar bir diğer turizm alanıdır. Mevcut tarihsel ve kültürel yapıların turizm ve kültür fonksiyonları verilerek yaşatılması amaçlı tarihi ve kültürel çevreye bağımlı turizm alanları ile arkeolojik sit alanı ve jeolojik sakıncaya bağlı koruma alanı yine mirasın korunması amaçlı turizm alanı olarak ele alınmıştır. Uluslararası düzeyde yönetim, kültür, sanat, bilim işlevleri ile tamamlayıcı yeterlilik ve nitelikte hizmet işlevleri getirilecek alanlar, uluslararası düzeyde prestij alanları alt başlığında turizm alanı olarak belirtilmiştir. 1980 planında yer alan, yapılacak planlarda doğal değerleri korumak kaydıyla kıyı kullanımına bağlı rekreasyon merkezleri ve kırsal kesimde yer alan rekreasyon merkezleri, yine bu planda turizm alanı olarak yer almakla birlikte kırsal kesim için günübirlik kullanım koşulu getirilmiştir. Ayrıca dolgu alanları ve kentsel yeşil alanlar, fuar alanları, spor amaçlı kullanım alanları ve bölge parkları 1980 planında yeşil alanlar lejantında iken 1994 planında turizm ve rekreasyon amaçlı alanlar altında değerlendirilmiştir. Lejantta özel yapılanma koşullu kullanma alanları, turizm gelişme alanları ve kırsal kesimde yer alan rekreasyon merkezleri kapsamında rekreasyon alanlarında günübirlik kullanımlar belirtilirken, kıyı kullanımına bağlı rekreasyon merkezlerinde turizm amaçlı genel kullanımlar olarak ele alınmıştır.

1994 yılı Çevre Düzeni Planı, 1980 sonrası küreselleşmenin etkisinin görüldüğü planlama anlayışını yansıtmaktadır. 1982 Turizm Teşvik Kanununun da kentin turizm planlamasında etkili olduğu düşünülebilir. Henüz işlevsel olarak tanımlanmamış alanlar da belirtilmiştir. Bu da bir sonraki planlama dönemi için küresel ölçeğin etkisinde devam edeceğine işaret etmektedir. Turizm alanları özelindeki tanımlı alanlarda rekreasyon alanları ve spor, fuar gibi işlevi belli alanların dışındaki alanlar miras alanlarını oluşturduğundan, kültürel mekanların önemi göze çarpmaktadır. Kumkapı Bölgesi, üst ölçekli planda turizm alanları içerisinde yer alırken, plana bağlı nazım ve uygulama imar planı bulunmadığından, bölgedeki kültür ve turizm alanları hakkında herhangi bir veriye planlar özelinde erişmek mümkün değildir.

2009 Çevre Düzeni Planında Kültür ve Turizm Alanları

2009 yılı Çevre Düzeni Planının amacı; *"İstanbul'a; sahip olduğu tarihi, kültürel ve doğal kimlik değerleri ile özdeşleşen, kentin öncelikle kültür ve turizm alanlarındaki üstünlüklerini ön plana çıkartan, çevresel, ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirlik ilkelerini mekana yansıtarak yaşam kalitesini yükselten, ekonomik yapısını bilim ve teknolojiye dayalı ticaret ve hizmet ağırlıklı bir ekonomiye dönüştüren, etkin ve katılımcı bir kent yönetimi/yönetişimi yapılandırmasında, kurumsal ve mekansal planlarını verimli bir araç olarak kullanan küresel ölçekte güçlenmiş bir kent statüsü kazandırmak."* olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda planlama ilkelerinden birisi de; gelecek nesillerin ihtiyaçlarını gözeterek, kültürel mirasa saygılı, doğal ve kültürel çevreyle uyumlu bir mekansal gelişme modelidir. İstannbul'un küresel sistemde güçlenmesini sağlamak hedefinde belirlenen stratejilerin başında; kültürel varlıklara, çevreye ve topluma zarar vermeden turizm potansiyelini geliştirmek yer almaktadır.

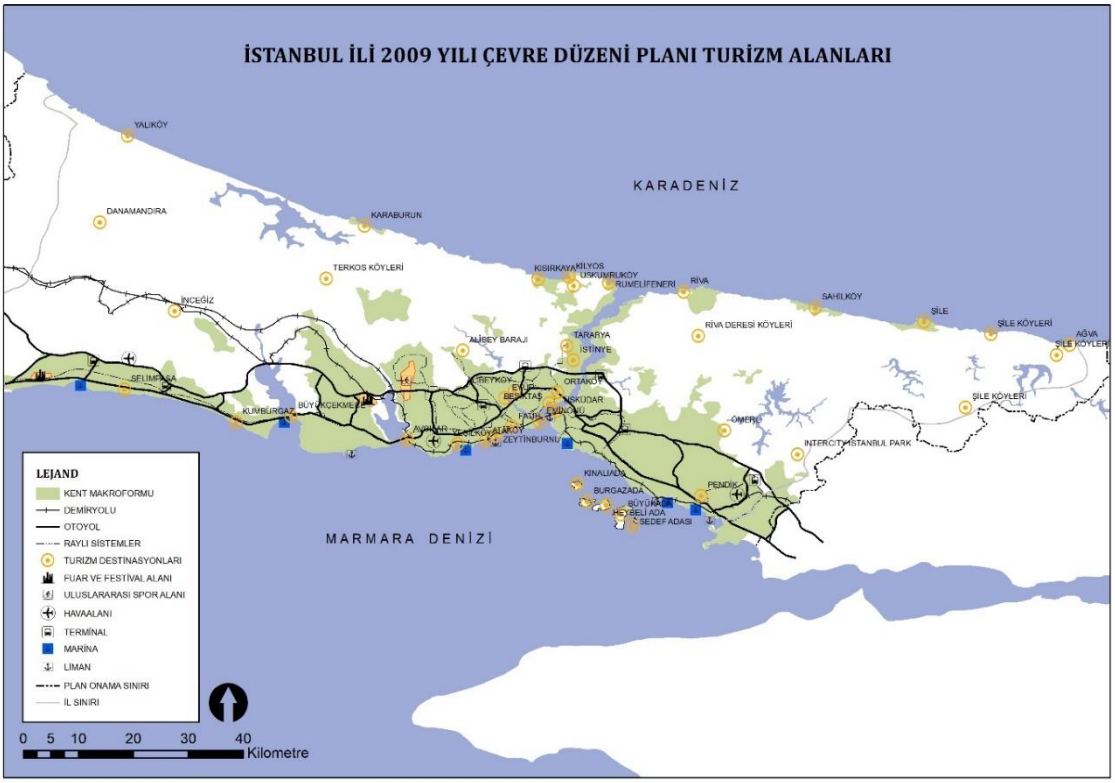

Harita 4.8 2009 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Planı Turizm Alanları (İBB'den alınan 2009 yılı ÇDP üzerinden yazar tarafından üretilmiştir.)

2009 YILI ÇEVRE DÜZENİ PLANI LEJANTTA TANIMLI ALANLAR ÖZELİNDE TURİZM ALANLARI		
	Sınırlar *(idari ve hava sınırları)*	
	Çevresel Sürdürülebilirlik Açısından Koruma Alanları *(Orman Alanları, Tarım ve Mera Alanları, Yapı yasağı ya da Sınırlama Getirilen Diğer Alanlar, Doğal karakteri korunacak Alanlar)*	
	Kentsel ve Kırsal Yerleşim Alanları	
	Sanayi Alanları	
	Ticaret ve Hizmet Merkezleri	
	Lojistik Bölgeler	
	Teknoloji Geliştirme Alanları	
	Turizm Alanları	**Turizm Merkezi**
		Kültür Odaklı Turizm Alanı
		Doğa Odaklı Turizm Alanı
		Ekolojik Turizm Alanı
		Günübirlik Rekreasyon Alanı
	Büyük ve Açık Alan Kullanışları	
	Ulaşım-Altyapı	

Şekil 4.5 2009 Yılı İstanbul Çevre Düzeni Plan Lejantında Tanımlı Alanlar ve Turizm Alanları (Kaynak:İBB, 2018)

2009 yılı Çevre Düzeni Planında, İstanbul Metropoliten Alanının, özellikle ekonomik ve sosyal ilişkiler açısından etkisinin il sınırlarını aştığı gerekçesiyle, kararlarda, il sınırı dışındaki alanların da göz önünde bulundurulduğu plan raporunda ifade edilmektedir; ancak bu alanlar, plana dahil edilmemiştir. İstanbul'un varlığını sürdürebilmesi için çevresel, ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirliğin önemli olduğu vurgulanarak, bu kapsamın plan kararlarının temelini oluşturduğu belirtilmektedir. Planda kentin makroformunun boğaz bölgesi ve kentin güneyinden kuzeye doğru yayılmaya devam ettiği, her iki yakadaki iç bölgelerde genişlediği ve kentin kuzey kıyılarında da etkili olduğu görülmektedir. Rekreasyon alanları, 1980 ve 1994 yılı planlarında turizm alanlarına dahilken, 2009 yılı planında dahil edilmemiştir. Turizm alanları; turizm merkezi, kültür odaklı turizm alanı, doğa odaklı turizm alanı, ekolojik turizm alanı, günübirlik rekreasyon alanı olmak üzere beş alt başlıkta toplanmıştır. 1994 planında turizm alanları kapsamında ele alınan kentsel yeşil alanlar, fuar alanları, spor amaçlı alanlar ve bölge parkları, 2009 planında büyük ve açık alan kullanışları kapsamındadır. Üst ölçekli planlarda, turizm alanları kapsamında ilk defa turizm merkezleri belirlenmiştir. Rekreasyon alanlarının ise, lejant içeriklerinde sadece, turizm alanları içinde alt başlık olarak ele alındığı

görülmektedir. Planlarda ve plan raporunda doğrudan tanımlı rekreasyon alanı bulunmamakla birlikte, büyük ve açık alan kullanışları, sanayi ve teknoloji geliştirme alanları ve çevresel sürdürülebilirlik açısından koruma alanları kapsamında, rekreasyon alanlarının ve rekreaktif amaçlı kullanım alanlarının yer alacağı plan raporunda belirtilmiştir.

2009 ÇDP raporu incelendiğinde İstanbul için belirlenen hedeflerde turizmin etkin olacağı şu özelliklerle belirtilmektedir:

"1. Küresel ölçekte kültür ve turizm kenti olması hedeflenmektedir.

2. İstanbul'un sahip olduğu en büyük potansiyel kültür ve turizm potansiyelidir. Bunun yanı sıra finans, bilim ve teknoloji, kongre-fuar, spor, sağlık, yolcu ve yük transfer merkezi, moda, eğlence, uluslararası ilişkiler ve diplomasi konularında da İstanbul potansiyele sahiptir.

3. Kültür ve Turizm alanında; İstanbul'da tarihin, kültürün ve turizmin iç içe olması sebebiyle bu sektörler bir arada ele alınmıştır."

İstanbul'da kent ölçeğinden mimari ölçeğe inilmesi durumunda kültür lejantının öneminin daha çok anlaşılacağı muhtemeldir. Ayrıca turizm alanlarının kentsel mekanla ilişkisi ve etkileri de daha derinlemesine incelenebilir.

1980 ve 1994 yılı Çevre Düzeni Planı lejantlarında turizm alanlarına rekreasyon alanları dahil edilmişken, 2009 yılı planında dahil edilmemiştir. Turizm alanları; turizm merkezi, kültür odaklı turizm alanı, doğa odaklı turizm alanı, ekolojik turizm alanı, günübirlik rekreasyon alanı olmak üzere 5 alt başlıkta toplanmıştır. 1994 planında turizm alanları kapsamında ele alınan kentsel yeşil alanlar, fuar alanları, spor amaçlı alanlar ve bölge parkları, 2009 planında büyük ve açık alan kullanışları kapsamındadır.

Her ne kadar plan lejantlarında turizm alanları belli başlıklar altında tanımlanmış olsa da, plan raporunda İstanbul'un en büyük potansiyelinin kültür ve turizm olduğunun belirtilmesi gelecek vizyonunu ortaya koymaktadır. Nitekim yine plan raporunda lejantta 'ticaret, teknoloji geliştirme bölgeleri, sanayi alanları, koruma alanları, vb.' tanımlı alanların her birinde turizm potansiyeli vurgulanmaktadır.

Kumkapı Bölgesi 2012 Uygulama İmar Planında Kültür ve Turizm Alanları

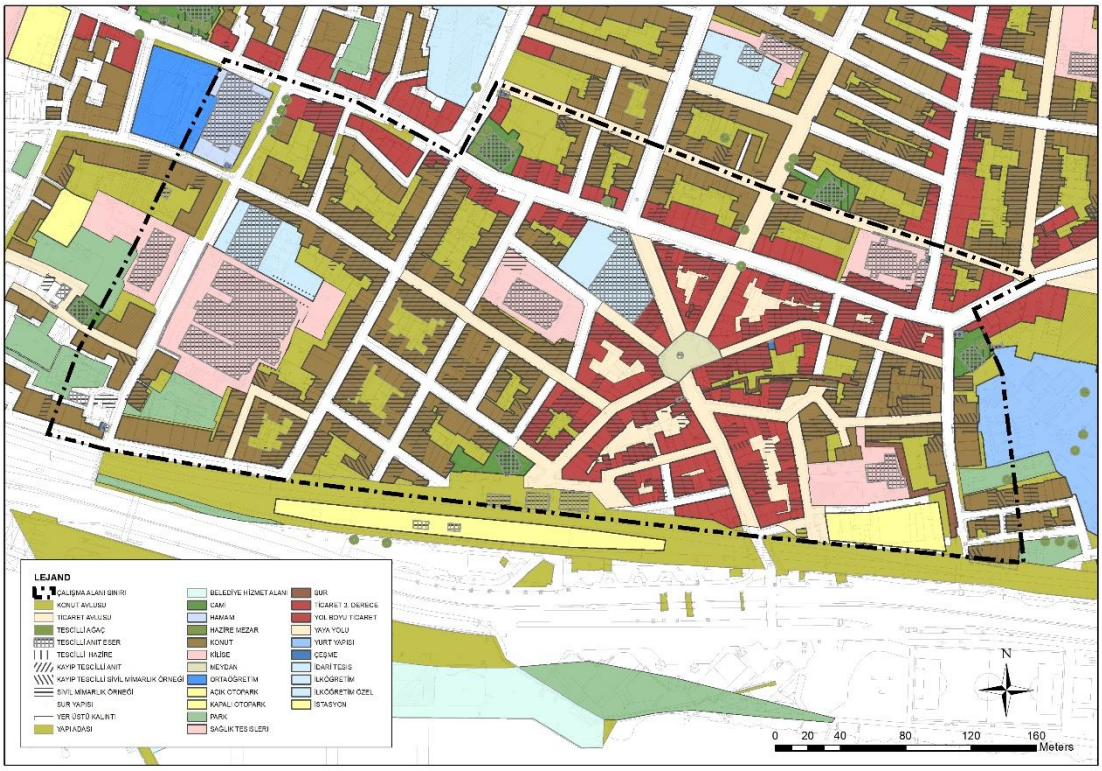

Harita 4.9 2012 Yılı Uygulama İmar Planında Kumkapı Bölgesi Arazi Kullanımı (Fatih Belediyesi'nden alınan planlar üzerinden yazar tarafından üretilmiştir.)

2012 yılı Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı kapsamında 1.,2. ve 3. derece koruma bölgeleri tanımlanarak kentsel koruma bölgeleri belirlenmiştir. Kumkapı çalışma alanı sınırları içerisinde kalan alan, 1. ve 2. derece koruma bölgesinde bulunmaktadır.

2012 planında, işlev çeşitliliğinin arttığı görülmektedir. Yapı adalarındaki parsellerin dolduğu, konut ve ticaret ağırlıklı yapılaşma olduğu görülmektedir. Kültürel miras niteliği taşıyan tüm eserler (tescilli eserler, sivil mimari, kayıp tescilli eserler, sur yapısı, yer süstü kalıntılar, tescilli ağaç, vb.) ayrı ayrı belirtilmiştir. Kumkapı Meydanı'ndaki yeşil alanın yer almadığı dikkat çekmektedir. Bölge içerisinde araç girişine izin verilmeyen yollar, yaya yolu olarak belirlenmiştir. Tarihi Yarımada genelinde, turizm alanı ve kültürel tesis alanı ayrımı yapılmakla birlikte Kumkapı Bölgesinde, kültür ve turizm tesisi bulunmamaktadır. Bölgede, çalışma alanı dışındaki alanda da otopark alanı bulunması, bölgeye ziyaretin arttığını ve trafiğin yoğunluğunu göstermektedir.

4.6 Üst ve Alt Ölçekli Planlarda Arazi Kullanım Bulguları

Çalışmanın ilk aşaması olan üst ve alt ölçeklere bağlı arazi kullanımındaki değişim, ara sonuç niteliğinde olduğundan saha analizlerine geçmeden önce bu değerlendirmeyi yapmak gerekmektedir.

İstanbul'un farklı dönemlere ait çevre düzeni planları incelendiğinde, turizm alanlarının değişiminin kente etkisi görülmektedir. Kentin makroformundaki değişimiyle birlikte turizm alanlarının gelişimi üst ölçekli planlar üzerinden Harita 4.10' da gösterilmiştir. Bu planlara bağlı olarak Kumkapı Bölgesi'nin içinde bulunduğu Tarihi Yarımada Nazım ve Uygulama İmar Planları incelenmiştir. 4 farklı döneme ait planlar, lejantları ve nazım ve uygulama imar planları incelendiğinde aşağıdaki bulgular tespit edilmiştir:

1959 yılı Çevre Düzeni Planı, plan raporunda şematik olarak gösterildiği belirtildiğinden üst ölçek planlarında kıyaslamaya dahil edilmemiştir. Lejant içeriklerinde "plajlar" başlığının turizme hizmet ettiği düşünülebilir. Ancak turizme ait doğrudan tanımlı bir alan bulunmadığından, turizmin henüz kentsel plan ve politikalarda yer almadığı görülmektedir. Mevcut iskan bölgesi altında tanımlanan Kumkapı Bölgesi'nin 1964 tarihli Nazım İmar Planında bölgede eski eserler dışında alanın henüz fonksiyonel olarak tanımlanmadığı görülmektedir.

Kentsel planlarda ve Tablo 4.6' daki lejantların kıyaslamasına bakıldığında, kentin dönemin dinamiklerine göre şekillendiği ilk plan olan 1980 yılı Çevre Düzeni Planında, dünyada yaygın olan kitle turizminin, merkezi yönetimin kalkınma planlarında yer alması nedeniyle, yerel yönetimlerce planlamaya dahil edildiği görülmektedir. Kentin makroformunun dışında yer alan ve turizm alanları kapsamında ele alınan kıyı kullanımına bağlı ve kırsal kesimde yer alan rekreasyon merkezleri dikkat çekmektedir. Kültürel alanlar, tarihi ve kültürel çevreye odaklı turizm alanları kapsamında ele alınmıştır. Planda ve lejant içeriklerinde tanımlı bir kültür alanı bulunmamaktadır. Ancak kültürel alanlar turizm alanları içinde büyümeye başlamıştır.

1980 yılı Çevre Düzeni Planına bağlı olarak Kumkapı Bölgesi için 1990 tarihli Nazım İmar Planı ve 1993 tarihli Uygulama İmar Planının olması ile planlardaki lejant çeşitliliğinin artması, kentsel bölgedeki değişime ve kentsel mekandaki

değişimin hızına işaret etmektedir. Ticaret alanlarının oluşması, deniz ulaşımının artması, balık hali, vb. niteliklerle mekansal değişimde öne çıkan niteliklerdir. Merkezi yönetim kalkınma planlarında dikkat çeken turizm alanları kapsamında kıyı kullanımına bağlı rekreasyon merkezlerinin Kumkapı Bölgesi'nde yer almaması dikkat çekmektedir. Kültür ve turizm amaçlı kullanımlarla ilgili henüz planlarda tanımlı bir alan bulunmamaktadır.

1994 yılı Çevre Düzeni Planında, mücavir alanlar, kentin makroformuna dahil edilmemiştir. Bununla beraber, 1980 sonrası küreselleşmenin etkisini gösterdiği, kitle turizmiyle beraber, kentlerin turizm ürün potansiyellerine göre planlama yapılarak alternatif turizm ürünlerinin değerlendirildiği, lejant içeriklerinde çeşitliliğin arttığı ve turizm alanlarının kapsamının genişlediği görülmektedir. Artık dünya üzerinde, küreselleşme kendini kent ortamında da hissettirdiğinden, ulusötesi hiyerarşisinin etkin olduğu, kentlerin rekabet ortamına girmeye başladığı ve turizmin önemli bir ekonomik güç olduğu kabul edilebilir. Kültürel miras ise, mevcut tarihi dokusu korunacak alanlar, tarihi ve kültürel çevreye bağımlı turizm odakları, arkeolojik sit alanı ve jeolojik sakıncaya bağlı koruma alanı içerisinde yer almaktadır. Kültürel etkinlikler, uluslararası düzeyde prestij alanları kapsamında ele alınmıştır. Kültürel çevreye bağlı miras alanlarıyla beraber, kültür sektörüne hizmet eden etkinlik alanlarının oluşturulduğu ve bu alanların turizm alanları içinde alt başlık olarak değerlendirildiği görülmektedir. Kültür sektöründe görülen bu büyümeye rağmen planda ve lejant içeriklerinde tanımlı bir kültür alanının olmadığı tespit edilmiştir. Rekreasyon merkezlerinin, kıyı kullanımına bağlı turizm amaçlı kullanım için ayrılmasında, 1990 tarihli Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik ve yönetmeliğe bağlı rekreaktif alan tanımlamasının etkili olduğu düşünülebilir. Bu tanımlamayla birlikte, sahil şeritlerinin birinci bölümünü içeren uygulama imar planlarının, tümüyle açık alan olarak toplumun kullanımına tahsis edilecek şekilde ve yapılaşma olanağı bulunmaksızın düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

2009 yılı Çevre Düzeni Planında, sürdürülebilirlik ilkesi gereğince, plan raporunda belirtilen ve orman alanları, tarım ve mera alanları, doğal karakteri korunacak alanları, yapı yasağı ya da sınırlama getirilen alanları içine alan "çevresel sürdürülebilirlik açısından koruma alanları" başlığı, lejanttaki sadeliğe dikkat

çekmektedir. Kentin makroformundaki büyümeyle birlikte, turizm alanlarının kentin tamamına yayıldığı görülmektedir. 1980 ve 1994 yılları Çevre Düzeni Planlarında turizm alanları "turizm ve rekreasyon amaçlı yerleşme alanları" altında toplanırken, 2009 yılı planında rekreasyonun turizm alanları içinde alt başlık olarak yer aldığı ve rekreasyon kavramının ayrıca yer bulmadığı görülmektedir. Plan raporunda ise, rekreasyon alanı ve rekreaktif alanlarla ilgili, farklı kullanım amaçlı alanlar dahilinde yer verilmiştir. Bununla beraber 1990 tarihli Kıyı Kanunun Uygulanmasına Dair Yönetmelikte rekreaktif alan tanımı yapılmışken, 2014 tarihli Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğinde rekreasyon alanlarına yer verilmiş olup, rekreaktif alan ile ilgili bir tanımlama bulunmamaktadır. Rekreaktif alan ibaresi, sadece yönetmeliğe bağlı ek gösterimlerde yer almaktadır. 2018 tarihli Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliğinde rekreaktif alan tanımı yapılmamış, yeşil alanlar rekreasyon ve rekreaktif alanların toplamı olarak ifade edilmiştir [99]. Yönetmelikler ve planlar göz önünde bulundurulduğunda, rekreasyon ve rekreaktif alan kavramlarının çelişkili ifadeler içerdiği ve önceki üst ölçekli planlara kıyasla dikkate alınmadığı görülmektedir. Kültürel alanlar, "kültür odaklı turizm" başlığı altında turizm alanları içinde yer almaktadır. Plan raporunda sanayi alanları kapsamındaki atıl sanayi bölgelerinin kültürel amaçlı revizyonu ile bu alanların turizm amaçlı kullanılacağı belirtilmektedir. Kültürel amaçlı kullanımların, hem turizm alanları içinde, hem de lejantlarda tanımlanan farklı alanlar içinde turizm amaçlı kullanım ile büyümeye devam ettiği görülmektedir. Ancak kültür sektöründeki büyümeye rağmen planda ve lejant içeriklerinde tanımlı bir kültür alanı bulunmamaktadır.

2012 yılı Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı kapsamında, lejantta tanımlı alan çeşitliliği oldukça fazladır. Tarihi Yarımada genelinde kültür ve turizm tesisleri lejantlarda ifade edilmiş olsa da, plana ve lejanta bağlı olarak Kumkapı Bölgesinde kültür ve turizm tesisi bulunmamaktadır.

Yapılaşmış kentteki değişim, hem üst ölçekli planlarda ve hem de Tarihi Yarımada içerisindeki Kumkapı Bölgesi'nin nazım ve uygulama imar planlarında yerleşim alanlarının işlevleri üzerinden kendini göstermektedir. İstanbul'da kültürel mirasın kültür ve turizm amaçlı kullanımı, üst ölçekli planlarda geniş yer bulurken, Kumkapı Bölgesi'nin sahip olduğu kültürel mirasa rağmen alt ölçek

planlarda kültür ve turizm amaçlı kullanımda yer bulmamaktadır. Kentsel mekandaki değişimi ve kültürel mirasın kullanım durumunu deneyimleyebilmek için bölgede saha çalışmasına ihtiyacını duyulmkatadır. Çalışmanın devamında Kumkapı Bölgesi'nin mevcut kullanım alanları ve kentsel mekanın işlevsel boyutu üzerinden yapılaşmış kentin ürünü olan kültürel mras incelenecektir.

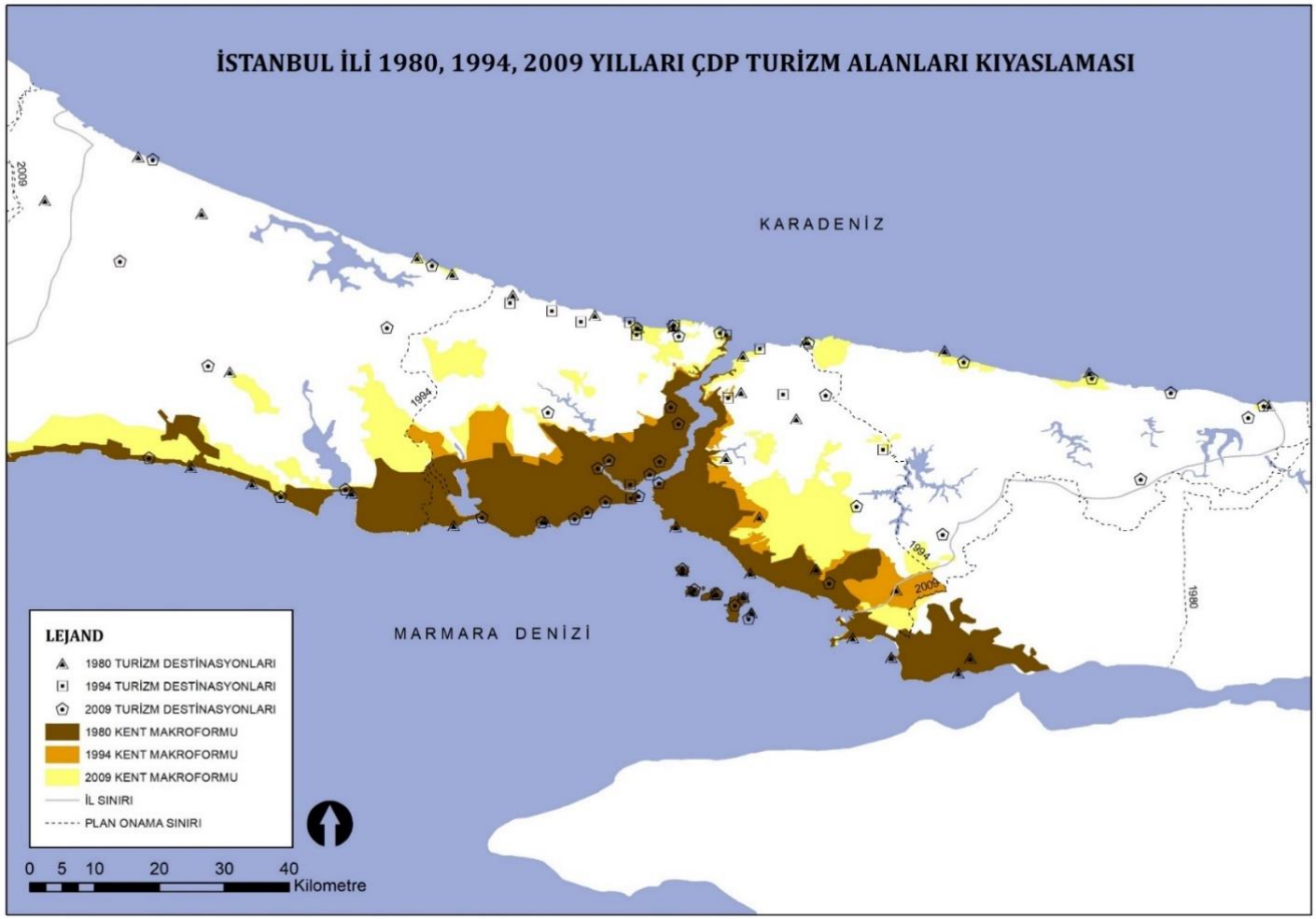

Harita 4.10 1980, 1994 ve 2009 Çevre Düzeni Planları Turizm Alanları Kıyaslaması (Yazar tarafından üretilmiştir. 1959 Yılı Çevre Düzeni Planı şematik olduğundan haritaya dahil edilmemiştir. Tanımlı kültür alanı olmadığından haritada belirtilmemiştir.)

Tablo 4.7 İstanbul'un 1959, 1980, 1994 ve 2009 Yılı Çevre Düzeni Plan Lejantlarında Kültür ve Turizm Alanlarının Karşılaştırması (Yazar tarafından üretilmiştir.)

İSTANBUL'UN TURİZM ALANLARININ DEĞİŞİMİNİN 1950 SONRASI ÇEVRE DÜZENİ PLAN LEJANTLARI ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMASI			
Plan Tarihi	**Turizm Alanları ve Kapsamı**	**Kültür Alanları ve Kapsamı**	**Plan Raporuna Göre Kültür ve Turizm Alanlarının Değerlendirmesi**
1959	Plan raporunda mücavir sahalar kapsamında tecrit alanlar içinde belirtilmiştir.	Tanımlı kültür alanı bulunmamaktadır.	Doğrudan tanımlı turizm alanı bulunmamaktadır. Ancak "Plajlar" lejantı turizm alanı olarak değerlendirilebilir.
1980	Turizm ve Rekreasyon Amaçlı Yerleşme Alanları • Turizm Gelişme Alanları • Özel Yapılanma Koşullu Kullanım Alanları • Tarihi Ve Kültürel Çevreye Bağımlı Turizm Odakları • Kıyı Kullanıma Bağlı Rekreasyon Merkezleri • Kırsal Kesimde Yer Alan Rekreasyon Merkezleri	Tanımlı kültür alanı bulunmamaktadır. Turizm kapsamında değerlendirilmiştir.	Fuar alanları, bölge parkları, milli parklar ve spor alanları yeşil karakterli alanlar kapsamında değerlendirilmiştir.

Tablo 4.8 İstanbul'un 1959, 1980, 1994 ve 2009 Yılı Çevre Düzeni Plan Lejantlarında Kültür ve Turizm Alanlarının Karşılaştırması (devamı)

1994	Turizm ve Rekreasyon Amaçlı Yerleşme Alanları • Turizm Gelişme Alanları • Özel Yapılanma Koşullu Kullanım Alanları • Mevcut Tarihi Dokusu Korunacak Alanlar • Tarihi ve Kültürel Çevreye Bağımlı Turizm Odakları • Arkeolojik Sit Alanı Ve Jeolojik Sakıncaya Bağlı Koruma Alanı • Uluslararası Düzeyde Prestij Alanları • Dolgu Alanları Ve Kentsel Yeşil Alanlar • Kıyı Kullanımına Bağlı Rekreasyon Merkezleri (Turizm Amaçlı Genel Kullanımlar) • Kırsal Kesimde Yer Alan Rekreasyon Merkezleri (Turizm Amaçlı Günübirlik Kullanımlar) • Fuar Alanları • Spor Amaçlı Kullanım Alanları • Bölge Parkları	Tanımlı kültür alanı bulunmamaktadır. Turizm kapsamında değerlendirilmiştir.	1980 planında 'yeşil karakterli alanlar' olarak turizm dışında ifade edilen alanlar 1994 planında turizm amaçlı rekreasyon alanları kapsamında değerlendirilmiştir.
2009	Turizm Alanları • Turizm Merkezi • Kültür Odaklı Turizm Alanı • Doğa Odaklı Turizm Alanı • Ekolojik Turizm Alanı • Günübirlik Rekreasyon Alanı	Tanımlı kültür alanı bulunmamaktadır. Turizm alanları içerisinde ya da sanayi alanları kapsamında atıl sanayi bölgeleri kültürel alanda revizyon olarak değerlendirilmiştir.	-Tarım ve mera alanlarında tarım turizmi teşvik edilecektir. -Ticaret ve hizmet merkezlerinde, turizme yönelik tesisler bulundurulacaktır. - Sanayi alanında eski tersane bölgelerinin turizm amaçlı kullanımları yer almaktadır. -Büyük ve açık alan kapsamındaki alanlar turizm faaliyeti amaçlı kullanılabilecektir.

4.7 Kent Turizmi Bileşenleri Üzerinden Üst Ölçekli Planların Analizi

1959, 1980, 1994 ve 2009 yılları Çevre Düzeni Planı (ÇDP) lejantlarında, envanter kapsamındaki kültür sektörü için tanımlı bir kültür alanı olmadığından, kültür envanterinde belirtilen işlevlerin tamamı turizm alanları ve farklı sektörlerde (sanayi alanı veya çevresel sürdürelebilirlik amaçlı koruma bölgelerinde) turizm amaçlı kullanım bölgeleri kapsamında değerlendirilmektedir. Bu perspektif alt ölçekli planlara da yansımaktadır.

Kentsel turizm araştırmalarında bütünleştirici yaklaşımın altı bileşeni üzerinden yapılaşmış kentteki değişimi turizm alanları özelinde değerlendirecek olursak şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

Kent(sel) alandaki değişim, 1959-2009 arası ÇDP'lerde görüleceği üzere hem kentin makroformunda, hem de kültür ve turizm alanları özelinde farkedilmektedir. Kentleşmenin hız kazandığı 1950 sonrası, nüfus, iş gücü vb. değişimler kentsel mekanı etkilemekle birlikte, İstanbul'un 50 yıllık planlama sürecine bakıldığında, kırsaldan kente göçle başlayan değişimde özellikle 1980 sonrası kentten kente göçün etkisinin öne çıktığı söylenebilir. Bu etki, hem küresel politikalar, hem ülke hem de yerel politikaların etkisiyle kentsel mekanı önemli ölçüde değiştirmiştir. Üretimin ve ticaretin etkisiyle oluşan kentleşme modeli, turizm olgusuyla birlikte yeni bir modele evrilmektedir. Kentsel mekanın değişimi, 1980 sonrasında, hız kazanmış, mekanı etkileyen dinamiklerle birlikte, değişimin kentsel mekan üzerindeki olumsuz etkilerine bağlı olarak koruma ve gelişim amaçlı planlama anlayışının -kentin makroformundaki değişime rağmen- çevresel sürdürülebilirlik kapsamında 2009 yılı ÇDP'de yer aldığı görülmektedir. Kentin tamamının kültür ve turizm amaçlı kullanımını öngören 2009 yılı planında kentin kendisi bizzat bir turizm ürünü olarak ifade edilmektedir. Bir turizm ürünü olarak kent, ortak kültürel miras alanıdır.

Turizm, 1950 yılında 5647 sayılı "Turizm Müesseseleri Teşvik Kanunu" ile ülke politikalarının gündeminde olsa da, 1980' lere kadar yerel yönetim politikalarında yer almamıştır. Ulusal kalkınmada bir strateji olarak 1963 sonrası kalkınma planlarında turizmin yer etmesi, turizm amaçlı planlama anlayışı için ilk adım olsa da, kentsel ölçekte 1980 sonrası etkisini göstermeye başlamıştır. Kitle turizmiyle

beraber, kentlerin tarihi ve kültürel miras alanları, cazibe merkezi olan kentler için bir sunum alanı haline gelmiştir. Bu durum, turizm ve rekreasyon amaçlı alanların çeşitliliği ile 1994 yılı ÇDP ve lejantlarında kendisini göstermektedir. 2009 yılı ÇDP ve lejantlarında çevresel sürdürülebilirlik kapsamında yer alan koruma alanlarının, doğal ve kültürel miras özelliği turizme hizmet etmektedir. Yapılaşmış kentin değişimine etki eden bir olgu olarak turizm, kentsel mekanın sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Turizm, etkileşimde olduğu diğer olgularla birlikte değerlendirilerek kentin gelişimi yönündeki etkileri üzerinden bir araç olarak görülmesi halinde kentsel sürdürülebilirliği destekleyebilir.

Kullanıcının deneyimi, kentsel mekandaki altyapı hizmetlerinin gelişimi için arz talep dengelerine bağlı olarak, kentlerdeki ulaşım politikalarında oldukça etkilidir. Kentsel mekanda turizm faaliyetlerine bağlı olarak ticaret, konaklama, depolama, inşaat, vb. hizmetlerin, iş gücünün ve istihdamın artışı nedeniyle yapısal değişim meydana gelmektedir. Kullanıcının kentte en çok aradığı özelliklerden biri olan hızlı erişim gereği, 1980, 1994 ve 2009 yılı planlarındaki ulaşım stratejilerine bağlı lejant çeşitlliği, kentsel mekandaki erişime bağlı yapılaşmaların artması, farklı kent merkezlerinin oluşumu halinde görülmektedir. Kentin altyapı hizmetlerinden yararlanma, arz-talep dengelerindeki erişilebilirlik ölçüsünde ziyaretçinin kentteki kalış süresi değişkenlik gösterebilir.

Küreselleşmenin etkisi ile, sahip olduğu turizm potansiyelini en iyi şekilde sunarak, taleplere cevap verebilecek nitelikte yapısal değişikliklere gidildiğini gösteren İstanbul'un 1994 yılı planı, turizm ve rekrasyon amaçlı alanlardaki çeşitliliği ile küresel kent hiyerarşisinde turizm ile yer alma hedefini göstermektedir. Nitekim 2009 yılı planında, kentin tamamında kültür ve turizm eksenli gelişimi hedeflenmiştir. Rekreasyon alanları göz ardı edilirken, turizm alanları artmış, diğer hizmet sektörlerinin içinde turizm amaçlı kullanım alanları oluşmuştur. Bununla beraber, kültür odaklı turizm alanı tanımlamasıyla kültürel mirasa vurgu yapılırken, diğer hizmet sektörleri içinde yer alan somut ve somut olmayan miras kültürel alan olarak ifade edilse de, turizm amaçlı kullanımlar kapsamında değerlendirilmiştir. Kültürel alanların çeşitliliğinin artmasına ragmen, turizm alanları içinde büyüyen kültür alanlarının varlığı fark edilmemektedir. Kentteki turizm potansiyelinin on iki ay boyunca cazip hale

gelmesi bir küreselleşme stratejisi olarak, planlama hedeflerinde ifade edilse de, uygulamada bu hedeflere bağlı yatırımların gerçekle uygunluğu ve bir sunum olarak kentin değişimi tartışma konusudur. Bu yapısal değişim ve bağlı etkenleri daha iyi görebilmek için küçük ölçekli kentsel alanlarda analiz yapmak ve sonuçlarını bir sonraki planlama süreçlerine dahil etmek gerekir.

Ekonominin kentsel mekanın planlama süreçlerine etkisine bakıldığında, sanayileşmeyle başlayan kentsel mekandaki değişimin yerini turizmin etkisiyle değişen kentsel mekana bıraktığını söylemek mümkündür. 1980 sonrası dışa dönük kalkınma modelinin benimsenmesi, ekonomiye hizmet edecek farklı kurumların geliştirilmesini ve buna bağlı yapılaşmayla birlikte, eğlence, kongre, alışveriş vb. farklı turizm potansiyellerini oluşturmuştur. Bu çeşitlilik, 2009 yılı ÇDP raporlarında ifade edildiği üzere, kentin tamamının kültür ve turizm amaçlı planlama bakışını gerektirmiştir. Bu durum, küresel ölçekte, İstanbul'un dünya şehri olabilme potansiyelini artırmak amacıyla rekabet içinde olduğunu göstermektedir.

Yerel yönetimlerin, bu potansiyele bağlı olarak, turizm amaçlı ekonomiye kaynak sağlamak için kentlerdeki ulaşım ve altyapı yetersizliği nedeniyle yaptığı müdahaleler, kentlerin makroformunu da değiştirmektedir. Karar alma, yönetme, uygulama süreçlerinde arz talep dengelerini gözetebilmek, küreselleşmenin etkisiyle markalaşma yönünde küresel kent stratejilerine göre kentsel imajı geliştirebilmek için büyük ölçekli yatırımlar ön plana çıkabilmektedir. 1980 yılı ÇDP ile plan lejantlarında turizm ve rekreasyon alanlarındaki çeşitlilik artmaya başlamış, 1994 yılı ÇDP'lerde mücavir alan sınırlamasına rağmen, turizm ve rekreasyon alanlarında yeşil alanlar, spor ve etkinlik bazlı alanlar da dahil edilerek, 1980 yılındaki planlara kıyasla lejanttaki çeşitlilik daha da artmıştır. 2009 yılı ÇDP'lerde kentsel ve kırsal alanda turizm merkezlerinin yer alması, İstanbul'un komşu il sınırlarıyla ilişkisi de göz önünde bulundurularak planlamaya dahil edilmesi, yerel yönetimlerin kente bakışının küresel ölçekte hızlı karar alma yönünde olduğunu doğrular niteliktedir.

Kültürel miras alanları, koruma alanları, kültürel etkinlikler ve mekanları, kültürel sergileme, gösterim ve tüketim merkezleri, kültür eğitim birimleri ile UNESCO'nun

yaratıcı şehirler ağına hizmet edecek endüstri dallarını (gastronomi, el sanatları, görsel sanatlar, vb.) ve somut olmayan kültürel mirası mekansal bağlamda birleştiren alanlar, kentsel planlamada kültür sektörü olarak tanımlanabilir.

AB Kültür Ekonomisinde görsel sanatlar, reklam, televizyon, gazete&dergi, kitap, mimarlık, sahne sanatları, müzik, film, oyun ve radyo olmak üzere 11 endüstri dalı kültür sektöründe ele alınırken, Türkiye'de, kültür sektörünün içeriği net olarak tanımlanmamıştır. Ancak AB Kültür Ekonomisi kapsamında ele alınan 11 endüstri dalına spor ve gastronomi dalları eklenerek 13 farklı sektörün, kültür sektörü kapsamında değerlendirilebileceğine dair literatür kaynaklarında öneriler yer almaktadır. Kültür ekonomisi envanterinde tanımlanan, "kültürel etkinlikler ve mekanları, kültürel sergileme, gösterim ve tüketim merkezleri" kültür sektöründe kabul gören 13 endüstri dalını içinde barındırmaktadır. Bu sektörler kentsel planlamada, kültür alanı olarak ele alınabilir. Ancak üst ölçekli planlarda yerele özgü değerleri ve bu değerlerin mekansal karşılığını analiz etmek mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla önerilen endüstri dalları üzerinden net bir kültür alanı oluşturmak, lejantın içeriğini oluşturmada yetersiz kalabilir.

Dünya şehirlerinin üst ölçekli planlarına baktığımızda, kültür ve kültürel değerlerin odak noktası olduğu ve kentsel planlamda ana stratejiler arasında yer aldığı görükmektedir. Dünyanın en çok ziyaret edilen kentlerinden biri olan Londra'nın 2016 yılı planında, kültür ve turizm, ekonomi başlığında yer alırken, miras ve tarihi alanlar ise yaşam alanları içerisinde ele alınmaktadır. 2021 yılında onaylanan son strateji planında, turizmin kentin tamamında teşvik edilmesi hedeflenerek, miras ve kültür bir arada ayrı bir başlık olarak değerlendirilmiştir [100] [101]. Bu değişimdeki en büyük etken kültürel değerler ve bu değerlere bağlı aktiviteler ile mekanların kaybıdır. 2019 yılına kadar, Londra'daki yaratıcı endüstri alanlarının %35'ini, müzik mekanlarının %35'ini, eğlence mekanlarının ise %58'ini kaybedeceği öngörüldüğünden, kültürel altyapı kaybı endişesiyle çok kapsamlı bir planlama süreci öngörülmüştür. 2017 Aralık ayında Londra Belediyesi tarafından taslak bir plan yayınlanarak tüm paydaşların görüşlerini almak üzere değerlendirmeye sunulmuştur [102]. Planlama sürecinde, gerek yerel yönetimlerin gerek kullanıcıların aktör olarak rolü önemsenmiştir. Kentin tamamında hedeflenen turizm özelinde, kültür ve mirasın önemi hem taslak

planda hem de son onaylı planda belirtilmiştir. Londra'nın kültür sektörü ve yaratıcı endüstrileri, kente hem ekonomik hem de sosyal fayda sağladığından, sürekli büyümesi ve evrimi desteklenmektedir. Kültürel çekiciliklerin stratejik kümelerini belirlemek, korumak ve geliştirmek hedeflenmiştir. Kentin yenilenme ihtiyacı duyan bölgeleri, boş mülk ve arazilerin olduğu alanlarda canlılığı teşvik etmek için 'kültür mahalleleri (cultural quarters)' olarak tanımlanan alanlar oluşturulması planlanarak, ilçe belediyelerince miras varlıklarının kullanımı dahil olmak üzere yaratıcı girişim alanlarının kurulması teşvik edilmektedir [101].

Bir diğer dünya şehri olan Tokyo'nun kentsel planlamasındaki en önemli stratejilerinin başında, küresel sistemde dinamizmini kaybetmeyen depreme dayanıklı ve dirençli bir kent olma hedefi yer almaktadır. Son onaylı planı olan 2009 yılı planında, kentsel bölge ayrımına giderek, kentsel ölçekte kompakt şehir merkezleri belirlenmiştir. Her bir merkezde, farklı ihtiyaçlara yönelik farklı kullanım alanları bulunmaktadır. Kültürel ve spor faaliyetlerini kapsayan tüm işlev alanlarını, kültür ve spor alanları altında tek başlıkta toplayarak kentteki güney bölgede konumlandırmıştır. Gelecek vizyonununda, sürdürülebilirlik ilkesi ile, kentsel bölgelerde, yaratıcı alanlarla canlılığı arttırmak ve kültürü korumak hedeflenmektedir [103].

Berlin ise; 2013 yılında, 2030 yılı kentsel planlama hedeflerini açıklayan strateji planını yayınlamıştır. 2030 yılı stratejilerinde, küresel kent olma özelliğini kullanarak, ekonomik güç, yaşam kalitesi ve farkındalık üzerine ulusal ve uluslararası kriterlerini belirlemektedir. İklim ve enerji açısından başarılı ve sürdürülebilir bir kent olma hedefini koruyarak sanat, kültür, turizm ve spor potansiyelini kullanarak kentte yaratıcılık merkezleri oluşturmayı planlamaktadır. Kent merkezinde birden fazla farklı işlevlerin bir arada yer aldığı merkeze sahip olan Berlin şehrinde, bu potansiyeli değerlendirmek üzere "etkileşim alanı" adı altında kent merkezinde kültür ve yaratıcılık merkezleri belirlenmiştir. Kültürel hizmetlerin ve sanatsal faaliyetlerin yer bulması planlanan alanların, kentteki canlılığı arttırması ve turizm ekonomisine katkı sunması hedeflenmektedir [104].

2009 yılı Çevre Düzeni Plan raporuna göre, İstanbul'un küresel ölçekte, bir kültür ve turizm kenti olması hedeflenmektedir. Kentsel planlamada, gerek plan raporları

gerek lejant çeşitliliği üzerinden bakıldığında, İstanbul'un sahip olduğu en büyük potansiyeli kültür ve turizm potansiyeli olduğu görülmektedir. Kültür ve turizm alanlarında; İstanbul'da tarihin, kültürün ve turizmin iç içe olması sebebiyle kültür ve turizm sektörü bir arada ele alınmıştır. Ancak kültür sektörünü görünür kılmak ve kültürün küreselleşmesi tehdidine karşı önlem almak için, kültür sektörü kentsel plan ve politikalarda turizm ve diğer sektörlerden bağımsız halde dikkate alınmalıdır. Ayrıca üst ölçekli planlarda potansiyel sapmaları engellemek ve kültür alanları için ayrı bir lejant oluşturabilmek için alt ölçekte yerele özgü değerleri ve mekanla ilişkisini analiz etmek gerekir. Alt ölçekten üst ölçeğe doğru yapılacak plan ve politika anlayışı, küresel ölçekte somut olmayan kültürel mirasın tanıtılması ve korunmasında, yönetsel ve işlevsel süreçlerle mekânsal planlama arasındaki ilişkiyi sağlamlaştırabilir.

Kültür ve turizm, günümüzde biri olmadan diğerinin aynı sistemde etkili olmayacağı bir yapıya dönüşmüştür. Dünya üzerinde en çok tercih edilen turizm çeşidi, kültür turizmidir. Sadece kültürel mirasın değil, kültürle ilişkili tüm değerleri, öğeleri ve alanları içine alarak, yerelle bağını güçlendirme eğilimindedir. Bazı küresel kentler (Londra, Berlin, Tokyo, vb.), bu duruma önem vererek kentsel politikalarında kültür ve turizm potansiyelini birbirinden ayrı ele almıştır. Ayrıca, DTÖ'nün 2030 Yılı Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında yer alan sürdürülebilir şehirler ve toplumlar başlığında, kültürel devamlılığın kentlerin sürdürülebilirliği için önemli olduğu ifade edilmektedir. Kültür ve yaratıcı endüstriler ve bu işlevlere bağlı mekânsal bağlamda oluşturduğu ilişkiden kaynaklı alan ihtiyacının, kentsel plan ve politikalarda ayrı ele alınması, bu hedefi destekleyecektir.

Küresel kent ölçeğindeki Londra, Tokyo ve Berlin gibi şehirlerin, kentsel planlama stratejilerine baktığımızda, kültürel faaliyetlerin, kültür endüstrilerinin ve yaratıcı sektörlerin kentsel planlamada öne çıktığını göstermektedir. Kültür ve yaratıcılık merkezleri, kültür mahalleleri, kültür ve spor alanları olmak üzere farklı işlevlerde kentsel alanlar tanımlanmıştır. Kültürel alanlarının, turizm ve ekonomi amaçlı kalkınma ve sürdürülebilirliği için kentlerin gelişim vizyonunda yer alması dikkat çekmektedir.

Kent ve turizm olgusunu bütünleştirici bir yaklaşımla ele alabilmek için, 1980 sonrası etkisini gösteren ve 1990 sonrası kentlerde yerelleşme politikalarının önemini ortaya koymasına devam etmekte olan küreselleşme sürecinin müdahaleci etkisi önemlidir. Turizm alanlarının, küresel rekabetle kentteki değişime etkisi kentsel planlamada görülmektedir. Kentin tamamında turizmin etkin olması öngörüsüyle turizm merkezlerinin sayısının artması bu hedefi desteklemektedir. Turizm sektörünün büyümesiyle birlikte, kültür sektörünün de büyüdüğü ve kültür ve turizmin birbiriyle ilişki halinde kent için ayrı ayrı önemli sektörler olduğu çalışmada ortaya konmaktadır. Bir bölge için planlamada öngörülen sosyal, kültürel ve ekonomik değişimin, gerçek hayatta planlanandan daha hızlı veya farklı biçimlerde gerçekleşme ihtimali vardır. Ortaya çıkan değişimin büyüklüğüne bağlı olarak mevcut planlar yeniden ele alınmalıdır. Turizm sektörü kentin tamamında teşvik edilse de, kültür sektörünün kentsel plan ve politikalarda tanımlı bir alan olarak dikkate alınması, kentsel planlamada kültür sektörü için ayrı bir lejant oluşturulması, kültür ve turizmin eşgüdümlü yönetilmesinde yol gösterici olabilir.

Yapılaşmış kentin en önemli parçası olan mirasın yer aldığı Tarihi Yarımadanın, bir bütün olarak turizm amaçlı kentsel turizme hizmet etme durumu hem üst ölçekli hem de alt ölçekli planlarda yer almaktadır. Ancak Tarihi Yarımadanın içindeki Kumkapı Bölgesi'nin sahip olduğu somut ve soyut kültürel mirasın, kültür ve turizm amaçlı kullanımlarda bir karşılığının olmadığı alt ölçekli planlarda yer alırken, saha analizlerinde de detaylı incelenerek sonuca varılmalıdır.

4.8 Kumkapı'da Kültürel Miras: Mimari Miras, Somut Olmayan Kültürel Miras ve Yaratıcı Endüstriler

1972 yılında UNESCO'nun "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme" ile her devlet insan eliyle inşa edilmiş alanların, doğanın ve doğayla insanın birlikte yarattığı eserlerin tanımlanması, korunması, restore edilmesi ve gelecek nesillere aktarılması yükümlülüğü altına girmektedir. Zamanla eser odaklı kültürel miras bakışı genişlemiş, toplumların inançları, adetleri, yeme-içme kültürleri, vb. somut olmayan kültürel miras alanlarını, fiziki dokusu, peyzaj alanları ve atmosferini de içine almıştır [105]. Çalışmada;

tanımlanan kültürel miras (mimari miras ve somut olmayan kültürel miras) ile birlikte, kentlerin somut olmayan kültürel değerlerinin ve mirasının mekansal bağlamda karşılığı olabilecek yaratıcı endüstriler, kültürel miras kapsamında ele alınacaktır.

Kumkapı, tarihsel sürecine bakıldığında, Rum, Ermeni ve Müslüman halkın bir arada yaşadığı İstanbul'un kozmopolit semtlerinden biridir. Yüzyıllar boyunca birlikte yaşayan halk, Kumkapı'da camiler, çeşmeler, hamamlar, Rum ve Ermeni Kiliseleri ve farklı dokuda sivil mimari yapılarıyla zengin bir fiziksel çevre bırakmıştır. Bahse konu eserlerin bir kısmı günümüze kadar ayakta kalarak karakteristik özelliğini koruyabilmişken, bir kısmı ise çıkan yangınlarda tahrip olmuştur. Kumkapı Bölgesi'ndeki kültürel miras üç başlıkta analiz edilecektir. Mimari miras, sivil mimari örnekleri ve kamusal yapılar üzerinden, bölgenin somut olmayan kültürel değerleri ise değişen sosyodemografik yapı üzerinden incelenecektir. Bölgenin somut olmayan kültürel mirası ve yaratıcı endüstrileri kapsamındaki kıyı ve balıkçılık kültürü ise, arazi kullanımının değişimi ile değişen işlev ilişkisi ve bölgede balıkçılığın getirdiği yeme-içme kültürü sayesinde, geliştirilebilecek gastronomi ve bağlı sektörler ilişkisi üzerinden ele alınacaktır.

Mimari Miras: Sivil Mimari Örnekleri ve Kamusal Yapılar

Kumkapı'nın kültürel miras niteliği taşıyan günümüz konut dokusu, 19. yüzyıl sonlarında Batı geleneğinden etkilenen çoğunluğu kagir yapıda olan örnekleri barındırır. Genel olarak yapı adaları, farklı planlama etkileri çerçevesinde karma morfolojik özellikler sergilemektedir. Izgara sistemdeki yapı adaları üzerinde bitişik nizamda 2, 3 veya 4 katlı tek, ikiz ya da sıraevlerden oluşan 3 farklı tipolojide yapı stoğu bulunmaktadır. Doğrudan sokaktan girilen, dikdörtgen plana oturmuş dar cephesi olan, çıkmalı ya da cumbalı, taş, ahşap veya tuğla malzemelerinin kullanımıyla öne çıkan konutlardır. Cephe düzenlerinde konut girişleri, giriş kapısı cephenin bir kenarında olup diğer yanında pencereler yer almaktadır. Bazı konutlarda, yolun tam kenarından, bazılarında ise zemin katın yükseltilerek bodrum katın açığa çıktığı ve basamaklı bir girişin olduğu görülmektedir. Genellikle dikdörtgen formda kapı ve pencereler yaygın olsa da, üstü kemerli örneklere de rastlamak mümkündür. Konutların çoğunda, cephe

saçak ve alınlıklarında, cumba altlarında, kapı ve pencere kemerlerinde, taş kabartmalı veya dökme demirden bitki motifli süsleme elemanları göze çarpmaktadır. Özellikle cumba altlarındaki motifler, sokakta farklı bir görsel etki bırakmaktadır. Yapı adalarında tek katta üzeri balkon olarak kullanılan cumbalar olduğu gibi, giriş katın üstünde başlayıp cephe boyunca devam eden örnekler de bulunmaktadır [106].

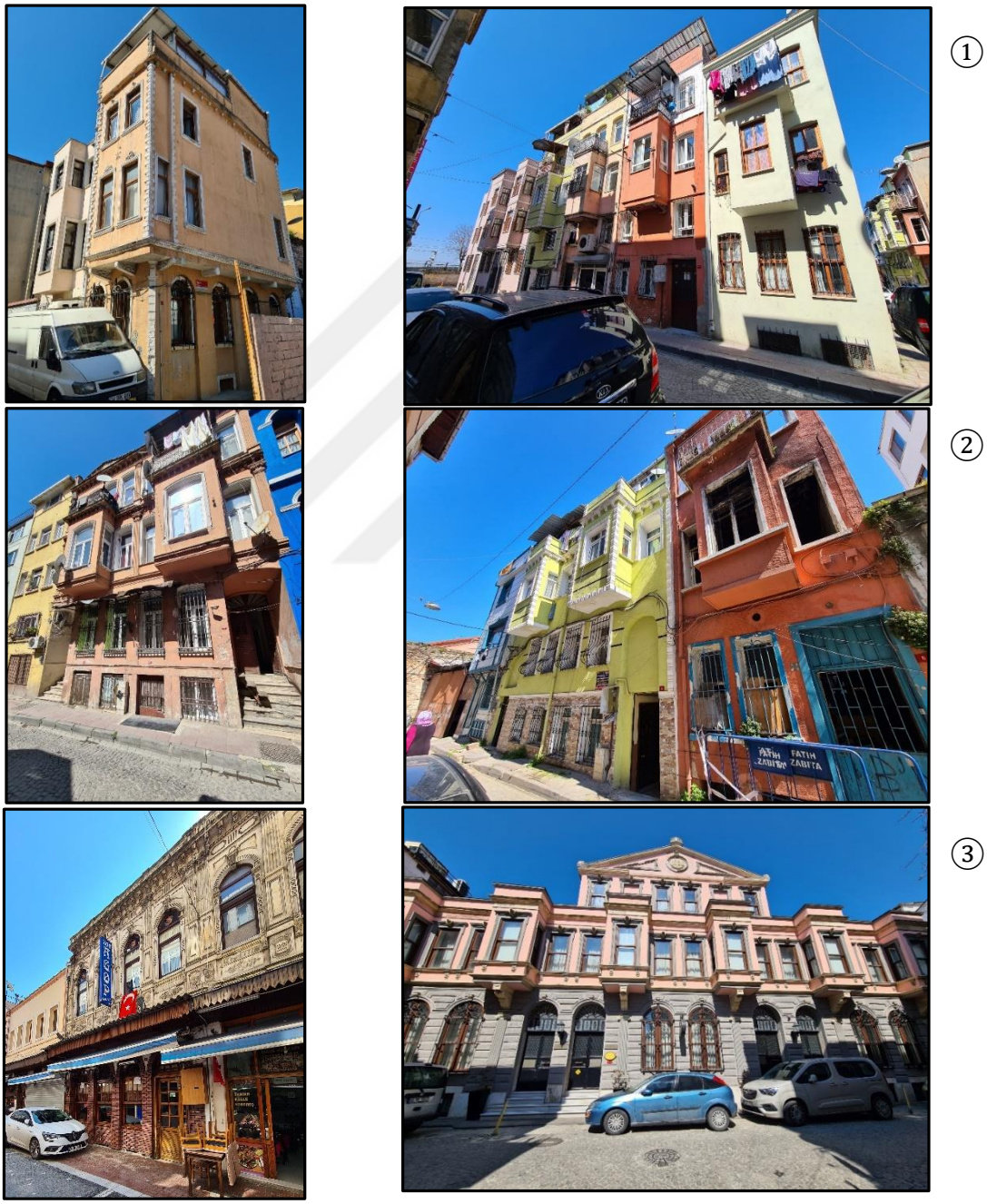

Şekil 4.6 Kumkapı'dan tek (1), ikiz(2) ve sıra evler(3) örnekleri

Kumkapı'da çalışma alanı sınırları içerisinde yer alan kiliseler, camiler, su yapıları, idari yapılar, okullar, ağaçlar, vb. pek çok anıt eserden günümüze ulaşan örnekler oldukça azdır. Bölgenin geçirdiği yangınlardan dolayı bir kısmı yeniden inşa edilmiştir, bir kısmı ise tamamen yok olmuştur. Günümüze ulaşan iki Rum, dört Ermeni kilisesinin ortak özellikleri, bir avlu içerisinde yer almaları ve yanlarında eğitim yapıları bulunmasıdır. Genellikle kesme taştan inşa edilen ve taş süslemeleri ile göze çarpan kiliselerden, Rum kiliseleri, Bizans döneminden kalma eserlerdir. Bölgedeki ilk Ermeni kilisesi fetihle birlikte Patrikhanede bulunan ve daha önce Rum kilisesinin olduğu tahmin edilen bir alanda konumlanmıştır. Ermeni nüfusun artmasıyla birlikte 19. yüzyılda diğer Ermeni kilisesi inşa edilmiştir [106].

Şekil 4.7 Kumkapı'daki anıt eser örnekleri (soldan sağa): Bezciyan İlk ve Ortaöğretim Okulu, Ermeni Patrikhanesi, Surp Asdvadzadzin (Meryem Ana) Ermeni Kilisesi, Panagia Elpida Rum Ortodoks Kilisesi, Tavasi Süleymanağa Cami, İdari Mahkeme, Nişanca Hamamı, Halil Çevkan Çeşmesi

Ermeni Partikhanesinin bulunduğu komplekste kiliselerin yanında Özel Bezciyan Ermeni İlk ve Ortaöğretim Okulu yer almaktadır. Bölgede üç adet cami bulunmaktadır: Tavasi Süleymanağa Cami, İbrahim Paşa Muhsine Hatun Cami ve Behram Çavuş Cami. Üç cami de 19. yüzyıldaki yangında zarar görmüş ve yeniden yapılmıştır. Kagir ve kısmen ahşap özellikteki camilerin cephe özelliklerine bakıldığında pencere açıklıkları kemerli olup oldukça sade bir görünüme sahiptir. Su yapılarına bakıldığında; bölgedeki çeşmeler haricindeki tek su yapısı Nişanca Hamamıdır. Yapının bir kısmı tahrip olsa da Çifte Gelinler Caddesi cephesindeki kısmı günümüzde hamam olarak kullanılmaya devam etmektedir. Hamamın bulunduğu ada üzerinde arka sokağa bakan köşede Halil Çevkan Çeşmesi yer almaktadır. İdari yapılardan, günümüze ulaşan tek yapı İdare Mahkemesidir. Günümüzde, T.C. Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü olarak hizmet vermektedir. Çifte Gelinler Caddesinden Kumkapı Meydana çıkan sokağın başında ada köşesine konumlanmış dört katlı ve yatay eksende geniş cephesiyle çevre yapılardan ayırt edici özelliktedir.

Kumkapı Bölgesi'nin, sahip olduğu mimari miras ile, kültürel miras açısından oldukça zengin bir dokuya sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Somut Olmayan Kültürel Değerler: Kumkapı'da Sosyokültürel Yapı

İstanbul'un fethinden önce Rum nüfusun yoğunlukta olduğu Kumkapı'ya fetihten sonra Ermeniler getirilmiştir. 1641 'de Ermeni Patrikhanesinin Samatya'dan Kumkapı'ya taşınmasıyla birlikte, Kumkapı, uzun yıllar Ermeni yerleşim yeri olarak anılmıştır. Patrikhaneyle birlikte Ermeni kiliseleri ve okulları yapılmıştır. Ancak okullardan sadece Patrikhane ile aynı kompleks içerisinde yer alan Bezciyan Ermeni İlköğretim Okulu varlığını sürdürmektedir.

1980'lerden itibaren iç göç, 1990'lardan sonra da dış göçün etkisiyle, Kumkapı yoğun bir dönüşüm geçirmiştir. Bu dönüşümde ticarette önemli olan yerlerden Laleli ve Gedikpaşa gibi semtlerin yakın olması da etkilidir. Kumkapı'da yaşayan Ermeniler, sözkonusu dönüşümden dolayı birer birer semti terk etmeye başlamıştır. Günümüzde bölgede çok az sayıda Ermeni nüfusu vardır. Semti terk eden Ermeniler Kurtuluş-Feriköy veya Yeşilköy civarına taşınmıştır [107].

Kumkapı günümüzde, dünyanın her yerinden düzenli veya düzensiz yollarla Türkiye'ye gelmiş olan sığınmacıların barındığı bir yerdir. 1980 sonrası artan küreselleşmenin, göçleri kolaylaştırdığı da görülmektedir. 1991'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte kurulan devletlerdeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, göç etmeyi tetiklemiştir. Gerek kolay vize alabilme gerek kültürel ve coğrafi yakınlık nedeniyle çoğunluğu Türkiye'ye gelmiştir. O dönemde Bulgaristan, Romanya gibi Balkan ülkelerinden de uzun süreli legal veya illegal yollarla çalışma amaçlı Türkiye'ye iş gücü göçü oluşmuştur [108].

Şekil 4.8 İstanbul İl Göç İdaresi Geri Gönderme Merkezi (1-2), Kaçak Mal Toplama Merkezi (3)

Kumkapı'nın 1980 sonrası iç göçle gelen sakinlerinin çoğunluğunu, Türkiye'nin özellikle doğu bölgesindeki terör olaylarından dolayı, o bölgeden gelen insanlar oluşturmaktadır. 1991'de Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ve 1993'te Balkanlardan gelen göç ile birlikte Kumkapı'da sosyo demografik ve kültürel yapı da değişmeye başlamıştır. 2011'de Suriye'de meydana gelen iç savaş bir diğer göç olayına sebep olmuştur. Türkiye'ye sınır olması nedeniyle çok fazla düzenli veya düzensiz göç gerçekleşmiştir. İlk dönemlerde aşamalı olarak sınır bölgelerinde hareketliliğe neden olan göç olayı, sığınmacıları zamanla iş gücünün yüksek olduğu İstanbul'a yöneltmiştir. Hem barınma maliyetlerinin düşüklüğü, hem de atölyelerin yakınlığı nedeniyle Kumkapı, göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler için en uygun yerlerden biri haline gelmiştir. Farklı ülkelerden gelen göçmenlere ev sahipliği yapan Kumkapı'da düzensiz göç nedeniyle hanelerdeki kişi sayıları fazla olmakla birlikte büyük bir kısmının geri gönderilme gerekçesiyle kayıt dışı olduğu resmi makamlarca belirtilmektedir. Bu durum zaman içerisinde sosyokültürel yapının değişimine etki ederek Kumkapı'da yaşayan insanlar için

güven sorunu oluşturmuştur. Bununla beraber Kumkapı'daki konutların giriş ve bodrum katları, ruhsatlı veya ruhsatsız işletilen atölye ve imalathanelere dönüşmeye başlamıştır. Barınma ihtiyacı ticari hayattan bağımısız güven içerisinde iken, kimliği belli olmayan çalışanların bulunduğu konut altı atölyelerin oluşması güvenlik sorununu artırmıştır. 1982'den itibaren İstanbul Bölge İdare Mahkemesi olarak hizmet veren anıt yapı, 2016 yılında Göç İdaresi Geri Gönderme Merkezine dönüşmüştür. Bölge, artık hem sığınmacıların hem kaçak malların toplandığı bir merkez haline gelmiştir. Başta Ermeni nüfusun daha sonra ise iç göç ile doğudan gelen nüfusun büyük bir çoğunluğu İstanbul'un daha güvenli semtlerine taşınmayı tercih etmiştir. 2018 sonrasında Afganistan ve Pakistan'dan gelen sığınmacıların olması, kayıt altına alınan ve iş gücü amaçlı yaşam sartlarını iyileştiren Suriyelilerin de farklı semtlere dağılımını sağlamıştır.

Şekil 4.9 Kumkapı'da giriş ve bodrum katları ruhsatsız imalathane ve atölye olarak kullanılan konut örnekleri

Somut Olmayan Kültürel Miras ve Yaratıcı Endüstriler: Kıyı ve Balıkçılık Kültürü

Kumkapı tarihi boyunca pek çok yangına maruz kalmasından dolayı, kültürel miras niteliğindeki yapıları çokça zarar görmüştür. Bununla beraber bir başka kültürel mirası ise kıyı kimliği ve beraberinde getirdiği balıkçılık kültürüdür. Kömürciyan, şehrin özellikle kıyı temasının olduğu bölgelerde meyhane kültürünün yaygın olduğunu bazı hatıratlarda da ifade etmektedir. Evliya Çelebi ise ünlü "Seyahatname"sinde, Samatya-Kumkapı tarafındaki meyhanelerin yoğunluğundan, Kumkapı sahillerindeki deniz canlılarının çeşitliliğinden ve bolluğundan ve balıkçılığın uzun süre şehrin ekonomisine katkıda bulunduğundan

bahseder. Özellikle Rum ve Ermeni Balıkçılarının katkısının yadsınamayacağını belirtir [109].

Ara Güler, 1952 yılında Kumkapı Ermeni Balıkçılarıyla yapmış olduğu röportajdan sonra yayımlanan yazı dizisinde, İstanbul'u sularla çevrili bir kıyı şehri, Kumkapı'yı ise küçük bir balıkçı köyü olarak anlatır. Gecenin karanlığında denize açılıp gün ağarırken dönen Kumkapı balıkçılarının, avladıkları balıkları goygoycularla paylaştıklarını, kalanlarını ise balık haline götürdüklerinden bahseder. Birkaç yıl sonra sahil yolunun yapımıyla birlikte, balıkçı limanı olan Kumkapı'nın başka bir biçim alacağına dair, ne balıkçıların ne de halkın bir öngörüsünün olmadığını ifade eder [110]

Şekil 4.10 Kumkapı Sahili/Sebah ve Joallier-1900 ler (sol)- Ara Güler-1952 (sağ)

Günümüzde Kumkapı Bölgesinin sahille ilişkisi, Kumkapı'yı bir balıkçı köyü olma özelliğinden uzaklaştırmıştır. 1983 yılında Balık Halinin Azapkapı'dan Kumkapı Sahiline taşınmasıyla birlikte, balıkçılar için avantajlı bir durum olsa da zaman içerisinde halin sürekli yer ve biçim değiştirmesi, sahildeki balıkçı barakalarının yerini daha modern yapılara bırakması Kumkapı'nın balıkçılık kültürünü de olumsuz etkilemiştir.

Bölgedeki balıkçılık kültürü ile ilgili Tarihi Kumkapı Balıkçılar Çarşısı Derneği Başkanı ile birebir görüşme yapılmıştır. Eskiden Kumkapı sahilde küçük teknelerle balıkçılık yapılarak ve kıyıdaki barakalarda veya Kumkapı Çarşı içinde tezgahta balık satılırmış. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Avrasya Tüneli Projesi kapsamında Kumkapı'daki barakalar, kamu yararına terk edilerek yıkılması

gerektiğinden, Kumkapı'daki balık tezgahları, bir süreliğine Yenikapı etkinlik alanının yanında kendilerine tahsis edilen Alana taşınmıştır. Avrasya Tüneli Projesi kapsamında, Balık Hali de sahil yolu üzerindeki konumundan ayrılarak Gürpınar'a taşınmıştır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Tarihi Kumkapı Balıkçılar Çarşısı'nı da taşıma niyetindeyken, balıkçıların talepleri neticesinde Yenikapı İDO İskelesinin yanına, dolgu alanı ve tekne park yaparak kullanım alanı tahsis etmiştir.

Şekil 4.11 Tarihi Kumkapı Balıkçılar Çarşısı'na araç ve yaya yolu ile ulaşım

2018 yılında projenin tamamlanmasıyla birlikte, Yenikapı etkinlik alanındaki balıkçı tezgahları, yeni yerine taşınmıştır. Ancak projede tekneparkta deniz taksi ve deniz ambülans hizmetlerinin sunulacağı belirtilirken, tekne park alanında herhangi bir teknenin bulunmasına ve alanın kullanımına müsaade edilmemektedir. Eski hal yapısı ile yan yana olan Tarihi Kumkapı Balıkçılar Çarşısının kıyısındaki teknepark halihazırda işlevsiz olduğundan atıl vaziyettedir. Ayrıca eski balık hali yapısı da İBB toplu ulaşım araçlarının park yeri olarak kullanılmaktadır.

Avrasya Tüneli'nin tamamlanmasıyla yayalar için kara ile deniz ilişkisi üstgeçit ile sağlanmaktadır. Ancak üst geçitle erişimin zorluğundan dolayı Balıkçılar Çarşısı yayalar için tercih edilen mekan olmaktan uzaklaşmıştır. Araçla ulaşımda ise, Avrasya Tüneli'nin son girişi, Balıkçılar Çarşısının gerisinde kaldığından, Anadolu

Yakası'na geçmek isteyenler için görünür olmamaktadır. Ayrıca sahilden Kumkapı Meydanı'na erişim de güçleşmiştir (Şekil 4.11).

1990'lı yıllara kadar özellikle Ermenilerin ve Almanların yoğunlukla tercih ettiği Kumkapı Bölgesi zamanla yerini Arap ve Uzakdoğulu turistlere bırakmıştır. Tarihi Yarımada'ya gelen turistlerin ulaşımdan dolayı artık Balıkçılar Çarşısını tercih etmediği ifade edilmiştir.

Kıyılar, suyun ve karanın ortak alanı olduğundan, insanların eylemleri ve etkinlikleri için önemli bir rol üstlenmiştir. Tarihsel süreçte denizden geliş ve denize çıkış kapısı olan kıyılar, deniz aşırı ilişkiler için bir kaynak oluştururken, günümüzde değişen yaşam anlayışının etkisinde, ekonomik, bireysel ve toplumsal kullanımlarla doğal ortam hızla yapı ve işlev değiştiren ilgi alanlarına dönüşmüştür.

Kıyı alanlarında, yapılı çevrenin en önemli dinamiklerinden birini kültür varlıkları oluşturmaktadır. Sahil sarayları, tersaneler, iskeleler, açık veya kapalı kamusal alanlar farklı işlevlerin yer aldığı, kentin kıyı ile ilkişkisindeki kültürel yaşamı ve kimliğini yansıtan kıyı alanı öğeleridir. Kıyı alanlarındaki tarihi yapılar, özellikle 1970'lerden sonra kültür turizmine olan eğilimle birlikte, kent ekonomisi için potansiyel olarak görülmüştür. İstanbul'da, koruma, yeniden canlandırma, vb. yaklaşımlarla kıyı alanlarındaki kentsel peyzajın korunması amacıyla kıyı alanlarıyla kentin bütünleşmesi hedeflense de, plansız gelişme kıyı kenti olma özelliğini olumsuz etkilemiştir. Tarihi kültürel miras alanları ve kültürel değerler, küreselleşmenin getirdiği metalaşma sürecinin etkisiyle, turizmi geliştirme kapsamında müdahalelerle karşılaşmıştır. Doğal, kentsel kıyı alanları, kültürel ve tarihi özellikleriyle, bütünle uyum sağlamayan, yasaların ve katılımın gözardı edildiği büyük kentsel projeler, işlev değişiklikleri ve yoğunluk talepleri ile karşı karşıya kalmıştır [111].

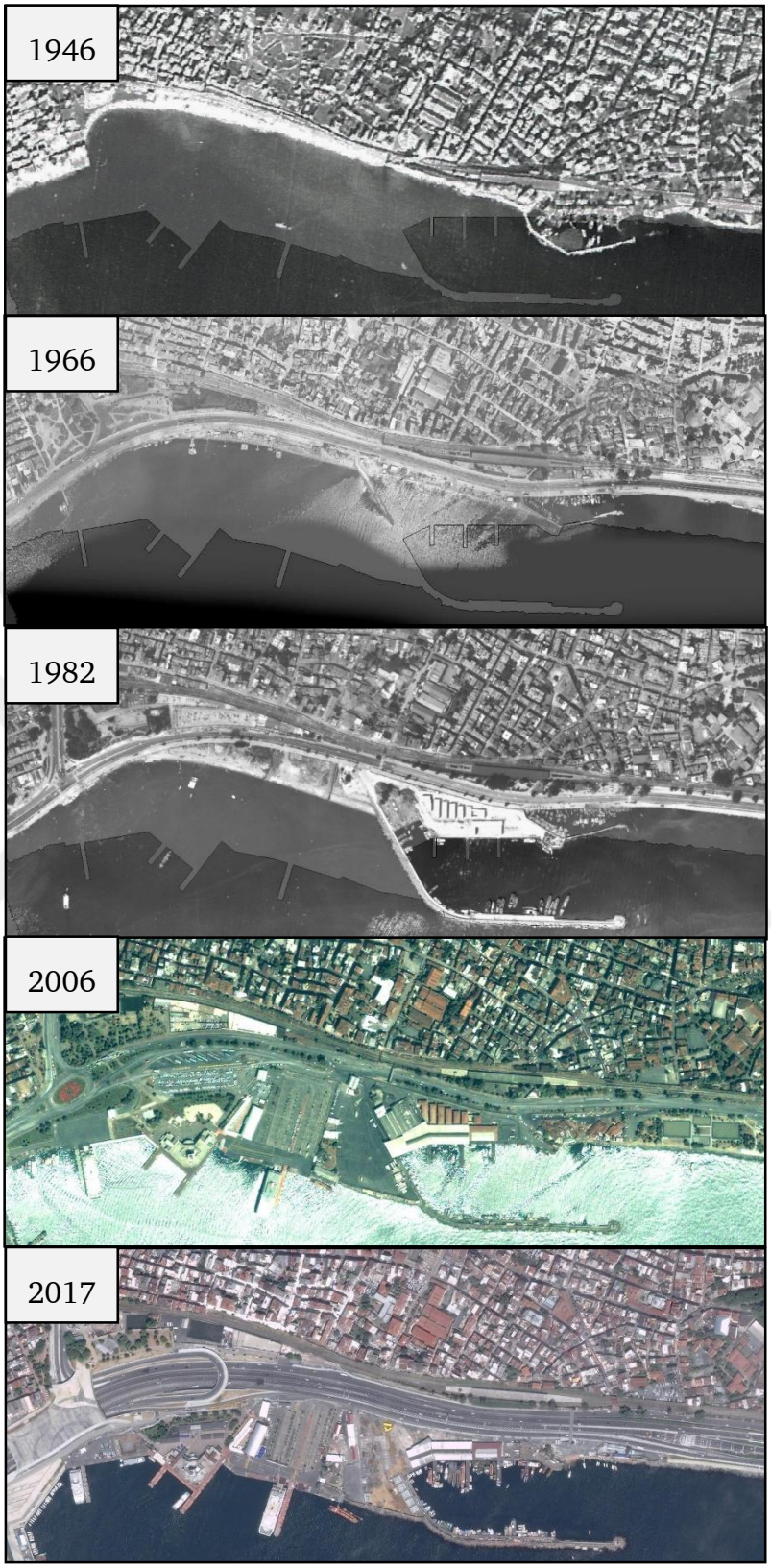

Şekil 4.12 1946, 1966, 1982, 2006 ve 2017 yıllarına ait hava fotoğraflarında kıyı değişimi

İstanbul'da yedi alt bölgeye ayrılan kıyı alanlarında, Marmara Kıyı Şeridi içinde yer alan Kumkapı, kentin tarihi kimliği ve kültür varlıkları açısından en zengin bölgede yer almaktadır. Kıyıların kentsel ve arkeolojik sit alanı olması, sivil mimarlık örneklerinin yoğunluğu, kültürel açıdan zengin bir semt olmasıyla öne çıkmaktadır. Nitekim, Kumkapı kıyıları da zamanla değişime uğrayarak, su ve karayla olan ortak alan olma özelliğini giderek kaybetmiştir. Kumkapı Bölgesi'ndeki kıyı şeridinin tarihsel süreçteki değişimi Şekil 4.12'deki hava fotoğraflarında görülmektedir.

Kumkapı, anıtsal, arkeolojik ve sivil mimari yapıları ile UNESCO dünya miras litesinde yer alan Tarihi Yarımada'nın önemli bir parçasıdır. Tarihi Yarımada, İstanbul'un ülke ve metropolitan alan ölçeğinde hizmet veren sosyo kültürel alanların yoğun olduğu, kentsel donatı ve hizmet alanlarının yığıldığı bölgesidir. Ulaşım ve arazi kullanım ilişkisi değerlendirildiğinde, eğitim, sosyal, ticaret, yönetim gibi kentsel hizmet alanlarının Tarihi Yarımada içerisindeki yoğunluğundan kaynaklı taşıt ve yaya hareketlerini çekmektedir. Tarihi Yarımada, Haliç'in kuzeyinde yer alan ilçelerle bağlantılı D100 karayolu, Galata ve Unkapanı üzerinden Atatürk Bulvarına bağlantıyla transit geçişin olduğu çok şeritli Kennedy Caddesi (sahil yolu)' ne inişte Fevzipaşa, Vatan ve Millet Caddeleri ile kesişen bir bölgede bulunmaktadır. Dolayısıyla tarihi çevre, lastik tekerlekli araçların ulaşımına imkan sunan geniş ulaşım koridorlarıyla bölünmüştür. 2005 yılı 1/1.000 Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Uygulama İmar planlarında, Yenikapı büyük ölçekli raylı system hatlarının birarada olacağı ve deniz yolu ulaşımının da ana merkezlerinden biri olarak erişilebilirliğin artacağı bir transfer merkezi olarak planlanmıştır [112]. Nitekim, bu planlamaya bağlı olarak, 2013 yılında açılan Marmaray ile Yenikapı, diğer raylı sistemlerle entegre olmuştur. 2011 yılında yapımına başlanan ve 2017 yılında hizmete açılan Avrasya Tüneli ise, Kennedy Caddesi'nde Kumkapı sahil yolunu önemli ölçüde değiştirmiş ve kara-deniz bağlantısını olumsuz yönde etkilemiştir.

Kumkapı Bölgesi'nin kuzeyinde yer alan Gedikpaşa, Tarihi Yarımadanın ana ulaşım arterlerinden biri olan tramvay hattının sınırındadır. Şekil 4.13'te görüleceği üzere Beyazid tramvay durağından sonra Tarihi Yarımadaya doğu-batı ekseninde geçişte, mevcut hat üzerindeki araç yolu devam etmemekte ve mecburi

Tiyatro Caddesi üzerinden Kumkapı'daki Çifte Gelinler Caddesine bağlanmaktadır. Kumkapı'ya Beyazid Meydanından, kuzey-güney ekseninde bağlanan Tiyatro ve Mithatpaşa Caddeleri kıyıyla temasın sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

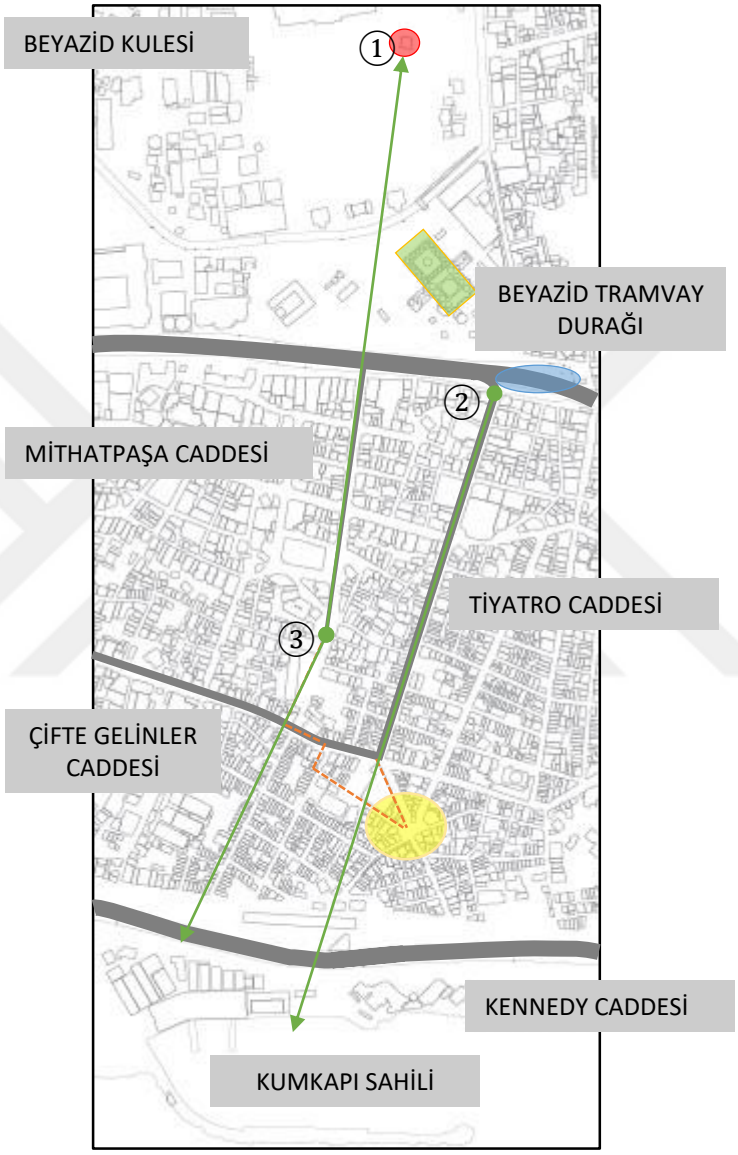

Şekil 4.13 Kumkapı Bölgesinde kara-kıyı teması

Bölgenin kuzeyindeki Gedikpaşa'nın bitiminde Beyazid Meydanı yer almaktadır. Bu meydan, İstanbul Üniversitesi, Beyazid Cami ve Kapalı Çarşıya komşu olup, Kumkapı merkezine ulaşan Mithatpaşa ve Tiyatro Caddeleri ile bağlanmaktadır. Bu caddelerin Beyazid Meydanı'na bağlandığı noktadan denizle olan ilişki, yol akslarının ve akslar üzerinde üst noktadan denizi görebilme özelliği, kıyı

kültürünün bir göstergesidir. Kumkapı merkezden çıkıp Mithatpaşa Caddesi üzerinde seyrederken İstanbul Üniversitesi Gözlem Kulesini caddenin tam orta aksında görebilme imkanı ise, kullanıcıdaki etkisi düşünüldüğünde, bu yolların bir miras niteliği taşıdığını göstermektedir (Şekil 4.14).

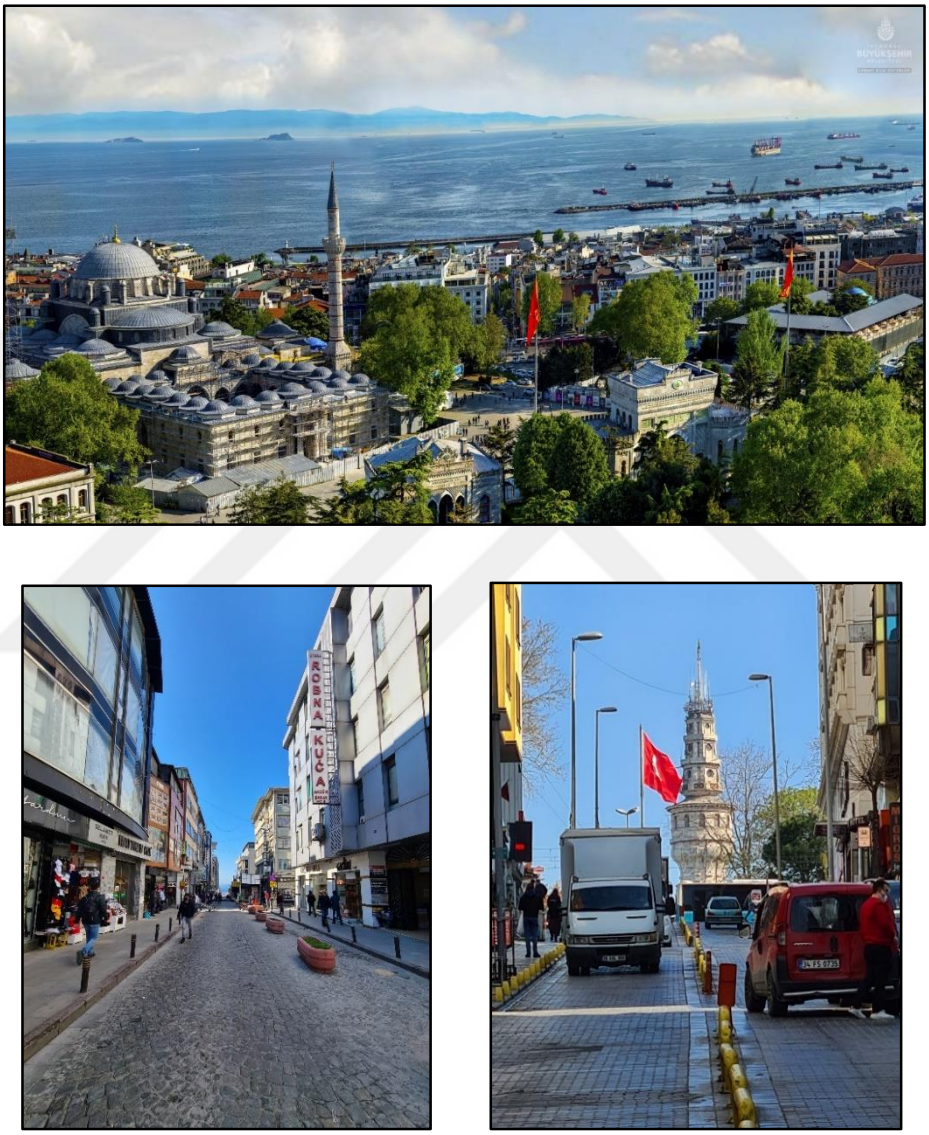

Şekil 4.14 Kumkapı Bölgesinde kültürel miras ve kıyı ilişkisi

4.9 Kumkapı Bölgesi Envanter Analizi

Kültür mirasının yönetiminde, tarihi, sosyal ve mimari çevreyi daha iyi kavramak, tam ve doğru bilgiye sahip olabilmek için envanterlerin rolü büyüktür. Korunması gereken taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının saptanmasına, belirli bir sistematiğe göre arşivlenerek, eğitim ve araştırmalar kapsamında değerlendirilmesine destek olurlar. Bu şekilde, koruma, planlama ve eğitim amaçlı hizmet eden bir çalışma, kültürel mirasın, turizm ve kentsel gelişim amaçlı kullanımı açısından önemlidir [113].

İstanbul'un 2010 yılı Avrupa Kültür Başkenti olması sebebiyle yapılan çalışmalarda, kültür altyapısını kapsayan kültür ekonomisi envanteri oluşturulmuştur. Çalışmada, özellikle Tarihi Yarımada-Beyoğlu-Kadıköy Bölgesini içine alan ve kültür üçgeni olarak tanımlanan alan içerisindeki işlevler:

1. Kültürel Sergileme, Gösterim ve Tüketim Merkezleri - Kültür Mirası - Sanat mekanları - Kültür Tüketim Mekanları

2. Kültürel Etkinlikler ve Mekanları

3. Kültür Eğitim Birimleri

4. Koruma Alanları

olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır [114].

Taşınmaz kültür varlıklarının korunması, tescillenmesi ve envanterinin oluşturulması için 2015 yılında İstanbul Kültür Varlıkları Envanteri Projesi başlatılmıştır. 2015-2019 yıllları arasında tamamlanan proje kapsamında İstanbul'daki mevcut tüm arşivler taranarak bir araya getirilerek sayısal veri tabanına dönüştürülmüştür. Tescilli kültür varlıklarının, korunma ve mülkiyet durumu, sağlamlığı, yapım tekniği, vb. bilgilerin sorgulanabilirliğini sağlayan bu sistem ile, kurum ve kişilerin ortak kullanacağı tek, doğru ve güncel bir bilgi ağı sunmak amaçlanmıştır. Bu ağ üzerinden Harita 4.11'de yer alan Kumkapı Bölgesi envanter analizine baktığımızda bölgedeki tescilli yapıları görmek mümkündür. Ancak, saha analizleri sonucunda; mülkiyet durumuna bakılmaksızın bölgedeki düzensiz yerleşimin yeterli takibe konu olmamasından, SMÖ'lerin konaklama dışında, depolama, imalat, atölye, vb amaç dışı kullanımı ve bu kullanımdan

kaynaklı yapıların bakımsızlığı, tescilli yapıların korunma durumu konusunda endişe uyandırmaktadır. Bu durum, projenin amaçları arasında yer alan kültür varlıklarının "güncel durumunu" tespit etmek ve sürdürülebilirliğini sağlamak bakımından takip edilmelidir.

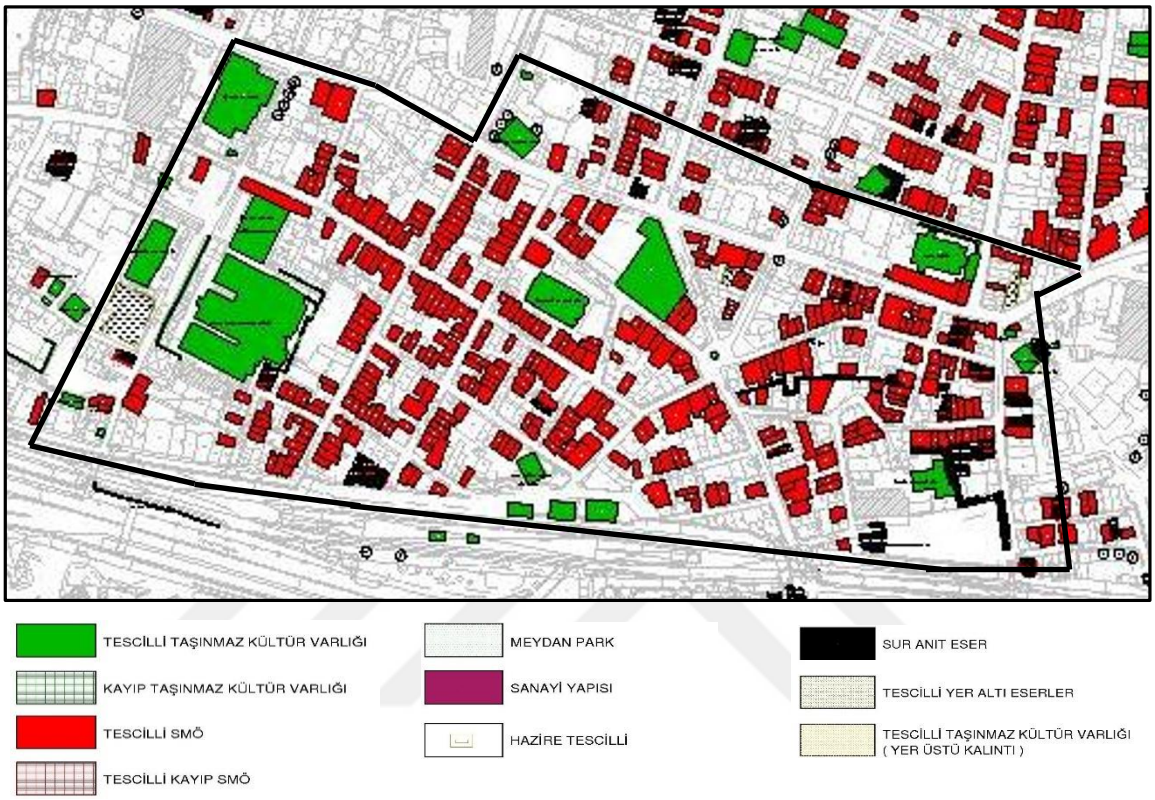

Harita 4.11 Koruma Amaçlı İmar Planında Kumkapı Bölgesi Envanter Analizi

4.10 Bulgular ve Değerlendirme

Kumkapı, tarih boyunca İstanbul'un birçok semtinde olduğu gibi, sık sık büyük yangınlar geçirmiştir. Önceleri ahşap evlerden oluşan bir sokak dokusu içeren bölge, bu yangınlarla değişen ve özellikle de 19. yüzyılın ikinci yarısında çıkarılan Ebniye Nizamnameleriyle yangınlara karşı kagirleştirilen bir çevreye dönüşmüştür. Ayrıca bu değişim süreci içinde açılan, birbirini dik kesen belirli genişlikteki sokaklar ve aralarındaki yapı adalarıyla bugünkü kentsel düzenine ulaşmıştır.

1950 sonrası kırsaldan kente göçün etkisiyle kentleşmenin hız kazandığı İstanbul'da, Kumkapı'daki değişimin etkisi 1980 sonrası görülmeye başlamıştır.

2009 yılı ÇDP'de, İstanbul'un en büyük potansiyelinin kültür ve turizm olduğu, tarihin, kültürün ve turizmin içe içe yer aldığı, küresel ölçekte bir kültür ve turizm kenti olması hedeflenmektedir. Ancak İstanbul'un en eski yapılaşmış bölgesi olan Tarihi Yarımada içeirsinde yer alan Kumkapı Bölgesi'ndeki saha analizleri, bu hedeften uzak konumdadır. Bu kapsamda Kumkapı Bölgesini, bir model olarak Tablo 3.3.' te yer alan "Yapılaşmış Ve Sunulan Kentin Değişimine Etki Eden Özellikler Üzerinden Mekan Üretimi Bağlamında Kent ve Turizm Planlamasına Bütünleşik Yaklaşım" yöntemi üzerinden incelenmesi halinde şu sonuçlar elde edilmektedir:

- Kent ve turizm planlamasında miras/imaj ilişkisinde; Kumkapı Bölgesi sahip olduğu kültürel miras ile önemli bir kentsel mekandır. Ancak, Tarihi Yarımada içerisinde yer almasına rağmen, saha analizleri, Kumkapı Bölgesi'nin Tarihi Yarımadanın sahip olduğu imaja ve turizm potansiyeline sahip olmadığını göstermektedir. Kentsel imajın bir parçası olan mirasın korunamadığı ve bölgenin kent turizmine hizmet edemediği gözlemlenmiştir. Bölgedeki zararlı imalat ve depolama faaliyetleri nedeni ile tarihi doku zaman içinde bozulmaya başlamıştır. Ayrıca gümrük nedeni ile Kumkapı Meydanda ve caddelerde yer alan ticaret alanları bölgenin ticaret merkezlerini oluşturmuştur. 2012 yılı plan raporunda üst ölçekli planla, Tarihi Yarımadanın kimliği ile bütünleşmeyen, tarihi dokuyu bozan ve aşırı yüklenmesine yol açan imalat, depolama ve bir kısım toptan ticaretin Surdışına çıkarılması kararları getirilmiş olmasına rağmen Kumkapı'daki arazi kullanımı konut işlevinde olmakla birlikte, bölgedeki atölye ve imalathanelerin sayısı oldukça fazladır. 1865 yılı yangını sonrasında kagir olarak yenilenen ve günümüze kadar ulaşan sivil mimari örneklerinin bir çoğu, bölgenin düzenli veya düzensiz göç alması, yaşayanların sürekli değişken olması, hane başı kayıtsız kullanıcılar tarafından barınma amaçlı geçici kullanımlar nedeniyle bakımsız ve harap konumdadır. Bölge 1. derece koruma bölgesi olmasına rağmen, yapı stoğunun kontrolsüz yerleşimlerin de etkisiyle zarar gördüğü görülmektedir. Mimari miras korunamadığından, turizm potansiyeli olan bölge, potansiyelini sürdürememektedir. Kumkapı Bölgesinin imajını

oluşturan balık, deniz ürünleri ve balık yemekleri hazırlama ve sunma becerisinin yer aldığı mekansal yapıda, ulaşım projeleri bölgenin deniz ile olan ilişkisini koparmıştır. Hem mimari miras, hem de somut olmayan kültürel miras olarak balıkçılık ve balık yemekleri sunma kültürü olumsuz etkilenmiştir. Kumkapı, cazibesini belirlediği balık sunma becerisi ile şekillenenen destinasyon olma özelliğini kaybetmiştir.

- Yerel yönetimin yerel/küresel ilişkisinde; küresel stratejilere göre yereli koruması, geliştirmesi ve yerele hizmet eden sektörlerle iş birliği yapması gerekir. Ayrıca kültürel miras ve kentsel imaj ilişkisi açısından arz talep dengelerini gözeterek kentsel bölgenin temsilinden sorumludur. Ancak Kumkapı Bölgesi'nde planlama ve uygulama arasında çok ciddi farklılıklar bulunmaktadır. 2012 Nazım İmar Planında, semt ölçeğinde ticaret çekirdekleri olan 3.derece ticaret alanları kapsamında yer alan Kumkapı'da, bir semt ticaret ünitesindeki perakende ticaret birimlerinin yer alabileceği gibi konut birimlerinin de yer alabileceği belirtilmektedir. Bu alanda yalnızca ev pansiyonculuğu içeren konaklama, tarihi ve kültürel turizme hizmet verecek faaliyetler yürütülebilecektir. Perakende ticaret, hediyelik eşya satışı, geleneksel el sanatları üretim-pazarlama-sergileme birimleri, yeme-içme faaliyetlerine yönelik birimlerin ağırlıklı olarak yer alabileceği plan raporunda belirtilmiştir. Ancak bölgede sadece terzi, berber, market, vb. günlük ihtiyaçların karşılanabildiği dükkanların yer aldığı görülmektedir. Kültürel turizme hizmet edebilecek faaliyetler gözlemlenmemiştir. Kullanıcının miras/imaj ilişkisi açısından; Kumkapı Bölgesi kültürel miras ve kentsel imajın bir arada olmadığı ve turizm potansiyelini yansıtmayan, kültürel mirasın çekiciliğinden uzak bir görünüme sahiptir.
- Kent ve turizm planlamasında, ekonominin bütüncül çevre/eş zamanlı farklı çevreler ilişkisi açısından; 2012 yılı imar planı notlarında, Kumkapı Bölgesi'ndeki sektörel çeşitlilik dikkat çekmektedir. Planda, Kumkapı Bölgesi için turizmin ekonomiye katkısına hizmet edebilecek, eş zamanlı farklı çevreler sunan alternatif turizm ürünleri ve bağlı mekanlar öngörülürken, sahada bu öngörülerin karşılığının olmadığı görülmektedir.

- Tarihi Kumkapı Balıkçılar Çarşısı'nın mekanın yerelliğini kaybetmesi, gerek biçimsel gerek işlevsel olarak homojen yapıların bir arada olduğu bir yapı adasına dönüşmesi, mekanı kültürel miras olma özelliğinden uzaklaştırmaktadır. Bu durum, kent ve turizm planlamasında, küreselleşmenin yerel/küresel ilişkisi açısından, yerelin farklılığını koruyamadığını göstermektedir.
- Tarihi Kumkapı Balıkçılar Çarşısı'ndaki yabancı ziyaretçi profili değişmiştir. 90'lı yılların sonlarına kadar, özellikle Almanya'dan gelen turistlerin tercih ettiği ve tekraren ziyaret ettiği bir yer iken, artık aynı ziyaretçi profiline rastlanmamaktadır. Kent ve turizm planlamasında, kullanıcının yerel/küresel ilişkisi açısından mekan, kullanıcının tekrar ziyaret etme isteğine cevap verememektedir.
- 1950 sonrası kırsaldan kente göçün başlamasıyla bölgedeki sosyokültürel yapı değişmeye başlasa da, Kumkapı'daki sosyal, kültürel ve demografik yapıdaki değişimin etkili olduğu dönem 1980'deki iç göçle başlamıştır. Bu durum, yerel ve ulusal ölçekte değerleri zayıflayan toplumlarda güven endişesiyle göç etme arzusu oluşturarak, düzenli veya düzensiz göçe sevketmiştir. İletişim alanındaki gelişmeler ve ulaşım teknolojileri ile ulusötesi erişimin ucuzlaması, ulus devlet anlayışının zayıflamasıyla ekonomik küreselleşme önem kazandığından, 1990 sonrası farklı etnik yapıdaki insanların, iş gücü ve ekonomik nedenlerden dolayı en çok tercih ettiği yerlerden birisi olmuştur. Kumkapı, yıllar boyunca çoğunluğu Ermeni nüfusun oluşturduğu kimliğini yitirerek, farklı kültürel kimliklerin düzensiz yaşamlarının olduğu bir yer haline gelerek güvensiz bölge olarak gözlemlenmiştir. Artık düzensiz göçün getirdiği geçiş bölgesi olmasından dolayı, turizm açısından plan kararlarında yer alsa da, sosyal ve ekonomik beklentilerin karşılanmadığı bir yer olmuştur. Kent turizminini bir parçası olan kültür turizminin etkisi görülememektedir. Yapı dokusunun bir kısmı korunsa da, yapıların gerek kullanım amaçları, gerekse kullanıcıların yapının biçimsel kullanımıyla olan olumsuz ilişkisinden dolayı, somut kültürel mirasın turizm özelinde çok etkili olmadığı gözlemlenmektedir. Bununla beraber, farklı dönemlerde farklı kültürel grupların bir arada

yaşadığı bölgede, kültürel farklılıkların değişkenliği bölgenin korunmasını da zorlaştırmaktadır. Bölgedeki kullanıcı profiline bakıldığında daha çok, geçici yerleşimcilerin bulunduğu ve Kumkapı'yı bir geçiş mekanı olarak kullandığı görülmektedir. Bu durum, kent ve turizm planlamasında başta kullanıcı olmak üzere, kent, turizm, küreselleşme, ekonomi ve yerel yönetimin miras/imaj ilişkisinde, küresel rekabette sahip olduğu kültürel mirasla turizm potansiyelini arttırmaya engel bir durum oluşturmaktadır.

- Kıyı kenti kültürünün getirmiş olduğu balık yeme-içme-sunma hizmetlerinin yer aldığı Kumkapı Meydanı, sahildeki Tarihi Kumkapı Balıkçılar Çarşısıyla mekansal anlamda ilişki kuramamaktadır. Balık Halinin Gürpınar'a taşınmasıyla, hem ekonomik, hem de zaman ve mekan açısından tedarik zorluğu çeken balıkçılar için, balıkçılık kültürünün ana unsurları olan tedarik-yeme-içme-sunma zinciri güçleşmektedir. Kent ve turizm planlamasında kentin bütüncül çevre/eş zamanlı farklı çevreler ilişkisi açısından, kent ölçeğinin büyümesi, kentsel mekanı kompakt bir yapı olmaktan uzaklaştırmaktadır.
- Geçmişte var olan sahil iskelelerinin yeniden işlerliğe kavuşması ve tarihi bir işlevin tekrardan gün ışığına çıkması planlanırken, Kumkapı sahildeki iskele park alanı atıl bırakılmıştır. Kumkapı Bölgesi'nde, kıyı kültürünün getirmiş olduğu deniz yolu ulaşımı ve deniz-kıyı ilişkisinin sürdürülebilirliği sağlanamamaktadır. Kumkapı Bölgesi'nin bir diğer kültürel mirası olan kıyı kültürü, tehdit altındadır. Kent ve turizm planmasında küreselleşmenin ve ekonominin varoluşsal özellikler/hayali-gerçek ilişkisi açısından incelendiğinde; bölgenin varoluşsal özelliği olan kıyı-kara ilişkisinin, görünürde olmakla birlikte işlevsel boyutunun olmadığı tespit edilmiştir. Varolanla birlikte ihtiyaç ve imaj arasındaki denge korunamamaktadır.
- Tarihi Yarımada güneydoğu–kuzeybatı istikametinde uzanan iki ana tepeden oluştuğundan, bu tepelerin güney, güneybatı ve güneydoğu kesimleri yöneliş açısından olumlu görülmektedir. Bu yönelişte, sahille kara bağlantısı açısından bakıldığında kuzey güney akslarında denize bakış açılarının varlığı kıyıyla teması devam ettirmektedir. Kent ve turizm planmasında kentin varoluşsal özellikleri/hayali-gerçek ilişkisi açısından;

kentin varoluşsal özelliklerinden biri olan kıyı-kara ilişkisinin korunduğu söylenebilir.

İstanbul kent turizminin tarihi kültürel miras özelliği ile en önemli bölgesi olan Tarihi Yarımada içerisindeki Kumkapı, yüzyıllar boyunca farklı etnik gruplara, kültürel ilişkilere ev sahipliği yapmıştır. Tarihinin pek çok döneminde geçirdiği yangınlardan dolayı, sivil mimari dokusu ve anıt eserleri zarar görmüştür. Yangınlar sonrası yapıların mimari özellikleri, yapı stoğu, ticari alanları, değişen sosyodemografik ve kültürel yapısı ile günümüzde de ayakta kalmaya devam etmektedir.

Tablo 3.3' te yer alan yapılaşmış ve sunulan kentin değişimine etki eden özellikler üzerinden mekan üretimi bağlamında kent ve turizm planlamasına bütünleşik yaklaşım modeli üzerinden Kumkapı Bölgesi incelenmiştir. Kent ve turizm planlamasında bütüncül yaklaşıma götüren tablodaki ilişkilerden bazıları Kumkapı Bölgesi'nde karşılık bulmadığından analiz kapsamına alınmamıştır.

Kültürel Mekanların Kent ve Turizm Planlamasındaki Yeri

Kentleri geliştirmede en önemli ve etkin süreç olan planlama, sosyal, ekonomik ve kentsel mekân kalitesini, küresel rekabetin içerisinde her zamankinden daha hassas olarak değerlendirmelidir. Kentsel planlamada, kentsel mekânlar için fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak açık ve yeni stratejiler beklenmektedir. Kentsel mekanların üretimi ve yönetimi, mekan kimliğine yönelik kentsel yaklaşımların bir araya gelmesi, tarihsel mirasın, kültürel ve doğal çevre ile kaliteli ilişkisi, kullanıcıların süreçlere dahil olduğu, ekonomik gerçekliğin dikkate alındığı bir planlama gerektirir.

Küreselleşme süreciyle meydana gelen değişim ve gelişimler, kentsel mekandaki yaşam biçimlerini, fiziksel mekanın kimliğini ve yapılanmasını da etkilemektedir. Kentsel mekanın kimliği, doğal, yapılı ve sosyal çevreden kaynaklı öğelerle şekillenir. Bazı kentler coğrafi, bazı kentler, kültürel, bazı kentler anıtsal yapıları veya folklorik özellikleriyle ortaya çıkmaktadır. Tarihi kentlerde yapılı çevrenin ürünü olan kültürel miras alanlarının, sahip oldukları sivil mimari ve anıtsal yapıları, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değerleri ile birlikte kentsel mekanın kimliğine ve toplumsal belleğe katkısı büyüktür. Kültürel miras alanlarına özellikle

kitlesel turizme ilgisinin artmasıyla, yerel halkın göçmesine sebep olması, tarihi alanların yerel mahalle karakterini kaybetmesi ve birer müze haline gelerek insansızlaşması, yerel halkın ihtiyaçlarının (otopark sorunu, daha fazla yeşil ve donatı alanı talebi, vb.) tarihi kentsel sit alanlarında ve koruma bölgelerinde karşılanmasında meydana gelen güçlükler, kentsel mekanın imajına dair stratejiler turizmin ekonomik olarak olumlu, ama sosyo-kültürel açıdan olumsuz etkilerini göstermektedir [105]. Diğer taraftan, koruma amaçlı uygulama ve nazım imar planlarına rağmen, kültürel mirasın korunamaması, yaşam kalitesinin düşmesi, yerel halkın uzaklaşmasıyla düzensiz yerleşimlerin baş göstermesi, güvensizlik hissi, vb. sorunlar, turizmden uzak kalan tarihi kent dokusunda görülen olumsuzluklardır.

Çalışma kapsamında, İstanbul'un yapılaşma süreci öncelikle üst ve alt ölçekli planlarda, planlamanın kentsel mekana etkisi ise, saha analizleri ile incelenmiştir. İnceleme sonucu, üst ölçekli planlarda kültürel mekanların turizm içinde yer aldığı ve büyüdüğü tespit edilmiştir. Üst ölçekli planlara bağlı olarak oluşturulan alt ölçekli planlarda ise, kültürel mekanların planlarda doğrudan bir tanımının olmadığı ve lejantlardaki sınıflandırmada ayırt edilemediği görülmektedir.

Sürdürülebilir turizm ilkesi, çevre ve ekonomik gelişime yönelik politikalarla birlikte, yerel topluluklara ve kültürel bütünlüğe dair, sosyal ve politik konularla ilgili yaklaşımları benimseyen bir turizm politikasını öngörmektedir. Kültürel turizmin gelişimiyle birlikte, kültürü yerinde deneyimleme talebi artarak, kültür ve turizmi birbirini destekleyen bir yapıya dönüştürmektedir [115]. Kültürü yerinde deneyimleyebilmek için, kültür sektörünü ve onun mekânsal bağlamda ilişkilerini, sürdürülebilir turizmi, yönetsel ve operasyonel çerçevede ortak bir zeminde ele alacak kültür alanları ve turizm alanları haritalarına ihtiyaç vardır.

5
SONUÇ VE ÖNERİLER

90'lı yıllara kadar sınırlı sayıdaki coğrafyacının çalışmasına konu olan kent turizmine, 90'lardan sonra farklı disiplinlerin de ilgisinin artması, kentlerdeki turizmin büyümesine ve büyümeye bağlı olarak da politika sorunlarına neden olmuştur. 1980 sonrası küreselleşmenin etkisinde kalmaya başlayan kentlerde kent ve turizm ilişkisinde, kültür ve kültürel değerler odak noktası haline gelmiştir. Kentsel mekanın değişimine etki eden ve ulus ötesi hiyerarşisinde önemli rolü olan kent turizmi, çalışmanın problemi olan kentsel turizm araştırmalarındaki teorik eksikliğe katkı sunmak amacıyla ele alınmıştır. Kent turizmine dair söylemler, küreselleşme ve dünya şehri kavramları, kültürün küreselleşmesi tehdidi literatür üzerinden analiz edilerek, kent ve turizm ilişkisi incelenmiştir. Literatürdeki kentsel turizm çalışmaları, farklı disiplinlerin konuya bakış açıları nedeniyle, farklı disiplinlerin bütünleşmesinin sağlandığı kentsel turizm ve kentsel planlama çalışmalarındaki bütünleştirici yaklaşımın sergilenemediğini göstermiştir. Kentsel turizm araştırmalarında bütünleştirici yaklaşımın nasıl gerçekleşebileceği sorunsalına odaklanılarak, kentsel turizm araştırmalarında temel alınabilecek kent, turizm, kullanıcı, küreselleşme, ekonomi ve yerel yönetim bileşenleri ve altı bileşen arasındaki ilişkiler belirlenmiştir. Kentsel turizm araştırmalarında bütünleştirici yaklaşımın altı bileşeni arasında küreselleşmenin, diğer bileşenlerle etkileşimindeki müdahaleci etkisinin fazla olduğu görülmektedir. Literatür analizleri ve tespitler, turizmle değişen kenti anlamak için mekan üretimi bağlamında kentsel mekanın yapılaşma sürecini incelemeye sevk etmiştir.

Mekan üretimi bağlamında kentin yapılaşma sürecinin mekânsal söylemlerdeki analiziyle, yapılaşmış kent ve günümüz küresel kentlerini ön plana çıkaran sunulan kentin özellikleri tespit edilmiştir. Yapılaşmış ve sunulan kent kavramlarına dair yapılan literatür analizi sonucunda ortaya çıkan 'miras/imaj, bütüncül çevre/eş zamanlı farklı çevreler, yerel/küresel, varoluşsal özellikler/gerçek-hayali' olmak üzere dört özellik kültürel değişimi ortaya koymaktadır. Lefebvre'nin mekânsal üçleme ve mekanı dönemselleştirme,

Foucault'nun heterotopya ve Soja'nın üçüncü mekan söylemlerinde, kentsel mekandaki zıtlıklar vurgulanmaktadır. Küreselleşme ile ortaya çıkan sunulan kent kavramı karşılık bulmaktadır. Mekanı tanımlamada oluşan bu zıt söylemler, soyut mekanı ortaya çıkarmaktadır. Soyuta direnen mekanı ortaya koyan yaşanan mekanın çelişkili mekanla çakışması durumu bizi sunulan kent gerçeğiyle karşılaştırmaktadır. Yapılı çevrenin değişimi ile ilgili literatür ve mekânsal söylemler sonucunda tespit edilen yapılaşmış ve sunulan kentin özelliklerinin bir arada olma ya da ayrışma durumu günümüz kentlerinin sürdürülebilirliği hakkında bilgi vermektedir. Kent turizminin en önemli parçası olan kültürün, turizmle ilişkisi önemli olduğundan mekanın üretimi bağlamında yapılaşmış kentteki değişimde turizmin etkisi kaçınılmazdır. Dolayısıyla kentsel turizmin yapılaşmış kentteki etkisini incelemenin kentsel turizm araştırmalarında bütünleştirici yaklaşıma götüren bir yöntem olarak kültürel değerleri ön plana çıkaracak ve ana hipotezi destekleyecek bir yaklaşım oluşturulmuştur. Tablo 3.3' te yer alan "Yapılaşmış ve sunulan kentin değişimine etki eden özellikler üzerinden mekan üretimi bağlamında kent ve turizm planlamasına bütünleşik yaklaşım" planlama sürecinde kent turizminin bileşenleri üzerinden, saha sürecinde ise yapılaşmış ve sunulan kentin özellikleri üzerinden kentin yapılaşma sürecinde kültürel mirasın korunması sorunsalı için bir yöntem üretilerek saha çalışmasında kullanılmıştır.

Saha uygulaması için seçilen Kumkapı Bölgesi, İstanbul'da ulaşılabilen en eski üst ve alt ölçekli planlar ile lejantları üzerinden kentteki kültür ve turizm alanları özelinde incelenmiş ve Kumkapı'nın sahip olduğu kültürel miras (mimari miras, somut olmayan kültürel miras ve yaratıcı endüstriler) saha üzerinden analiz edilmiştir. Kültür ve turizm ekseninde kentin makroformunun değişimiyle birlikte incelenen 1959, 1980, 1994 ve 2009 yıllarına ait Çevre Düzeni Planları(ÇDP) ve lejantları ile bağlı imar planlarında Kumkapı Bölgesi üzerinde yapılan inceleme sonucunda, turizmin kentsel planlamada etkili olduğu, kültür alanlarının turizm alanları içinde yer aldığı ve tanımlı bir kültür alanının olmadığı tespit edilmiştir. Üst ölçekli planlarda turizm alanlarının değişiminin kente etkisi, rekreasyon alanlarının ve rekreaktif alanların göz ardı edildiği, kültürel alanların turizm alanları içinde büyüdüğü ve bu büyümenin üst ölçekli planlarda tanımlı olmadığı

şeklinde görülmektedir. Alt ölçekli planlarda ise Tarihi Yarımada özelinde kültür ve turizm tesisleri tanımlı olsa da Kumkapı Bölgesi için kültür ve turizm alanının olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca Kumkapı Bölgesinin somut ve somut olmayan kültürel miras niteliği taşıyan özellikleri, saha analizleri üzerinden irdelenmiştir. Yapılaşmış kentle sunulan kentin bütünleştiğini/ayrıştığını, kültürel mirasın korunduğunu/korunmadığını gösteren bulgular Tablo 3.3' te önerilen yaklaşım üzerinden incelenmiştir. Yapılaşmış bölgenin değişimi, yerel yönetim planlama kararları ve uygulamaları, küreselleşmenin sosyal ve ekonomik etkileri, kullanıcıların özellikleri analiz edilmiş, kültür ve turizm ekseninde, kent turizmine etkisi ortaya konmuştur. Bölgenin mimari mirasının ve kıyı yerleşmesi nedeni ile gelişen balık tutma, yeme ve sunma kültürünü yansıtan balıkçı lokantaları ile sahip olduğu kültürel miras belirtilmiştir. Ancak Kumkapı Bölgesi'nin sahip olduğu kültürel mirasın, ulaşım ve kentsel gelişim politikalarıyla kıyıdan koparılan yerleşmenin, balık yeme ve sunma gerçeğinden uzaklaşarak göçle gelen ve sürekli değişen nüfusa terkedilmenin oluşturduğu imajın etkisiyle kent turizmine yeterince hizmet edemediği görülmüştür.

Çalışmanın ilk bölümünden itibaren yer alan literatür analizleri ile dördüncü bölümde yer alan planlama süreci, ÇDP ile imar planı analizleri ve saha çalışmaları sonucu kentsel mekanın sürdürülebilirliği için turizmin gerekli bir araç olduğu görülmektedir. Kentlerin devamlılığında önemli bir role sahip olan kültürel mirasın (mimari miras ve somut olmayan kültürel değerler, yaratıcı endüstriler) kültürün küreselleşmesi tehdidi altında olması önemli bir sorundur. Kültürün küreselleşmesi tehdidi ile karşı karşıya kalarak yapılaşmış ve sunulan kent olarak ayrışan kentsel mekanda, kentlerin devamlılığı, sürdürülebilirliği için üst ölçekli planlarda mahalle ölçeğinde kültürel miras sorgulanmalıdır.

Tablo 4.4'te ifade edilen 1/100000 ölçeğindeki Çevre Düzeni Planı (yerel planlama ölçeğinden önce) hazırlık sürecinde mahalle ölçeğinde kültürel mirasın sorgulanması gerekmektedir. Arsa kullanım planlamasında yerel veri değerlendirilmelidir. Bu aşamada, üst ölçekli planlarda 'Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları' başlığında bir lejant önerilmektedir. Mahalle ölçeğinde, merkez/alan/bölge olarak ele alınacak 'kültürel mirası koruma ve geliştirme alanları' yerel veriyi şu üç başlık içinde analiz etmelidir:

- Mimari miras
- Somut olmayan kültürel miras
- Yaratıcı endüstriler

Önerilen lejant ile, hem yapılaşmış ve sunulan kentin birbirine yaklaşmasını sağlamak, hem de kent ve turizm çalışmalarını bütünleştirmek amaçlanmaktadır. Öneri kapsamında öngörülen hedefler şunlardır:

- Kentin yenilenme ihtiyacı duyan bölgeleri, boş mülk ve arazilerin olduğu alanlarda canlılığı teşvik etmek amacıyla, kültürel çekiciliklerin stratejik kümelerini belirlemek, korumak ve geliştirmek,
- Bir bölgenin mevcut kültürel karakteri üzerine inşa edilmeli ve ziyaretçileri çekmek ve ilgi uyandırmak için yeme-içme (kafeler, restoranlar, vb.), perakende satış, eğlence alanı ile kültürel değerler ve tesisler dahil olmak üzere çeşitli kullanımları teşvik etmek.
- Yerel ekonomiyi geliştirmede kentliler için fırsat (yaratıcı endüstriler ve somut olmayan kültürel mirasın mekanla ilişkilendirilmesi) yaratmak, yerel kimliği vurgulamak, yerel mahalle karakterini ve kimliğini geliştirmek, yaşam kalitesini arttırmak.
- Mekan ve yapılar arası ilişki/etki ve deneyim üzerinden donatı, eylem ve sunuş çeşitliliği ile fark oluşturmak (atıl konut yapı dokusunun, karma kullanımlı -konut/konut+ticaret, vb.- yenilenmesi, vb.)
- Sürdürülebilir kültürel faaliyetlerin temelini oluşturmak için kullanılabilir; aynı zamanda festivaller, pazarlar, sergiler, performanslar ve diğer kültürel etkinlikler gibi geçici faaliyetleri ve kullanımlara da imkan sunmak.
- Yeni kültürel mekanlar ve tesisler dahil edilerek, sakinler, çalışanlar ve ziyaretçiler için çekici ve canlı bir alan oluşturulabilir.
- Kentsel mekanda doğal yapı koruma ve geliştirme bölgesi var ise (kıyı şeridi, kanal, akarsu, vb.), yerleşim bölgesine ulaşım aksları entegre etmek.
- Alanın ticari işlevlerden ve ana ekonomik değer yaratım ve hareketlilik akslarıyla ilişkisini arttırmak/kuvvetlendirmek.
- Mülk sahiplerinin, kültürel miras varlığı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmasını sağlamak, ve finansman kaynaklarına sahip olmamaları, mirası

koruması konusunda hangi kaynaklara nasıl erişilebileceği konusunda kamu otoritelerinin yönlendirme ve bilgilendirmeye teşvik etmek.

Kent ve turizm planlamasında, kültürel mirasın sürdürülebilirliği için kentsel mekanın yapılaşma sürecinin planlar, plan notları, plan raporu ve lejantlar ile saha analizleri üzerinden analiz edildiği çalışmada, Kumkapı Bölgesi için ortaya çıkan bulgular Tablo 5.9'da yer alan 'Kumkapı Bölgesi'nde 1950 Sonrası Yapılaşma Sürecinde Kültürel Mirasın Korunması Sorunsalında Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları Lejant Önerisinin İhtiyaç Analizi' tablosunda toplanmıştır.

1950 sonrası kentleşme hareketi ile yoğun iç göç alan İstanbul'da, 1950' de kabul edilen Turizm Müesseseleri Teşvik Kanunu'na rağmen, ilk üst ölçekli plan olan 1959 yılı ÇDP' de kültürel mirası koruma ve geliştirme alanı ile turizm alanı henüz yer almamaktadır. Ancak Kumkapı'nın kültürel mirası olan sosyokültürel yapısı ve kıyı kültürü değişmeye başlamıştır. 1960'ta kentsel nüfusta %70 artış olmuştur.

1963' te turizm ilk defa kalkınma planlarında yer alarak tarihi ve kültürel kaynakların kullanımı önemsenmiştir. 1964 NİP' te kültürel mirası koruma ve geliştirme alanı ile turizm alanı yer almamakla birlikte Kumkapı'nın mimari mirası olan kamusal yapılar eski eserler kapsamında korumaya alınmıştır.

1970'te ülke genelinde 724.784 olan turist sayısı, 1973 sonrası kitle turizmi hareketinin başlamasıyla organize turizm bölgeleri oluşturulmaya başlanmıştır. 1980'e gelindiğinde ülkeye gelen turist sayısı 10 yılda iki katına yaklaşmıştır. 1980 yılı ÇDP'de turizm alanları plan lejantında rekreasyon amaçlı kullanımla birlikte yer almaya ve kültürel alanlar turizm alanları içinde büyümeye başlamıştır.

Kentsel mekanın yapılaşma sürecindeki ilk kırılması 1980 sonrası yaşanmıştır. Neoliberal politikaların etkin olduğu bu dönemde, dışa dönük kalkınma modeli benimsenmiştir, 1982'de Turizm Teşvik Kanunu ile kalkınma planları ile fiziksel planlamaya yansıyan turizmin etkisi görülmeye başlamış, Kumkapı'da turist sayısı artmış ve Kumkapı artık bir destinasyon olarak varlığını kabul ettirmiştir. 1983'te Azapkapı'daki Balık Hali Kumkapı'ya taşınmıştır. Bölgede balık yeme-içme, eğlenme ile bir kültür oluşmuş ve balık restoranları iş yapmaya başlamıştır. Aynı dönemde terör kaynaklı iç göç nedeniyle Kumkapı Bölgesi'nin sosyokültürel yapısı değişime uğramıştır. Bölgenin somut olmayan kültürel mirası balıkçılık kültürünü

oluşturan Ermeni Balıkçıları, Kumkapı'yı terk etmeye, iç göçle gelen nüfus ise balıkçılıkta boşalan iş gücünü doldurma eğilimindedir. 1985'te alternatif turizm potansiyelleri değerlendirilerek bireysel turizme dikkat çekilmeye çalışılarak kent turizmi politikalarda ilgi görmeye başlamıştır.

1990 yılı NİP ile birlikte koruma bölgeleri belirlenmiş ve Kumkapı Bölgesi 1. ve 2. derece koruma bölgesine dahil edilerek mimari miras koruma altına alınmıştır. Haliç ve Marmara kıyılarının turizm ve rekreasyon potansiyeli değerlendirilerek Tarihi Yarımada'nın su-kıyı ilişkisi güçlendirilmesi hedeflenirken, sahil şeridindeki dolgu alanları ile Yenikapı'ya kadar olan kıyı şeridindeki yapısal değişiklikler kıyı kültürünü önemli ölçüde etkilemeye başlamıştır. Yine Tarihi Yarımada'da, tarihi yapılar ve çevreleri olumsuz yapılaşmadan ve otomobilden arındırılması düşünülürken, 1993 yılı UİP'te bölgede ticaretin arttığı ve ticaret işlevine bağlı olarak trafik ve park sorununun başladığı ve lejantta otopark alanın tanımlandığı görülmektedir. 1990 ve 1993 yılı planları lejantında kültürel mirası koruma ve geliştirme alanı yer almamaktadır. Ancak önemli bir turizm destinasyonu olan Kumkapı Bölgesi'nde (NİP'te) turizm alanının da olmaması dikkat çekmektedir.

1990'da ülkedeki turist sayısı 1980'deki turist sayının dört katına ulaşmıştır. 1992'den sonra, turizmde "sürdürülebilirlik" ilkesi benimsenerek, kültürel, toplumsal, ekonomik ve çevresel parametreler önem kazanmıştır. Tarihi ve kültürel miras, farklı sanatsal ve kültürel etkinlikler, turizm amaçlı seyahatlerde ilk sıralarda yer almaktadır. 1980 sonrası kentsel mekanı etkileyen dinamikler, 1994 yılı ÇDP'nin plan lejantlarında ve raporunda kendini göstermektedir. Turizm ve Rekreasyon Amaçlı Yerleşme Alanları lejantında, 1985'te ülke politikası kapsamında hedeflenen alternatif turizm potansiyellerin yer aldığı görülmektedir. Kültürel mirası koruma ve geliştirme alanı yer almamaktadır. Mevcut tarihsel ve kültürel yapılar, turizm ve kültür fonksiyonları verilerek yaşatılacak alanlar olarak Tarihi ve Kültürel Çevreye Bağımlı Turizm Alanları kapsamında ele alınmıştır. Kültür alanlarının turizmin için de büyümeye devam ettiği görülmektedir. Tarihi Yarımadanın tamamına yakın büyük bir kısmı, turizm alanı olarak nitelendirilmiş ve Kumkapı Bölgesi, turizm alanına dahil edilmiştir. Ancak, plana bağlı nazım ve uygulama imar planı bulunmadığından, bölgedeki kültür ve turizm alanları hakkında herhangi bir veriye ulaşılamamaktadır. Diğer taraftan 1990 sonrası,

Kumkapı'daki sosyokültürel yapı değişmeye devam ederken, turist profili de değişmeye başlamıştır. 90'lı yıllara kadar özellikle Alman turistlerin tercih ettiği bir destinasyon iken, 1991'de SSCB'nin dağılmasıyla birlikte kurulan devletlerdeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlık nedeniyle gerçekleşen ve 1993' te Balkan Bölgelerinden gerçekleşen iş gücü amaçlı göç ile balıkçılık kültürü etkilenerek, restoranların sahipleri değişmeye başlamıştır. Bu durum Avrupa'dan gelen müdavim turistleri de etkileyerek, Kumkapı'daki turizm potansiyelinden uzaklaştırmaya başlamıştır.

2000 sonrası Merkezi Yönetim Karar ve Uygulamaları ile Kumkapı'daki ikinci kırılma yaşanmıştır. 2005' te Yıpranan Tarihi Ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği çıkarılmıştır. Aynı yıl onaylanan Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı kapsamında, Yenikapı, raylı sistem ve deniz yolu ulaşımının entegrasyonuyla bir Ulaşım Transfer Merkezi olarak planlanmıştır. Bu planlama, ticaret alanlarının artmasıyla trafik ve otopark sorununun oluştuğu bölgede, ulaşım kararları ile birlikte Kumkapı'nın kara-deniz ilişkisine önemli ölçüde zarar vereceğini göstermektedir. 2007 yılında plan iptal edilmesine rağmen, 2009 yılı Çevre Düzeni Planına bağlı olarak 2011 yılında Avrasya Tüneli inşaatına başlanmış ve 2017' de tünel kullanıma açılmıştır. 2013'te ise Marmaray açılmış ve Yenikapı İle entegre edilmiştir. Marmara kıyı şeridinde, kara-deniz bağlantısını ve doğrudan erişimi etkileyen bu projelerle birlikte; Kumkapı Bölgesi'nin de sahille ilişkisi azalmış ve balıkçılık kültürünün merkezi olan Kumkapı Meydanına erişim zorlaşmıştır. Bununla beraber, Balık Hali'nin Gürpınar' a taşınması da bölgenin kültürel mirasını koruma konusunda endişe uyandırmıştır. Küresel ölçekte kültür ve turizm kenti olması hedeflenen İstanbul'da, plan lejantında turizm alanı yer alırken Kültürel mirası koruma ve geliştirme alanının olmadığı ve kültürel alanların turizm alanları için büyüdüğü görülmektedir.

Balıkçılık sektörünün gelişebilmesi için; mevcut balıkçı barınaklarının korunarak rehabilite edilmesi, yeni balıkçı barınaklarının alt ölçekli planlarda ihtiyaç doğrultusunda belirlenmesi öngörülerek, söz konusu karar, 2012 yılı KAUİP' de yer almıştır. Ancak rehabilite edilen tekne park alanında herhangi bir teknenin bulunmasına ve alanın kullanımına müsaade edilmemektedir. Proje kapsamında

deniz taksi ve deniz ambülans hizmetleri için yapılmış olan teknepark atıl durumdadır. Marmara kıyısındaki geniş yeşil alanlara ulaşmak için gezi ve kıyıya yakın mahallelerin yolcu talebini karşılamak amacıyla Sultanahmet ve Yedikule (Küçük Ayasofya, Kumkapı, Yenikapı, Cerrahpaşa, Samatya) arasında Şehir Hatlarına ait yolcu taşımacılığına yönelik araçlar ile Turistik Gezi Motorlarının çalışması öngörülürken, kararın uygulamaya alınmadığı gözlemlenmektedir. Ulaşımdan kaynaklı kıyı değişimi, deniz-kara ilişkisini olumsuz etkilemiştir. Balıkçılık kültürünün balık yeme-içme-sunma faaliyetleri sürdürülebilir değildir. Somut olmayan kültürel mirasın korunması, gastronomi ve bağlı sektörlerin faaliyetleriyle gerçekleşebilecek yaratıcı endüstrilerin gelişimi açısından endişe vericidir. Ayrıca sosyokültürel yapıdaki hızlı değişim de bölgenin somut olmayan kültürel değerlerini kaybetmesine neden olmaktadır. 2011 yılında Suriye'deki iç savaştan kaynaklı bölgeye yerleşen gerçekleşen göç sonrası, 1980 yılında terör kaynaklı Türkiye'nin doğusundan gelmiş olan nüfus, başka semtlere göç etmiştir. 2018 sonrasında ise; Afganistan ve Pakistan'dan gelen sığınmacıların olması, kayıt altına alınan ve iş gücü amaçlı yaşam şartlarını iyileştiren Suriyelilerin de farklı semtlere dağılımını sağlamıştır. Düzensiz göç nedeniyle hanelerdeki kişi sayıları artması ve sosyokültürel yapının hızlı değişimi Kumkapı'da yaşayan insanlar için güven sorunu oluşturmuştur. Düzensiz yerleşimlerin etkisiyle, SMÖ' lerin giriş ve bodrum katları, ruhsatsız imalathane, atölye zararlı imalat ve depolama faaliyetleri için kullanılmaktadır. Plan kapsamında semt ölçeğinde ticaret çekirdekleri olan 3.derece ticaret alanlarında (Kumkapı,Fener, Samatya) bir semt ticaret ünitesindeki perakende ticaret birimlerinde tarihi ve kültürel turizme hizmet verecek faaliyetler (ev pansiyonculuğu, perakende ticaret, hediyelik eşya satış, geleneksel el sanatları üretim-pazarlama-sergileme birimleri, yeme-içme faaliyetlerine yönelik birimler) öngörülürken bölgede bu tür faaliyetlere rastlanmamaktadır. Kumkapı Bölgesi, artık düzensiz göç hareketiyle geleneksel mahalle kültürü ve sosyal yaşamın korunamadığı, sosyokültürel yapısı ve değerleri değişmiş, balık yeme-içme-sunma ve eğlenme kültürünün zayıfladığı ve turizme hizmet edemediği bir güvensiz bölge haline gelmiştir.

Planlar, plan notları, plan raporu ve lejantlar ile saha analizleri üzerinden Kumkapı Bölgesi için ortaya çıkan bulguları içeren bu çalışmanın, kentsel ve

mahalle ölçeğindeki turizm planlamasında kültürel mirasın sürdürülebilirliği için bir altlık oluşturabileceği düşünülmektedir. Kentsel mekanın yapılaşma sürecinin kültür ve turizm eksenli gelişiminin dikkate alındığı bir planlama anlayışı ile üst ve alt ölçekli planların oluşturulması, planlama sürecinde merkezi ve yerel yönetim kararlarının bu perspektifte ilerlemesi konusunda yol gösterici olabilir.

Turizm, kullanıcıyı kentlerin kültürel mirasına bağlayan, kentle kültürel alanlarda buluşmasını sağlayan itici bir güçtür. Kültürel mirası oluşturan yapılaşmış kentle, kentsel imajı öne çıkaran sunulan kentin bir arada olma ya da ayrışma durumundaki rolü yadsınamaz.

Yapılaşmış ve sunulan kentin bütünleşmesinde kültürel değişimi ele almak ve kültürel değişimin etkilerini en aza indirmek için kültürel alanlar üzerine eğilmek gerekir. Kentsel planlamada "kültürel mirası koruma ve geliştirme alanları" lejantı oluşturmak, kültürel miras ve kentsel imaj bütünleşmesini/ayrışmasını önemseyecek politikalar üretmek, plan, tasarım, uygulama ve izlemeler yapmak, kentsel mekanın sürdürülebilirliğini sağlayabilir. "Kültürel mirasın ve sunulan kentin bütünleştirilmesi" için kent turizmine eleştirel bir bakış sunan çalışmada; kent ve mahalle ölçeğindeki planlama ve saha analizleri sonucunda yapılaşmış kentin değişiminde turizmin etkisinin kaçınılmaz olduğunu doğrulanmaktadır. Turizmin, kentsel mekanın değişimine olumlu veya olumsuz etkileri olabilir. Kentsel turizm araştırmalarında bütünleştirici yaklaşımın bileşenleri dikkate alınarak, yapılaşmış kentin değişim sürecinin kültür ve turizm ekseninde irdelenmesi, turizmin etkilerini ortaya koymaktadır. Bu süreçte elde edilen veriler, bir sonraki planlama ve uygulama kararlarını olumlu etkileyeceğinden, yapılaşmış kentin ürünü olan kültürel mirasın ve sunulan kentin bütünleştirilmesi ile kentsel mekanın devamlılığı sağlanacaktır. Çalışma kapsamındaki incelemeler neticesinde oluşturulan "Yapılaşmış ve sunulan kentin değişimine etki eden özellikler üzerinden mekan üretimi bağlamında kent ve turizm planlamasına bütünleşik yaklaşım (Tablo 3.3)" tablosunun yapılaşmış ve sunulan kentin miras/imaj, bütüncül çevre/eş zamanlı farklı çevreler, yerel/küresel, varoluşsal özellikler/gerçek-hayali olmak üzere dört özelliğinin kentsel mekan üzerinde incelenmesinin, kentsel mekanın sürdürülebilirliğini analiz etmede bir model oluşturacağı düşünülmektedir.

Tablo 5.9 Kumkapı Bölgesi'nde 1950 Sonrası Yapılaşma Sürecinde Kültürel Mirasın Korunması Sorunsalında Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları Lejant Önerisinin İhtiyaç Analizi

MİMARİ MİRAS (Sivil Mimari Örnekleri ve Kamusal Yapılar)	SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL DEĞERLER (Sosyokültürel Yapı)	SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS VE YARATICI ENDÜSTRİLER (Kıyı ve Balıkçılık Kültürü)	1950 SONRASI KENTSEL MEKANI ETKİLEYEN DİNAMİKLER VE POLİTİKALAR	PLANLAR	LEJANTLAR	PLAN NOTLARI	PLAN RAPORU
1. **Sivil Mimari Örnekleri** 2. **Kamusal Yapılar** • Dini Yapılar • Eğitim Yapıları • İdari Yapılar • Su Yapıları (Hamam ve çeşmeler) Planda Mimari Miras "Mevcut İskan Bölgesi" lejantındadır.	• Fetih Öncesi: Rumlar • Fetih Sonrası: Rumlar+Ermeniler • 1950 – Kentleşme Hareketi (iç göç)	• 1958 Sahil Yolunun Yapımı ile deniz kıyı ilişkisi azalmıştır. 1952'ye kadar Balıkçı Köyü olarak adlandırılan Kumkapı, bu özelliğini kaybetmeye başlamıştır.	**1950** - 5647 sayılı "Turizm Müesseseleri Teşvik Kanunu" kabul edildi. **1955** - Hedefler doğrultusunda kaynak sağlamak üzere Turizm Bankası kurulmuştur Kırsaldan kente yoğun göç başlamıştır. **1960** - Kentsel nüfusta %70'e yakın bir artış olmuştur. *1950' de Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı:28.625* *1959' da Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı:126.610*	**1959 ÇEVRE DÜZENİ PLANI**	Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları yok. Turizm Alanları yok.		• Plajlar, kıyı turizmi amaçlı kullanılabilecek.
• Sivil Mimari Örnekleri, "Yapıları Keşif Teşkül Eden İskan Bölgeleri" lejantındadır. • Kamusal Yapılar, "Eski Eserler" lejantındadır.			**1963** - Turizm, hizmetler sektörünün alt dalı olarak kalkınma planlarında yer almıştır. Tarihi ve kültürel kaynakların kullanımı ilke olarak benimsenmiştir. **1973** sonrası yerini kitle turizmine bırakmış ve turizm yatırımında özel sektöre ağırlık verilerek, fiziksel planlama çalışmaları hız kazanmıştır. Organize turizm bölgeleri oluşturulmuştur. *1962 de Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı:17.867* *1970' te Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı:724.784*	**1964 NAZIM İMAR PLANI**	Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları yok. Turizm Alanları yok.		• Tarihi Yarımada'nın turizm değerini arttıran eski eserler, anıtlar ve küçük ölçüde parçalı yapıların bütünleştiği mekanlar korunacaktır.

Tablo 5.10 Kumkapı Bölgesi'nde 1950 Sonrası Yapılaşma Sürecinde Kültürel Mirasın Korunması Sorunsalında Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları Lejant Önerisinin İhtiyaç Analizi (devamı)

Kültürel alanlar turizm alanları içinde büyümeye başlamıştır.	• 1980- İç Göç (Terörden kaynaklı) • Ermeni nüfus, Kurtuluş-Şişli-Feriköy ve Yeşilköy-Bakırköy civarına taşınmaya başlamıştır.	• Ermeni Balıkçılar bölgeyi terk etmeye başlamıştır. İç göçle gelen nüfus, balıkçılıkla uğraşmaya başlamıştır. • Yeme-içme-eğlenme ve balık kültürünün tanınmasıyla balık restoranları iş yapmaya başlamıştır.	**İLK KIRILMA DÖNEMİ** **Neoliberal Kent Politikaları** **1980 – Dışa dönük kalkınma modeli benimsenmiştir.** **1982 – Turizm Teşvik Kanunu** İstanbul'un bir dünya kenti olma potansiyeli gündeme gelmiştir. Kumkapı destinasyon olmuş, turist sayısı artmıştır. **1985** – Alternatif turizm potansiyelleri değerlendirilmiştir. Bireysel turizm ön plana çıkmıştır. Kent turizmine ilgi artmıştır. *1980' de Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı:1.288.000*	**1980 ÇEVRE DÜZENİ PLANI**	Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları yok. Turizm Alanları var: **Turizm ve Rekreasyon Amaçlı Yerleşme Alanları** • Turizm Gelişme Alanları • Özel Yapılanma Koşullu Kullanma Alanları • Tarihi ve Kültürel Çevreye Bağımlı Turizm Odakları • Kıyı Kullanıma Bağlı Rekreasyon Merkezleri • Kırsal Kesimde Yer Alan Rekreasyon Merkezleri	• **Turizm Gelişme Alanları:** Toplu olarak planlanacak. Bu alanların tümünün 1/5000 ölçekli planları onanmadan 1/1000 ölçekli uygulama planlarına geçilemez. • **Özel Yapılanma Koşullu Kullanma Alanları**: Turizm amaçlı genel kullanışlar, kamping, günübirlik, kullanışlar yanısıra dinlenme evlerinin de yer alacağı alanlarda, Karadeniz ve Marmara kıyı kesiminde, jeolojik engelli alanlarda, yeşil ve otopark konusunda Bakanlıkça benimsenen sosyal donanım standartlarına uyulacaktır. • **Tarihi ve Kültürel Çevreye Bağımlı Turizm Odakları:** Boğaziçi Tarihi ve Doğal Değerlerini içeren nazım plan hükümleri geçerlidir. 1/1000 ölçekli Koruma Öncelikli ve Turizm Amaçlı uygulama İmar Planları yapılmadan uygulamaya geçilemez. • **Kıyı Kullanıma Bağlı Rekreasyon Merkezleri:** Bu yörelerde yapılacak planlarda doğal değerleri korunarak rekreasyon potansiyeli değerlendirilecektir. • **Kırsal Kesimde Yer Alan Rekreasyon Merkezleri:** Bu yörelerde yapılacak planlarda doğal değerleri korunarak rekreasyon potansiyeli değerlendirilecektir.	**Hedef 2:** Doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunması. - Politika 1. Kamulaştırarak aktif koruma. - Politika 2. Özendirerek aktif koruma. **Hedef 12:** Arazi kullanımının sektörler arası dengelenmesinde turizm payının arttırılması. - Politika 1. Kamunun ağırlıkla katılımı ve yönlendirmesi. - Politika 2. Kamunun düzenlemesi ve katılımı ile özendirme. - Politika 3. Özendirme ile. • **Özel yapılanma koşullu alanlar** Bu alanlarda turizm amaçlı genel kullanışlar, kamping, günübirlik kullanışlar ve dinlenme evleri yer alabilir. Yapılanma 1605 sayılı yasanın ek 7-8 yönetmeliği yapılanma koşullarına uyacaktır. Yapılarda, Karadeniz kıyı kesimi ile jeolojik engelli alanlarda, TAKS % 5'i, KAKS % 10'u, yükseklik 6.50 m.'yi, Marmara kıyı kesiminde ise TAKS % 15'i, TAKS % 30'u, yükseklik 6.50 m.'yi geçemez. Kıyı kenar çizgisinden çekme mesafesi 30 m.'dir.
• 1. ve 2. derece koruma bölgeleri belirlenerek mimari miras koruma altına alınmıştır. • Kamusal yapılar, "Tarihi Binalar" lejantında yer almaktadır. • Tarihi kültürel miras niteliğindeki SMÖler yüksek ve orta yoğunlukta konut yapıları lejantında sınıflandırılmıştır.		• 1983 yılında Balık Hali, Azapkapı'dan Kumkapı Sahiline taşınmıştır. • Sahil şeridinde, eski balıkçı barakalarının olduğu kısım balıkçı pazarı olmuştur • Yenikapı'ya kadar olan sahil şeridinin doldurularak bir kısmı balık hali, yolcu salonu ile Kumkapı Balık Hali kompleksi haline gelmiştir. • Hal yapısından sonraki alan deniz ulaşımı amaçlı deniz otobüsü ve araba vapurları için iskele olarak planlanmıştır.		**1990 NAZIM İMAR PLANI**	Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları yok. Turizm Alanları yok.		• Tarihi eserler ve sit alanındaki tüm yapılar, sokak ve dokularıyla birlikte korunarak, kültür, konaklama ve özgün konut alanları olarak yaşatılacaktır. • Haliç ve Marmara kıyılarının turizm ve rekreasyon potansiyeli değerlendirilerek Tarihi Yarımada'nın su-kıyı ilişkisi güçlendirilecektir. • Surların ve çevrelerinin öncelikle yerleşik nüfusun spor ve yeşil alan ihtiyacı gözetilmek üzere turizm ve rekreasyon potansiyeli değerlendirilecektir. • Tarihi Yarımada'da, tarihi yapılar ve çevreleri olumsuz yapılaşmadan ve otomobilden arındırılacaktır. Geniş yaya alanları oluşturularak, geliştirilmiş yaya dolaşım ağları ile bütünleştirilecektir.

Tablo 5.11 Kumkapı Bölgesi'nde 1950 Sonrası Yapılaşma Sürecinde Kültürel Mirasın Korunması Sorunsalında Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları Lejant Önerisinin İhtiyaç Analizi (devamı)

• Konut işlevli ada ve parsellerde, sivil mimari örneği olan yapılar, niteliği bakımından 1. ve 2. derece korunacak binalar olarak ayrı ayrı tanımlanmıştır. • Kumkapı meydana çıkan ara yollarda, ticaret amaçlı kullanımın olduğu yapıların bir kısmı sivil mimari dokunun dönüşümü, bir kısmı ise yeni yapı olarak düzenlenmiştir. • Ticaret işlevinin artmasıyla otopark ihtiyacı oluşmuştur. Bu durum bölgede araç trafiğinin yoğun olduğunu göstermektedir.		• Yeşil alan işlevi tanımlanmıştır. Hem semt içinde hem de sahil şeridindeki yapılara bağlı olarak kentsel yeşil alanlar düzenlenmiştir.	1992'den sonra, turizmde "sürdürülebilirlik" ilkesi benimsenerek, kültürel, toplumsal, ekonomik ve çevresel parametreler önem kazanmıştır. *Tarihi ve kültürel miras, farklı sanatsal ve kültürel etkinlikler, turizm amaçlı seyahatlerde ilk sıralarda yer almaktadır.*	**1993 UYGULAMA İMAR PLANI**	Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları yok. Turizm Alanları yok.		
Tarihi Yarımadanın tamamına yakın büyük bir kısmı, turizm alanı olarak nitelendirilmiştir. Kumkapı Bölgesi, turizm alanındadır. Ancak, plana bağlı nazım ve uygulama imar planı bulunmadığından, bölgedeki kültür ve turizm alanları hakkında herhangi bir veriye planlar özelinde erişilememektedir.	90'lı yıllara kadar özellikle Alman turistlerin tercih ettiği bir destinasyon. 1991 - SSCB'nin dağılmasıyla birlikte kurulan devletlerdeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlık nedeniyle gerçekleşen göç 1993 - Balkan Bölgelerinden gerçekleşen İşgücü amaçlı göç		**1995** – Tarihi Yarımada sit alanı ilan edilmiştir. *(Sultanahmet Bölgesi-Kentsel ve Arkeoloji Sit Alanı,* *Sur-i Sultani - I. Derece Arkeolojik Sit Alanı,* *Suriçi Alanı- Kentsel ve Tarihi Sit Alanı)* *1990' da Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı:5.389.308* *1993 te Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı:6.500.638*	**1994 ÇEVRE DÜZENİ PLANI**	Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları yok. Turizm Alanı var: **Turizm ve Rekreasyon Amaçlı Yerleşme Alanları** • Özel Yapılanma Koşullu Kullanma Alanları • Turizm Gelişme Alanları • Tarihi ve Kültürel Çevreye Bağımlı Turizm Alanları • Mevcut Tarihi Dokusu Korunacak Alanlar • Arkeolojik Sit Alanı ve Jeolojik Sakıncaya Bağlı Koruma Alanı • Uluslararası Düzeyde Prestij Alanları • Dolgu Alanları Ve Kentsel Yeşil Alanlar • Kıyı Kullanıma Bağlı Rekreasyon Merkezleri (turizm amaçlı genel kullanımlar) • Kırsal Kesimde Yer Alan Rekreasyon Merkezleri (turizm amaçlı günübirlik kullanımlar) • Fuar Alanları • Spor Amaçlı Kullanım Alanları • Bölge Parkları	**Özel yapılanma koşullu kullanma alanları**nda, doğal değerler korunarak rekreasyon potansiyeli değerlendirilecektir. Bu alanlarda yer alabilecek işlevler: • Günübirlik rekreasyon alanları: Piknik alanları: plaj ve spor alanları • Hafta sonu turizmine yönelik alanlar: motel, pansiyon Turizm gelişme alanlarında yer alabilecek işlevler: • Günübirlik rekreasyon alanları: Piknik alanları: plaj ve spor alanları • Hafta sonu turizmine yönelik alanlar: motel, pansiyon • Hafta sonu turizmine yönelik işlevler sadece "mevcut köy yerleşim alanlarında" yer alabilir. **Tarihi ve Kültürel Çevreye Bağımlı Turizm Alanları:** Mevcut tarihsel ve kültürel yapıların turizm ve kültür fonksiyonları verilerek yaşatılacak alanlar. **Uluslararası Düzeyde Prestij Alanları:** Uluslararası düzeyde yönetim, kültür, sanat, bilim işlevleri ile tamamlayıcı yeterlilik ve nitelikte hizmet işlevleri getirilecek alanlar. **Kıyı Kullanıma Bağlı Rekreasyon Merkezleri**: Rekreasyon potansiyeli değerlendirilecek alanlar **Kırsal Kesimde Yer Alan Rekreasyon Merkezleri**: Rekreasyon potansiyeli değerlendirilecek yalnızca günübirlik amaçlı kullanım alanları.	

Tablo 5.12 Kumkapı Bölgesi'nde 1950 Sonrası Yapılaşma Sürecinde Kültürel Mirasın Korunması Sorunsalında Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları Lejant Önerisinin İhtiyaç Analizi (devamı)

		Gürpınar veya Ambarlı Limanı'nın doğusunda önerilen donatı alanı, Tarihi Yarımada'dan taşınması kararı verilen Kumkapı'daki mevcut balık haline yönelik "su ürünleri hali" ihtiyacı için kullanılacaktır. Kent içi denizyolu ulaşımının tüm yolculuklar içerisindeki payının arttırılmasına yönelik olarak; deniz kıyısında transfer merkezleri ve raylı sistemlerin denize ulaştığı her noktada o bölgenin yoğunluğuna göre iskeleler önerilmelidir. Bu doğrultuda planda mevcut iskeleler (korunaklı/korunaksız) korunarak toplu taşıma sistemleriyle entegre edilecektir. Balıkçı barınaklarının yetersiz olması nedeniyle, büyük balıkçı teknelerinin ikmal yaptığı, uzun süreli demirlediği alanlar ile kıyı yerleşimi iç içedir. Balıkçılık sektörünün gelişebilmesi için; mevcut balıkçı barınaklarının korunarak rehabilite edilmesi, yeni balıkçı barınaklarının alt ölçekli planlarda ihtiyaç doğrultusunda belirlenmesi öngörülmüştür. İstanbul kıyı bütünündeki tüm iskele ve balıkçı barınakları, Tarihi Yarımada ile Bakırköy arası sahil şeridinde yer alanlar öncelikli olmak üzere, olası afet anında ilk yardım hizmet ve tahliye amaçlı kullanılabilecek şekilde düzenlenecektir.	**<u>İKİNCİ KIRILMA DÖNEMİ:</u>** **Merkezi Yönetim Karar ve Uygulamaları** **2005**- Yıpranan Tarihi Ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması Ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği **2005-** Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı onaylanmıştır. Ancak **2007'** de iptal edilmiştir. **2005** - Yenikapı'nın Ulaşım Transfer Merkezi olarak planlanması (raylı sistem hatları ve deniz yolu ulaşımının entegreasyonu) **2007-2013** Türkiye Turizm Vizyonu: *"Kentlerin turizm planlaması için temel oluşturması"* **2007** – Kumkapı Bölgesi Yenileme Alanı ilan edilmiştir. *(Sultan Ahmet Mahallesinden Aksaray da dahil olmak üzere kıyı mahallerinin tamamı yenileme alanındadır.)* *2005' te Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı: 25.045.142*	**2009 ÇEVRE DÜZENİ PLANI**	Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları yok. Turizm Alanları var: **Turizm Alanları** • Turizm Merkezi • Kültür Odaklı Turizm Alanı • Doğa Odaklı Turizm Alanı • Ekolojik Turizm Alanı Günübirlik Rekreasyon Alanı	**Turizm Merkezleri:** Doğal, tarihsel ve kültürel kaynakların iyileştirilmesi, koruma ve restorasyon yoluyla turizme kazandırılması amaçlanan, yeri, mevkii ve sınırları Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın önerisi ve Bakanlar Kurulu kararıyla tespit edilen ve ilan edilen turizm merkezlerinde; Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ilgili hüküm ve yönetmelikleri geçerlidir. **Kültür Odaklı Turizm Alanları:** Tarihi ve kültürel değerlerin yoğun olarak yer aldığı ve turizm potansiyelinin yüksek olduğu kültür odaklı turizm alanlarında; içerisinde yer aldığı dokuya uyumlu olacak şekilde turizm sektörüne hizmet edecek yeme-içme, eğlence, kültürel faaliyetler, alışveriş birimleri, turizme yönelik küçük ölçekli üretim atölyeleri, el sanatları gibi ticaret ve hizmet fonksiyonları ile kültür endüstrileri yer alabilecektir. Kültür turizminden doğacak konaklama talebini karşılayacak turizm tesisleri, alt ölçekli planlarda ilgili mevzuat doğrultusunda planlanması esastır. **Doğa Odaklı Turizm Alanları:** İstanbul'un doğal değerlerinin korunması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik, koruma-kullanma dengesinin sağlandığı, ekolojik yapı ile uyumlu, çevresiyle bütünleşen, nüfusun eğlenme, dinlenme ve tatil ihtiyaçlarına yönelik rekreasyon ve turizm alanlarıdır. İstanbul'un deniz turizmi, su sporları (yelken, sörf gibi) kullanımı, kamping alanı ve diğer doğa sporları potansiyelinin değerlendirilebileceği bu alanlarda; otel, motel ve diğer konaklama tesisleri, kamping alanları, izci kampı, spor tesisleri, yeme-içme tesisleri, sosyo-kültürel tesisler ve rekreasyon alanları alt ölçekli planlarda değerlendirilerek yer alabilir. **Ekolojik Turizm Alanları:** Bu alanlarda ekolojik turizme yönelik faaliyet alanları ile ekolojik turizmi destekleyecek tesisler yer alabilir. Orman ve içme suyu havza alanlarının korunması ve kırsal yerleşmelerin sürdürülebilirliği açısından ekolojik turizme yönelik konaklama, yeme-içme vb. aktiviteler; çevresel değerler ve yerel mimari özellikleri dikkate alınarak, köy yerleşmeleri içerisinde öncelikle mevcut yapılar kullanılarak gerçekleşecektir. **Günübirlik Rekreasyon Alanları:** Orman alanı dışındaki günübirlik rekreasyon alanları; açık ve yeşil alan ihtiyacı başta olmak üzere, kent içinde ve çevresinde günübirlik kullanıma yönelik rekreasyon ihtiyaçlarının karşılanabileceği alanlardır. Kullanım ömrü biten maden ve taş ocağı alanlarından İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nce alt ölçekli planlarda belirlenecek "günübirlik rekreasyona uygun alanlar", ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri alınarak doğa onarımı çalışmaları ile paralel günübirlik rekreasyona yönelik düzenlenebilecektir.	Küresel ölçekte kültür ve turizm kenti olması hedeflenmektedir. • Tarımsal niteliği korunacak alanlarda öncelikle ekolojik tarım yapılması; ekolojik üretime uygun olmayan geleneksel tarımın yapıldığı alanlarda ise ürün çeşitliliğinin arttırılmasına yönelik ilgili kurumlar tarafından detaylı çalışmaların yapılması ve uygun yerlerde tarım turizminin (agro-turizm) geliştirilmesi teşvik edilecektir. • Kıyı rehabilite alanlarında, doğaya duyarlı rekreasyon ve turizm faaliyetleri, turizm faaliyetlerine yönelik konaklama birimleri ve alan içerisinde belirlenecek uygun yerlerde film platoları gibi kullanımlar yer alabilir. • Tarım ve mera alanlarında ekolojik tarım ve bu tarımın destekleyicisi olarak eko turizme yönelik dönüşüm hedeflenmektedir- Ticaret ve hizmet merkezlerinde, turizme yönelik tesisler bulundurulacaktır. • Tarihi ve mimari değere sahip olan Haliç Sahili Tersaneler Bölgesi (Taşkızak, Aynalıkavak, Camialtı ve HaliçTersaneleri) de şehir hatları ve İDO vapurlarının bakım ve modernizasyonu gibi çalışmalarla kısmen tersane işlevini sürdürecek; aynı zamanda bu alanda tarihten günümüze gemi yapım tekniklerinin uygulamalı olarak öğretildiği ve sergilendiği turizme açık müzecilikle ilgili fonksiyonlar yer alabilecektir. • Büyük ve açık alan kapsamındaki alanlarda(fuar ve festival alanları, spor alanları) turizm faaliyeti amaçlı kullanılabilecektir.

Tablo 5.13 Kumkapı Bölgesi'nde 1950 Sonrası Yapılaşma Sürecinde Kültürel Mirasın Korunması Sorunsalında Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları Lejant Önerisinin İhtiyaç Analizi (devamı)

• SMÖ' lerin bir kısmı, korunamamış, cephe, pencere ve çatıları yıkılacak vaziyette atıl bırakılmıştır. • SMÖ' lerin giriş ve bodrum katları, ruhsatsız imalathane, atölye, zararlı imalat ve depolama faaliyetleri için kullanılmaktadır. • Su yapılarından biri olan Nişanca Hamamı'nın bir kısmı korunamamış ve atıl bırakılarak, "Kaçak Mal Toplama Merkezi" ne dönüşmüştür. • Semt ölçeğinde ticaret çekirdekleri olan 3. derece Ticaret Alanlarında (Kumkapı-FenerSamatya) bir semt ticaret ünitesindeki perakende ticaret birimlerinde tarihi ve kültürel turizme hizmet verecek faaliyetler (ev pansiyonculuğu, perakende ticaret, hediyelik eşya satış, geleneksel el sanatları üretim-pazarlama-sergileme birimleri, yeme-içme faaliyetlerine yönelik birimler) yer almamaktadır. • Ticarethanelerin pek çoğunun, ölçü, malzeme ve renk seçimleri konut cepheleriyle uyumlu değildir. • **Mimari miras, amacı dışında kullanımlar nedeniyle iyi korunamamış ve/veya atıl bırakılmıştır.**	• 2011- Suriye'deki iç savaştan kaynaklı bölgeye yerleşen gerçekleşen göç • Bölgede, 1980 yılında terör kaynaklı Türkiye'nin doğusundan gelmiş olan nüfus, başka semtlere göç etmeye başladı. • 1982'den itibaren İstanbul Bölge İdare Mahkemesi olarak hizmet veren anıt yapı, 2016 yılında Göç İdaresi Geri Gönderme Merkezine dönüşmüştür. • 2018 sonrasında Afganistan ve Pakistan'dan gelen sığınmacıların olması, kayıt altına alınan ve işgücü amaçlı yaşam sartlarını iyileştiren Suriyelilerin de farklı semtlere dağılımını sağlamıştır. • Düzensiz göç nedeniyle hanelerdeki kişi sayıları artmıştır. Bu durum, zaman içerisinde sosyokültürel yapının değişimine etki ederek Kumkapı'da yaşayan insanlar için güven sorunu oluşturmuştur. • Geleneksel mahalle kültürü ve sosyal yaşam korunamamıştır. • **Düzensiz göç hareketiyle sosyokültürel yapı ve değerler değişmiş, güvensiz bölge haline gelmiştir.**	• 2015 yılında Tarihi Kumkapı Balıkçılar Çarşısı Yenikapı Etkinlik Alanına, Balık Hali ise Gürpınar'a taşınmıştır. • 2017'de Avrasya Tünelinin açılmasıyla, Yenikapı etkinlik alanındaki balıkçı tezgahları, yeni yerine taşınmıştır. Sahilden Kumkapı Meydana erişim zorlaşmış, bölgenin deniz-kıyı ilişkisi kopmuştur. Yenikapı Transfer Merkezine ulaşım için yapılan sahil yolundaki geçitler, hem yaya hem de araçla ulaşım için Tarihi Kumkapı Balıkçılar Çarşısı'na erişimi zorlaştırmıştır. Tarihi Yarımada'ya gelen turistler, ulaşımdan dolayı artık Balıkçılar Çarşısını tercih etmemektedir. • 1990'lı yıllara kadar özellikle Ermenilerin ve Almanların yoğunlukla tercih ettiği bölge, zamanla yerini Arap ve Uzakdoğulu turistlere bırakmıştır. • Kuzey-güney yönlü sokak akslarındaki deniz-kara ilişkisi devam etmektedir. • Tekne park alanın kullanımına müsaade edilmemektedir. Proje kapsamında deniz taksi ve deniz ambülans hizmetleri için yapılmış olan teknepark atıl durumdadır. • Balıkçılık kültürünün balık yeme-içme-sunma faaliyetleri sürdürülebilir değildir. Gastronomi ve bağlı sektörlerin bölgede gelişimi olumsuz etkilenmektedir. Mevcut balık restoranlarında anutçuluk yaygınlaşmıştır. • 1980 sonrası terör kaynaklı iç göçle gelen nüfus, Ermenilerden balıkçılığı öğrenmiştir. Kumkapı Bmlgesi'ndeki restoranlar arasında Ermeniler tarafından işletilmeye devam eden restoran bulunmamaktadır. • **Ulaşımdan kaynaklı kıyı değişimi, deniz-kara ilişkisini olumsuz etkilemiştir.**	**2011** - "Tabiat varlıkları ve doğal sitler" ile ilgili görev, yetki ve sorumluluk Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na devredilmiştir. (Yenikapı Dolgu Alanı Bakanlık onayı ile yapılmıştır.) **2011** – Avrasya Tünelinin yapımına başlanmıştır. **2013** - Marmaray açılmış ve Yenikapı ile entegre olmuştur. **2017** – Avrasya Tüneli hizmete açılmıştır. *2005' te Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı: 51.747.199*	**2012 UYGULAMA İMAR PLANI**	Kültürel Mirası Koruma ve Geliştirme Alanları yok. Turizm alanları yok. **Tarihi Yarımada genelinde kültür ve turizm tesis alanı lejantı olmakla birlikte Kumkapı Bölgesi'nde bu lejanta sahip tanımlı alan bulunmamaktadır.*	• Tarihi Yarımada da; Korunması Gerekli Kültür Varlıkları Envanterinde yer alan Taşınmaz Kültür Varlığı anıt eser yapıların (medrese, han, hamam, sıbyan mektebi, tekke vb.) asli fonksiyonu ile kullanılması esastır. Bu yapılara özgün işlevinin güncelliğini yitirmesi veya yok olması sebebiyle özgün işleviyle kullanılamaması durumunda ise asli fonksiyonuna en yakın çağdaş işlev veya ilgili kurum ve kuruluşların uygun görüşü alınmak kaydıyla, içinde yer aldığı bölgenin ihtiyacı doğrultusunda asli fonksiyonuna yakın eğitim, sağlık, kültür, idari tesis gibi kamuya açık yeni işlevler verilecektir. • 1.ve 2. Derece Koruma Bölgelerinde özgün sokak dokuları ve kaplamaları korunacaktır. • Planlama alanı içinde çevre düzeni ve sağlığı ile korunması gerekli kültür varlıklarının korunması için; olumsuz etki yapacak gürültü ve titreşim kaynağı işletmeler, çevre kirletici, yanıcı, yakıcı, parlayıcı ve patlayıcı maddeler içeren gayri sıhhi müesseseler ile zararlı imalat ve depolama faaliyetlerine izin verilemez. • Haliç ve Marmara kıyılarının mevcut durumu ile korunması esastır • Planda belirtilmeyen ve donatı alanları dışında kalan arkeolojik değerler (sivil, dini, askeri, teknik altyapıya ilişkin mimari yapılar ve mimari elemanlar ve mezarlar) plandaki fonksiyonlar ile bütünleştirilerek değerlendirilebileceği gibi kültürel amaçlı kullanım getirilerek ilgili Koruma Kurulu uygun kararı ile ilgili Belediyesince kamulaştırılarak da kullanılabilir. • Konut ve Konut+Ticaret Alanlarında işyerlerinin ölçü, malzeme ve renk seçimlerinin konut cepheleriyle uyumlu olması sağlanacaktır. • Korunması gerekli kültür varlığı dükkanların cepheleri onaylı restorasyon projesi doğrultusunda düzenlenecek, komşuluğunda yer alan diğer dükkan cepheleri ise korunması gerekli kültür varlığı dükkan cepheleri ile bütünlüğü gözetilerek tasarlanacak ve ilgili Koruma Kurulu uygun kararı alınacaktır. • Tarihi Yarımada kentsel tasarım projelerinde; karar alma sürecinde ayrıntılı sosyal-kültürel-ekonomik yapı araştırmaları yapılarak, geleneksel mahalle dokusu karakterini ve kültürünün süreklilik içinde gelişimini sağlayacak mekan düzenlemelerine gidilecektir. • Geleneksel mahalle kültürünün ve sosyal yaşantısının devamını sağlayacak mahalle çekirdekleri ve meydanlarının güçlendirilmesi amacıyla geleneksel olarak kullanılagelen ve/veya kaybolmuş ticari işlevler kentsel tasarım projelerinde dikkate alınacaktır.	• Kumkapı Bölgesinde tüm Yarımada'da olduğu gibi üst üste katman oluşturarak gelen kültür varlıklarının birlikte korunması esastır. • Bölgenin geleneksel mimari karakteri göz önünde bulundurularak, doku bütünlüğünü zedelemeyecek uygulamalara izin verilecektir. • Semt ölçeğinde ticaret çekirdekleri olan 3. Derece Ticaret Alanlarında (Kumkapı-FenerSamatya) bir semt ticaret ünitesindeki perakende ticaret birimleri yer alabileceği gibi konut birimleri de yer alabilir. Bu alanda yalnızca ev pansiyonculuğu içeren konaklama, tarihi ve kültürel turizme hizmet verecek perakende ticaret, hediyelik eşya satış, geleneksel el sanatları üretim-pazarlama-sergileme birimleri, yeme-içme faaliyetlerine yönelik birimler ağırlıklı olarak yer alacaktır. • Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı İmar Planı amaç – hedef ve stratejilerine uygun olarak Suriçi'nin transit ve özel araç trafiğinden arındırıldıktan sonra geleneksel dokusu korunmuş kentsel alanlar ve yoğun yaya trafiğinin bulunduğu alanlarda yayalaştırma alanları oluşturulmaya çalışılmıştır. Kumkapı'dan başlayarak, Gedikpaşa ve Beyazıt meydanına, Kadırga'dan Çemberlitaş ve Sultanahmet Meydanına ulaşan ana yaya aksları oluşturulmuştur. • Marmara kıyısındaki geniş yeşil alanlara ulaşmak için gezi ve kıyıya yakın mahallelerin yolcu talebini karşılamak amacıyla Sultanahmet ve Yedikule (Küçük Ayasofya, Kumkapı, Yenikapı, Cerrahpaşa, Samatya) arasında Şehir Hatlarına ait yolcu taşımacılığına yönelik araçlar ile Turistik Gezi Motorlarının çalışması öngörülmektedir. • Geçmişte zaten var olan ancak zaman içinde önemini ve değerini yitirmiş olan, günümüzde ihtiyaç ve özlem duyulan Haliç (Ayvansaray, Balat, Fener, Cibali, Küçükpazar) ve Marmara İskeleleri (Yedikule, Samatya, Cerrahpaşa, Yenikapı, Kumkapı, Küçük Ayasofya ve Sultanahmet)'nin tekrardan işlerliğe kavuşturulması, tarihi bir geçmişin tekrardan gün ışığına çıkarılması ve bu iskelelerde TDİ'ye ait daha küçük ölçekli şehir hatları vapurları ve turistik gezi motorlarının çalışması uygun bulunmaktadır. • Kumkapı Belediye Hizmet Alanındaki balık hali sur dışına desantralize edilecek, bu alanda mer'i Kıyı Kanunu'nda dolgu alanlarında izin verilen işlevlerden; marina, yalnızca kamuya açık yeşil alan düzenlemeleri kapsamında park, çocuk bahçesi, açık spor alanları ile açık alan ağırlıklı olmak üzere ve emsali aynı amaçla ayrılan alanın %3'ünü yüksekliği 5.50 metreyi aşmayan takılıp sökülebilir elemanlarla; lokanta, gazino, çay bahçesi, sergi üniteleri ve idare binaları yer alacak düzenlemeler ilgili Koruma Kurulu kararı ile yapılabilir. Bu alandaki düzenlemeler Kentsel Tasarım ve Peyzaj Projesi ile yapılacak ve Ulaşım Transfer Merkezi Alanı ile entegre edilecektir.

KAYNAKÇA

[1] A. Koyuncu, «Sosyoloji Kuramlarında Kent,» Edebiyat Fakültesi Dergisi/Journal of Faculty of Letters , 2011.

[2] B. Duru ve A. Alkan, 20.Yüzyıl Kenti, Ankara: İmge, 2002.

[3] A. Aydoğan, Şehir ve Cemiyet, İstanbul: İz yayıncılık, 2005.

[4] K. Lynch, Kent İmgesi, 1960.

[5] D. Harvey, Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri, İstanbul: Metis Yayıncılık, 1997.

[6] R. Keleş, Kentleşme Politikası, Ankara: İmge Kitabevi, 2002.

[7] K. Bumin, Demokrasi Arayışında Kent, İstanbul: İz yayıncılık, 1998.

[8] E. Yılmaz ve S. Çitçi, «Kentlerin Ortaya Çıkışı Ve Sosyo-Politik Açıdan Türkiye'de Kentleşme Dönemleri,» Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, cilt 10, no. 35, pp. 252-267, 2011.

[9] L. Mumford, tarih boyunca Kent Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2007.

[10] N. Niray, «Tarihsel Süreç İçinde Kentleşme Olgusu,» Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, no. 9, pp. 3-27, 2002.

[11] WTO, «Global Report on City Tourism - Cities 2012 Project,» UNWTO, Madrid, 2012.

[12] P. Marcuse ve R. v. Kempen, Globalizing Cities: A New Spatial Order?, Wiley-Blackwell, 2000.

[13] P. Healey ve H. Graham, «Relational concepts of space and place: Issues for planning theory and space,» European Planning Studies, cilt 7, no. 5, pp. 623-646, 1999.

[14] E. Mafi ve N. Mesgarani, «Criteria for Creative Urban Design,» International Journal of Advanced Studies, cilt 1, no. 8, pp. 1103-1111, 2013.

[15] P. Hubbard, City, New York: Routlledge, 2006.

[16] D. Pearce, «An Integrative Framework For Urban Tourism Research,» Annals of Tourism Research, cilt 28, no. 4, pp. 926-946, 2001.

[17] D. Edwards, T. Griffin ve B. Hayllar, «Urban Tourism Research: Developing An Agenda,» Annals of Tourism Research, cilt 35, no. 4, pp. 1032-1052, 2008.

[18] G. Ashworth ve J. Page, «Urban Tourism Reserach:Recent Progress and Current Paradoxes,» Tourism Management, 2011.

[19] G. Ashworth, «Urban Tourism: an imbalance in attention,» Progress in Tourism, Recreation and Hospitality Management, cilt 1, pp. 33-54, 1989.

[20] S. Tümtaş ve C. Ergun, «Küreselleşme ve Kentlere Etkileri,» SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, no. 37, pp. 135-150, 2016.

[21] Richards, Greg, «Creativity and Tourism,» Annals of Tourism Research, cilt 38, no. 4, pp. 1225-1253, 2011.

[22] L. Dwyer, N. Mistilis, D. Edwards ve C. Roman, «Gambling With Our Tourism Future: The Role of Research In Destination and Enterprise Strategies to Avoid Strategic Drift,» Travel and Tourism Research Association: Advancing Tourism Research, cilt 25, 2016.

[23] C. Maxim, «Challenges Faced by World Tourism Cities – London's Perspective,» Current Issues in Tourism, cilt 22, no. 9, 2017.

[24] S. Kurtar, «Mekânı Yaşamak:Lefebvre ve Mekânın Diyalektik Oluşumu,» TÜCAUM VII. COĞRAFYA SEMPOZYUMU, Ankara, 2012.

[25] H. Ghulyan, «Lefebvre'nin Mekân Kuramının Yapısal ve Kavramsal Çerçevesine Dair Bir Okuma,» Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, cilt 26, no. 3, pp. 1-29, 2014.

[26] F. Ayşın ve K. Turhanoğlu, «Kentsel Mekanın Üretim Sürecinde Tarihsel ve Kültürel Miras,» Folklor/Edebiyat, cilt 20, no. 78, pp. 71-82, 2014.

[27] «Global Power City Index 2019,» Mori Memorial Foundation, Tokyo, 2019.

[28] Çatalbaş, Funda; Ecemiş Kılıç, Sibel;, «Farklı Kentsel Paydaşların Kültürel Mirasın Korunması ve Kültür Turizmine İlişkin Görüşlerinin Üst Ölçekli Planlar Çerçevesinde Değerlendirilmesi: İzmir Örneği,» Ege Coğrafya Dergisi, cilt 30, no. 1, pp. 167-186, 2021.

[29] İstanbul Büyükşehir Belediyesi, «1/100000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu,» İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü, İstanbul, 2009.

[30] World Tourism Organisation, «Istanbul Declaration on Tourism and Culture: For the Benefit for All,» UNWTO, Madrid, 2018.

[31] Urban Strategy Partners;, «Turizm&Kentler,» Urban Strategy Partners, London, 2017.

[32] Ü. Uysal, Urban Tourism in Istanbul: Urban Regeneration, Mega Evensts and City Marketing anad Branding, cilt 6, Helsinki, 2015.

[33] H. Çıracı ve E. Kerimoğlu, «Şehirlerde Turizm Gelişimi ve Genel Politikalar Şehirsel Turizm Kavramı,» T.C. Turizm Bakanlığı İkinci Turizm Şurası Bildirileri, 2002.

[34] N. D. N. D. R. Douglas, Special Interest Tourism, John Wiley & Sons Australia, 2001.

[35] İ. A. C. Giritlioğlu, «Şehirlerin Turistik Bir Ürün Olarak Pazarlanması, Örnek Şehirler Ve Türkiye'deki Şehirler Üzerine Öneriler (Derlemeden Oluşmuş Bir Uygulama),» Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, pp. 74-89, 2010.

[36] W. T. Organization, «Global Report on City Tourism - Cities 2012 Project,» UNWTO, Madrid, 2012.

[37] World Tourism Organization, Tourism and Intangible Cultural Heritage, Madrid: UNWTO, 2012.

[38] W. T. Organization, «UNWTO Tourism Definitions,» UNWTO, Madrid, 2019.

[39] J. Cave ve J. L., «Urban Tourism,» Robinson, P. (Ed.), London, 2012.

[40] A. Gospodini, «Urban Design, Urban Space Morphology, Urban Tourism: An Emerging New Paradigm Concerning Their Relationship, European Planning Studies,,» European Planning Studies, cilt 9, no. 7, pp. 925-934, 2001.

[41] S. H.S. ve P. J., «International Visitors' Satisfaction with Pusan City and Its Implications for City Marketing,» Asia Pacific Journal of Tourism Research, cilt 4, no. 1, pp. 71-76, 1999.

[42] Butler, Richard W.;, «The Concept Of A Tourist Area Cycle Of Evolution: Implications For Management Of Resources,» The Canadian Geographer, cilt 24, no. 1, pp. 5-12, 1980.

[43] R. W. Butler, The Tuorism Area Life Cycle: Conceptual and Theoretical Issues, Clevedon, Buffalo, Toronto: Channel View Publications, 2006.

[44] H. E. Pekpak, Kıyı Alanlarında Turizm Odaklı Mekânsal Gelişim, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, 2012.

[45] C. Cooper, Tourism Area Life Cycle, Oxford: Goodfellow Publishers Limited, 2011.

[46] F. Soykan, «Kent Turizminde Son Eğilimler, Avrupa'dan Örnekler ve İzmir,» III. Ulusal Türkiye Turizmi Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 2002.

[47] Emekli, Gözde, «Öğrenen Turizm Bölgeleri, Kentler ve Kent Turizmine Kuramsal Yaklaşım,» Ege Coğrafya Dergisi, cilt 20, no. 2, pp. 27-39, 2011.

[48] P. L. Pearce, Tourist Behaviour:Themes and Conceptual Schemes, Clevedon: Channel View Publications, 2005.

[49] Ö. Köroğlu, H. U. Yıldırım ve C. Avcıkurt, «Kültürel Miras Kavramına İlişkin Algıların Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi,» Turizm Akademik Dergisi, cilt 5, no. 1, pp. 98-113, 2018.

[50] S. Akça, «Kültürel Miras Yönetimi; İstanbul Tarihi Yarımada Örneği Değerlendirme ve Öneriler,» İdealkent Dergisi, cilt 22, no. 8, pp. 577-596, 2017.

[51] C. Avcıkurt, Turizm Sosyolojisi Genel ve Yapısal Yaklaşım, Ankara: Detay Yayıncılık, 2017.

[52] UNESCO, «Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi,» 1972. [Çevrimiçi]. Available: https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html. [Erişildi: 7 Haziran 2021].

[53] UNESCO, «Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi,» 2003. [Çevrimiçi]. Available: https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf. [Erişildi: 9 Haziran 2021].

[54] Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB);, «Turizmde Marka Şehir Olmanın Kriterleri,» Ekonomik Forum, no. 259, pp. 68-73, 2016.

[55] Tekeli, İlhan;, Kültür Politikaları ve İnsan Hakları Bağlamında Doğal ve Tarihi Çevreyi Korumak, Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul, 2009, pp. 130-135.

[56] Şen, Faruk;, «Türkiye'de Kültür (Kreatif) Ekonomisinin Boyutları,» İstanbul, 2017.

[57] Sarıbay, Ali Yaşar; Keyman, Emin Fuat;, Global Yerel Eksende Türkiye, istanbul: Alfa Yayıncılık, 2000.

[58] M. Waters, Globalization, Routledge, 1995.

[59] R. Maitland ve P. Newman, World Tourism Cities: Developing Tourism Off the Beaten Track, London: Routledge, 2009.

[60] H. Yaylı, «Küreselleşmenin Kentler Üzerine Etkileri: İstanbul Örneği,» Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, cilt 12, no. 24, pp. 331-356, 2012.

[61] J. R. Short ve Y.-H. Kim, Globalization and The City, Harlow: Longman, 1999.

[62] J. Gnoth, «The Structure of Destination Brands: Leveraging Values,» Tourism Analysis, cilt 12, no. 5-6, pp. 345-358, 2007.

[63] S. Sassen, «The Global City:Introducing A Concept,» Brown Journal of World Affairs, cilt 11, no. 2, 2005.

[64] S. Raikhan, «The interaction of globalization and culture in the modern World.,» Social and Behavioral Sciences, no. 122, pp. 8-12, 2014.

[65] Short, John Rennie; Breitbach, Carrie; Buckman, Steven; Essex, Jamey;, «From world cities to gateway cities: Extending the boundaries of globalization theory,» City, cilt 4, no. 3, pp. 317-340, 2000.

[66] A. Smith, «Conceptualizing City Image Change: The 'Re-Imaging' of Barcelona.,» Tourism Geographies, cilt 7, no. 4, pp. 398-423, 2005.

[67] K. Thompson, «Revise Sociology,» 2017. [Çevrimiçi]. Available: https://revisesociology.com/2017/05/25/cultural-globalization-definition-examples/. [Erişildi: 7 Ağustos 2021].

[68] King, Anthony, Global Cities: Post-imperialism and the internationalisation of London, London: Routledge, 1990.

[69] M. David, Ecology of fear: Los angeles and the imagination of disaster., New York: Vintage, 1999.

[70] S. Page, Transport and tourism: Global perspectives, Pearson, 2009.

[71] S. J. Page, Urban Tourism, London: Routledge, 1995.

[72] Richards, Greg; Wilson, Julie, «Developing creativity in tourist experiences: a solution to the social reproduction of culture,» Tourism Management, cilt 27, no. 6, pp. 1209-1223, 2006.

[73] G. Emekli, «Kent Turizminde Kültür ve Yaratıcılık,» TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, Ankara, 2018.

[74] G. Richards ve J. Wilson, Tourism, Creativity and Development, Londra: Routledge, 2007.

[75] A. Vanolo, «The image of the creative city: Some reflections on urban branding in Turin,» Cities, cilt 25, no. 6, pp. 370-382, 2008.

[76] J. Pansiri, «Collaboration and Partnership in Tourism: the Experience of Botswana,» Tourism Planning & Development, cilt 10, no. 1, pp. 64-84, 2013.

[77] A. Zehrer ve F. Raich, «Applying a lifecycle perspective to explain tourism network development,» The Service Industries Journal, cilt 30, no. 10, pp. 1683-1705, 2010.

[78] T. Gieryn, «A Space For Place İn Sociology,» Annual Review of Sociology, no. 26, pp. 463-496, 2000.

[79] D. Hasol, «Kentsel Mekân ve Kentlilik Bilinci,» Kentleşme Şurası, Ankara, 2008.

[80] A. King, Re-Presenting the City:Ethnicity, Capital and Culture in the Twenty-First Century Metropolis, NYU Press, 1996.

[81] D. Agrest, «The City as the Place of Representation,» Design Quarterly, cilt 113, no. 114, pp. 8-13, 1980.

[82] H. Lefebvre, Mekanın Üretimi, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2014.

[83] V. J. Del Casino ve S. P. Hanna, «Representations and identities in tourism map spaces,» Progress in Human Geography, cilt 24, no. 1, pp. 23-46, 2000.

[84] M. Foucault, «Of Other Spaces: Utopias and Heterotopias,» Architecture /Mouvement/ Continuité, 1984.

[85] R. Ç. Çavdar, «Farklılığın Mekanı: Foucault ve Lefebvre'deki heterotopya ve Heterotopi Kavramı,» idealkent, cilt 25, no. 9, pp. 941-959, 2018.

[86] İ. Kaya, «Coğrafi Düşüncede Mekân Tartışmaları,» Coğrafyacılar Derneği Yıllık Kongresi, Muğla, 2014.

[87] C. Borch, «Interview with Edward W. Soja: Thirdspace, Postmetropolis, and Social Theory,» Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory, cilt 3, no. 1, pp. 113-120, 2002.

[88] Aytaç, Ö., «Kent Mekânları ve Kimlik/Farklılık Sorunu,» no. 9, pp. 138-169, 2013.

[89] A. Cengizkan, «An Interview with Prof. Anthony D. King on "Spaces of Global Cultures: Architecture, Urbanism, Identity",» METU JFA, cilt 22, no. 2, pp. V-XII, 2005.

[90] R. Shields, «A Guide to Urban Representation and What to Do About It: Alternative Traditions of Urban Theory,» Re-Presenting the City, London, Palgrave, 1996, pp. 227-252.

[91] J. Donald, Imagining the Modern City, Minnesota: University of Minnesota Press, 1999.

[92] Akın, Oya;, «Yeni Büyüme Dinamikleri İlişkisinde İstanbul Kentinin Makroform Arayışı,» Mimarlık, cilt 361, pp. 75-80, 2011.

[93] Z. Enlil, İ. Dinçer, Y. Evren ve E. Seçkin, İstanbul'da Kültür Turizmi İçin Yenilikçi Stratejiler, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.

[94] Tekeli, İlhan;, Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009.

[95] Öztürk, S.Funda, Turizm Mimarlığının Yarattığı Çevresel Etkilerin Değerlendirilmesi İçin Bir Yöntem, İstanbul: Yayın No:YTÜ.EN.DR.-98.0386/Enstitü Yayın No:EN.FBE-98.019, YTÜ Basım-Yayın Merkezi, 2001.

[96] Ersoy, M., «İmar Mevzuatımızda Planlama Kademeleri ve Üst Ölçek Planlama Sorunu,» Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, Ankara, 2006.

[97] O. Türker, Kondoskali'den Kumkapı'ya, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2019.

[98] «Burada İstanbul Var,» [Çevrimiçi]. Available: https://www.istanbulium.net/2016/10/pervititch-haritalari-tarihi-yarimada.html. [Erişildi: 2018].

[99] Erbaş, Adem Erdem; Salt, Esra;, «“Rekreaktif Alan" ve "Rekreasyon Alanı” Kavramlarının Mekânsal Planlar Bağlamında Değerlendirilmesi,» Journal of Awareness,, cilt 5, no. 1, pp. 13-26, 2020.

[100] The London Plan, 2016. [Çevrimiçi]. Available: https://www.london.gov.uk/what-we- do/planning/london-plan/past-versions-and-alterations-london-plan/london-plan-2016. [Erişildi: 05 03 2021].

[101] The London Plan, «The Spatial Development Strategy For Greater London,» 2021. [Çevrimiçi]. Available: https://www.london.gov.uk/sites/default/files/the_london_plan_2021.pdf. [Erişildi: 05 03 2021].

[102] The London Plan, «The Spatial Development Strategy For Greater London, Draft For Public Consultation,,» 2017. [Çevrimiçi]. Available: https://www.london.gov.uk/what-we- do/planning/london-plan/new-london-plan. [Erişildi: 05 03 2021].

[103] Tokyo City Planning, «Development and Redevelopment of Urban Areas,» 2009. [Çevrimiçi]. Available: https://www.toshiseibi.metro.tokyo.lg.jp/eng/index.html. [Erişildi: 13 06 2021].

[104] Berlin Strategy, «Urban Development Concept Berlin 2030,» 2013. [Çevrimiçi]. Available: https://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/stadtentwicklungskonzept/en/berlinstrategie/index.shtml. [Erişildi: 07 03 2021].

[105] Enlil, Zeynep, «Kültürel Miras Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar,» Kültürel Miras Yönetimi, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, 2012, pp. 3-22.

[106] S. Basut, 19. Yyda Batılılaşma Etkisinde Bir Osmanlı Semti: Kumkapı, İstanbul, 2002.

[107] L. Körükmez, «Öncesi ve Sonrası: Ermenistan'dan Türkiye'ye İşgücü Göçün Nedenleri ve Göçmen İlişki Ağları,» Sosyoloji Dergisi, no. 29, pp. 67-91, 2013.

[108] H. Çakmak ve I. Yaman, «Post-Sovyet Dönemde Türkiye’ye Yönelen Kadın Emek Göçü Profili: Kumkapı’da Tekstil Sektöründeki Satış Temsilcisi Kadınlar Örneği,» Middel East Journal of Refugee Studies, cilt 3, no. 2, pp. 197-228, 2018.

[109] E. Kömürciyan, İstanbul Tarihi, 17.Asırda İstanbul, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1988.

[110] Güler, A., Kumkapı Ermeni Balıkçıları 1952, İstanbul: Aras Yayıncılık, 2010.

[111] A. Yazgan ve B. D. Sel, «Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi-Kültürel Miras İlişkisi: İstanbul Kıyı Alanları,» 8. Kıyı Mühendisliği Sempozyumu, İstanbul, 2014.

[112] C. C. Hamamcıoğlu ve Z. Yenen, «İstanbul Tarihi Yarımada'da Ulaşım Ağı ve Kentsel Hizmet Alanlarının Yerseçimi Etkileşimi,» Megaron, cilt 3, no. 4, pp. 175-190, 2009.

[113] Ahunbay, Zeynep;, İstanbul'da Kentsel Mimari, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.

[114] Aksoy, Asu; Enlil, Zeynep;, Kültür Ekonomisi Envanteri İstanbul 2010, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.

[115] Çatalbaş, F. ; Kılıç, S. E.;, «Farklı Kentsel Paydaşların Kültürel Mirasın Korunması Ve Kültür Turizmine İlişkin Görüşlerinin Üst Ölçekli Planlar Çerçevesinde Değerlendirilmesi: İzmir Örneği,» Ege Coğrafya Dergisi, cilt 30, no. 1, pp. 167-186, 2021.

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Konferans Bildirileri

1. Yayımlanmış Bildiri: Akın, S., “Urban Tourism: A Need of an Integrative Approach in Urban Tourism Research”, International Civil Engineering and Architecture Conference, 17-20 Nisan, 2019, Trabzon.

Makaleler

1. Kerestecioğlu, F.; Akın, S., “İstanbul’da Üst Ölçekli Planlarda Turizm Alanlarının Değişiminin Kente Etkisi: Kültür Alanları”, The Journal of Academic Social Science Studies, cilt 15, no.90, pp. 227-252, 2022.